

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Rationale divinatorum officiorum

Durantis, Guilelmus

[Ulm], 18. März 1475

Liber quartus de missa et singulis que in missa aguntur

[urn:nbn:de:bsz:31-323810](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-323810)

veste quia interius candere debet per ino-
 ciam et caritatem. et exterius rubere per passi-
 onem. ut videlicet ostendat se semper paratum
 ponere animam pro omnibus suis quia personam
 gerit illius qui pro omnibus universis rubi-
 fecit indumentum suum. **E**x occasione vero
 constantini imperatoris ferre potest clamidem
 purpuream atque tunicam coccineam. et om-
 nia imperialia indumenta sceptrum. signa et
 ornamenta. **C**ruce quoque ierit eum procedit
 ad significandum magis ei quam cuiquam al-
 teri convenire. iuxta illud apostoli. **N**ihil autem
 absit gloriari nisi in cruce domini nostri ihesu
 christi ut se crucifixum imitari debere cognoscat
 Rursus coccus distinctus in veste pontifica-
 li est caritas. que quasi bis tingitur. dilecti-
 one dei et proximi colorat. **P**er bismum vero cad-
 oris eximium significatur preclaritas fame que
 debet esse retorta. ut pontifex bonorum habeat
 testimonium secundum apostolum et ab his que foris
 sunt. **P**er iacinthum qui est coloris aurei sig-
 nificatur serenitas conscientie quam intrase
 pontifex debet habere secundum quod dicit
 apostolus. **G**loria nostra hec est testimonium
 conscientie nostre.

Liber quartus de missa
 et singulis que in missa aguntur.

Iter cuncta
 ecclesie sacramenta illud
 constat esse precipuum
 quod in missa officio
 supra mensam sa-
 cratissimi celebra-
 tur altaris. illud
 ecclesie represen-
 tans convivium
 in quo filio reuer-

tenti pater occidit vitulum saginatum panem
 vite et vinum quod miscuit sapientia apposuit hoc autem
 officium ipse christus instituit cum novum edidit tes-
 tamentum. disponens heredibus suis regnum
 sicut pater suus sibi disposuit. ut supra mensam
 eius edant et bibant in regno quod ecclesia
 consecravit. **C**enantibus enim illis accepit ihe-
 sus panem et gratias agens benedixit ac fre-
 git deditque discipulis suis dicens. **A**ccipite et
 comedite. hoc est corpus meum quod pro vobis
 tradetur. hoc facite in meam commemorationem
Hac igitur institutione formati ceperunt.

apostoli sacrosanctum frequentate mysterium
 propter causam quam cristus expresserat et
 formas servantes in verbis. et materiam te-
 nentes in rebus sicut apostolus corinthensis protest-
 atur dicens. **E**go accepi a domino. quod et tra-
 didi vobis. quoniam et dominus ihesus in qua noc-
 te tradebatur accepit panem. **Q**uia igitur
 mille officium ceteris divinis officiis dignius
 et solennius est ideo de illo priusquam de aliis offi-
 ciis est in hac quarta parte dicendum. **I**n qua
 aliquibus additis et detractis speculum in-
 nocentius ipse in. prosequamur. **H**anc ut pre-
 missum est missam instituit dominus ihesus sacer-
 dos secundum ordinem melchisedech. quoniam panem et
 vinum in corpus et sanguinem suum trans-
 mutavit dicens. **H**oc est corpus meum. **H**oc
 est sanguis meus. subiugens. **H**oc facite in
 meam commemorationem. **A**postoli autem hanc missam
 adauferunt dicentes in missa non solum verba
 premissa. verum et dominicam orationem super adden-
 tes. **V**nde beatus petrus sic missam primus
 dicit celebrasse in partibus orientibus. ubi
 post domini passionem triginta annis cathedram tenuit
 sacerdotalem. **D**einde vero accepit cathedram
 antiochie. ubi tres orationes ad missam ad-
 iecit. **I**n primordio ergo nascentis ecclesie missa
 aliter dicebatur quam modo. sicut in viginti pre sub-
 ti de parascève dicit. **S**equenti vero tempe-
 re epla tunc et euangelio recitatis. missa celebra-
 batur. **S**ubsequentem celestinus ipse instituit in-
 troitum ad missam cantari. prout sub introitu
 dicit. **C**etera diversis temporibus ab apostolis et
 a gelasio. celestino gregorio. et alijs diversis pa-
 tribus leguntur adiecta. prout christiane religio-
 nis cultu crescente visa sunt decentius conue-
 nire. de hoc dicit in prohemio secunde partis **I**n
 canone legitur. quod iacobus frater domini episcopus iero-
 solomitanus et basilinus episcopus cesariensis.
 addiderunt nobis in scriptis ordinem celebra-
 di missam. **I**tem iste iacobus alphei dicitur pri-
 mus inter apostolos missam celebrasse. **M**axime
 excellentiam sanctitatis eius apostoli hunc sibi
 fecerunt honorem. ut post domini ascensionem primus
 inter eos missam hierosolimis celebraret etiam
 priusquam esset in episcopum ordinatus. vel forte ideo
 dicitur primus celebrasse quod primus in pontifi-
 calibus eam dixisse perhibetur. **S**icut petrus
 postmodum primus missam in antiochia ce-
 lebrauit. et marcus in alexandria. **Q**uidem

1407
sunt phidii heretici reprehendunt nos. quod euangelia
per particulas lacerata in missa legimus. et quod
primitiue missae. vix ultra dominicam orationem
aliquid supradidimus scriptum nancq; est. **S**i
quis apposuerit ad hoc. apponet super illum de
plagas scriptas in libro isto et quia supra no
uum testamentum et precepta apostolorum
alias institutiones. et nouas doctrinas doc
torum instituumus et seruamus contra illud
quod cristus ait. **V**eneritum fecistis man
datum dei et uestram traditionem serueris
et alibi. **O**mnis plantatio quam non plan
tauit pater meus celestis eradicabit. **E**t ap
lulus doctrinis uariis et peregrinis nolite abduci
Item fundamentum aliud nemo potest ponere
preter id quod positum est. quod est cristus.
Dicunt etiam quod ecclesia cristi. nec missam nec
matutinas cantauit. nec cristus nec apostoli
eam instituerunt. nec in tempore apostolorum
cantata fuit. nec nomen missae tunc in mundo
audiebatur. nec scriptum inueniebatur. sed
id quod missa representat ab euang. listis et
na uocatur nec ecclesia in principio nec ap
lulum musicale organo. nec alta n. dulci uoce
eam cantabant. reprehendentes nos. quia
hec agimus et quia nocturnos et alias cano
nicas horas dicimus falso contra nos indu
centes illud amos prophete. conuertat festiuita
tes uestras in luctum et omnia cantica ue
stra in planctum. et illud propheticum. **A**udiunt
sermone tuos et non faciunt eos. quia in ca
nticum otis sui uertunt eos. et auaritiam se
quitur cor eorum et est illis quasi carne musicum
quod suauiter dulciter sono canitur. **I**llorum in
terro. apertissime consistatur ex his que in
prohemio quinte partis dicuntur. **C**ursus in
primitiua ecclesia diuina misteria hebreice ce
lebrantur sed tempore adriani primi impa
toris grece in orientali ecclesia christianorum
primo celebrati ceperunt. **P**orro missae officium
tam prouida reperitur ordinatione dispositum
ut que per cristum et in cristum ex quo de celo
descendit usque in celum ascendit gesta sunt
magna ex parte contineat. et eam tam uerbis
quod signis admirabili quadam specie representat
Upsum autem officium in quatuor consistit
videlicet in personis in operibus. in uerbis
et rebus. **P**ersonarum tres sunt ordines. scilicet
celebrantes. ministrantes et circumstantes.

Operum quod tres sunt species videlicet gestus
actus et motus. **V**erborum etiam tres sunt diuinitates
scilicet orationes modulationes et lectiones
Rerum similiter tres sunt maneries. scilicet
ornamenta. instrumenta et elementa. **S**i quidem
hec omnia plena sunt diuinis misterijs sicut
in prohemio libri dictum fuit. **H**anc olim
templum erat in duas partes interposito uelo
diuisum. pars prior uocabatur sancta interior
uero sancta sanctorum. **Q**uicquid ergo in officio
missae ante secretam agitur. quasi in eadem por
est. quod autem in secreta agitur intra sancta
sanctorum est. **E**rat igitur intra sancta sanctorum
ara incensum arca testamenti. tabula super arcam
prout in parte prima sub titulo de ecclesia. et
de altari dictum est. **E**t in **E**xodo habetur. et
supra tabulam duo cherubin glorie. mutuo
uultu sese respicientia. **H**uc intrabat solus
pontifex semel in anno habens duo nomina
patrum in rationali et super humeris scripta
ferens sanguinem et carbones quos omnes
cum thymiamate in thuribulo oras ponebat
donec fumus eum obumbraret. deinde tabulam
et arcam sanguine aspergebat post exibat ad
populum et uestes lauabat. non enim iudicabatur
mundus ante uesperam post immolationem
uituli rufi. hec olim signa fuerunt sed recesserunt
postquam significata uenerunt. **D**iquidem
prior edes significat presentem ecclesiam. sancta
sanctorum celum. pontifex christum sanguis passionem
carbones caritatem cristi thuribulum carnes
ipsius. thymus crematum preces odoriferas. ora
cohortes celi. arca christi humanitates. tabula
deum patrem. duo cherubin duo testamenta
que sese adiuuantes respiciunt quia concordant
uestis que lauatur homines. uespera hominis
uestem significat. **C**onferas ergo que olim
habebant et qui cristus egit et respice quomodo
minister ecclesie illa in officio missae representat
et agit. quod etiam hec significet sub canone
missae in principio cuiuslibet particule illius
tangeretur per arcam cristi humilitas intelli
gitur. a qua nobis per ipsius misericordiam
omne bonum aduenit. **E**t nota quod sicut in
Exo c. xxv. et xxxv. legitur. **F**actum est super
arcam propiciatorium aureum. tabula aurea
eiusdem longitudinis et latitudinis. cuius et
arca. ut eam tegere sufficeret. et hoc dicebat
oraculum quia dominus de loco illo responsa

datat orantibus Dicebat etiam ppiciatoriu
cu: exemplum loquens dominus ppiciabat
populo. vel quia die ppiciationis dicebant
gloriam domini semp ibi descendere et inde
tabernaculum. siue locus super posteriori
parte altaris collocatus in quo xp̄us ppicia
tio nostra. i. hostia consecrata seruat hodie pp
ciatoriu nūcupatur. ex vtrage vero pte ora
culi scilicet in duobus angulis anterioribus
positi sunt duo cherubin aurei. qui sūt sc̄m
iosephum. duo animalia volatilia habentia
figuram. que a nullo hominum est inspecta
hec dicit moyses. se in dei sede conspexisse fi
gurata. Vnde cherub alterum inspiciebat
veris tamen vultibus in ppiciatoriu dua
busq: alis ex opposito expansis et mutuo se
tangētibz velabant oraculum siue regebāt
ppiciatoriu Siqdem p ppiciatoriu incar
natus dominus figuratur. de quo iohānes.
Ipse est ppiciatio pro peccatis nostris duo sūt
cherubin. duo sunt testamenta scilicet vetus
et nouum. dum ergo illa non discrepant. sed
miserium incarnationis xp̄i concorditer nar
ranti. illud pphetando istud asseuerando. in
ppiciatoriu. vultum sue intentionis diri
gunt et se mutuo respiciunt. **C**ursus tria
sunt ecclie sacrificia. q̄ in veteri testamento
per ppiciatoriu thuribulum et altare sig
nificata. viz sacrificium. penitentie. iusticie.
et eucaristie. **D**e primo sacrificium deo sp̄s
contribulatus. **D**e secundo. tunc acceptabis
sacrificium iusticie. **D**e tercio. Tibi sacrificia
bo hostiam laudis. sup altare scilicet corpis
caro mactatur per contritionē inter thuribu
lum scilicet cordis thus adoleatur per deuocōz
ad ppiciatoriu scilicet di patris sanguis in
fertur p redemptione. **H**ec quidem tria sa
crificia sacerdos offert in missa primū in con
fessione. secundū in pfatione. terciū i actiōe
Nā hec tria sunt que secūdm pphetā deus
respicit in homine et requiritur ab homine dili
gere misericordiam. facere iudicium. et solici
te adulari cū dō. **D**iligat ergo misericordiā
qui vult offerre sacrificiū pnie. faciet iudiciū
qui vult offerre sacrificiū iusticie. cum dō
sollicitus ambulet qui vult offerre sacrificiū

eucaristie hinc est quod ait b̄tus bernardus
Fratres mei immolantes hostiam laudis iū
gamus v̄bis sensum. sensui affectū affectui
exultacione. exultationi maturitatem. matu
ritati hūilitatem. hūilitati libertatem. **C**e
lebratur ergo missam offerat altissimo sacri
ficiū et illō de quo psalmus ait. Sacrificiū
deo sp̄itū tribulat. et aibi immola deo sa
crificiū laudis etc. **E**t ap̄lus. exhibete mihi
corpora vestra hostiam viuētem sanctam
deo placentem vt sit racionabile obsequium
v̄rm. mortificantes in altare cordis membra
vestra que sunt sup terram. videlicet immū
diciam libidine. concupiscentia. malam et aua
ritiam. q̄tenus mundo corde et casto corpore
sacrificetis dom̄o vosmetipsos **I**n sacramento
autem corporis xp̄i secundum augustinum.
nil a bono magis nil a malo minus perficit
sacerdos dum ille cū ceteris in arca consistat
et formam obseruet editam a columba quia
non immerito sacerdotis sed in verbo cōficiē
creatoris **A**urū enim equē verum est in arca
furis sicut in thesauro regis. **V**nde capphas
p̄tifer p̄secutor vniū et. verissimi sacerdotis
q̄uis ipse verax non esset. quod dedit. tamē
verum fuit. si nō suū dedit sed di. in forma
ecclie. **N**on ergo sacerdotis iniquitas impe
dit effectum sacramenti sicut nec medici inhi
mitas virtutē impedit medicine. **Q**uamuis
igit opus operans aliquando sit immunduz
opus tñ operatum semp est mōm. sicut oīa
sunt munda mundis. sic om̄ia sunt immōda
immundis. malū ergo cum vitā accipit mor
tem incurrit. sic econtra. bonus cum morte
sustinet vitā. acquirat **N**am qui manducat
indigne. iudicium sibi māducat. quod vero
de talibus p̄pha ait. **M**aledicam b̄ndictioni
bus v̄ris. et greḡ. **B**enedictio eoz vertit̄ in
maledictionem. et oratio in peccatum de pre
cisus ab ecclia. non tolleratis. seu notorijs
intelligitur quorum benedictio debz q̄ntum
ad ipos maledictio reputari. quoniam secun
dum augustinum. **M**ali in quantum in eis
est. dicuntur sacramenta polluere. cum tam
illa permaneant impolluta sunt enim bonis
ad premium. reprobis ad iudicium. **V**nde

760
augustinus? Spirituales virtus sacramenti ut
lux pura ab illuminandis excipitur ad salu-
tem. sed per immundos ministros quasi p
canale transiens non coinquinat. Arnaldus
tamen perfidi heretici dicunt. nusquam legi. q
immundis et luxuriosis ministris xps sponsa
suam ecclesiam traderet custodiendam. vel
potestatem sacrorum ministeriorum per age
vel claves regni. vel potestatem ligandi. et
soluendi. q illi soli ut ait gregorius. et iusti
in hac carne positi potestatem habent liga
di atq; soluendi. sicut apostoli qui vitam vel
fidem illorum. cum eorum doctrina tenent.
Vnde ut dicunt a talibus sacramenta pre-
stita. nec valent. nec proficiunt ad salutem.
Legitur enim in libro numeri. Quicquid te-
ngit immundus immundum faciet. Et xps
non potest arbor mala fructus bonos face-
re. Et dauid. peccatori autem dixit deus quare
tu enarras iusticias meas. et tu. a. t. m. per
os tuum. Et apostolus. omnia munda mun-
dis. coinquinatis autem et infidelibus nihil
est mundum. Et gregorius in pastoralis li-
brario primo capitulo decimo. Dum is qui displi-
cet ad intercedendum mittitur irati animus
ad deteriora prouocatur. Item ibidem. iij.
capitulo duodecimo. Necessesse est ut munda
debeat esse manus que diluere sordes curat.
ne tanta que ipsa sordida deterius coin-
quinet. Celebratur autem missa hora tertia
sexta et nona. In tertia quia secundum mar-
cum hora illa christus crucem ascendit et ling-
uis iudeorum crucifixus est clamantium cru-
cifige. et quia illa hora spiritus sanctus sup
apostolos in igneis linguis descendit. In sex-
ta. quia illa hora secundum Matheum vere
crucifixus. et immolatus est. et in nona quia
hora illa in cruce pendens emisit spiritum.
Thelesphorus papa. statuit ut missa ante
horam tertiā non dicatur quod de publicis
et popularibus missis intelligendum est. quia
sicut augustinus ait. Non debet in publico
fieri. ne populus a publicis que hora tertia
dicuntur recedat. Cantatur autem die

his dominicis et festiuis hora tertia. In
pfeftis hora sexta in quadragesima hora
nona. et etiam ex institucōe pelagii pape. et
aliorum in diebus iuniorum non tamē om-
nium. In sabbatis vero ieiuniorum qua-
tuor tempore orū sero potest celebrari propter
ordines sacros qui ad dominicam frequen-
tem pertinere noscuntur. Sed quia missa
in ieiunio dici debet. et ideo ne minus ieiu-
nent. post vespereas inchoatur. et sic vsq;
ad noctem ieiunium protelatur. de quo in
sexta parte sub sabbato paschali dicitur.
Quod vero missa quādoq; summo mane
cantatur ex consuetudine non ex ordine est.
Leo tamen papa. diluculo siue prima
diei parte ad missam intrabat nescio an ne-
cessitate. an ratione. an sola vsus aposto-
lici potestate. Vel de peculiari missa intelli-
gendum est. Qui autem necessitate prae-
ueniunt tertiā. aut offerunt post sextam. aut
nonam amore diuino. Ne videlicet eis dies
absq; sacrificio pretereat. Excusari possunt
cum discipulis. qui euellēbant spicas in sab-
bato. Et cum dauid qui comedebat panes.
propositionis. Vel quia in missa fit memo-
ria passionis mortis. sepulcrae. resurreccōis
et ascensionis. Ideo cantatur varijs horis.
In tertia. in memoriam passionis et as-
censionis. Post sextam. in memoriam mor-
tis. Post nonam. in memoriam sepulture.
In mane. in memoria forte resurreccōis.
asserunt etiam quidam dominum
in medicullio horarum crucifixum. et ideo
nunc hanc. nunc illam horam positam. Vn-
de ecclesiam inter vnam horam. et alteram
celebrat missam. In die autem natalis
domini prima missa de nocte cantatur. pro-
ut sub ipso festo dicitur. Ceterū si in qua-
dragesima occurrūt duo officia q̄s dies du-
plices vocamus. missa de festo dicitur. in
tertia et absq; genuflectione. officium vero
de ieiunio dicitur in nona et cum genuflec-
tione. Tempore etiā aduentus debet missa
in scōz festiuitatibus hora tertia celebrari
festis hora sexta. In quadragesima hora

Verum nullus debet eadem die plures
missas regulariter celebrare. q̄ a xp̄o s̄ olus
passus fuit. & valde felix est qui etiaz digne
potest celebrare. nec potest quis duas missas
cum vno vel vnam cum duobus sacrificijs
celebrare. Sub vno tñ canone possunt plēs
hostie ofici. Nam a presbiter debet semper
hostiam p̄ infirmis habere paratam. Potest
q̄ sacerdos vnam missam cum sacrificio. &
aliā siccam celebrare. Missa sicca dicit̄. qm̄
si sacerdos non p̄ officere. q̄ forte iam cele-
brauit. vel ob aliam causam potest accepta
stola eplam & euangelium legere. & dicere
orationes dñicam. & dare bñdictiones quin-
p̄mo si ex deuocōe non ex supersticōe velit
totum officij missae sine sacrificio dicere acci-
piat omēs vestes sacerdotales & missas suo
ordine celebret vsq; ad finem offerende dimit-
tens secretam. que ad sacrificium pertinet.
prē acōem vero dicere potest licet in ea vide-
antur angeli inuocari ad ofsecrationem corporis
& sanguinis xp̄i. d̄ canone vero nihil dicat
h̄ orationem dñicam non pretermittat. & q̄
ibi secuntur sub silentio dicenda non dicat
calicem vel hostiam non habeat. nec de his
que super calicem seu eucaristiaz dicunt̄ vel
sunt aliquid dicat vel fatiat. p̄ etiaz dicere
pax dñi sit semper. & exinde missae officij
suo ordine pagat melius est tñ talia omittē.
Vel quidam incipiūt missam de die cele-
brantes illam suo ordine vsq; ad offerendam
postea incipiunt aliam missam. & eaz cantāt
vsq; ad eundem locum. & idem faciunt plu-
ries si volūt. & incepta missa viuoz incipiūt
qñq; missam mortuoz eam p̄sequentes vsq;
ad eundem locum. & exinde p̄cedētes dicūt
tot secretellas q̄t missas inceperūt semel tñ
canonem dicentes & ofsecrātes. & in fine tot
orationes dicunt̄ q̄t officia missae inceperūt
h̄ hoc tanq̄ detestabile reputamus. Potest tñ
sacerdos qñq; plures missas vna die celebra-
re. Primo in festo natalis dñi. sic & in septia
pte sub illo festo dicit̄. Sc̄do vbi necessitas
exigit puta si quis moriat̄. Concilium tamen
carthagenense dicit q̄ si episcopus v̄l alius
post tertiam obierit. omemoratio solis ora-
tiōibus faciēda est sine missa. Tertio causa
honestatis vt si aliqua magna persona sup-
ueniens velit missam audire. Quarto sc̄m
quosdam causa vtilitatis puta p̄pter pegr̄-

nos. p̄pter hospites. p̄pter omeantes. p̄pter
infirmos. p̄pter sponsores. & p̄pter raritatem
clericoz. & paupertatem ecclesiaz. sacerdotes
p̄rios non habentium. Quinto vt dixit si-
cardus ep̄us cremonensis in mitrali. cū due
festiuitates occurrunt. possunt etiam tres ce-
lebrari. tum q̄ hoc sit licite in natali. tum q̄
xp̄i passio tripartita est. Passus est em̄ linguis
insultantium manib; verberantiū & clauis
crucifigentium. Ipse etiam est a patriarchis
gestibus immolatus. a p̄phetis verbis faci-
ficatus. a patre & a seip̄o realiter oblatus.
Sexto pari ratione si in die ieiunij occurrat
aliquod solenne festum potest vnaz de festo
& aliam de ieiunio celebrare. si alit̄ p̄sbyter
non assit. Legit̄ etiam q̄ leo papa sepe sep-
ties. & aliquādo nonies in eadem die missas
celebrauit. Sacerdos tñ aliam missam in ead̄
die celebraturus in vltima missa tñ p̄fusioz
sumat. quonia; si in p̄ma sumeret ieiunus
non esset & sic alia missa impediret. a l̄s aut̄
quotiens celebrat. totiens corpus xp̄i & etiā
p̄fusionem sumat. **S**ed nunquid p̄ransus
oficiat. **R**espondeo sic licet hoc facere non de-
beat. non em̄ ieiunium est de substantia put
in canone innuit auḡ. alias dominus non
ofecisset. magister tamen hugutio dicit̄ or̄ta
Pane p̄iscis tempibus heresibus pullu-
lantibus & trinitatem impugnantibus ex
institucōe alicui magistri karoli rogatu
bonifacij archiep̄i maḡtini statuētis. p̄ma
feria missa de trinitate celebratur. Secunda
feria de sapientia. Tertia feria de sp̄s̄ancto.
Quarta feria de caritate. Quinta de anglis.
Sexta de cruce. Septima de beata virgine.
Causa vero illa cessante illud cessauit. & do-
minicali officio ordiato statutū fuit vt p̄ma
feria suum haberet officium sc̄z de trinitate.
Secunda de anglis quia tunc primo creati
sunt in bonis gratuitis. tūc enim lux diuisa
fuit a tenebris. i. boni angeli a malis. quia
tunc ceciderunt mali. boni vero confirmati
sunt. In prima vero feria creati fuerūt angeli
in bonis naturalibus. Cantatur etiam in se-
cunda feria p̄ defunctis vt illis adhibeam;̄
suffragia angeloz. & quia vt dicunt q̄dam
In prima feria refrigerium habent illi qui
sunt in purgatorio. & statim in secūda feria
redeunt ad penas & laborem quare vt eoz
subueniatur laboribus missa p̄ illis in sc̄da

72-71
feria celebratur. **In** tertia feria p peccatis.
In quarta feria pro pace **In** quinta pro tri-
bulatione vel in tertia feria debet repeti in-
troitus misse de dnica **In**stitutum etiam fuit
vt in quarta feria ieiunaretur. et illa simili-
die debet missa de dnica dici. nisi festiuitas
impediat **In** quinta feria debet simili-
ter officium dominice introitus. epla et euange-
lium quia dies iouis dicitur cognata dnice
diei put dicitur sub tielo de accessu pon. ad
al. **In** sexta feria de cruce. illa enim dies app-
riatur cristo et cruce quia ipse in ea mori et
crucifigi voluit pro salute generis humani
In septima feria de beata virgine qd iniriū
habuit. quoniam olim in quadam ecclesia
ciuitatis constantinopolis erat ymago beate
virginis coram qd dependebat velum quod
totam velabat ymaginem sed hoc voluit in
sexta feria post vespas recedebat ab ymagine
nullo mouente solo dei miraclo. quasi defer-
retur in celum vt ad plenum posset ymago
a populo pspici. celebratis vero in vespis
in sabbato descendebat ipm velum an ean-
dem yconiam siue ymaginem et ibi manebat
vsq ad sextam feriam. **Hoc** viso miraculo
sanctum est. vt semp illa feria d beata vir-
gine cantaretur **Alia** etiam ratio est q dnō
crucifixo et mortuo et discipulis fugientibus
et d resurrectione desperantibus in ea sola tota
fides in sabbato illo remansit sciebat enim
quomodo portauerat eum sine labore et pe-
perat sine dolore. et ideo certa erat q filius
dei esset. et a mortuis tertia die resurgere de-
bebat **Et** hec est ratio quare dies sabbati ma-
gis qm alia dies beate marie appropriatur.
Tertia ratio est quia dies sabbati est ianua
et introitus ad dnica diem. **Vnde** cum
sumus in sabbato. sumus iuxta dominicam
diem. dies aut dominica est dies requiei et
significat vitam eternam **Vnde** cum sumus
in gratia domine nostre sumus qm in ianua
paradisi. quia igitur ipsa est nobis porta ad
regnum celoz quod p diem dnica figurat
ideo de illa solennizamus in septima feria q
diem dnica precedit **Quarto** vt solenitas
maris solennitati filij otinuerit. **Quinto**
vt festiuius agat in die in q deus ab omni
opere requieuit **Notandum** etiam est. q.
in misse officio vbi cristi passio representatur
tribus linguaz generibus vtimur scz greca.

hebraica. et latina ad significandum q his
tribus linguis scripte est titulus crucis xpi
Job. xix. et ad designandum q ois lingua
que per hanc triplicem intelligitur deu lau-
dare et offerri debet. quia dominus nr ihus
criste in gloria est dei patris **Licet** em mlta
sint genera linguaz iste tamen sunt pncipa-
les. hebraea ppter legem et quia est aliarum
mater. greca ppter sapientiam. latina ppter
nobilitatem et romani impy dominiū verba
latina sunt eple. euagelia. orens et cantus
greca sunt kyrielson cristeleson et ymas.
hebraica sunt alla. amen. sabaoth et osanna
Vn et in missa romani potificis in pncipis
solennitatibus legitur euangelium et episto-
la non solum in latino verū etiam in greco
ad designandū diuisione vtiusq populi
sub vna fide siue q ecclesia ostat non solū
ex latinis. verum etiam ex grecis. et vide in
sexta parte sub titulo de pasceue **¶** Sed qri-
tur vtum sacerdos minus q duobus pnti-
bus debeat celebrare missam **Et** videtur q
non. statuit nāq sother papa vt nullus mis-
saz solennia celebrare presumat. nisi duobz
presentibus sibiq respondentibus. ipse ter-
tius habeatur **Cum** enim ipe presbiter dicat
dominus vobiscum et in secreta dicit. orate
p me. ouenit vt ipsius saluationi a pluribz
respondeatur **¶** Verū aliud est necessitatis
articulus in quo potest vno solo presente ce-
lebrare. et aliud religionis otemptus **Pie** q
credendum est et sacris auctoritatibus opro-
batur q angeli dei comites assistunt oran-
tibus. iuxta illud ppheticum. **In** conspectu
angeloz psallaz tibi **Et** angelus ad thobia
Quando orabas cum lacrimis ego obtuli
orationem tuam dnō. h et in canone misse
otinetur **Supplices** te rogamus omnipotes
deus. iube hec pferri p manus scī angli
tui in sublime altare tuum. **Preterea** qlibet
homo habet suū ppiū angelum ad custo-
diam **Vnde** dominus in euangelio loquēs
de paruulis ait. **Angeli** eoz semper vident
faciem patris **Illos** igitur habemus in ora-
tione participes. quos habebimus in glori-
ficatione consortes **Solus** tamen presbiter
non potest diuinum officium absq ministra
suffragio celebrare put in constitutiōe alex-
andri canetur. **Canon** quoq rheleatanen.
conciij statuit vt vbi temporis vel loci siue

cleri copia suffragat habeat q̄sq; deo sacrificans post se vicini solaminis adiutorem. ut si aliquo casu ille qui ad officia impleturus accedit turbatus vel ad terram illius fuit attergo semper habeat qui eius vicem intrepide assequatur. siquidem copia temporis suffragatur. si non sit guerra loci. si ecclesia sit dives cleri. si sit ibi copia clericorum. **C**onaliū autem dicendū est q̄ illa est legitima missa in qua est sacerdos. respondens. offerens atq; comunicās. Sicut ipsa precum dispositio eundē ratione demonstrat. **I**ntritus ad chorū prophetarū respicit. quoniam s̄m aug. moyses minister fuit veteris testamēti p̄phetae noui. **H**ierielepson ad eos respicit p̄phetas. qui circa aduentum domini erant de quibus fuerunt zacharias et iohannes baptista filius eius. **G**loria in excelsis ad cetum respicit anḡ clerū. gaudium natiuitatis dñi pastorib; ar nūciantium. **P**rima collecta respicit ad hoc quod dñs circa annū duodecimum agebat. q̄n sc̄ ascendēs in ierosolimaz sedebat inter doctores audies et interrogās. **E**pistola ad iohannis predicationem p̄tinet. Responsorium et beniuolentiam apostolorū respicit sc̄ quomodo a domino vocati secuti sunt eum. **A**lleluia ad letitiam mentis eorū pertinet. quam habebant de p̄missionibus eius vel de miraculis que per eum vel per nomen eius fiebant. **E**uāgelium respicit t̄ps a sua predicacōe vsq; ad predictum tempus. **Q**uero deinceps in missa officio agitur ad illud respicit tempus. quod est a dominica quando pueri obuiauerunt ei vsq; ad diem ascensionis eius siue pent̄. **O**ratio vero secreta vsq; nobis quoq; peccatorib; designat illam orationem quam ihesus in monte oliueti exercebat. q̄d aut̄ postea agit̄ significat tempus illud q̄ dominus in sepulcro iacuit. **Q**uando vero panis in vinum mittit̄ aīaz dei ad corpus redire demonstratur. salutacō sequēs significat salutacōes postea disciplis a xp̄o factas. **F**ractio oblata significat fractionem panis factam a domino discipulis in emaus. hec plenius in suis locis dicent̄. **D**e missa pro mortuis et ipsorū officio in x̄ij. p̄te dicitur. **A**d hoc missa non nisi in sacrat̄is deo locis. i. in tabernaculis diuinis p̄cibus a pontificib; delibutis. absq; magna necessitate dici d̄. **N**on ergo in p̄phanis domib;

absq; ep̄i licentiā. q̄ sanctius est missaz non cantare vel non audire q̄ in locis in quib; hoc fieri non oportet. **V**nde scriptū est. vide ne offeras olocasta tua in omni loco quez videris sed in omni loco quem elegerit dñs deus tuus. de hoc dicitur in p̄hemio q̄nte partis. **P**otest aut̄ esse necessitas ut dicitur in nauī vl̄ in exercitu sub papillione siue sub diuo si illud haberi non possit. sed tunc cū tabula seu altari viatico. **P**resbiter aut̄ non debet missaz celebrare sine licentiā ep̄i in altari in quo episcopus ea die celebrauit. **S**ixtus tamen papa. statuit missam non nisi super altare celebrari. **F**elix papa primo statuit supra memorias martirū missas celebrari. **B**onifatius papa secundus statuit ut in missa celebratione clerici a laicis sint diuisi. **M**artinus papa statuit missam alta voce cantari. **V**irgilius papa statuit eaz i ecclesia orientali parte dici. **I**llud quoq; notandum est q̄ in missa representat̄ pugna et victoria sacerdotis contra hostem antiquum. processus ad hanc pugnam ponitur sub eide accessu. pon. ad al. in fine. **A**rima vero et pugna sacerdotis posita sunt in p̄hemio iij partis. **R**ursus missam quasi quoddam iudicium imitatur. **V**nde et canon actio vocat̄ est enim actio causa in iudicium deducta. **I**n missa quidem causa nostra agitur. oratorū est pretorium. deus iudex. d̄p̄abolus accusator. ministri testes. **S**acerdos aduocatus et defensor. hic est moyses qui causam populi ad dñm allegabat. cuius patrocinio delatoris fallacia cōfutatur. et nostra innocentia op̄batur et absoluitur. et iudicis ira placet et per misericordiam culpa remittitur. **C**eterum missa dicitur mysteriū quod p̄fertur et sacrificium quod offertur. **M**issa autem officium in duas principaliter diuidit̄ pres videlicet in missam cathecuminez et missaz fidelium. missa cathecumioz est ab ineroitu vsq; post offeritorium q̄ missa ab emittendo dicitur quoniam quando sacerdos incipit cōsecrare eucaristiam. cathecumini foris de ecclesia mittuntur. **V**nde antiquitus per lecto euāgelio d̄p̄aconus sup̄ pulpitu actamē solebat. **S**iqs cathecumini adest exeat foris p̄ut dicitur in sexta parte sub quarta feria quarta dominice quadragesime. quod ideo fiebat quoniam cathecumini licet sint in fide

instruati nondū tñ sunt renati siue baptizati
et ideo nondū sunt de corpore ecclesie sicut
nec iudei. nec gentiles qui are sacris altaris
mysterijs interesse non debent. que non nisi
baptizati fidelibz committunt n̄ thesauri
ecclesie sunt inimicis ostendendi Vnde de q̄
busdam qui cathecuminorū et nondū renato
rum t̄p̄m seu figuram gerebant scriptum
est. ihesus autē non credebat se illis sciens
quid in homine esset Hinc etiam in canone
carthegineñ. concilij dicitur q̄ nec gentilis
nec hereticus. nec iudeus prohibeat ec̄ciam
ingredi et audire verbum dei vsq̄ in finem
misse cathecuminorū. nec etiam incestuosi.
Missa vero fidelū est ab offertorio vsq̄ ad
postcōmunionem et dicit missa illa a dimit
tendo. quia ea expl̄ta ad p̄p̄ia quisq̄ fidel̄
dimittitur Missa ergo aliquando est nomen
collectionum quia quandoq̄ missa vocatur
quod ē ab introitu vsq̄ ad offertoriū Q̄nq̄
quod est ab introitu vsq̄ ad ite missa est. et
hoc verius quia tunc hostia mittitur Q̄nq̄
quod v̄itatius est dicitur missa totū offitium
ab introitu vsq̄ ad ite missa est. siue inuoca
tio nominis dei. q̄ fit a sacerdote sup̄ altare
quasi transmissa eo q̄ populus fidelis p̄ mi
nisterium sacerdotis qui vice mediatoris int̄
deum et homines idest cristi fungitur p̄ces
supplicacōnes. ac vota altissimo transmittit
Quandoq̄ tantum offitium quod sub silen
tio dicitur Q̄nq̄ solū verba illa quibz do
minicum conficitur cor̄p̄ Aliquando missa
est nomen p̄p̄ium quia significat cristum q̄
missus est a patre in hunc mundum Signi
ficat etiam angelum qui mittitur ut p̄ eius
manus hostia offerat in sublime altare dñi
Ipsū ergo sacrificiū. i. hostia vocat missa
quasi transmissa. prius siquidem a patre no
bis ut scilicet esset nobiscum. postea a nobis
patri ut intercedat et sic p̄ nobis apud ip̄m.
Item transmissa primo nobis a patre per
incarnationem cristi filij sui qui fuit missus
celestis. et postea patri a nobis per passioē
eius Similiter in sacramento transmissa p̄
mo nobis a patre per sanctificationem. qua
nobiscum esse incipit. postea patri a nobis
per oblationem qua pro nobis apud patrem
intercedit. hec enim missio seu legatio sola
sufficiens et p̄donea est ad soluedas inter
deum et homines et inimicitias et offensas

Cum ergo dyaconus in fine misse dicere
missa est idē est ac si dicat redite ad p̄na et
sequimini cristum. quia missa siue oblata est
hostia saluatoris pro nobis ad deum patrem
placandum Potest etiam et aliter missa di
uidi in quatuor partes s̄m apostolum p̄ma
ad r̄ptū. ij. et habetur etiam in canone con
cilij toletan̄. s̄ in obsecrationes. orationes.
postulationes et laudes siue gratiarū actiōes
quorum verborū expositio in quinta parte
sub tertia ponitur Pars prima p̄tenditur
ab introitu vsq̄ ad offertorium. et dicit obse
craciones. i. predicationes q̄ s̄z sunt p̄iusq̄
species incipiant bene dici Secunda vsq̄
ad finem dominice orationis ibi videlicet li
bera nos quesumus dñe et Tertia vsq̄ ad
cōmunionem videlicet s̄m auḡm. orationes
quas episcopus dicit post cōmunionē Quarta
vsq̄ in finem s̄z s̄m auḡm. quando post ite
missa est vel benedicamus de mino. pop̄l̄
responderet deo gratias Secundum a h̄c
vero prima pars protendit ab introitu vsq̄
ad Tercia Secunda vsq̄ ad Oremus
preceptis salu. et Tertia vsq̄ ad collectas
Quarta vsq̄ ad ite missa est. Rursus
quia quinq̄ fuerunt effusiones sanguinis
cristi ideo missa offitium ab offertorio in an
tea. in quinq̄ subdiuiditur partes ut ibi di
ceretur Sed et quia in sola cruce etiā quinq̄
fuit sanguinis effusio. Ideo et solus canon
subdiuiditur in quinq̄ partes. prima vsq̄
qui pridie Secunda vsq̄ ad memento Ter
tia vsq̄ ad preceptis Quarta vsq̄ ad embo
lismum Quinta vsq̄ ad collectas.

De v. psal. q̄s p̄ntifex celebratur dicit.
Celebratur pontifex missarū
solennia quosdā psalmos et ora
tiones ex institutione celestini pri
mi premitit q̄s interim dum caligis et san
dalijs ornatur dicit s̄m exhortationem psal
miste dicentis. Preoccupemus facies eius in
confessione et in psalmis iubi. ei Vi psalmi
sunt quinq̄ videlicet Quā dilecta taberna
cula Benedixisti Inclina Credidi et Depro
fundis. ut quicquid immundum quinq̄ sen
suū transgressione commisit q̄nq̄ psalmoz
oratione detergat Quedam enim cōtinētur
in quolibet ipsorum que recte conueniunt.
celebraturis altaris mysterium et eucaristie
sacramentum Orationes v̄o quas adicit

manifeste ptinent ad impetrandum cordis
et corpis munditiaz et munimen **C**ursum
ideo dicit. **Q**m dilecta. et alios psalmos ut
in cristo cuius typum gerit virtutum pleni
tudo noetur **E**t nota qd religio sus scdm
ordinis sui processione discalceatus incedes
missam celebraturus se calceat ex precepto
apli dicentis ad eph. **S**tate calceati pedes
in preparatione euangeliy pacis **N**empe per
calceamenta que sunt de pellibus animalium
mortuorum et calceant terras. et sunt clausa
desubter et aperta desup significatur qd sacer
dos debet esse mortuus mundo et debet cor
habere clausum ad terrena. et ipsa tanq lu
brica calcare et vilipendere. et apertum ad
respicendum et desiderandum celestia.

De capitis opositione et manu lotione

Quod aligis et sandalijs ipositis po
tius et sacerdos caput pedinat
manus et faciem lauat **N**am et
legalis sacerdos sacrificaturus lotis prius
manibus ac pedibus induebat manastalim
cui loco hodie sandalia habent. put dictu
est sub tertia parte sub titulo de legalibus
indumentis **P**edinat igit caput et faciem
lauat **P**rimo exemplo marie que futuram
xpi passionem figurans unxit oleo caput et
etenim in missa officio cristi passio representat
Secundo ex mandato dni dicentis in ma
theo. tu aut cum ieiunas unge caput tuum
et faciem tuam laua. per hoc significans qd
in sanctis opibus nostris omnem fictionem
et simulationem a nobis ammouere debem
Tertio pedinatur caput **N**am per capillos
supflue cogitationes et cura terrene sollicitu
dinis. p caput mens et intentio que cunctis
aie actibus sicut caput ceteris membris sup
eminet significat **C**ongrue igit pedine
capilli oplanant et ornantur et euulsi sepa
tur ad notandum qd tunc specialiter mores
oponere et supfluas cogitacoes a se repellere
debet. iuxta illud propheticum **Q**uerte maluz
cogitationu vestray. atq mens ipsius pma
discrecoe separari. quietari et purgari a terre
nis sollicitudinibus et virtutibus ornari dz
Pecten enim ppter ordinatam incisio nibz
diuisione. discretioem significat. q intentio
aie adornatur. sic capilli capitis pedine ador
nant **M**anus qd lauat ppter reuerentiaz tanti
sacramti qis ad illud ptractandu modissim

accedat **V**nde greg. in pascorali li. i. ca. xij.
Necesse est ut moa studeat esse manus que
diluere sordes curat **C**orpaliter igitur lauat
manus ut spualiter munder actus. iuxta il
lud ps. **L**auabo in innocentes manus meas
ne quasi illotis manibus ad mensam per
uenire videatur. non qd lutum manu diui
na sacramta otaminet **S**ed si quis indigne
manducat et bibit ne vn et i euangelio mat.
Non lotis manibus manducare non coin
quinat hoiem. qd vero de ore pcedunt et de
ore exeunt viz cogitacoes male. homicidia.
et adulteria ne huiusmodi et hec sunt qd coin
quant hoiem **S**olicite ergo satagendum est
ut non tam exteriora manuum q interiora
mentium inquinamenta purgent. **M**anuum
aut lotio a lege sumptis exordiu ut pmissus
est **L**egit etiam exo. xxx. xxxvij. et xl. capi.
qd moyses fecit labiu encum de speculis mu
liez in q lauabant se sacerdotes in ingressu
tabernaculi testimonij. et qng accessuri erant
ad altare. **S**iquidem in labeo eneo sonoro
significatur confessio **I**n altari aureo mentis
amaritudo **I**n speculis muliez vite sanctorum
consideratio **S**acerdos ergo priusq ad alta
re veniat p confessioez siue lacrimis penitentie
se abluat p mentis amaritudines se purget
p considerationem vite sanctorum se informet
De primo psal. iij. **M**undamini q fertis
vasa dni **D**e scdo pma corinth. vj. **E**xpur
gate vetus ferment. **D**e tertio hebre. ij. ha
bentes impositam nubem deponamz omne
pondus et circumstantans nos pccum ut sit in
numero innocentum audacter dicentiu **I**u
dica me domine. qm e. in. in no. a. **E**t ita.
Lauabo inter innocen. ma. me. et cir. a. r. d.

Deinde manus lotas manutergio tergit
quia post lacrimas ottriciois pcca abhortere
et abolere p opera satisfacionem dz. lumen
quidem p laborem et candorem perducitur
et penitentes p satisfacionem perperuaz glo
rificacionem **C**rimium igit manu et faciei
ornamenta non sunt voluptatis oblectamta
sz in figuraz a dno sacerdotibz legis iniuata

De aque benedictae asperione.

Sacerdos in dniciis diebus celes
braturus alba et stola paratus
pulsq p lanera induat. ut liberi
vacare possit aquam ex institucioe alexandra
pape primi bndicit altare. ecclesiam et pplm

1807
aqua benedicta aspergit. ut omnis spirituum
immundorum spurcitia tam de habitaculo quam
de cordibus fidelium appellatur. hec enim virtus
aque exorcizate inest. **E**t etiam quia novus
christianorum populus baptismatis sacramento
renatus ita ministerio aque. lota renatorum
corpora inuit sicut sanguis agni a pulco populo
ad repellendum percussorem in postibus ponebat.
Vnde in canone alexandri ita legitur aquam
sale aspersam populo benedicimus ut ea cum
aspergi sanctificentur et purificentur. quod et
omnibus sacerdotibus faciendum esse manda-
mus. **N**am si cinis vituli aspersus populum
sanctificabat atque mundabat scilicet a venialibus
multo magis aqua sale aspersa diuinis pre-
cibus sacrata populum sanctificat atque mundat
a venialibus et si sale aspersa per heliseum
sterilitas aque sanata est. quanto magis diuinis
precibus sacratus sal sterilitatem reprobam auferat
humanarum et coinquinatos sanctificat et pur-
gat. et cetera bona multiplicat. et insidias demoni
autem. et a fantasmatis versucis homines
defendit. **R**ursus tunc sacerdos intus ta-
bernaculum aspergit. dum dei misericordiam
petit. **C**yprianus quod papa ait. quod ideo homines
aqua benedicta asperguntur quod valet ad sanc-
tificationem. **V**nde scriptura per ezechielem
dicit. **A**spergam super vos aquam mundam
et mundabimini ab omnibus immunditiis
vestris. et dabo vobis cor novum et spiritum
nouum in vobis. **I**tem in numeris qui te-
tigerit cadaver hominis siue humane anime
morticinium. et a morte cadens. et propter hoc
septem diebus fuerit mundus aspergatur
ex hac aqua de tertia et septima et sic munda-
bitur a peccato. **S**i enim aspersus die tertia non fuerit
septima non poterit emendari. **I**tem quod ex hac
omixtione aspersus non fuerit polluet taber-
naculum. et tangens pollutus non intrabit cum
aliis tabernaculum. et seipsum que est pars
tabernaculi domini. et ecclesie et bibit ex israhel.
Item qui aqua expiationis non est aspersus
immundus erit et manebit spurcitia eius super
eum. **E**t iterum purificabis leuitas circum-
spersgens eos aqua purificationis. et iterum
aqua aspersionis purificatio est. **E**x quibus
apparet aspersionem aque instar salutaris la-
uacri obtinere. quidam tamen premissa re-
ferunt ad aquam baptismi. **A**qua igitur
in memoria baptismi omni die benedicuntur

ut dicitur in vi. parte sub ascensione preterquam in
pascha et penthecosten quod in sabbatis dominicas
illas precedentibus benedictis fontibus ante
crismatis infusionem aqua recipitur et ad as-
pergendum nos et domos rebeuatur sicut in
canone cautum habetur. **E**x aqua ergo be-
nedicta nos et loca in significationem bap-
tismi aspergimus nec aspergimus ut rebapti-
semur. sed ut gratiam diuini nominis cum
memoria baptismatis inuocemus. **E**t licet
in dictis duabus dominicis aspergatur altare.
non tamen tunc cantatur antiphona. **A**sperges me
domine etc. quia tunc potius legendum nobis
est cum recolimus nos esse a christo mundatos
per sue supplicium passionis. iuxta illud in
trecentis. **M**emoria memor ero et tabescet in
me anima mea. **I**n dominicis ergo diebus ante
missam et maius altare tamen et totus populus
asperguntur quantum in nocturnis et vespere
omnia altaria vel saltem precipua thurificentur.
Circa quod considerandum quod huiusmodi aspersionis
aliam rationem sit super populum et super altaria
quia enim occlusit deus omnes sub peccato
saltem veniali. quod septies in die cadit iustus.
Idem ipse populus ecciam ingrediens di-
uinis insistere intendens. ipsa aqua sanctificet
aspergitur. que valet ad quotidiana dolen-
da sicut in cinere vituli in veteri testamento
fuit quod qui immundus erat prohibebatur ecciam
ingredi donec aqua lauaret. **A**ltare autem
aspergitur propter reuerentiam sacramenti quod
ibidem consecrandum est. ut inde omnium ma-
lignorum spirituum purgatio arceatur et quoniam
cristus pro altare quod esse debet lapideum sig-
nificatur. sicut illud apostoli. petra autem erat
cristus et fides nostra de vno castro et non de
pluribus est. **I**dem ut signum signato re-
spondeat vnico altari asperso vnusquisque aspergitur
populus. quod ipse solus est qui tollit peccata
mundi. **T**hurificatio vero quoniam representat dif-
fusionem diuinarum gratiarum spiritualium et quoniam
gratia non solum in capite verum etiam in aliis
subiectis capiti inuenitur. **I**deo ouenient post
primum sedatio alia altaria pro quod diuini gradus
secundum intelliguntur thurificari solent. **R**ursus
in thuribulo cor igne orationis accensum significat
quia ergo oratio nostra solum ad deum et
cristum mediatorem nostrum debet principi-
paliter applicari. ideo et altare et crucifixum

thurificari solent. **I**n paschali autem tempore ad aspergendum cantamus. vidi aquas quod sumitur de ezechiele cui dominus ciuitatem ostendit edificatam. super montem et vergentem ad austrum in qua erat mirabile templum. **C**iuitas ecclesia est de qua dicitur non potest abscondi ciuitas super montem posita. **T**emplum est corpus christi de quo dicitur soluite templum hoc et post triduum edificabo illud. **A**qua de templo egrediens fons est baptismi de latere christi procedens. **S**ed cum fuerit in leuo lanceatus. cur hic dicitur a latere dextero? **R**espondeo duo sunt latera christi scilicet dextera et leuam. **D**extera est diuinitas. et leuam humanitas. **A** latere igitur dextero exiit quod de diuina christi natura spiritus sancti aqua inuisibilis procedit qui a que inuisibili que de latere leuo. i. humanitate lanceata profluit saluandi virtutem tribuit. **R**ecte igitur hic in processione paschali cantamus in laudem fluminis huius cuius inundatione per mortem christi reuiximus. **V**erum post octauam penthecostes cantatur in dominicis ad aspergendum antiphona. **A**sperges me domine etc. que a pascha usque tunc pretermittitur. quod de fine passionis et humilitate baptismi propheta predixit. **P**orro aque cum benedicitur sal admiscetur quod ab heliseo sumpsit exordium. et sic hoc ad notandum quod populus per aquam intellectus ut sanctificari possit per sacerdotis officium verbo dei imbuitur quod per salem significatur. **F**it ter trux super aquam et salem. quia docetur populus sancte trinitati gratias pro sua eruditione atque redemptione referre. **P**er aquam quoque confessio per salem a maritudo significat ex qua mixtura geminus pars procedit scilicet diuisio seu separatio delictorum et certus virtutum ac bonorum operum. **S**ed quare prius benedicitur sal quam aqua. **R**espondeo per sal intelligitur amaritudo penitentie. per aquam baptismus. quia ergo cordis contritio debet precedere absolutionem. et penitentia baptismum ideo prius benedicitur sal quam aqua. **E**t nota quatuor esse genera aque benedictae. **P**rima in qua fit iudicium purgationis que in usu non est. **S**ecunda aqua que sanctificatur in dedicatione ecclesie et altaris de quibus in prima parte dictum est sub titulo de consecratione ecclesie et altaris. **T**ercia est qua in ec-

clesiis aspergimur de qua hic agitur quarta aqua baptismi de qua dicitur in vi. parte sub sabbato sancto et hac solebant homines aspergi postquam exsisterentur et adhuc sit in quibusdam locis hodie interdictum est. **P**utabatur enim se iterum a peccatis huius aque asperione mundari. **C**um tamen ostendit nulli bis baptizari posse. quod uero magis dignum trahit ad se minus dignum. ideo si aqua non benedicta admisceatur benedictae efficit benedicta.

De officio seu introitu missae.

In introitu. prima pars missae incipit. **S**ciendum autem quod sancti patres et prophete ante christi aduentum suspirantes et precorantes. premiserunt desideria. opera. laudes. et preces que singula figurant in missa. **I**ntroitus namque scilicet ipsa antiphona. uaticinia prophetarum et sanctorum patrum desiderium cum precoribus. filii dei aduentum et incarnationem dei expectantium exprimit. **I**n cuius rei signum in prima dominica aduentus cantat etiam introitum. **A**d te leuavi. **C**eterum igitur psallentium clericorum qui significat choros prophetarum. et multitudinem sanctorum christi aduentum expectantium. animam suam dilatat. et introitum in iubilo cantat. quoniam prophete patriarche reges et sacerdotes omnes fideles aduentum christi cum desiderio expectabant clamantes et implorantes. **E**mitte agnum domine dominator terre etc. **I**tem **V**eni domine et noli tardare etc. **P**roinc etiam ille **S**ymeon iustus et senex benedixit dicens. **N**unc dimittis seruum tuum domine etc. quia uiderunt oculi mei. **E**t apud. **M**ulti reges et prophete uoluerunt uidere que uos uidetis et non uiderunt etc. **E**x eorum ergo persona cantatur introitus. per quos christus introiit in mundum iuxta illud apostoli. **E**t cum introduxit primogenitum in orbem terre et adoret eum omnes angeli dei. **Q**uequid uersiculorum psalmisticus siue psalmi. qui uisionem ad operationem notat. **D**icit etiam uersus. quod per eum reuertimur ad introitum significans opera et uaticinia. **C**onsequenter ex institutione damiani prope di. **G**loria patri etc. quod significat laudem. quia post operationem danda est gloria ut ostendatur patrem et filium spiritum sanctum habere equalem gloriam et coeternam maiestatem. **I**n principio et nunc et semper et in secula

lectoꝝ. i. in preterito p̄senti & fuſo tempore.
Interpositio autem glorie. inter p̄mam
cantacionem introitus & ipsius repeticoꝝ
designat captacionem benivolentie. vt em̄
quod expectabant faciliꝝ optinerent. ad to
tam trinitatem cordis & vocis glificacoꝝ
clamabant dicentes. **O**stende nobis dñe mi
sericordiam tuam & sa. t. d. nobis qui sedes
sup cherubin apparere coraz effra. b. & ma.
quoz tandem clamorem spiritus sanctus ex
audiens vnxit eum oleo leticie preconforti
bus suis & ad euangelizandum pauperibꝝ
destinauit sicut ip̄e dei filius p̄ p̄phetaz testa
tur dicens Sp̄s dñi sup me p̄pter qd vnxit
me euangelizare p̄ pauperibus misit me. **D**e
inde añ. ipsa seu introitus repetit̄ vt deside
rium antiquoz patꝝ seu iteratio & m̄pli
catio suspirioꝝ & clamoris ipsoꝝ euidenter
exprimat̄. **V**nde p̄pheta manda. remanda
expecta. reexpecta. **M**odicum ibi. & modicum
ibi si moraz fecerit. expecta eum. q̄ veniens
veniet & nō tardabit. **H**oc aut̄ desiderium
antiquoz non semper representat introitus
intellectu littere sed iubilo cantilene. **V**en
in diebus p̄festis bis introitus cantatur in
laudem diuine & humane nature que in per
sona filij sunt vnite. **I**n quibusdaꝝ v̄o ead̄s
& precipuis festiuitatibus triplicatur i lau
dem & honorem trinitatis. quasi ei tripudi
emus in cuius memoriam missam tantam?
& dicitur semel cum gloria patri. ad laudes
incarnationis. **Q**uandoq; aurem inchoat
voce demissa ad notandum humilitatem s̄b
sequenter alta voce repetitur que vocis ex
ultatio significat excitationem a somno pec
cati quam vox suppressa demonstrat iuxta
illud apostoli. **N**ora est iam nos de somno
surgere. **P**otest etiam & aliter dici. p̄ut de
inuitatorio in sexta parte sub nocturnis di
cetur. semper tamen integre repetit̄ vt per
fectio leticie denoret. **Q**uedam vero eccl̄ie
dicunt introitum. primo perfecte q̄ ecclesia
deum laude perfecta laudat. **S**ecundo imp
fecte. q̄ imperfecta est omis laus vie. **T**ercio
perfecte. q̄ p̄fecta est laus patrie. **D**icit̄ aut̄
introitus eo q̄ dum ille canit sacerdos mini
straturus ad altare intrat seu. q̄a per illam
antiphonam ad officium inerat̄. qui etiā
vocatur officium quasi efficium p̄ut dicit̄
in p̄hemio q̄nte partis. **C**elestinus ip̄a sta:

tuit vt p̄s. dauid centumquingenta ad
introitum misse ante sacrificium antiphona
tim canerent. qd̄ antea nō fiebat. **H** epistol. s
pauli tantum & euangelium legebantur &
postea missa celebrat̄. **D**e illis ergo psalmis
excepti sunt om̄s introitus reglates gradu
alia offertoria & om̄iones. que cum mo
dulacōne primo ceperunt ad missaz in eccl̄ia
romana cantari. **G**regoriꝝ em̄ introitum
misse cum cantu ordinauit & vn̄am versum
de illo psalmo qui cantabat retinuit. **I**re
gulares introitus vero sunt qui sc̄m varie
tates solennitatum instituti sūt. vt puer na
tus est nobis &c. & Spiritus domini reple
uit &c. **E**t hi habent versus de psalmo p̄ci
p̄ ille. **V**iri galilei. **E**t nunc scio vere. &c. &
aliꝝ quidam sc̄m aliq̄s eccl̄ias. **S**t est notan
dum qd̄ qñ introitus de psalmo sumit̄. si pri
mus versus psalmi sic introitus. aliquis de
sequentibus versibus eiusdem psalmi erit
versus illius introitus. sic patet in introitu
tercie ferie prime ebdomade quadragesime
qui incipit. **D**ñe refugium versus enim est
priusq̄ montes hierent. **S**i vero nō primꝝ
versus psalmi. s̄ aliquis alius de sequenti
bus sic introitus. tunc primus versus psalmi
erit versus ipsius introitus. vt ecce in nata
li est introitus. **D**ñs dixit ad me &c. versus
vero est. **Q**uare fremuerunt gentes. **E**t in
festo inocentum. introitus est. **E**x ore infā
riū &c. versus est. **D**ñe dñs noster &c. & sic
de aliꝝ quod sit ad significandum vniones
& connectatem capitis & membroꝝ. **K**urū
versus qñq; est duplex. qñq; vnꝝ. qñq; dimi
dius de quo dicit̄ in. vj. parte sub sabbato
tercie ebdomade quadragesime. **D**um aut̄
introitus canit̄ non sedetur. qm̄ ad opus &
preconium xp̄i introitus refer̄. vt predelli
nati ad v̄ez cultum dei vocentur. **I**n qui
busdam eccl̄is tropi dicunt̄ p̄ psalmis ex in
stitucōne gregoriꝝ ip̄e ad maius gaudium
de xp̄i aduentu ad representandum. **E**st aut̄
p̄p̄ tropus quidam versiculus qui in preci
p̄is festiuitatibꝝ cantat̄ imediate ante in
troitum quasi quoddam p̄ambulū. & cō
tinuatio ipsius introitus. vt verbi gratia.
In festo natiuitatis añ introitum illū puer
natus est nobis &c. precedit tropꝝ iste. **E**cce
adest de quo p̄phete cecinerunt dicentes puer
natus est &c. **D**abit aut̄ tropus origineꝝ a

lege. Legit em̄ Numeri. x. q̄ dum eleuaret
 arca cantabantur. Exurge dñe. cum vero de
 portabat cantabat. Reuertere dñe ad mul-
 titudinem exercitus. Et di' trop' a tropos
 qđ est ouersio qm̄ quedam ibi solent fieri cō-
 uersiones ad introitum. ¶ Unde qñq; pri'z
 dicit versus. & post elepson. & inde etiā tro-
 phium dicit zona q̄ ouertitur ab umbilico
 ad umbilicum circumeundo. ¶ Potest etiaz
 & aliter dici qm̄ introitus est laus ecclesie d̄
 iudeis ouersus. ¶ Unde tria cōtinet uidelicet
 añ. versum. & gloria. & hoc ppter tres ordi-
 nes fidelium. qui fuerūt hebraice lingue scz
 patriarche. pphete. & apostoli. Introit' siue
 añ. est patriarchaz. versus pphetaz. gloria
 vero apostolor. antiphone repetitio est pre-
 dicationis ydemptitas & affirmacō quasi qđ
 longe prius p̄iarcha gestibus figurauit.
 ppheta predixit. apostol' euangelizauit. Ad
 quam etiam ouersionem norandā solennes
 trophi alienubi inserunt. qui sūt laudes ad in-
 troitum ouertibiles. Nam tropos grece d'
 ouersio latine ut premissum est

De accessu sacerdotis ac pontificis ad
 altare & de processione

Dum introitus canitur pontifex
 seu sacerdos paratus. & sacris i-
 dumentis ornatus. de sacra ede
 egredit. & ad altare accedit significans qđ xps
 expectatio gentiū carne sacrosancta assump-
 ta. ex virginis carne incorrupta de secreto
 habitaculo celoz egressus est i mundus. vel
 de secreta ede uidelicet de virginali utero
 egressus est tanq; sponsus de thalamo suo.
 ¶ Porro episcopus siue sacerdos egrediens
 procedit inter duos. uidelicet inter vnum
 presbiter. & diaconum. quem antecedit sub-
 diaconus euangelij codicez clausum gerens.
 ¶ Illum precedunt duo ceroferarij. quos etiā
 precedit ferens thuribulum cum incenso.
 ¶ Demum epus vel sacerdos ad altare pueni-
 ens. mitram deponit & fessionem facit. codi-
 cem aperit & osculat apertum. ¶ Sacerdos
 itaq; seu epus illum magnum representat
 sacerdotem scz xpm. de quo ait ap̄lus. Xps
 assistens pontifex futoz bonoz. ¶ Sacerdos
 & leuita illum deducentes leges & ppheticas
 designant scđm illud quod ip̄e dñs p̄posuit
 in pabola lauciati. qđ sacerdos quidam des-
 cendit eadem via. & viso illo preterit. sicut

& leuita moyses qđ & helpas in figura legis
 & pphete apparuerunt in monte cum cristo
 loquentes. ¶ Sacerdos ergo & leuita deducit
 cū episcopum. quia lex & ppheta cristum
 annunciauerunt & promiserunt. vñ moyses
 inquit pphetaz suscitabit vobis deus de fra-
 tribus vestris. ip̄m tanq; me audietis. ¶ Itēz
 ¶ Isaias. Ecce venit ppheta magnus & ipse
 renouabit iherlm. ¶ Vel episcopus seu sacerdos
 inter duos existens. significat et istum inter
 duo testamenta. ipse em̄ a dñobus testamen-
 tis mundo per pphetas & apostolos predi-
 cat. quia vero ille mundum venturus pre-
 misit pphetas sapientes & scribas in locum
 scribar. premitit pontifex seu sacerdos sub
 diaconum portantem scriptas. qui sapiens
 sit dominica disponere vasa. ¶ Qñq; vñ ar-
 chidiaconus & sacerdos pontifices deducit
 quem imediate dyaconus & subdyaconus
 antecedunt qui significant apostolos & dis-
 cipulos. quos cristus misit ante faciem suā
 & adhuc quotidie mittuntur predicatores
 & prelati. ecclesie & reparare viam domino
 spiritualiter ante faciem suam. ¶ Adhuc sub-
 dyaconus antecedens significat iohannem
 baptistam qui precessit in spiritu & virtute
 helpe pparare dño plebem perfectam. & fert
 ante pontificem codicem euangelij. qđ iohes
 ante xpm predicacōnez euangelicam ichoa-
 uit dicens. penitentiam agite & p̄inquabit
 em̄ regnum celoz. ¶ Dyaconus vero represi-
 tat pphetas qui annunciauerūt futaz ex euā-
 gelio vitam. ¶ Ceterz epus ideo sequit euā-
 gelium ad notandum qđ debet semp illud &
 intueri & in mente habere. & ante illum por-
 tat. qđ p doctrinam euangelij ad xpi vitam
 via pparat. ¶ Potest etiaz dici. qđ p subdya-
 conum libz ferentem & p dyaconum euange-
 lij preconez sanctos noui testamenti p libz
 vero euāgelij nouum intelligim' testamen-
 tum. ¶ Per ceroferarios vō & thuriferarium
 sanctos qui precesserūt nouum testamētū
 & per duo candelabra cum cereis ardentibz
 legem & ppheticam. que xpm mundi lucem
 nunciabant cōmemoramus. ¶ Sine igne em̄
 nō debet sacrificari iuxta illud Leuitici. vj.
 .c. Ignis in altari meo sp̄ ardebit. ¶ Quid
 lumen h' significet. & de candelabris dictum
 est in parte prima sub ti. de picturis. ¶ Cere
 feruntur super candelabra qđ fundamentum

designat. ut sup fundamentum luceat cōtā
hominibz lux predicator. Pulcre ergo can
delabra dyaconz & subdyaconz ante euan
gelium precedunt q̄ lex & pphete legem grē
precesserunt. In quibusdam ecclis sunt tres
cerei. quoz medius significat illum. qui ait
ubicunqz fuerint duo vel tres cō. In alijs
septem. quia gratia septiformi rota ecclesia
illuminat. d̄ hoc aliter sub euangelio dicit
Thuriferarius vero cerofetarios & alios
antecedit. ad notandum q̄ thuris significa
catio sanctis vtriusqz testamenti cōmūis est.
Per thuribulum aut cor humanum cōpe
tenter notat. q̄ debet esse apertum superius
ad suscipiendum. & clausum inferius ad reti
nendum hñs ignem caritatis & thus deu
tionis siue suauissime orationis seu bonoz
exemploz sursum tendentium qd̄ p̄ fumum
inde resalrantem notat. Sicut em̄ thus in
igne thuribuli suauiter redolet & sursum ef
cendit ita opus bonum vel oratio ex carita
te vltra om̄ia thimiamata fragrat. Ad hoc
thuribulum cum incenso corpus xp̄i suau
tatis odore plenum. carbonēs sp̄m̄ sanctum
thus boni opis odorem designant de hoc
etiam dicit in. vj. parte sub ri. de laudibus
matutinis & infra sub titulo. de thurificacō
ne. **P**ostq̄ ad altare ventum est cerei qui
precesserant postponunt̄ ut oñdat̄ doctores
fuisse ante natiuitatem & post illuminātes.
Candelabra vero manibz p̄ acolitoz tenent̄
donec h̄prielepson incipiebat. ad notandū
q̄ doctor ope debet exercē qd̄ docet nō debz
rudez pplm̄ deserere. donec sciat p̄fiteri dñe
miserere. Illo vero incepto deponunt̄ qñqz
in pauimento. tum q̄ post acta bona opera
humiliare. & esse puluerem recognoscē nos
debemus. tum quia doctores in bono opte
a in predicatione se terram esse cognoscere
debent. Sed dum officium inchoat̄ subleua
ri debent. quia quisqz & precipue prelatus se
erigere per bona opera debet ut ceteri hoc
videntes glorificent patrem qui in celis est
Ad huc pontifex ad altare pueniens mi
tram deponit̄ p̄ut dictum est in tertia parte
sub ri. de mitra. Deinde confessionem facit
interea vero dum confessio fit subdiaconus
tenet libz euangelioz clausum ante faciem
cuius a pte sinistra. Stat quidem ad sinistras
qm̄ ipse tenet in aliquibus locum p̄phetaz

quos sepe in ecclesia legit. tenens libz ante
oculos pontificis. ut ille iugem memoriam
habeat euangelice predicacōnis qui clausz
tenetur qm̄ lex euangelica clausa in p̄phetis
misticē stinet. Confessione autem facta sac̄
dos aut libz aperit & osculatur p̄ut sub ri.
de osculo altaris dicitur. **S**ane scdm̄ inno
cē. pp̄am. iij. Romanus pontifex dum sta
tionalis solennitas celebratur cum sex ordi
nibus clericoz. de quibus in prohemio scōe
partis dictum est. a sacratio siue a loco. vbi
se induit & parauit p̄cessionaliter p̄gredit̄
ad altare. designans q̄ xp̄s exiuit a patre &
venit in mundum. hic em̄ p̄cessionis ordo
generacōnis xp̄i seriem rep̄ntat. q̄ mathēz
euangelista describit i qua sex inueniuntur
ordines p̄sonaz a quibus scdm̄ carnem xp̄s
originem traxit. & in mundum p̄cessit. viz
patriarche. p̄phete. reges. principes. pasto
res & duces abraam p̄riarcha. dauid p̄phe
ta. salmon rex. salmon p̄nceps. iudas pastor
zozobabel dux. Duo dyaconi pontificem de
ducentes significant abraham & dauid qui
bus incarnationis xp̄i facta est rep̄missio
Nam illi rep̄missum est. in semine tuo bene
dicent̄ cōm̄ gentes. isti vero pollicitum est
de fructu ventris tui ponam super scabellū
tuum. p̄pter qd̄ euangelista figuraliter hos
duos in generacōne cristi p̄misiit inueniens
Libz generacōnis domini nostri ih̄u cristi
filij dauid filij abraaz. iste sunt due colum
ne quas verus ille pacificus i vestibulo po
luit ante ostium. quas ambit funiculus. xij
cubitoz. & q̄s fides duodecim aploz amplex
ritur. de quaz medio xp̄i ostium credentibz
aperitur. Quatuor aut̄ ministri super pon
tificem mapulam ferunt i sūmitatibz q̄tuor
baculoz colligatā. & inde ipsi ministri ma
pularij nuncupantur. mapula illa que diu
lis figurata est p̄maginibz sac̄am designat
scripturam. que multis & varijs est insiḡta
mysterijs. Hec quatuor baculo sup̄ pontifi
cem portant̄ extensa. quia sac̄a scriptura.
quatuor modis super xp̄m fertur exposita.
videlicet. historice. allegorice. anagogice.
& trophologicē. p̄ut dictum est in p̄hemio
libri. hic est fluius paradisi qui quatuor i
capita diuisus progreditur. hec est mensa
p̄p̄ositionis. que quatuor pedibz eleuata sub
sistit. Sup̄ pontificem ergo portat̄ extensa

et is venisse monstrat quem lex scripserat et
propheta. Nam ipsimet xps incipiens a moysi
et prophetis interpretabatur in omnibus
scripturis que de ipso erant propter quod alibi
dicit Si crederitis moysi etiam crederitis et
mihi. de me enim ille scripsit. Quatuor mini-
stri mapulam ferentes. quatuor sunt euangeli-
ste sacram scriptam declarantes et fidei
exaltantes. Vnde est quod in summatibus bacu-
lorum eorum ymagines collocantur et preferunt
duo luminaria cum incenso. quod lex et propheta
cum palmis christi pronunciauerunt aduentum
christo attestante. qui ait. Necessesse est implere
omnia illa que in lege Moysi et prophetis. et
psalmis de me scripta sunt. In maioribus autem
solennitatibus septem candelabra coram pon-
tifice deferuntur. per quod illud ostenditur
quod Iohannes in Apocalypsi describit. Con-
uersus inquit vidi septem candelabra aurea
et in medio illorum similem filio hominis vesti-
tum pedere ut ille per hoc aduenisse monstrat
super quem requieuit spiritus gratie septiformis
secundum illud Isaie vaticinium. Egredietur
virga de radice iesse. et flos de radice eius
al. i. s. c. s. d. s. s. et i. h. c. o. t. e. h. s. s. et. p. e. t. e.
s. t. d. In quibusdam etiam basilicis circa me-
dium chori manipulus stupa appendit. cui
pontifex transiens ignem apponit ut in con-
spectu populi cito incineretur. per hoc secundum
aduentum commemorans in quo christus viuos
et mortuos et seculum per ignem iudicabit
nam ignis in conspectu eius semper ardebit. et in
circuito eius tempestas valida ne videt quod
male securus exiit. quoniam qui in primo
aduentu blanditur. per secundum exiit qui enim
iudicandus venit in primo iudicaturus ve-
nit et in secundo. Hoc etiam fit ut pontifex ig-
nem apponens. consideret quod ipse in cinerem
debet redigi et ornatus eius in fauillam con-
uertere. et quemadmodum stupa facile oburi-
tur. sic etiam facile et quasi in momento pre-
sens transit mundus et concupiscentia eius
quia secundum iacobum apostolum vita nostra vapor est
ad modicum parens. ne forte qui gloriosus
incedit in temporalis gloria delectetur. Nam
omnis caro fenulum. et omnis gloria eius quasi
flos feni. Cum autem iam pontifex appinquit
altari. primicerius stola cantorum accedens dex-
trum ipsius humerum coram altantibus oscula-
tur. quod cum christus nasceretur in mundo. angelus

ille cum quo facta est celestis militie multitudo
laudantium deum. natiuitatem eius pasto-
ribus patefecit. de quo dicit propheta. Puer
natus est nobis. et filius datus est nobis. et
factus est principatus super humerum eius. Per
tres sacerdotes qui pontifici venienti coram
altare reuerenter occurrunt. et inclinantes os
eius osculantur et pedes significant illos
tres magos. qui venerunt iherosolimam dis-
centes. Vbi est qui natus est. rex in deo. et
procedentes adorauerunt eum. et aperuerunt
e. s. o. e. m. a. t. a. mirram. Per geminum qui
dem osculum. geminam in christo continentem na-
turam. diuinam scilicet et humanam. diuinam quasi
latentem in peccatore humanam quasi patentem
in ore quas etiam per oblata munera magi
in istice figurarunt. Osculum enim signum est
reuerentie. prout sub titulo de pacis osculo dicitur
Disponit autem ista processio velut castro-
pacies ordinata. Nam maiores et fortiores
quasi custodes exercitus perueniunt. et se-
quuntur minores autem quasi debiles in
medio colliguntur. precedunt enim episcopi. et pre-
sbyteri subleuantur. pontifex et diaconi in
medio colligunt subdiaconi et acoliti. Can-
tores vero quasi tubicines exercitum prece-
dunt ut eum ad prelia contra demones ex-
tent et inuident. de quo prelio apostolus dicit.
Non est nobis colluctatio aduersus carnes
et sanguinem. sed aduersus spiritualia nequi-
tie in celestibus. Vnde buccinate in neomenia
tuba in die insignis solennitatis vestre. Pre-
missim de processione summi pontificis. Inde
etiam occasione sumpta et de alijs processio-
nibus aliqua subiiciamus. Circa quod gene-
raliter notandum est. quod sicut in missa lega-
tio christi pro nobis in mundum figuratur. et
in processionibus nostris reuersio nostra ad pa-
triam nostram denotatur. quare solennitas
egressum populi de egipto pene in omnibus
imitatur. Sicut enim populus ille per moysen
ereptus est de manibus pharaonis. sic et populus
dei per christum liberatur de ore leonis. Et sic
tabule testamenti de monte synai accepte sunt
a moysi. et coram populo portate Exodus xxxiiij
et tricesimo quinto c. sic liber euangelij summe
de altari. et portatur. Illos vero columna
ignis precedebat. et nos lumen candelae pre-
cedit. ante turmas illorum. et ferebantur. et
ante nos cruces. et vexilla portantur. Ibi

prodigia fiebant. & apud nos miracula non
cessant. Illic leuite tabernaculum federis por-
tabant & nostri dyacones & subdyacones
plenaria & capas ferunt. Ibi arca domini
a sacerdotibus portabatur & apud nos scri-
nium aut feretrum cum reliquijs a presbiteris
deportabatur. Apud illos aaron sumus sa-
cerdos sequebat ornatus. & apud nos epus
infulat. Apud eos moyses cum virga apud
nos rex cum ceptro vel epus cum tambuca.
Ibi clangor tubarum hic strepitus campanarum
ibi populus armatur. hic clericus sacris ve-
stibus & populis virtutibus adornat. Ibi
populus aspergebatur sanguine. hic aqua
benedicta cum sale illis obuiat amalech san-
guinem sitiens nobis turba demonum nostre
vite semp insidians. Illis suis iohannes victor
exitit. & noster ihesus victoriam nobis ob-
tinuit. Cum autem ad aliquam ecclesiam pro-
cessionaliter tendimus tunc quasi ad terram
promissionis accedimus. Cum vero ecclesiam
cantantes intramus quasi gaudentes ad pa-
triam peruenimus. Cum circa ecclesiam feretrum
cum campanarum pulsatione portamus quasi
cum arca cum sono tubarum & cum clangore
populi ihericho circumimus. Ihericho corrui-
t & destruitur. cum in nobis occupiscentia vin-
citur. Cum vero de choro ad aliquod altare
imus ibique stationem facimus. significat quod
anime ad christum tendent & continent in con-
sortijs angelorum. Secundo etiam dauid & sa-
lomon nos ad processiones informauerunt.
cum dauid arcam dei in tabernaculum. & sa-
lomon in templum cum immis & canticis por-
tauerunt. & sub alijs cherubin locauerunt.
Sic christi humanitas ascendens celum ingre-
ditur. & ab angelis phenniter adoratur. quod
fidelis anima comitatur. Tercio etiam in pro-
cessionibus memoramus. quod christus de sinu
patris venit in mundum de presepe ad tem-
plum vnde de bethania in iherusalem & de ihe-
rusalem in montem. optantes ut de mundo
reuertamur ad patriam. & de vna ecclesia ad
aliam. scilicet de militante ad triumphantem.
scilicet vestigia crucem. vestigia crucifixi. & nos vi-
cys & occupiscentijs crucifigentes. Vestigia
etiam vestigia sanctorum precepta euangeliorum
& induit vestes sacras. scilicet loriam iusticie.
cingulum continentie. scutum fidei & galeam
salutis eterne. Deinde sacerdos celebratus

quasi contra spiritalia nequicie in celesti-
bus pugnaturus sacris vestibus quasi armis
induitur prout dictum est in phemio tercię
partis. In nonnullis autem ecclesijs sic processio
ordinatur. Precedunt namque septem acoliti
cum luminaribus. significantes omnes qui per
septiformem spissandam gratiam lumen scie-
ntie fidelibus ministrauerunt. Illos sequuntur septem
subdyaconi cum plenarijs. significantes illos
qui per eandem gratiam plenitudine diuini-
tatis in christo habitam corporaliter docuerunt.
Et post eos septem dyaconi representantes
vniuersaliter omnes qui per eandem gratiam spi-
ritualiter videlicet euangelicam intelligen-
tiam de christo habuerunt. Et post eos duo-
decim priores. figurantes omnes qui fide san-
cte trinitatis trium vel quatuor virtutum
operibus choriscarunt. quos comitantur
tres acoliti cum thuribus & incensio signi-
ficantes tres magos qui christo munera obtu-
lerunt. Deinde sequitur vnus subdyaconus
codicem euangelij hauriens qui significat
legem. qui ideo pontificem precedit. quia lex con-
tinens in se passionis euangelicum sacra-
mentum precesit christi aduentum. & portat illud
clausum ad notandum quod illud in lege fuit
obscure priusquam ager septimi libri signacula
aperiet. Deinde pontifex a duobus quasi in
curru vehitur quem turba comitat orando
in quo designat quod populus sequitur christum in celum
in quo comitatu decem sunt ordines scilicet or-
dines. lectores exorciste. acoliti subdyaconi.
dyaconi. presbiteri. cantores. laici inanis. &
mulieres. quod currus dei decem milibus mul-
tiplex milibus dicitur ad insinuandum eorum pro-
fectionem. Sed dyaconos subdyaconos. &
acolitos. presertim secum paratos adducit
iuxta illud. Ecce ego mitto ad vos prophetas
sapientes & scribas. prophete sunt dyaconi.
sapientes subdyaconi. scribe acoliti. His si-
quidem christi vicarius & ipse christus in pub-
licum deducitur in modum adolescentulę
tympanistrarum. Cum autem productum can-
tores. & duo chori suscipiunt gratulando
cantantes introitum. cum gloria in excelsis.
Nempe cantores siue clerici in albis exultantes
angeli sunt. qui christum ascendentem cum
gloria & laudibus in altissimis exceperunt.
Duo chori qui laudes decinunt. duo sunt
populi iudaicus videlicet & gentilis. quod christo

uenti ad eum laudibus occurrunt. **I**psa
vero processio est via ad celestem patriam. Aqua
benedicta precedens mundicia vite est. lu-
minaria misericordie opa. iuxta illud. **S**int
lumbi vestri precincti & luculentae in ma-
nibus vestris. **S**iquidem pontifex seu sa-
cerdos quasi medius collocat inter clerum &
crucem precedentem & populum subsequentem
tanquam mediatoris dei & hominum vices ge-
rens. **P**reterea maiores in choro. & in proces-
sione posteriores sunt. quod sicut fit descendenti
Vnde zachaeus princeps publicanorum. qui pul-
lus erat cum ascendisset siccomorum ut videret
Iesum transeuntem. ait & Iesus. zachaeus descen-
de. quod hodie oportet me manere in domo tua
at ille descendit & excepit illum gaudens in
domum suam. iudei vero in sublimi stantes
erant & maiores eorum primas cathedras in sina-
goga habent. **C**ruce ergo quasi regale vexil-
lum. & triumphale signum in processibus
premittitur. **P**rimo ut fugiant qui oderunt
eum a facie eius. est enim signum victoriae Christi
iuxta illud. **V**exilla regis prodeunt cum quo
demoni videtur. **V**nde illo viso timent
& fugiunt. & propter hoc in quibusdam locis
tempestatibus aeris opponitur. ut demoni
fugiant. & ab aeris concitatione desistant.
Nempe sancte crucis misterium est nostrum
signum & vexillum. **V**nde **P**salter. **P**ro-
pugnaculum populi. ipsum gentes deprecabitur.
& erit sepulchrum eius gloriosum. **S**ecundo
crucis vexillum premittitur. quod sicut apostolus
ait ad **G**alatas. **N**on habet nobis gloriari nisi in cruce
domini nostri Iesu Christi per quem mundus
nobis. & nos mundo crucifigi debemus. de
hoc etiam sub titulo de euangelio dicitur. **Q**uoniam
etiam vexilla premittuntur. ut dicitur in. **vj.**
parte sub titulo de rogationibus. **S**ane ut pre-
missum est dum fit processio campanae pullan-
tur. **N**am sicut rex terrenus in exercitu suo
regalia habet insignia scilicet tubas & vexilla.
sic & rex eternus Christus in ecclesia sua militanti
campanas per tubas & cruces per vexilla ha-
bet de quo in parte prima sub titulo de campis
dictum est. **A**dhuc campanarum strepitus propheta-
tas qui Christi pronunciauerunt aduentum figu-
rat. **P**anni & alia substernunt in loco. unde
transire & ad cantandum processio stare debet
iuxta illud thobie penultimo. **P**latee tunc
sternent auro mundo & candido. & in vultu

eius cantabit alleluia. **Q**uod autem sciendum
est. quod quatuor sunt solennes processiones scilicet
in purificatione beate virginis marie. in ta-
misalpaz in pascha. de quibus in suis lo-
cis dicitur. & quarta que fit in ascensione domini
ad representationem illius ultime processions
quam discipuli post dominum in die ascensionis
eius in celum fecerunt. venientes simul cum
eo ad montem oliueti. unde assumptus est
videntibus illis in eius processions reputa-
tionem fit processio in dominicis diebus. **S**ciendum
est enim quod primitiua ecclesia obstat diem
dominicum solennem ut & modo. & habet in ea
processio in memoriam resurrectionis. & ob-
uabat etiam quintam feriam. & habet in ea
processio in memoriam dominice ascensionis. **H**uius
multiplicatis sanctorum festiuitatibus sublata
est solennitas quinte ferie. & eius processio
per agapitum ipsam in dominicam transla-
ta est. ut a populo tunc ad ecclesiam veni-
ente simul. & solenniter valeant celebrari &
propter hoc dies iouis dicitur vulgariter cogna-
ta diei dominice. quia videlicet antiquitus
par solennitas fuit utriusque. **I**n diebus igitur
dominicum processionem facientes resurrectionem
dominicum memoramus & processionem per dis-
cipulos post dominum factam representationem non
quod illi eam in dominica die fecerint ut pre-
missum est. **N**empe egrediendo ecclesiam &
regrediendo ad eam quasi de iherusalem re-
dimus ad iherusalem prout illi fecerunt & se-
quimus etiam sic illi crucifixum. & licet illi
sine Iesu redierunt nos tamen cum cruce redimus
pro eo quod ipse dixit. vobiscum sum usque ad
consumationem seculi. que processio antequam tercia
dicatur facienda est. prout in. **vj.** parte sub
ascensione dicitur. **N**on est etiam pretermittendum
quod in dominicis processionibus de nouo
dumtaxat. & cantare. & virginem salutare
& aliquid quod ad eius laudem prope pertinet can-
tare debemus. ex quo etiam consuetudo inoleuit
ut in claustris oratorium virginis struat.
quam in statione prima ex pristina consuetudine
salutamus licet enim dicat quod Christus resurgens
prius magdalene apparuerit. verius tamen cre-
ditur. quod matri sue ante omnes apparuerit. **H**uius
euangelistas hoc dicere non pertinuit quorum
officium fuit testes resurrectionis induere. nec
decurt ad testificandum pro filio matrem in-
ducere. **S**i enim verba extranearum feminarum & sa-

49
sunt in edulis deliramenta quod non magis mirerentur
pro filij amore crederent delirasse. et sic rationa
sentire videtur ecclesia. que in prima die post
resurrectionem scilicet in pascha apud beatam
mariam maiorem celebrat stationem. quasi
preponens hierusalem. id est virginem quam vidit
pacem pre alijs in principio leticie sue. quod
circa sicut prima die ad misericordiam suam apud
sanctam maiorem precurramus sic et ad eius
honorem in dominicalibus processionibus prima
statio deputatur. ut eam laudibus extollentes
et ad eius oratorium festinantes cum sponso
dicere videamur. vadam ad montem mirre
et ad collem thuris. mons quidem est ipsa beata
virgo. ad quam filius resurgens vadit appa
rendo et nos adorando. **Postremo** notan
dum est quod in quibusdam ecclesijs post processio
nem omnes clerici ante crucifixum veniunt
inclinantes illi et dicentes. Ave rex noster
benedictus. Sed et qui plumalia aut alias
solennes vestes portarunt ante altare illas
deponunt primo ad representandum quod filij
hebreorum sternerant vestimenta sua in via
ante christum in processione sibi hierusalem veni
enti facta. Secundo ad ostendendum quod diuino
vacanti officio omnia mundana a mentibus
abicerent debent.

De confessione.

Drusus sacerdos vel episcopus gradus
altaris ascendat. et antequam sacro
ordine officium. ad seipsum re
vertens inclinatur ante altare significat christum
exinanitionem qui inclinavit celos et descen
dit cum se formam servi accipiens exinanivi
uit. et considerans quod sicut dicit salomon iustus
in principio hominis accusator est sui consilium
etiam de illa prophetica solacione. Dixi confitebor
et tu re. **De peccatis** suis cum altaribus
generaliter premissum premittens ex
stiracione celestini precepti. **rite** ad hoc convenien
tem. **Judica** me deus. ut discretus a gente
non sancta et ab homine liberatus iniquo ad
altare dei dignus introeat petit enim liberari
a temptacione. et illuminari a gratia. ut per
in ipso precepto. petit etiam a deo. ut det ei quod
offerat scilicet filium suum quod nisi ei daret. per
abraam dedit non haberet quod offerret. **Fit**
ergo confessio ut purior sit et sine macula in
grediat in quam notandum est. quod non ut quidam
minus provide faciunt in specie ne cauterizent
conscientie auditorem. sed in genere sunt ostent

da peccata. quam ista confessio non est occulta. sed
manifesta. **Et** nota quod cum in templo salomo
nia dedicacione sacerdotes dicerent. confitemini
domino quoniam bonus quoniam in se. m. eius
nebula implevit domum domini. et obumbravit
facies sacerdotum. ita quod se invicem videre non
poterant. et ait salomon. dixit dominus. quod inha
bitaret in nebula. dixit. et ope demonstra vit
quam in monte synai apparuit in nebula israel
in nube precessit. et ante moysen in caverna
positum transiit in nebulam. **Percutimus**
autem peccatus cum peccata confitemur exem
plo publicani qui pectus suam percutiebat
dicens. domine propicius esto mihi peccatori. **In**
tensione quidem pectoris tria sunt ictus. so
nus et tactus. per que significant tria que
sunt in vera penitentia necessaria videlicet cordis
oratio. oris confessio. et operis satisfactio. quod
in tribus peccamus. scilicet corde. ore. et opere.
Deinde per circumstantibus orat indulgen
tiam peccatorum implorans. **Na**z christus de secre
to patris in mundum veniens. et de utero
virginali procedens patribus suspiria multi
plicavit per nos passurus hierusalem in
troiit. in montem se inclinavit clausuras sua
stra hominem dolosum et iniquum deo com
mittens. et patri confessionem fecit dicens.
Confitebor tibi pater celi. et ipse quod nobis in
dulgens pro corpore peccata nostra portavit
Hanc pontifici facturo confessionem subdya
conus manipulum coram altare immittit.
Primo ad notandum quod concessa temporalia
per manum alienam puta subdyaconi vel al
terius et non per propriam recipere et administrare
debet. **Secundo** ad designandum. quod non sufficit
oris confessio. nisi et boni operis fructus. per
manipulum significatus sequatur. **Tercio** ut
videns se inferioris ministerij ornamento
ornati a se humiliter. **Rursus** ideo pontifex
per acceptam casulam. et non ante manipulum
recipit. quod christus cuius typum gerit. non prius
manipulos operum. qui per manipulum ipsum
designant obrulit. quam celestem haberet con
versationem que per casulam figuratur. put
in parte tertia sub dalmatica dictum est.
Sacerdos vero econtra ante in dictam casu
lam manipulum sumit. quam celestem conversa
cionem adipisci nequit nisi per sanctorum operum
manipulos portet. **Ad** hoc pontifex postquam
ad altare pervenit manipulum recipit ad

non dum q̄ tunc demū bonoz opeꝝ effectū
primum participemus cum ad eterni tribu-
nal iudicis pueniemus. **S**acerdos autem
dum facit confessionem & etiam sepe in missæ
officio manus iungit que manuum iunctio-
nes deuotionem significant. **E**t q̄ illa in
aliquo maior est. & in aliquo est minor. ideo
certus manuum iunctionum nō est numerus
determinatus. **R**ursus sacerdotis manuum
iunctio significat omnium bonoz a deo flu-
entium in ipso unitatem & coniunctionem. **E**t
q̄ infinita bona infinitis. & indeterminatis
modis possunt a deo pcedē. ideo manuum
iunctionis sacerdotis numerus determinat
nō est. **I**nclinationes uero sacerdotis in offi-
cio missæ scdm̄ morem quarundam ecclesiæ
sub certo numero pstringunt. qm̄ regulari
ocho vicibus pfunde coram altare & tredecim
vicibus mediocriter sup̄ altare inclinatur
ocho pfundas inclinationes ante altare facit
ad referendas gr̄as ipsi cristo de octo princi-
palibus que egit ante sui p̄molationem. quā
sacerdos i officio figurat altaris. **P**rimum
fuit admirabilis incarnacō. **S**cdm̄ fuit disci-
puloꝝ gratuita uocatio. **T**ertium demonis
temptationibꝫ sup̄atio. **Q**uartum mira-
culoꝝ operatio. **Q**uintum infirmoꝝ sanacō
Sextum mortuoꝝ resuscitatio. **S**eptimum
omnium questionum ei p̄positarꝫ per suam
sapientiam determinatio. **O**ctauum saluta-
ris populoꝝ instructio & quecumq; ante sui
p̄molationem egit. ad hec octo scdm̄ Bernā-
dum reduci uident. **T**redecim uero inclina-
cōnes mediocriter facit sup̄ altare. q̄ cristus
tredecim fecit in ara crucis sumendo aram
crucis p̄ toto tempe sue passionis. quod in-
cepit in hora captionis. **P**rimum fuit iude
p̄ditoris discreta redargutio dicens. **J**uda
osculo filiū hoīs tradis. **S**cdm̄ fuit ipsum
capturis sui prebitio dicens eis q̄ queritis
qui responderunt ihesum nazarenum quibꝫ
respondit ego sum. **T**ertium falsis testibus
& regibus mansueta responsio. **Q**uartum
sp̄itoꝝ & uerboꝝ sine murmuracōne tolle-
ratio. **Q**uintum in his que uidit & audiuit
nulla sibi data perturbatio. **S**extum discipli-
eum ter negantis culpe adonacō. **A**lia uero
septem enumerat **A**mbros. ab eo in ligno
crucis facta dicens. **A**utor pietatis in cruce
pendens officia diuidebat p̄secucōenz aplis

pacem discipulis. corpꝫ iudeis spiritum p̄ri-
paraniphum uogini paradysum latroni. &
infernū peccatori. **O**sculo q̄ sub certo nu-
mero fiunt prout dicit in quarta particula
canonis. **D**e incenso benedicendo
& in thuribulum mittendo.

Dost factam confessionem & datam
dos p̄tulq; dicat **D**eus tu conū
absolutionem pontifex uel sacer-
sus & incensum cum benedictione in thur-
bulo apponit. representans q̄ legalis sacer-
dos ferens sanguinem & carbones cum tymi-
amate in thuribulo crans ponebat. donec
fumus eum obumbraret. put dictum est in
p̄hemio huius partis. p̄ hoc etiam illud in-
finuans q̄ angelus uenit. & ante altare ste-
tit habens thuribulum aureū in manu sua
q̄ impleuit de igne altaris. & data sunt ei
incensa multa ut daret de oracōibꝫ sanctoꝝ
Sane angelꝫ est x̄ps. thuribulum aureū
corpus imaculatū altare eccl̄ie ignis cari-
tas incensum oratio. scdm̄ illud p̄pheticum.
Dirigat oracō mea sic incensum in cōsp̄ctu
tuo. uenit ergo angelus. & x̄ps qui stetit an-
te altare. & in cōsp̄ctu eccl̄ie. h̄ns thuribulum
aureum. & corpꝫ imaculatū. plenum igne
& caritate. & data sunt ei sc̄s a fidelibꝫ incen-
sa multa. & orōnes. ut daret. & representaret
eas patri de oracōibꝫ sanctoꝝ. **E**t nota q̄
nō dicit oracōnes. x̄ps em̄ om̄s oracōnes ex-
audit. s̄ dicit de oracōibꝫ de illis uidelicet
q̄ pertinent ad salutem. **V**nde cum paulus
ter dñm rogasset. ut ab eo stimulum carnis
auferret. respondit ei dñs. sufficit tibi gratia
mea. nam uetus in infirmitate p̄ficiet. **E**p̄us
ergo uel sacerdos thus in thuribulo apponit
q̄ x̄ps orōnes inspirat in animo ut p̄ ipsum
offerat incensum in odore suauitatis. **S**ac-
dos aut̄ minister incensum rep̄ntat ep̄o uel
d̄p̄aconus sacerdoti. quia lex illud preciosum
tymiamā fecit. quod in odore suauitatis
altissimo offerret. de q̄ dñs subdit in Exodi.
xxx. c. **T**alem confessionem nō facietis in uos
uestros q̄ sanctum est dño. & homo quicūq;
fecerit sile ut odore illius p̄fruat. p̄bit de
p̄lis suis. **E**t ex hoc uerbo fuerunt qui dic-
rent q̄ si oblato thure. & b̄ndictio sup̄ altare
thuribulum descendat ab altari ad clericos
uel laicos. tūc aliud ibi th̄ sine b̄ndictione
apponendum est & omnibꝫ tam laicis quam

fab
dōb

clericis offerendū tanq̄ illō spectet ad latia
istud ad duliam. Melius tñ scdm spiritum
quaz scdm lram intelligit. Nam lra occidit.
spūs uiuificat et ppter premissam etiā causā
odor thuris benedicti. nō dat in ecclia spōso
et sponse. Per cremacōnem vel ofsecracōez
vero thuris significat. q̄ sacerdos orōnem
feruentem et deuotam debet h̄re. Thus em̄
ututem h̄z ascendendi ex fumi leuitate olo
lidandi ex sui qualitate. ofstringendi ex glu
tinitate. offortandi ex aromaticitate. sic orō
ascendit in dei memoriam aīam consolidat
quantum ad culpam preteritam impetrans
do medelam. et ofstringit quo ad omittendi
licentiam. cofortat quo ad presentem impe
trando tutelam de quo etiam dictum est l̄b
ti. de accessu pontificis ad altare. et dicitur
sub ti. de thurificacōne. Nauicula vero in q̄
incensum reponit. designat q̄ p orationem
quam incensum significat. de huius mundi
mari magno et spatiofo ad celestem patriā
fatagimus nauigare. Vnde in Proū. Facta
est quasi nauis institoris. portans de longe
panem suum. Potest etiam dici. q̄ p thuri
bulum cor hominis. p ignem feruor deuo
tionis p incensum orōnes. p nauiculaz ecclia
in qua deuote orōnes offerunt que p ange
lum ad deum perferunt signat. Vascula qui
bus ignis recipit sunt filij. qui corda pat̄
pietate fluentia inuitant et flammam cele
stis sacrificij quaz in pximoz mentibz aspi
ciunt in suis accende fatagunt. **I**nstrumē
ta vero quibus ignis ad altare portat sunt
predicatores q̄ exemplis sanctorū caritatis
ignem portant et in corda fidelium transfe
rant qui corda pat̄ p filios ouertunt. Thu
ribulum autem quid significet dicit sub ti. de
thurificacōne.

De osculo altaris et libri
Ost imissum in thuribulo incen
sum sacerdos seu ep̄s dicto. deus
tu ouersus. sc̄. laep osculat alt a
re. ut notet pacificatio cum iudeis. et ad de
signandum q̄ xp̄s ad nos ueniens sanctaz
sibi copulauit eccliam. iuxta illō epithalami
cum. Osculetur me osculo oris sui. In oscu
liquidēz os ori coniungit. et in xp̄o non solum
humanitas est unita diuinitati. uerē iam
sponsa copulata est sponso iuxta illud p̄phe
ticum. Quasi sponsa decorauit me corona
et quasi sponsam ornauit me monilibz. Rur

sus qñ p̄phetalis uersus introitus a canto
re incipit. sacerdos ad altare ascendens illō
osculat. q̄ p̄phetaz testimonio xp̄s uenit in
mundum et ad passionē altaris. Quotiens
autem in officio misse osculet. altare. et in q̄
parte eius oscula fiant et quare manibz sup̄
illud depositis. et quare signo crucis i locis
osculandis post impresso. dicit sub quarta
particula canonis. In hoc autem loco altae
significat populum iudaicum. Codex uero
euangely siue euangelium populum genti
lem. qui per euangelium credidit. Vdo ergo
ep̄s uel sacerdos euangelium et altae oscu
lat. q̄ xp̄s utriq̄ dat pacem. quando lapis
angularis factus fecit utraq̄ unum. Potest
etiā dici q̄ subdyaconus libz euangely qui
clausus portabat offerunt ep̄o uel sacerdoti.
Ille uero ad altare pueniens illum aperit.
ad insinuandum illō qd̄ in Apoc. describit
q̄ nemo dignus est aperire libz q̄ int̄ scriptus
erat. et foris sigillis septez signatus nisi leo
ō tribu iuda claus dauid. qui libz apuit et
septem eius signacula soluit. Per altare uo
ecclia signat. iuxta illud Exodi. Si altare
lapideum feceris mihi nō edificabis illō de
secis lapidibus. Perfectionem lapidum in
altari diuisionem fidelium r̄probat ecclia
ne uidelicet per errores et scismata diuidan
tur. Liber ergo apitur. cum ep̄us ad altare
peruenit. qm̄ ubi cristus primitiaz Ap̄loz
ogregauit eccliam docens et predica na
scripture misteria reuelauit dicens. Vobis
datum est nōsse misterium regni dei ceteris
autem in parabolis. Vnde post resurrectio
nem aperuit illis sensum ut intelligerent
scripturas. Rectius igit facit ep̄s cum ipse
met aperit libz euangely. licet et xp̄s per
ministros suos patefecerit misteria scriptaz
Libro uero ap̄to illū osculat a pte sinistra
ad signandum q̄ predicatoris reconciliaue
runt. et obtulerunt gentes. xp̄o quibus ip̄e
per se non predicauit. licet et ipse p se paces
in euangely p̄dicauerit dicens. Pacem me
am do uobis sc̄. quia uero ip̄e etiā in cruce
pendens pacem fecit. ideo mox transiturus
ad dextz cornu altaris siḡt se signo crucis q̄
ut ait apostolus ad Ep̄. cristus pax nostra
utraq̄ fecit unum. duos et diu sos parietes
et populos copulans. Post hoc codex euan
gely super altare clausus. ponit. qd̄ quantū

ad hec significat hierusalem put sub euang
gelio dicit **D**einde rōnus pontifex et etiā
aliq̄ quidam cōuersus osculat dyaconos. ut
ostendat pacem illam i aduentu xpi venisse
quāz pphete pmiserant. **V**nde dauid **O**riet
in diebus eius iusticia et abundantia pacis
donec auis. **E**t aliq̄ ppheta. Pax erit in terra
nostra cum venerit. **E**t ideo cristo nascente
vox intonuit angeloz. **E**t i terra pax homi
nibus bone voluntatis. **O**sculum em̄ qnqz
pacem significat. put dicit sub ti. de osculo
pacis. **D**yaconus vero statim se inclinans
osculatur pectus eius designans q̄ inspiet
cōne diuina pphete pacem predixit futuram
Nam et iohannes super pectus dñi recum
bens euāgelij fluentia de ipso sacro dominici
pectoris fonte potauit. **I**n nōnullis vero
ecclesijs ep̄us primum osculatur. ministros
postea altare. deinde euangeliū. qm̄ xps
primum reconciliauit sibi apostolos. postea
iudeos deinde gentiles. **I**n quibusdā etiā
locis offert osculum pacis cantoribz quasi
retorsum implens illud pacem meā do vobz
pacem relinquo vobis. **D**at quidez pntibus
relinquit absentibz. n̄ ante osculum pacis
cantores dicunt gloria patri. q̄ fides trini
tatis nō ante claruit q̄ se dñs inclinauit. et
nos reconciliauit et trinitatem p aposto los
predicari mandauit. **E**t ideo osculo dato ep̄s
innuit eis ut dicant. Gloria patri et filio et
spiritui sancto. **S**icut erat in pncipio. **E**cce
q̄ cantor ānunciat scz q̄ corda parz ouer
tant in filios **A**braam tres vidit. et vnum
adorauit. **S**ic oportet nos filios eius credē
trinitatem in vnitatem. **P**ost datam ergo pa
cem cantor dat sancte trinitati gloriam. q̄si
diceret. referimus gloriāz deo patri et fi. et
f. q̄ pacem quāz pphetauit p sanctos suos
pphetas. nobis in nouissimis temporibus
dignatus est ostendere. qm̄ vero dicit. **S**icut
erat in pncipio dyaconi ad altare pcedunt
et itez reuertunt ad ep̄m. **I**n quo figuratur
q̄ ideo apostoli se morti tradiderunt. ut xpi
corpori adunarent. prius aut̄ steterunt cum
ep̄o ante altare inclinati. sed cum vsus ip̄e
incipit se erigunt. q̄ chorus sanctorz martiz
ante nouissimam tribulationem in cōualle
lacrimaz manent. **P**ostea vero m̄rio corona
ei erecti stabant liberati et securi ante dñm
semp. **O**sculo aut̄ dato rursus dyaconi eum

pontifice orant. quasi dicant. **D**ñe doce nos
orare. **I**n quibusdā etiā ecclesijs dyaconi
bini et bini latera altaris altrinsecus siue al
ternatim osculāt. eo q̄ dominus a postolos
binos misit ad predicandum dicens eis. **I**n
q̄cungz domum intraūitis dicite. pax huic
domui. qui reūsi sunt ad xpm̄ sic dyaconos
reuertunt ad episcopum.

De thurificatione.

Dost datum osculum ep̄s seu sac̄
dos accipiens d̄ manu dyaconi
thuribulum sacz incensat altaē
q̄ cristus corpus assumens de genere pphete
taz factus ex semine dauid sc̄m carnez siue
oracōnibus fouet ecclesiam sc̄m q̄ orat in
euangeliō. pater sancte ego pro eis rogo. et
nō p eis tm̄. s̄ pro illis qui crediti sunt. per
verbum eoz. **Q**uāz aut̄ dyaconus postea thuri
bulum accipit. ut incenset ep̄m vel sacerdotēz
moraliter instruit q̄ si digni volumz incen
sum oracōnis offerre thuribulum incarnati
onis debemus tenere. **N**am sine fide media
toris homines deo placere non possunt. sed
iuxta verbum pmissionis ipsius. siquid pe
tierint i orōne credentes accipient. **P**er thu
ribulum em̄ verbum accipitur incarnatum
nam sicut in thuribulo pars super et infe
rior tribus cathenulis vniunt̄ ita in cristo
tres sunt vntones. quibus diuinitas et hu
manitas vniuntur. vniō carnis ad animaz
vniō diuinitatis ad carnem et vniō diuini
tatis ad aīaz. **Q**uidaz em̄ quartā vntionem
assignant videlicet diuinitatis ad opositū
sū ex anima et carne. **V**nde et quedam thuri
ribula quatuor cathenulas habēt. **D**e hoc
aut̄ thuribulo moyses inquit specialiter ad
aaron. **T**olle thuribulum et hausto igne d̄
altari mitte incensum desuper. **E**st et alia in
thuribulo cōsideratio. put in ti. de accessu
pontificis ad altatū est. **R**ursus ideo
thurificato altari ep̄s vel sacerdos thurifi
catur. ad significandum q̄ sicut xps est altaē
et hostia. sic est pontifex et sacerdos. cui est
oracōnis sacrificium offerendum. quia vero
adoratur non solum in quantum deus s̄ etiā
in quantum homo. **E**t ideo in quibusdā
ecc̄js. pontifice thurificato altaē a dyacono
circumcirca thurificat. **V**nde ps̄. **C**ircunda
bo altare tuū dñe. **S**ane thuribulum aureū
significat sapientiam. q̄ om̄s thesauri sapie

et scientie dei in ea fuerunt absconditi. unde
stetit angelus iuxta altare. habens thuribulum
a. in. m. s. i. xps resurgens carnem habuit in
potestate. Argentum significat xpi carnem
ab omni labe mundam et mundicia reniten-
tem. Cupreum fragilem et mortalem. Ferreum
resurgentis fortitudinem. Si quatuor habet
cathenulas. demonstrat eam ex quatuor ele-
mentis constare. Vel quatuor virtutibus scilicet
iusticia. prudentia. fortitudine. et temperantia
decorari. Quinta que partes diuidit animam
designat que se in morte a carne in illo triduo
sepauit. Si vero tres huius cathenulas figurat
animam carnem et uerbum in una conuenire
persona. Quarta que partes separat potestas
est qua animam suam posuit pro omnibus suis
Si una tantum cathenula sustinet designat
quod solus de uirgine generatur quodque solus
est inter mortuos liber. Circulus cui hec omnia
innectuntur est deitas que nullo termino clau-
ditur a qua hec omnia continentur et operantur
propter misericordiam etiam rationem ob hoc incen-
satur altare ut omnia ab eo nequitia demo-
num appellatur. Fumus enim incensi ualere
creditur ad demones effugandos. Unde cum
Thobias interrogasset angelum quod reme-
dia haberent ea que de pisce iusserat obser-
uari. Respondit cordis eius particulam si super
carbones ponas fumus eius omne demoniorum
genus extricat. Sicut ipse statuit ne moni-
ales incensum circa altaria ferant.

**Qualiter episcopus uel sacerdos et ministri
ad altare stare debent.**

Glorificatione patris. episcopus uel sa-
cerdos ad dexteram altaris preter
se transfert. ibi una cum ministris
plane officium et hierieleson dicit. que transi-
tus de medio altaris dexteram partem signifi-
cat xpi transitum de passione. pro re uertio-
nem ad uitam eternam. Item a leua transiens
in dextram. imitatur xpm ingredientem in d-
leuam enim tetigit xps. quando tempalem assump-
sit uitam. ad dextram iuit quando carnem assump-
tam ad dei dextram eleuauit. **C**ursus per
hoc quod accedens ad altare prius dextram illius
partem petit innuit. quod emanuel in lege pro-
missus prius uenit ad iudeos quam ad gentes.
Iudei enim tunc propter legem in dextra parte
fuerunt. gentes uero quasi in sinistra. quia
idola colebant. Sacerdos ergo uestibus sa-

cris ornatus xps carne nostre humanitatis
uestium significat. ueniens ad altare. xpm
de celis uenisse ad populum ut eum saluaret de-
signat. Deinde in dextram transiens. desig-
nat quod xpus in mundum ueniens. uenit ad
iudeos. de quibus uoluit nasci. Beata enim
maria iudea fuit. de hoc transitu dicitur Ieremi-
ti. de mutatione sacerdotis et oratione. **E**t
nota quod licet domino ipse celebranti. uel missam
audienti legat a capellanis suis introitus
et hierieleson et gloria in excelsis. et credo
et sanctus et agnus. non tamen graduale. uel alle-
luia uel tractus. uel offertorium. uel post omni-
um. pro quod illa instructoria sunt et introduc-
toria quibus ipse non eget. Illud autem notan-
dum est. quod sacerdos stat erectus ante altare
ad notandum quod xps uenit suos regere in in-
uincibili doctrina. et respicit uersus orien-
tem. quod xps non suam. sed patris uoluntatem
quesiuit. nec respicit retrorsum. tum quod xps
semper patris faciem intuetur. iuxta illud. **S**ecundo
unde uenio et quo uado. tum quod nemo mit-
tens manum ad aratrum. et respiciens retro ap-
pertinet regi. dei. primo ad populum dorsum. uertit re-
presentans quod dominus ait ad moysen. **V**idebis
posteriora mea. faciem autem uide non poteris
Exodi. xxxij. c. **E**piscopi tamen et superiores celebra-
tes non ante altare. sed remoti ab illo ad dextram
eius latus usque post dictum offertorium ma-
nent. quod fit primo ad representandum quod ex-
latere xpi qui pro altare significatur. initium
nostre redemptionis fuit. **S**ecundo fit hoc non
solum ad maiorem solennitatem ut per hoc
a minoribus sacerdotibus decernantur. uerum
etiam fit hoc. quod ipsa immissa representat non
solum xpi dignitatem et excellentiam ante eius
oblationem. uerum etiam humilitatem et obe-
dientiam in ipsa sui oblatione et consecratione
Siquidem xps quantum ad sui dignitatem est
patri equalis. et sedet a dextris dei patris.
sicut in simbolo legitur. quod representat pre-
latus stans ante oblationem ad dextram latere
altaris. **I**n sui uero oblatione xps pro nobis
factus est hostia. et ideo prelatus eius uices
gerens ex tunc ipsi altari quod aram crucis
insinuat debet totaliter inherere. **T**ercio quoniam
prelatorum actus esse debent subditis ad doc-
trinam. ideo usque tunc manet ab altari sepa-
ratus. et ex tunc manus laudandum et thur-
rificandum et sacrificandum ad altare accedit

ut ondat q̄cung; i missa p̄cedūt solennitates
et laudes esse. sed tunc deinde ad essentialia
seu substantialia pagenda accedit. **Quarto**
in hec representat q̄ legalis pontifex intrās
in sancta sanctorum carbones ferebat. et sang-
uinem put t̄ctum est in p̄hemio h̄e partis
Quinto fit hoc ad representandum. q̄d ait
p̄pheta. **Dixit dñs dño meo.** sede a dextris
meis **Donec** ponā inimicos tuos scabellum
pedum tuorum. sacerdos quidez x̄pm represen-
tans sedet a dextris altaris deum patrem in
hoc loco signans donec ad consecrandum
hostiam accedat. p̄ quas fracta sunt tartara
et inimici demones deuicti et quasi scabellū
pedum positi. **Ministri** vtro. sc̄z d̄p̄aconus
et subd̄p̄aconus retro illum ad altare stant.
qui t̄n inueniendo precesserunt signantes mar-
tires qui t̄n veteri testamento fuerunt. et t̄n
post dñi natiuitatem digne coronant. et ad
q̄cung; altaris partem ille transierit ipsum
retro stātes secunt. ut ostendant impletum
esse q̄d dominus imonuit dicens **Qui mihi**
ministrat me sequatur. et vbi ego sum. etc.
Intendentes semp atq; solite in illum ad
nōndum q̄ fideles q̄uis adhuc in hac vita
positi t̄n eternitati cristi semp intendunt.
In quibusdā etiaz eāz illo se vertente
ad pplm illi similiter se vertunt et illo se con-
uertente ad altare se similiter ouertunt. **Nā**
x̄ps ab oracōne ad predicationem aliqñ vō
econuerso dum viueret se ouertit. q̄d designt
versio ad pplm. et ouertio ad altare **In** quo
quidem imitandum est predicatoribz. qui p̄
ministros ipsos oracōne designant. **Anacle-**
tus ip̄a statuit q̄ ep̄s deo sacrificans secum
testes habeat. d̄p̄aconos qui oculi eius dicun-
tur. et subd̄p̄aconos reliquosq; ministros. q̄
saccis induti vestibus in fronte. et ante et a
tergo et presbiter a regione. et a parte dextera
leuag; or̄rito corde et humiliato spiritu. ac
p̄nostent vultu. custodiētes eum a maliuol
hominibus et consensum prestantes sacrifi-
tio. **Et** sc̄m lucium ip̄am eum nō deserant
q̄ p̄pter maliuolos oportet illum h̄re bonū
testimonium ab his q̄ foris sunt. **Statutum**
est etiā ut celebrans missam habeat a tergo
vicini solaminis adiutorem put dictum est
in p̄hemio h̄e partis. **Et** ideo in quibusdā
eāz aliqui d̄p̄aconi stant post ep̄m q̄si orā-
tes. ut eum sequantur vsq; ad mortem. et cum

eo transeant ad vitam eternam. **Maior** t̄n
pars i dextera parte morat altaris et minor
in sinistra. q̄ vsq; perit eāz sc̄z et tempora-
lem benedictionem et eternā. ut ibi sic tran-
seamus p̄ bona temporalia ut nō amittamus
eternā. **Ceteri** dicti ministri tetra stantes
inclinati ante facies suas vsq; in fines dñice
orōnis p̄seuerant significantes illos ap̄los
qui in passione dñi in magna tribulatione
oppressi nō audebant se erigere. ut x̄pi disci-
pulos se esse oherent. **Stabant** t̄n in facie
fidei. h̄ postea erigunt sicut dicit sub. xj. p̄ri-
cula canonis super verbo. **Nobis** q̄ signan-
tes etiam chorū sanctorum martirū in conualle
lacrimarū ante nouissimam tribulationem
manentium. postea erigunt. q̄ illi q̄ postea
martirio coronati stant erecti. et ab omni tri-
bulatione liberati. **Ad** hoc stantes facie in-
clinati signant m̄liera. que de cenaculo ad
monumentum militibz declinatis currebāt
in x̄pi amore ardentis. **Sane** sacerdos mi-
nister inī moras puluinar molle. missali sup-
ponit. ad nōndum q̄ deuotum et molle cor
et q̄ facile diuinam impressionem recipiat
supponi debet iugo dñi et celestium precep-
torū. iuxta illud sapientis. **Suscipiat** verba
mea cor tuum etc. ut in **Exodi.** sp̄s domini
requiescat. de hoc etiā sub euangelio dicit.

De gloria in excelsis

Translato in dextrā altaris p̄ter
ep̄o. seu sacerdote. deinde q̄ tem-
pus plenitudis et annū benigni-
tatis aduenit. sicut predictum fuit a ps. **Tu** ex-
urgens misereberis sion. q̄ venit temp̄ mi-
serendi eius. **Congrue** chorus laudat et in-
uocat trinitatem triplicando k̄p̄rielep̄son.
Ideo aut post introitum dicit k̄p̄rielep̄son.
q̄ ante om̄ez oracōnem sacerdotum. necesse est
miscōiam dñi implorare. **Siquidem** k̄p̄rie-
lep̄son grece interpretat dñe miserere et. **Nā**
k̄p̄rie sonat dñe lep̄son miserere. et cristelep̄-
son. et x̄pi miserere. et k̄p̄ri cristel deus ep̄s
miserere son nobis. deinde k̄p̄rielep̄son. et o
x̄pe deē misere nobis. **Vnde** p̄pheta. **Misere**
nobis et em̄ expectam. **Dicit** aut nonies
primo ut ordo decim. ex hominibz repat
nouem associet ordinibz angelorū. **Secō** ut
eāz pueniat ad societatem nouez ordinum
angelorū. **Tercio** extra nouem genera pctōz
Est em̄ pctum origenale veniale et mortale

Item peccatum cogitationis. Idcirco et
 perpetracionis. Item peccatum fragilitatis
 si npllicitatis et malignitatis fragilitatis p
 impotentiam. simplicitatis p ignorantiam
 malignitatis p inuidiaz. Hoc est peccatum
 in p̄rem peccatum in filium peccatum in spi
 ritum sanctum. Ad hoc ideo dicit ter ad p̄ez
 h̄rielephon. ad filium x̄pelep. et ter ad spi
 ritum sanctum h̄riel. Sed ad patres et ad spi
 ritum sanctum sub eodez t̄m vocabulo. quia
 patres et sp̄s sanctus sunt eiusdez t̄m nature
 Ad filium vero sub alio. quia filius. et si sit
 eiusdez nature cum illis. est tamen et aliterius
 ut gemine gpgas substantie. Preterea ideo
 dicit ter quantum ad patres ter. et ad filium
 ter q̄ntum ad spiritum sanctum. ut notetur
 pater in filio. et filius in patre et sp̄s sanctus
 in utroq̄. De hoc dicit in quinta parte sub
 ti. de prima. h̄ in medio mutat h̄rie in x̄pe
 ut notet duas esse nates in x̄po. **C**ursus
 h̄rielephon ter triplicatum significat precez
 patris veteris testamenti. multiplicatas ad h̄
 ut gratia sume trinitatis p aduentum x̄pi
 eos sociaret nouem agminibus angeloy.
Est aut magna istoy verboy efficacia. le
 gitur em q̄ dum beatus basilius h̄rielephon
 clamasset porte titine siue papie. eate sunt
 aperte. **C**ursus cum beatus geminianus
 h̄rielephon clamaret quinqz reges conuersi
 dicunt in fugam. Vnde forte significat aliud
 q̄ d̄ne miserere. q̄ t̄m nos ignoramus. **I**n
 quibusdaz ec̄ys statim post vltimum h̄rie
 lephon subiunt p̄mas. q̄d verbum grecum
 sonat latine nobis. Et sensus est h̄rielephon
 p̄mas. i. potentia diuina miserere nobis. et
 beatus gregorius. instituit h̄rielephon. nonies
 et a clero t̄m publice in missa cantari. quod
 prius apud grecos simul a clero et populo
 cantabat. silvester vero ip̄a illud de grecis
 assumpsit.

De h̄rielephon.
 Ito h̄rielephon mox sacerdos vl
 potifex ex institucione thelespho
 ri ip̄e inchoat p̄mnum. Gloria
 i excellis deo. q̄ angeli auditi sunt decan taē
 sicut legit in euangelio Luce. qui angeloy
 p̄mnum phibet testimonium temporale x̄pi
 natiuitati. Sane sacerdos primum et solus
 illum inchoando prenunciat. qui angelum
 magni vltij representat. Nam ortum salua
 toris solus angelus cuius p̄sonaz ipse gerit

primo nunciavit Vnde Luce. ij. Ecce euan
 gelijo vobis gaudium magnū q̄d eit omni
 populo. q̄ hodie natus est. Et illum incho
 ando stat ante medium altaris in hoc ome
 morans q̄ dum medium silentium tenerent
 natus est in medio. i. p omnibz messias. quez
 p̄phete predixerant. representans etiā. quia
 angelus x̄pi natiuitatem pastoribz anuci
 ans stetit i medio eorum et incipiens eleuat
 manus. p̄pter causas scriptas i seq̄ti ti. ad fi
 ne. **I**tez incipiens v̄xit se ad orientē tū q̄ ad
 orientē d̄m adoraē solem? **T**ercō inchoās
 stat ante medium altaris. ad notandum q̄
 x̄ps mediator fuit inter nos et deum p cui
 mediacionem deo pacificati sumus. **C**horus
 v̄o ocinendo respondens gerit p̄sonaz mul
 titudinis. de q̄ in euangelio sequit. Subito
 facta est cum angelo multitudo ce. mi. lau
 deum et di. gloria in altissimis deo. et in te.
 h. bone vo. **Q**mnus aut iste nō tantū est
 angeloy. h̄ etiam hominum ogradulantiū.
 ex eo q̄ mulier illa que dragm im pdiderit
 decimā iam lucernam accenderat. ut drag
 mam perditam inueniret. et pastor dimissis
 nonagintanouem ouibus in deserto iam ve
 nerat ut quereat centesimam ouem amissaz
An te natiuitatem em x̄pi tres erant inimici
 tiay pietes. primus inter x̄pm et homines.
 scōus inter angelum et hoīem. tercius inter
 hominem et hominem. **N**ō nanqz p inobedi
 entiam d̄atores offenderat. et p suam casum
 restauracionem angeloy impediuerat. atqz
 p varios ritus se ab homine sepauerat. **I**n
 deus nanqz ceremonias excolebat gentilis
 p̄dolatriam exercebat. h̄ veniens pax nostra
 fecit vtraz vnū. et h̄modi pietes destruxit
Abstulit em peccatum et reconciliauit hoīem
 deo repauit casum. et reconciliauit homines
 angelo destruxit ritus et reconciliauit hoīes
 homini. **R**estaurauit ergo scōm aplm **E**ph
 i. que in celis et que in tercis sunt et ob hoc
 illa celestis militie ml̄tudo psallebat glia
 in excellis deo. i. in angelis qui nunq̄ pecca
 uerunt nec discordiam cum deo habuerunt
Ideo et in terra pax a x̄po facta hominibus
 videlicet iudeis et gentilibz bone volunta
 tis. q̄ vsqz ad x̄pi natiuitatem p̄pter peccata
 sua cū deo et cū angelis discordiā habuerūt
Vinc etiā est q̄ angelus loquit et ogaudet
 pastoribus q̄ pax est inter angelos et hoīes

reformata. nascit deus homo. q. pax est inter
deum et hominem restaurata. nascit in pre-
sepio bouis et azini. q. pax inter homines et
homines reparata. p. bouem em iudaicus p
azinum gentilis p. figura scdm illud **N**o
arabis in boue et azino. in deo. scz et gentili
Et itez cognouit bos possessorem suum. et
azinus presepe domini sui. **I**deo ergo canit
p. m. n. iste quia q. venerant angeli in celis
homines venerant in terris. p. hoc q. dicit
gloria in excelsis etc. representat melicia an-
tiquoz patz ex tedio expectandi incarnatio-
nem d. n. i. x. p. v. i. j. **E**xpectate deum etc.
Et ideo etiam cantat alleluia quia habebat
spem liberationis. vnde p. a. **S**upauerunt et
liberasti eos. **I**n hoc q. p. m. n. nota est spes
e. a. i. e. que cum angelis sperat se canere. **V**nde
iaz illoz canticum assumit. **S**equit **L**auda-
mus te scz inenarrabilia opa tua predicado
que v. b. a. et seq. a. a. beato hilario p. i. t. a. u. i. e. n.
asserunt apposita fuisse et precedentia solum
antiquitus dicebant in missa **I**nnoctius
t. i. t. e. r. c. i. j. dixit illa a thelesphoro i. p. a. addica
fore. **A**ly vero q. a. simaco i. p. a. **S**imaco a
i. p. a. o. s. t. i. t. u. i. t. tam in d. n. i. c. a. die q. in natalicis
martiz gloria in excelsis ad missam cantari
q. sanctos p. d. n. i. c. a. m. resurrectionem gloria
angeloz societas esse recolit. **C**antat etiam
in festis apostolorum et ofessorum in quoz hono-
rem quozcuq. e. a. i. a. dedicata est et gener aliter
in festis que nobis celestem solennitatem re-
presentant. **I**n diebus vero luctus et ieiuni-
oz no dicit preter q. in duobz sabbatis spe-
cialibus ministerijs adornatis. iuxta illud.
Cantate d. n. o. canticum nouum. put dictum
est i. p. h. e. m. i. o. h. e. p. a. r. t. i. s. **D**ictus q. thelespho-
rus i. p. a. p. r. e. c. e. p. i. t. illa cantari ad missam noc-
turnam natalis domini qua et ipse instituit
Quidam dicunt no esse cantandum i. missa
nisi in hora tertia. q. tunc sp. s. s. a. n. c. t. u. s. sup
apostolos descendit. et eos gloria et exulta-
cone repleuit **I**nnoctius t. e. r. c. i. j. statuit ve
quando i. dieb. p. festis celebrat in honorez
b. e. e. v. g. i. n. i. s. vel sp. s. s. a. n. c. t. i. vel sancte crucis
nec p. m. n. angelicus n. s. i. m. b. o. l. u. m. dicatur
nec etiaz te deum laudamus in laudibz ma-
tutinis **I**n aduentu v. o. ut in lepruagesima
no canit. put ibi in septima parte et sub ti-
de septem diebus post pascha dicit. **E**p. s. t. n.
bethleemitanus ex abusu. omni die et omni

missa et p. defunctis gloria in excelsis decā-
tat. p. eo q. p. m. n. ille luca rest ante. primo
in bethleemitanā regione cantatus est.

De salutacōne ad pplm

Angelico p. m. n. finito sacerdos ad
pplm se voluens illum salutari di-
cens. d. n. s. v. o. b. i. s. c. u. m. q. d. s. u. m. p. t. u.
est de libro ruth scdo. **S**ic em legit b. o. o. z. sa-
lutasse mellores suos. et p. h. e. a. m. in paralip-
aza regem et qui cum eo erant **E**t salutans
gedzonem dixit d. n. s. t. e. c. u. m. **B**o. o. z. quida m. si-
guram saluatoris expressit qui ruth mo. a. b. i.
tem duxit uxorem. **E**t hec salutatio significat
salutacōnez. quaz x. p. s. fecit apostolis post re-
surrectionem de q. in. v. parte sub ti. de p. m. a.
dicit. **I**n omnibz ergo missis oracōnibus sa-
cerdos premitit d. n. s. v. o. b. i. s. c. u. m. nisi in ora-
tionibus que preecedunt p. phetias vel etiaz
oracōnes sup pplm in quadriagesima. et nisi
in oracōnibus que imediate secunt p. p. m. a. z.
oracōnem et in illis que dicunt in parascue
h. tunc missa no dicit licet sacerdos omunicet.
Cum em p. dictam salutacōnez optet d. n. m. esse
cum pplo qui est in eo p. spiritum gratie sep-
tiformis. **I**do ecclesia ordinauit septies t. m.
in missa pplm salutari ut iaz dicit **I**deo q. in
premissis orationibus t. m. dicit premititue
tamen alijs exhortatio ad humiliatio nem
p. flectamus genua. vel p. humiliate capita
vestra deo. quia oracō que facienda est cum
ieiunio ad malignum spiritū eiciendum tūc
demū valet si cum humiliate fiat **R**ursus
in diebus ieiunioz representat e. a. i. a. temp.
babilonice captiuitatis. **M**erito ergo sacer-
dos tunc pplm v. p. o. t. e. absentem no salutari
n. se ad illum ouertit. h. absolute incipiens
oremus. insinuat p. illo fore orandum. et q.
oratio fieri debet cum effectu mox subicitur
flectamus genua. vel humiliate capita v. r. a.
deo representat etiaz temp. d. n. i. c. e. p. a. s. s. i. o. n. i. s.
q. d. p. r. e. c. i. p. u. e. post cenaz cum discipulis factā
incepit **Q**uia ergo tempe illo d. n. s. discipulos
no salutari. h. eos ad orandum p. lies excita-
uit. **I**deo sacerdos tunc pplm no salutari. h. ei
orare insinuat. **S**ed et q. tempe illo x. p. s. in
oratione genua flexit. ideo mox ad genua
flectendum inuitat. **D**icit autem flectamus
genua i. p. s. o. n. a. v. n. i. u. s. i. t. a. t. i. s. o. m. n. i. u. m. f. i. d. e. l. i. u. m.
quasi omnium iudicis seipm includens. et
ideo loquitur in prima p. s. o. n. a. excitans se et

141
om̄s ad orandum humiliter & deuote. Sed
mox subicit leuate in p̄sona alterius sc̄z cuius
et t̄p̄um gerit ī officio missæ. & tunc loquit̄
in sc̄da p̄sona & in dissimili cantu quasi ip̄e
xp̄s dicat. surgite q̄m̄ uestram humilitatez
& deuocōnem video. Et tunc vice omnium
sequit̄ siue orat. Quid significant collecte q̄
dicunt̄ post flectam̄ & post humiliare. dicet̄
in quarta parte sub quarta feria in capite
ieiunior̄. Alijs vero diebus & temporibus
ex altacōis & plenitudinis. q̄d precipue fuit
post xp̄i resurrectionem representat & tunc
sacerdos ppl̄m salutat representans ut pre
missum est. q̄ dñs post resurrectionem disci
pulos salutauit. **S**acerdos ergo orōnibus
premittit dñs uobiscum ut ppl̄m reddat at
tentum. q̄ mens eius ad deum dirigat̄ & ei
p̄ intentionem sedulam coniungat̄. Et est sen
sus dñs uobiscum. & in uob̄ maneat. & uos
premio uite eterne remuneret & peticōnib̄
uestris effectum tribuat. seu gratia dei im
petretis p̄seuerantes in illa. **C**horus uero &
ppl̄s respondent. & cum sp̄u tuo. quod sump
tum est ex epistola sc̄da ad Thimo. ultimo
uobi di. **D**ñs Ihs xp̄s cum sp̄u tuo h̄modi
etern̄ mutue salutacōnes notant. q̄ sacerdo
tis & ppl̄i vnus debet esse affect̄. Et est sen
sus. tu p̄ nobis facturus es preces ad dñm
& q̄ dñs dē preces illas tantum approbat
& exaudit. que ex bono corde p̄cedunt ora
mus & nos similiter p̄ te ut ille sine q̄ nll̄m
est bonum. sit cum spiritu tuo. ut qui tecum
est in ore sit & in corde. & i te maneat. & fm̄
h̄ cessat hesitacō q̄rentium quare ppl̄s respō
det & cum sp̄u tuo cum sacerdos dicendo dñs
uobiscum. optauerit dñm esse cum illis nō
solum in sp̄u. uer̄ etiam in corpore. Nam &
idip̄m populus p̄ hanc responsionem optat
ut premissum est. **P**otest etiaz dici q̄ in hac
responsione ppl̄s se refert solum ad actiōez
imolationis. ad quam sacerdos p̄cedit in q̄
per spiritum totaliter eleuatus & ab omni
terrenitate prorsus abstractus esse debet
Postq̄ uero chorus respondit ip̄e se ad at
tare reuoluit sc̄z ad orientem. ut dicet̄ in p̄
hemio. v. partis & q̄si pax de sua bonitate
ofidens vniuersalez ad se colligit etiaz dices
quasi omnium siudic̄ oremus. quasi dicat.
Orate om̄s simul mecum ut q̄d postulamus
citius impetremus. q̄m̄ impossibile est mul

titudinem non exaudiri. & sic orōnem dicit
dicendo ergo oremus. hortat̄ alios ad oran
dum. q̄ ip̄e cristus monuit discipulos orare
dicens. **O**rate ne intretis intemptacōnez. &
postea orat. q̄ & postea xp̄us orauit. ip̄e em̄
fecit & docuit. **Q**uā aut̄ dicit oremus ab anti
quis habemus qui premissis oremus subiun
gebant om̄niter orationem. **D**icit autem
oremus stans an̄ medium altaris p̄ rati
ones positas in principio precedentis ti.
Oratio aut̄ quaz dicit significat indulgentiaz
quam dñs repromisit. Et deinde transit ad
dextram partem altaris. ut dicet̄ sub ti. se.
Oratione finita chorus respondet amen q̄d
est hebraicum. uerbum quasi dicet̄ fiat nob̄
sicut orasti. seu feliciter act̄ sit oratio tua.
Et est sūptum amen ex Apoc. iobis ambroz
exponit amen. uer̄ est q̄d dmo sonat affec
tus sentiat. **Q**uāz ponit p̄ uer̄. ut ibi amē
amen dico uobis. p̄ut sub ti. de oracōne di
cetur. Et nota q̄ premissa salutatio. sc̄z dñs
uobiscum ad minores & imperfectos ad sim
plices pertinet. sacerdotes. **E**p̄s uel eē sup̄ior
qui perfectus esse debet. & expressam xp̄i si
militudinem gerit. ut se vicarium xp̄i osten
dat oraturus. prima uice uer̄ uerbo dñi di
centis iobis. xx. Pax uobis. que fuit prima
uox dñi ad discipulos q̄n̄ eis post resurrecti
onem apparuit quasi diceret. **I**n present̄i deē
uobis pax p̄toris. & in futuro pax eterni
tatis. de utraq̄ iobis. xiiij. **P**acem relinquo
uobis pacem meaz do uobis. **D**oc etiā uerbo
usus est dispensator **I**oseph ad fratres eius
postea uo adinstat ceteroz sacerdotum dic
dñs uobiscum ut se x̄nū esse ex ipsis oñdat
Et est aduertendum q̄ tunc demum pax uob̄
dicit̄ q̄n̄ gloria in excelsis cantat̄. & hoc idō
ut correspondeat ei q̄d ibi dicit̄. & in terra
pax hominibus c̄. **P**roterea hec salutatio a
xp̄o tempe gaudij & leticie sc̄z resurrectōnis
ad discipulos facta illi cantico leticie corres
pondere debet. **S**unt etiam qui dicunt q̄
pontifex solenniter celebrans in diebus qui
bus gloria in excelsis dicit̄ representat xp̄m
post resurrectionem seu resurrectiōnis gau
dium. quo tempe sepe xp̄s dicta salutatio
ad discipulos usus est. **I**deoz xp̄m imitando
premissis diebus hoc dicit. **I**n missis uero
quas alijs diebus uel temporibus dicit uel
etiam que ab inferioribus dicunt̄ xp̄i passio

figuratur. et planctus atq; afflictio conformatur
Et ideo in illis pax vobis non dicitur ne gaudium
cum dolore miscetur. Potest etiam dici quod per christum
facta est pax inter deum et homines. et inter
angelos et homines quod manifestavit ange-
lus quando in christi natiuitate cantauit gloria in ex-
celsis deo. et in terra pax hominibus bone vo-
luntatis. Pacem vero inter deum et homines
manifestauit christus quando per resurrectionem dicit
apostolis pax vobis. hec representantur in
missa primum per quilibet sacerdotem qui potest
cantare gloria in excelsis angelum representans.
Secundum per episcopum qui solus dicit pax vobis repre-
sentans christum qui in persona ecclesie dixit apostolus
pax vobis ut patet auctoritate dicit episcopus solenniter
celebrans. quod ut patet scilicet christum et angelum repre-
sentat. Ipse enim specialior est christi vicarius quam
simplex sacerdos. ideoque cum omittit officium
angelus scilicet temporibus quibus cantica leticie
solicentur scilicet deum laudamus. et gloria in
excelsis omittit similiter et hoc officium christi
non dicens pax vobis. sed dominus vobiscum sicut
simplex sacerdos. non enim per episcopum qui represen-
tat christum et angelum vna pax sine altera nun-
ciatur. idem etiam est in iste missa est. quod non
dicatur nisi gloria in excelsis dicatur. **Hanc**
dignationem non dicit dominus vobiscum per heras eo
quod non ita gerit typum christi. qui per bonorum hac sa-
lutacione usus est sicut sacerdos qui in ea in
persona christi vult. legens tamen euangelium hoc
dicit. quod tunc vult officio predicatoris et pro-
nunciat doctrinam ab eo christo immediate pla-
tam et etiam cereum paschalem benedicens
quod tunc christi resurrectionem representat. sunt tamen
quidam qui dicunt. quod in diuinis officiis que
dicere tenent licite possent hoc dicere cum prohibetur
non legatur. quibus generalis usus ecclesie indicatur. ut
se inferiores sacerdotibus agnoscant. **Non** dum
autem est. quod septem vicibus populus saluatur in missa
exclusis septem vicibus capitalibus suscipiat
gratiam septiformem misterium enim missae ad
septem dona spiritus sancti refertur. **Primo** in ipso
missae exordio ante collectam. **Secundo** ante eu-
gelium. **Tercio** post euangelium sine dicto
symbolo scilicet ante offertorium. **Quarto** ante
prefationem. cum dicit sacerdos. **Per** omnia
secula seculorum. et sequenter. dominus vobiscum
Quinto ante pacis osculum cum dicit pax
domini sit semper vobiscum. **Sexto** ante primam
post communionem. **Septimo** finito finali per

omunione vel oratione. **In** prima salutacione
spiritus sapientie intelligitur. quod sapientia in-
trauit in hunc mundum ut saluaret nos. **In**
secunda spiritus intellectus. ideo enim predicauit ut
doceret nos. **In** tertia spiritus consilij hoc enim se-
creto dei consilio se passioni obtulit ut redime-
ret nos. **In** quarta spiritus fortitudinis. quia
pendens in cruce diabolum expugnauit. ut
redimeret nos. **In** quinta spiritus scientie. quia
resurgens discipulos salutauit. et eis sensum
aperuit. ut erudirent nos. **In** sexta spiritus
pietatis. quod sola pietate humanam naturam
super astra leuauit. ut exaltaret nos. **In** septi-
ma spiritus timoris. quod angeli tremebunt cum
venerit ad iudicium. ut glorificet nos. **Ceterum**
in qualibet salutacione mutat officium missae
et de vno officio ad aliud transit. quare me-
rito salutacione premitur. cum enim ad operarios
nouiter ingredimur eos salutare solemus.
et secundum hoc octo officia sunt imissa. **Rursus**
saluat etiam in octavo ut quidam volunt scilicet
post offertorium ante secretellam. **Nam** vol-
uens se ad populum dicatur orate fratres. et dicitur
dicere sub silentio dominus vobiscum. vix licet
eis quos salutamus faciem regulariter repre-
temus. tamen in quibus dumtaxat ex premissis sa-
lutacionibus sacerdos ad populum se ouertit nam
in illa salutacione que fit ante euangelium se
non ouertit. quod iam intentus est ad verba dei
annuncianda. nec etiam in illa que fit ante
prefationem. quod iam intentus est ad sacrifici-
um altaris tractandum. nisi etiam in illa que
fit ante pacis osculum. quod iam tenet corpus
christi in manibus et cor habet sursum ad deum
et omnino intentus est. ad reuerenter illud
tractandum. **Nemo** enim mittens manum ad
aratrum. et respiciens retro apertus est regno dei
Ceterum quando ad populum cum dominus vobiscum
facta conuersio significat quibus appariciones
quas christus fecit discipulis suis in die resurrectionis
primi nam fuit marie magdalene. **In** xx. et mar-
ultimo. secundo eisdem et alijs mulieribus rede-
untibus de sepulcro quando dixit eis auete mat-
ultimo. tertia petro. quarta duobus discipulis
euntibus in emaus. quinto in domo decem
discipulis absente thoma **Io. xx.** **Sed** quia
altera illarum manifesta non fuit quando vix primo
apparuit marie magdalene. vel secundum alios
quando apparuit petro quod nescit quando aut ubi. ideo
sacerdos ante secretellam dicatur orate fratres

107
p:edicat sub silentio dñs vobiscum h̄ paten̄ t̄
dicit orate n̄. q̄ pat̄ enter dixit aplis. orate
ne intretis in temptacōnem. Fuerunt etiam
et alie apparitiones. de quibus nil ad p̄ns.
Non est etiā omitterendum q̄ sacerdos semp̄
voluerit se ad ppl̄m a dextra. et p̄ eandem se
ad altare reuoluit. q̄ si ipso facto dicens. de f̄
dñi fecit vtutez. dextra dñi ex. m. de f̄ dñi v̄.
Scōs ad designandum q̄ in sepulcro dñico
angelus a dextris sedebat. Tercio vt sacer
dos p̄ hoc innuat se rectam et attentam h̄re
intentionem p̄ se et ppl̄o ad celestem p̄riam
que p̄ dextr̄m significat. iuxta illud in can
ticis. Dextra eius amplexabit̄ me. Quarto
q̄ versus salutando ppl̄m. et ouersus dicen
do orem̄. hortat̄ eaz se q̄ ppl̄m ad orandum
et oratio debet fieri p̄ eternis que p̄ dextraz
significat. Vnde x̄ps sedere dicit ad dextraz
patris. merito a parte dextra sit v̄rgg. gerit
quippe sacerdos typum x̄pi qui perfectus est
in salutacōnibus et orationib̄ que a dextra
hunt. Vext̄n postq̄ dicit. orate p̄ me fr̄ ures
n̄. se ruoluit a sinistra. in f̄ illō p̄. C̄realui
et imolauit in taber. et h̄ osti. v̄. n̄. p̄parās
em̄ se ad imolandum q̄dam circuitum facit
se igit̄ ouertit tunc ad sinistra. q̄ imperfectior
et infirmior est. ad notandum imperfectionez
cuiuslibet sacerdotis preter x̄p̄. Hinc est q̄
premissa verba dicendo obsecrat tanq̄ imp
fectus et peccator et indigens alie p̄ auxiliū
impendi sibi ab alio beneficium orationis.
Scōs quoq̄ reuoluit tunc a sinistra. vt per
hoc significet tristitiaz. de passione cristi ad
quam representandum statim intendit tristi
tia em̄ recte p̄ sinistra significat. iux̄ illud
apostoli. A dextris et a sinistris p̄ gloriam et
ignobilitatem p̄ infamiam et bonam famā
Debent etiaz fieri ille volucōnes. et reuo
lucōnes ante medium altaris iux̄ illud. In
medio ecclesie aperuit os suum n̄. In quo
et illud em̄ memorat̄ q̄ redemptor noster iux̄
salomonem corpus suum media caritate cō
secrauit p̄pter filias hierusalem. Et atende
q̄ quidaz dicit dñs vobiscum. ad altare re
uoluti dicūt oremus. stantes ante medium
altaris. Per hoc insinuantes se in loco ma
nifesto. et ppl̄o ouerient̄ orare sc̄z ante me
dium altaris. q̄ p̄ populus debet de medio
cordis orationes ad deum effundē. Alij v̄o
ad dextr̄m caput altaris vbi oracōnez p̄ficte

debet. dicunt oremus vt sic inter insinuacō
nem et oracōnez nullum actum alium inter
ponant et vt ibi p̄cedat orandi insinuacō
vbi mox subsequi ip̄a oratio et orantis ppl̄i
esse debet intentio.

De oratione seu collecta.

Alutacione premissa orationes
subiciuntur q̄ em̄ omnis nostra
oratio a deo inchoata circulari
in ipsum terminari debet. ideo miss̄ officii
incipit ab oratione. et terminat̄ in gratiaz
actione. Vnde videndum est quis dz ora
tiones dicat. Qualiter et p̄ quib̄ sit orandū
Quid sit oratio. et q̄n et vbi. Et versus
quam partes orationes dicende sint. De
mutacōne sacerdotis ab vna parte altaris ad
alteram. Vnde orationes dicant̄. et vnde
originez habuerunt. Qualiter verba eoz
intelligant̄. Qualiter orationes terminent̄
Quare vocent̄ collecte. Que et q̄ orōnes
dicende sunt. et de inuentoribus eaz. Quō
pontifex vel sacerdos illas dicens sc̄re debet
Circa primum nōndum est q̄ ea quibus
ppl̄s imediate ordinat̄ ad deum sacerdotes
tm̄ dicunt qui sunt mediatores inter deum
et ppl̄m. et quoz quedam dicunt publice spe
ctantia ad totum ppl̄m. In cuius p̄sona ip̄e
sol̄ a deo p̄ponit. sicut sunt oracōnes et gra
tiar̄ actiones. quedam priuate. que ad offi
cium eius tm̄ spectāt. vt consecracōnes et h̄
modi orationes. quas ipse p̄ populo facit.
nō tm̄ in p̄sona ppl̄i orans et in omnib̄ p̄es
mittit dñs vobiscum. vt mens ppl̄i dō diuin
gatur et q̄ ppl̄s in his que ad deum p̄tinent
sacerdotem ducem habet. Ideo in fine et libet
orationis populus consentit r̄ndens amen
vt iam dicit̄ p̄pter qd̄ et omnis oratio alte
terminat̄. etiam si priuate fiat. Hanc orā
dum est breuib̄ verbis. nō in multiloquio
vt iā dicit̄. Vnde et greci p̄p̄ et frequenter
orant. h̄ in lacrimis et i puritate cordis. nō
in voce clamosa. sed in mentis intencōne et
lacrimar̄ opundione. Hic em̄ in conspectu
diuine maiestatis et angelorū oportet nos
esse. vt mens nostra voci recordat̄ iux̄ illō
p̄s. Exaudiuit dñs vocem fletus mei n̄. Et
itez sacrificium deo spūs contribulatus n̄.
Debet etiaz oratio esse deuota. nam omniū
creatori cum deuotione supplicandum. Quā
n̄ sacerdos dic̄ alte orōnem alij nō debent

verbis orare. h̄ illam orationem attendere.
et ad eam respondē amen. **P**ro quibus sic
erudum dicit in .viij. parte s̄b̄ti. de pasceue
Quid sit oratio. et qua hora et ubi hore
canonice dicende sunt. et versus quaz ptem
orandū est dicit in p̄hemio. v. ptis. **Q**uid
significet oratio quae dicit ante eplam dicit
s̄b̄ti. de sessione ep̄i. **S**ane sacerdos dum orat
ad dextram cōsistit altaris iuxta illud **Exo.**
xxx. Deprecabit aaron sup cornu altaris et
placabit super eum in gn̄acionibus suis. **I**n
hoc illō signans qd fuerat p̄phetarū. **D**eus
ab austro ueniet x̄pus em̄ iud̄eos docuit ad
quos a patre luminū missus fuit. q̄ dextera
iudeos. gentiles sinistra figurat. et qm̄ leti-
cia p̄ dextram. tristitia p̄ sinistram uero de-
signat. **A**d dextram partem altaris
primum accedit ut gaudium dñice natiuita-
tis ostendat. **D**einde dicitur euangelium
ad sinistram ouertit. ut tristitiam passionis
et h̄m̄it̄. h̄ itez redit ad dextram ut gaudiū
resurrectionis annunciet. de hoc aliter dicit
s̄b̄ti. de mutacōne sacerdotis. **R**ōnus v̄o
pontifex oraturus ad sedem post altare vel
altius ep̄s ad latus altaris ascendit. **E**t it̄as
collectam p̄nunciat quam libro legit ap̄to.
Et deinde sedet. q̄a sicut euangelista testat̄
uenit ihs̄ in nazareth ubi nueritus fu. erat.
et intrauit sc̄dm̄ consuetudines diei sabbati
in synagogam et surrexit legere et traditus
est ei liber ps̄al̄e p̄phete. q̄ et inuenit locum
ubi scriptum erat sp̄s dñi sup me p̄pter qd
vixit me et cum p̄licuisset libz reddidit mini-
stro et sedit. **R**ursus pontifex ad latus al-
taris vsq̄ post dictam offertorium moratur
ut dictum est sub ti. q̄liter ep̄s vel sacerdos
Sequit̄ uideri vnde oracō dicit̄. et vnde
orationes originem habuerunt. **E**t quidem
oratio dicit̄ ab orando eo q̄ p̄ eam a poplo
bona corpis et anime orando petunt. licet
em̄ dñs sciat quibz egemus. orare tm̄ debe-
mus p̄ut dicitur sub oratione dñica. **O**rat
etia; sacerdos p̄ bonis ut affint et p̄ malis
ut absint. **D**esignantur aut̄ orationes in
Apoc. p̄ fumum aromatum qui ascendit in
spectu dñi de manu angeli. x̄ps em̄ uerus
homo p̄pter nos passioni deditus cuius illa
vox est olocasta etiam p̄ delicto nō postu-
lata. tunc dixi ecce uenio. semp̄ pro uobis
orabat q̄ sc̄dm̄ ap̄lm̄. **E**xauditus est in oibz

pro sua reuerentia. **Q**ualiter v̄ba oracōnum
intelligenda sint videamus et quidem quod
in quibusdam codicibz ostinet. p̄sit huic vel
illi sancto talis oblatio ad gloriam et hono-
rem. sic intelligi debet. qd ad hoc p̄sit ut ille
magis ac magis a fidelibz glorificetur aut
etiam honoret̄ in terris. **C**um em̄ ipsi sint p̄-
fecti beati omnia eis in celis ad votum suc-
cedunt. **V**nde nō egent nostris orationibz
p̄mo iniuriā facit martiri qui orat p̄ marti-
re sc̄z pleriq̄ reputent nō indignum sanctorū
gloriam posse vsq̄ in diem iudicij augmen-
tari. et ideo etiam interim rite p̄ posse aug-
mentacōnem glorificacōnis eoz optare. **Q**u-
nū post finem orationis subiungit̄. p̄ dñm
nost̄z ihs̄m̄. illud significat quod ipse in
euangelio dicit. **S**iquis p̄terierit patrem in
nomine meo fiet uobis. **O**rat em̄ sacerdos ad
deum patrem. ut p̄ filium suum qui dñs r̄
est equaliter sicut pater. oracō p̄ficiat̄. **H**inc
em̄ est qd omnis oratio gn̄aliter ad patrem
dirigit̄ et terminat̄ in nomine filij. **N**on em̄
p̄t̄ aliam uiam ad nos eterna dei beneficia
p̄nt̄ decurrere. q̄ p̄ eum qui est mediator dei
et hominum. h̄o x̄ps ihs̄ sicut p̄ mediantem
cristallum mictit̄ ignis in escam suppositam
a sole longinquo. **E**t sumptū est hoc de eplā
ad **R**ōnos ubi dicit̄ gloriemur i deo p̄ dñm
nost̄z ihs̄m̄. **N**emo em̄ uadit ad p̄rem nisi p̄
me. **E**t ipse alibi dicit. **S**iquis p̄terierit pa-
trem in nomini meo dabit uobis. **E**t nota qd
ihesus est p̄prium nomen p̄ut dictum est in
p̄hemio secunde partis. **Q**uero sequit̄. qui
tecum uiuit et regnat in unitate sp̄s sancti
et̄. ita potest intelligi. **I**n unitate sp̄s sancti
hoc est una cum sp̄s sancto. **N**am pater et fi-
lius et sp̄s sanctus sunt vn̄. vel in unitate sp̄s
sancti hoc est in sp̄s sancto q̄ est unitas p̄ris
et filij. et amor et cōnexio utriusq̄. **P**ossunt
etia; sic exponi premissa uerba. p̄ dñm nost̄z
et̄. ut sit sensus. **O** pater exaudi per filium
tuum qui hoc uult et p̄t̄. uult qd uiuit. p̄t̄
q̄ regnat. uiuit inq̄ et regnat tecum in uni-
tate sp̄s sancti. **N**on quidem uiuit et regnat
ut tyrannus spiritu iniquitatis. h̄ uiuit et
regnat deus sp̄s benignitatis. **Q**uod p̄ omnia
secula seculoz. vel cōsecutiue vel antonoma-
rice intelligi potest cōsecutiue sic gn̄ationes
generatio num. quasi diceret p̄ omnia secula
seculoz sibi uicem succendentia. dicuntur

em secula. q. secunt. Nam alijs discedentibz
alia secunt. Antonomatice sic catica caticoy
et est sensus sic ante omnia secla filius cum
patre in vnitate spūsancti i deitate vixit et
fuit. ita et in presenti seculo et in futuro vbi
iusti cum sanctis angelis pmanebunt. et in
iusti cum dyabolis cruciabunt. et dat equali
ter viuē cum patre. et spūsancto et nullo fine
occludi. **Sequitur** amen qd vbum optantis
vel affirmantis ostendit affectum vel consen
sum. vt premissum est. plus em assentiens
voci sacerdotis qui dixit. p oia secla seculoy.
assentit q seculum p eum creatum est. vnde
in fine psalmorū vbi nos dicimus fiat fiat.
hebrez dicit amen amen. Et xps in euange
lio sepe dicit amen amen. v. vey dico vobis.
Respicit ergo vel ad formam orationis. vt
qd orat optet vel ad modum occlusionis. vt
qd occludit affirmet. vey cum sacerdos ora
tiones dicit. Da nobis quesumus omnipo
tens dne salutem mentis et corpis populi.
et psondet amen. fiat. Et cum sacerdos con
cludit qui tecum vi. et reg. i vni. spūsancti
deus p omnia secula seculoypls affirman
do respodet amen. vey est. vel amen inter
pretatur veritas. vt in Apoc. hoc die amen
testis fidelis d hoc dictum est in precedenti
tractatu. **Circa** terminationem collectay
notandum est q in eis qng dirigūt bmo ad
patrem. qng ad filium. qng ad spūsanctum
et qng ad totam trinitatem. Si sermo ad so
lum patrem dirigūt nō habita intencōne de
filio neq d spūsancto. tunc in fine per dnm
nosty ihm xpm h. t. qui. t. v. et reg. in vni.
spūsancti deus p omnia secula seculoy. siue
p eundez et eiusdez vt in illa orōne. pteat
in te sperantium etc. Si vero ibi fiat mencō
et de s. s. refert an ante finalem partem ora
cōnis an in fine ipsi fiat mentio de filio an
finem tunc dicit in fine p eundem dnm nrm
etc. vt in illa oratione. Deus qui de bte ma
rie vginis etc. Si in fine tunc subicit imedia
te. qui tecum siue p eundem. et eiusdez. vt in
illa collecta sancti stephani. Omnipotens sem
piternus deus qui primicias martiy etc. Et in
illa. Deus qui salutis eterne. vel dnm ihm
xpm. siue p. vt i illa collecta. Deus qui nos
redempcōnis. que dicit in vigilia natalis et
in illa. Illumina quesumus vt dicit in ephra
im vel ihesus xps dns noster vt in illa. Deus

qui ad eternam. que dicitur feria tertia p
palcha. Et in secreta illa Ipse tibi que dicit
in cena dñi. Si vō in oratione que ad ptey
dirigūt fit mentio de spūsancto dicit in fine
p dnm nosty. h. t. d. in vnitate spūsancti
deus. vt in illa. Deus qui corda fidelium et
i illa. Assit nobis quesumus vtus spūsancti
Q si fiat ibi mentio pmo de spūsancto et p
ca de filio tunc subicit in fine imediate. qui
tecum. vt in illa. Mentis nostras quesumus
dne pacit. et in illa. vre igne etc. **Cur** si
qñ ad patrem dirigimus sermone orando
vt ipe det nobis spiritum viuificandi vt h
modi. tunc dicit p dnm. siue per eundez. vel
eiusdez. vt in illa que dicit in benedictione
cineris Deus qui humiliatione etc. et in illa
que dicit in bndictione fontis Omnipotens
sempiternus deus respice etc. Si aut bmo ad
filium dirigūt. vt i illa oratione. Excita dne
potentiam tuam et veni. Et similiter i alijs
collectis de aduentu dñi. et in illa. **De** qui
virginalem etc. tunc dicit in fine. qui viuus
et reg. cum d. p. in. v. spūsancti deo etc. Et si
fiat ibi mencō d pre cū d. q cū dō pre etc. vt
in illa oratione canonis. Dne ihesu xpe fili
dei etc. Si vero sermo dirigūt ad spūsanctū
dicunt quidaz. q tunc dicit in fine qui cum
patre et filio vi. et reg. deo etc. **Vextn** omnis
oratio dirigūt ad patrem vel ad filium et
nulla ad spūsanctum. q spūsanctus est do
num et a dono non petit donum. h potius a
largitore doni. Petit ergo a patre et filio. et
ad eos sermo dirigūt tanq a donatore et nō
a spūsancto qui est donum et pariter vtrog
pcedit. Si aut ad totam trinitatem sermo
dirigūt tunc d. in fine. p dnm. siue p eundez
vt in illa oratione canonis. **Suscipe** sancta
trinitas. Et in illa que dicitur in fine misse
Placeat tibi sancta trinitas. In quibz dicit
p xpm dnm quod succedit in orationibz in
locum. p dnm em causa breuitatis. Idemq
est si in oratione que ad deum patres dirigūt
de eo mencō fiat vt i illa. Omnipotens sem
piternus deus qui dedisti famulis tuis. Tūc
dicunt quidā qui viuus et regnas vnus deo
p oia secula seclor. Alij vero intelligentes
q oratio ipsa ad deum h dirigat. dicunt tūc
qui vi. et reg. in vni. spūsancti deus p oia
secula seclor. Et in illa oratione. Fidelium
deus omnium conditor. Tota nang trinitas

conditor & redemptor est licet xps pprie sit redemptor. Potest etiam dici q oratio que ad trinitatem dirigit concludit sine aliqua psonaz distinctōe sic. qui vi. & reg. deus p omnia secula seculoz. Vel ouertat orans b monem ad se vel ad pplm dicens qd ipse prestare dignet. Et sic etiam concludit in orationibus bndictionalibz. Hanc in oratione in qua sermo dirigit ad caput ecclesie videtur debere dici. qui vi. & reg. cum xps sit caput ecclie. h non est ita. Tota namq trinitas est caput ecclesie. ideoqz dici debz. p dnm nostrz. In exorcismis vero ad expellendum demonem aliter dicit qm in aque benedictione dicit p eum qui venturus est iu. vi. & mor. & se. per ignem. Similiter & in cathecismis dicit qui venturus est etc. q cito em dyabolus audit xpm esse venturuz iudicare seclm p ignem fugit timens iudicium ignis. qa scit se post diem iudicij eterno igni premendum. Sadez q ratione dixit magister gilbertz. q orationes i exequijs mortuoz debent simili modo finiri omanis tn vsus ecclesie tenet vt dicatur. p dnm nostrz etc. In illa tn oratione. Fidelium deus omnium oditor debet dici. qui vi. & reg. etc. vt premissum est. Et aduerte q orationes in laudibus in missa & in vesperis sub eodem & solenniori tono dicunt. pro eo q ille hore solennius & festiuus in ecclesia dicunt. In alijs vo horis & offitijs alius tonas minus solennis seruat. tum q minus solenniter dicunt. tum q ille ad aliuz refert possunt signatum. omnibus autem orationibz preterqz exorcismis premitit oremus. no tn semp dñs vobiscum. vt dictum est in precedenti ti. Sequitur videre quare orationes que circa pncipium missae dicuntur collecte vocant. Et quidem ideo q sacerdos qui fungit legatione ad deum p populo in eis petitiones omnium in vnum colligit. & concludit. vt eis ad dnm referat. ppe tn dicuntur collecte que sup collectam pplm dicuntur puta in pcessionibz. vel dum colligit ppls ad stationem faciendam. vt de vna ecclesia pcedant ad altera. In vrbe namqz quolibet ecclia stationalis habet aliq ecclia sibi vicina in qua colligit ppls die stationis. & ibi dicitur collecta sup collectam pplm. & inde omnes simul ad ecclesiaz in qua fit statio accedunt. Vnde in concilio agathen. dicitur q plebs

collecta. oratione ad vespam dimittatur ab epō cum benedictione. & est sumptum hoc nomen de leuitico. vbi cenophagia. que est vltimum festoz legalium collecta vocat. p eo q infructuum collectione fiebat & figurabat futuram opm nostroz collectionez cum dicit. Ecce homo & omnia opa eius cum eo. Oracionū varij fuerūt doctores. quaz nūq & varietas intm exercebat. q octauum africanum concilium constituit. vt nulle preces vel orationes. vel misse. vel prefaciones vel commendaciones. vel manus impositiones dicant nisi in oratio fuerint appbate. Et gelasius ipa tam a se q ab alijs campositas pces dicit ordinasse. Scaz greg. seculis his que nimia vel inogrua videbantur rationabilia coadunauit & grua multa nihilominz per se necessaria supaddens. Ceterz quidam modum & ordinez excedentes intm orones multiplicant. vt auditoribz tedium genant & fastidium quasi deus & homo verborum multitudine flecti possit. vt pmissum est cū econtra. Ps. dicat. Cum multiplicaueritis orationes vestras no exaudiam. Et dñs in euangelio dicat. Cum oratis nolite multū loqui sicut ethnici faciūt. putant em i multiloquio exaudi. Vnde cum ei dixissent Apli dñe doce nos orare opendiosam ees orationem docuit. Pater noster etc. Modi ergo orationis formam seqtes sacerdotes i missa septenarium orationis numez no excedens. Nam xps. vij. petitionibus omnia corpi & anime necessaria oprehendit in illa. put i b eo dicit. q vo numero deus gaudet impari quidaz obseruat vt impares dicant in missa orationes. videlicet vel vnā tm sicut vna epla vel vnum euangelium dicunt. Et iste numerus est ordinarius vel tres vel quinqz vel septem. Vnam ad designandum fidei vnitatem. vel vnitatis sacramentum. Tres ad significandum misterium trinitatis. & quia xpus ter in passione orauit dicens. Pater si fieri potest transeat a me calix iste. Quinqz ad designandum. v. plagas xpi. seu in qngz pntam xpi passionem. Septem ad designandum spiritum gratie septiformis seu septem dona spūssandi de2 em diuisionem & discordiam restat. Vnde cum ceteroz diez opibus benediceret opibz tn scde diei benedixisse no legit. & q ibi binarius numerus primo ab

Unitate recedit. et ab eo ceteri diuisibiles nisi
originez foreiunt. ideo impar numerus mos
est. Et nota quod in summis festis tantummodo
dicit una collecta nisi forte eadem die aliud
festum contrahat. Sciendum quod est quod totidem
collecte et eodem ordine dici debent in lecta
et post communionem. quod precesserunt ante epistolam
in exordio missae. nisi plures nec pauiores. si
nisi namque suo principio et quolibet post omni
nio collecte et secretae precedentibus. **C**auendum est etiam si collecta pro defunctis
intermiscetur in missa que dicitur pro uiuis non
finalis sed penultima vel antepenultima dicatur
quod finis debet ad suum principium retorqueri
semper enim faciendum est memoria pro defunctis
putat dicitur sub. x. particula secretae super verbo
Memento etiam domine deus. quod etiam illi uiuorum
et etiam sanctorum in quorum honore celebrantur
qui uita glorie uiuunt. auxilio egent. Sed
in missa pro defunctis intermisceri non debet
collecta pro uiuis etiam. ut quidam dicunt illa
omnis. **D**eus qui uiuorum dominus deus. ab aug.
oposita. ad notandum quod defuncti uiuam ne
queunt uiuentes eterna uita licet ipsi iuari
ualeant ab utrisque. In missa tamen pro defunctis
potest. ut quidam dicunt esse penultima col
lecta de sanctis et conuerso Innocentii papa
primus opposuit quatuor collectas pro mense
septembri. Innocentius uero papa tertius opposuit
illas. **A** cunctis nos quesumus domine mentis et
corpis deus. In ecclesia laterana nunquam dicitur
oratio. sed in missa et in omnibus horis loco
orationis alta uoce pronuntiat oratio dominica
que in nouo testamento prima oratio fuit. Nam et
in primitiua ecclesia sic fiebat. **S**ane pontifex
seu sacerdos dum orare seu orationem dicere
incipit manus eleuat et extendit. iuxta illud.
Manuum demissas erigite et genua debilia ro
borate. et ratio pontifici ac etiam alijs episcopis
in multis ecclesijs ministri assistantes manus ele
uatas sustentant. quod manuum eleuatio a lege
sumptum exordium. **L**egit enim in **Exodo**. x. vj
c. quod cum israhel pugnaret aduersus amalech
in deserto moyses ascendit super uerticem col
lis. **C**umque leuaret manus uicebat israhel si uo
paululum remississet amalech populum superabat
Aaron autem et hur sustentabant manus eius ex
utraq; parte **L**egit etiam in **Ry**. c. viij. quod
salomon stetit ante altare domini in conspectu ecclesie
israhel et expandit manus suas in celum orans

pro populo. **Gen**. xiiij. **L**eua manus meas
ad dominum deum in excelsis. **E**leuatio autem ipsa
reperitur quod christus eleuatis manibus in celum fe
rebat. uel eleuat manus ad instar saluatoris
in cruce pendentis. **V**nde illud. **E**leuatio ma
nuum meorum sacrificium uel spiritum. **E**xtensio
vero manuum ideo fit. **N**am christus cum expa
disset manus in cruce pro persecutoribus orauit
dicens pater mihi dimitte illis. quod nesciant quod
faciunt. **M**oraliter instruens. quod christus semper
paratus est recipere penitentes iuxta illud quod
ipse promittit. **O**mnis qui uenit ad me non
reiciam foras. **Q**uidam tamen phidri heretici de
rident huiusmodi manuum extensionem propter
illud **Ysa**. **C**um extenderitis manus uestras
auertat oculos meos a uobis. **D**e epistola
Racione finita dicit epistola que
significat doctrinam apostolorum.
elegantem autem illa precedit oratio
quod legit **Luc**. x. c. **R**ogate dominum messis ut mit
tat operarios suos in messem suam. **S**ane ergo
epistola latine supermissio uel super erogatio
dicitur ab episcopo quod est iuxta et stolon missio. **M**issa
enim est ab apostolis super legem moysi super pro
phetas. supra euangelium sicut et prophete
supra legem. **V**nde et littere de una persona ad
aliam missae appellantur epistole supermissae. quasi
missae supra. seu proter id quod refert nuntius
uiua uoce. sicut et apostolus supra id quod
dixerat **E**phesicis corinthis. et alijs epistolas
mittebat. **L**egi debet epistola secundum magistrum
petrum antiochodocum. in dextra parte ecclesie.
quod christus primo uenit ad iudeos. qui dicebant
in dextra esse. **M**elius tamen fit in medio ecclesie. pro
eo quod iohannes fuit medius inter apostolos
et prophetas ut iam dicitur. **D**icitur quod epistola in
loco inferiori. euangelium in superiori et super
posito panno de quo sub euangelio dicitur
premittitur autem epistola euangelio. **E**pistola namque
designat officium quod iohannes ante christum exercuit
qui preiuit ante faciem domini parte uias eius
sicut ipse testatur. **E**go uox clamantis in des
erto parare uiam domini. **I**ohannes quasi subdya
conus et subminister illius quod de se dicit. **N**on
ueni ministrari. sed ministrare. **V**nde sicut
predicatio iohannis precessit predicationem
christi ita epistola precedit euangelium. **G**erit
quod epistola figuram legis et prophetie. que christi
aduentum precesserunt sicut ipsa euangelium
precedit. **P**recessit quidem lex euangelium. sicut

ombrā lucem. sic timor caritatem. et in iū
pfectionem. **S**ane subdyaconum epistolā
lecturam vnus tm comitat acolitus q̄ predica
tionem iohānis secuti sunt. qm̄ lex neminez
ad pfectionem ducit. Sed dyaconum euan
gelium lecturam tam subdyaconi q̄ acoliti
et ceteri comitant. q̄ predicationes euāgelij
que pfectum facit plurimi susceperūt. Dicit
aut p̄t q̄ p subdiacono. et dyacono. ad legendū
p̄cessum duplex xp̄i manifestatio p̄ duplicē
eius aduentum significat. quoz̄ primus vnū
tm̄ habuit p̄cursorem scz̄ iohannes qui per
subdyaconum p̄cedentem significat. Sc̄ds
duos habebit videlicet enoch et heliaz qui
per duos vel p̄les p̄cedentes dyaconum
figurant. **F**acies aut epistolaz legentis re
spicere debet altare qd̄ xp̄m significat. q̄ ioh̄
predicatio se et alios dirigebat in xp̄m de c̄
vultu iudicium et equitas p̄deunt. **V**s vero
qui p̄cedit subdyaconum euntem legē nō
vertit faciem ad legentem. q̄ iohannes non
ad se audientes s̄ potius ad xp̄m se dirigebat
s̄ qui dyaconum euntem legē p̄cedebant
nunc r̄spiciunt ad euāgelium et ad faciem
recitantis. **P**rimo ut ex mutua vtriusq̄ in
sp̄ctione amor caritatis xp̄i notetur qui in
euāgelio p̄dicat. Sc̄do ut se esse p̄stes
euāgelice doctrīne ostendant sicut legitur
in **Ps̄.** Vos estis mei dicit d̄ns. **Q**uia vero
ioh̄es fuit limes p̄cedentium et subsequē
medius inter apostolos et p̄phetas. **N**ax lex
et p̄pheta vsq̄ ad iohannem. et ex eo regnū
dei euāgelizat ideo epistola nec semp legit
de p̄phetis. nec semp de aplis sed interdum
sumit de ve. t. interdum de nouo. **I**ohānes
em̄ cuius vocem rep̄ntat epistola cum anti
quis xp̄m p̄dixit venturū dicens. **Q**ui p̄
me venit ante me factus est. **E**t cum moder
nis xp̄m ostendit p̄ntem. d. **E**cce agnus dei
q̄ t. p̄ mundi. **I**nterdum ergo sumit d̄ aplis
q̄ licet eoz̄ doctrīna nō p̄cesserit euāgelij
tm̄ ad vitam actiuam referat sicut lex et p̄phē
tia. et interdum de ve. te. raro tm̄ q̄ velum
templi sc̄ssum est. nec p̄nendū est an̄ oculos
velum. **P**la tm̄ nō legit de v. libris moysi.
q̄ in illis temporalia p̄mittēbant. **I**n cuius
signum lectiones de illis sumpte terminant
in grauem accentum ut iam dicit. **C**onsi
derādum aut est q̄ qm̄ lectio vel epistola de
libris moysi. vel salomonis sūt nomen eoz̄

reticet. ut dicit in p̄hemio. vj. partis. **I**n
epistolis que sumunt de p̄phetis vel de acti
bz̄ aploz̄ siue d̄ Apoc. ponit in p̄ncipio hec
oracō. **I**n diebz̄ illis. et in fine dicit. ait d̄ns
omnipotens eo q̄ i libris illis hoc sepe scrip
tum inuenit eadem etiam ratione dicitur in
epistolis iacobi et petri k̄rmi. et in epistolis
pauli. f̄res et i xp̄o ih̄u d̄no nostro. **I**n epl̄a
tm̄ ad hebreos dicit quidaz̄ nō debet apponi
f̄res. eo q̄ apostolus suspectus erat hebreis
sed melius est ut apponatur. qm̄ quidam boni
erant inter eos ut ipse eos in quodam loco
eius de epistole vocat f̄res. p̄pter p̄missaz̄
etiam causam dicitur in euāgelio. **I**n illo
tempe p̄p̄e r̄n loquendo nulla epistola est de
ve. te. s̄ ille lectiones vocant. **P**orro licet
in epl̄is q̄ de Apoc. legunt dicit lectio libri
apoc. beati iohannis apli. **I**n quibusdaz̄ tm̄
c̄az̄ et epistolis tacetur illō verbum beati
certum est em̄ q̄ beatus p̄cipue fuit inter
om̄s apostolos a xp̄o dilectus. **D**ilectio aut
dei bonos nos efficit q̄ beatus q̄ elegisti et
assumpsisti. **H**ac ergo cōsideratione cum sic
ceteros factos sup̄uatum est beatitudinis
titulo sanctum ostendit et solem qd̄ammodo
facilius adiunare cum ipse velut titulus p̄
se patens effectum beatitudinis scz̄ dilectio
nem dei cui dent p̄ ceteris sit scriptus. **C**eterū
nullus debet epistolaz̄ solenniter in ecclesia
legere nisi sit subdyaconus qui si forte defuit
dicat a dyacono. de q̄ dictum est in sc̄da p̄te
sub ti. de subdyacono et de dyacono vel etiā
a sacerdote. **M**elius tm̄ est ut sacerdos etiaz̄
missam cantans illam legat quaz̄ si ab acoli
to vel inferioris ordinis legat. **C**irca hoc
aut notandum est q̄ populi instructio sit p̄
verbum dei. quod quidem a deo p̄t̄ mini
stros ad ppl̄m puenit. et ideo ea que ad pleb̄
instructionem pertinent nō a sacerdote. s̄ a
ministeris dicunt. **M**inisterium tam̄ verbi
dei triplex est. **P**rimum autoritatis. qd̄ ope
rit xp̄o qui minister d̄. ad **Rōnos.** xx. **E**rat
em̄ s̄ potestate docens. **S**ecundū manifeste
veritatis quod ope rit p̄dicatoribz̄ noui. te
de quo dicit in sc̄da **Cor.** ij. qui et idoneos
nos fecit ministros. **T**ercium figuracōis qd̄
ope rit p̄dicatoribz̄ ve. te. ideo q̄ doctrinā
xp̄i p̄ponit dyaconus. doctrīna v̄o p̄dicatoz̄
ve. te. p̄ponitur p̄ subdyaconos. n̄ obstat q̄
aliqui p̄ eos legit loco epistole aliqd̄ de ipso

ve. te. q. predicatorum noui testamenti etiam
 veteri predicant. **C**eteri doctrina predicatorum
 ve. te. non semper legatur. sed illis diebus qui
 precipue figuratio noui et ve. te. designat
 ut in ieiunijs quatuor temporum et quoniam aliqua
 celebrantur que in veteri lege figurata sunt. sic
 passio natiuitatis. baptismus et aliquid huius
 modi et quoniam utraque doctrina ordinat ad christum
 et eorum que sequebantur ideo doctrina christi post
 ponit quasi finis. **C**um autem dicitur epistola genua
 non flectimur cum ad nouum pertineat testam-
 pmo sedemur. quia doctrina in silentio et quiete
 audienda est. **V**sus etiam sedendi a ve. testa-
 mento assumitur. sicut in esdra legitur. Milites
 tamen stare consueuerunt quoniam epistole pauli leguntur
 in honorem eius qui miles fuit. **V**nde in
 signum militie sue depingitur cum ense in ma-
 nu vel ideo. quia ipse suam predicationem eu-
 gelium nominauit. **E**t est sciendum quod nunquam
 in scripturis legitur epistola pauli nisi tamen in cena domini
 que ad nouum pertinet testamentum. **S**ane
 lectiones apostolicas vel euangelicas quis
 ante sacrificium dici debet statuit non omnino
 certum est. creditur tamen quod primi successores
 apostolorum eo quod in illis eadem sacrificia cele-
 brati iubentur. **Q**ueritur autem quare prophetias vo-
 ce inferius deflexa. euangelium vero et epistolam
 voce exaltando finimus. **R**espondeo per pro-
 phetias. que est de ve. te. synagoga que inclina-
 ta est et cecidit intelligitur. ideoque inclinando
 vocem et quasi cadendo prophetia finitur. **V**nde
 etiam est quod synagoga depingitur quasi fracta
 hasta vexilli. **P**er euangelium vero et epistolam
 etiam militans reputatur que exaltata est. et
 ideo illa cum exaltatione vocis finiuntur.
Preterea in ve. te. temporalia et caduca promit-
 tebantur in et figura lectiones in grauem accentum
 terminantur. **I**n nouo vero te. spiritualia et eter-
 na. **I**n cuius rei signum euangelium et epistola
 in accentum terminantur accutum. **Q**uedam
 tamen lectiones de ve. te. sumptae. que in officio
 missae per epistolas sepe leguntur in accutum ter-
 minantur accutum et sub tono epistolam leguntur
 cum enim nunc in locum epistole succedant
 merito et quo ad hoc et quo ad nomen illarum
 debent imitari formam

De graduali.

Dicitur lectam epistolam subdiacono
 cum acolito ad sacerdotem
 accedit illud insinuans quod iohannes

cum audisset in vinculis opera christi misit duos
 ex discipulis suis non credentes christum esse
 messiam ut interrogarent illum. tu es qui
 venturus es an alium expectamus? **E**t respon-
 dens iohannes ait illis. **E**untes renunciate io-
 hanni que vidistis et audistis. ceci vident
 et. ut dicitur in. vj. parte sub tertia dominica ad-
 uentus. **Q**uia vero illi per visa miracula cog-
 nouerunt hunc esse de quo eorum magister pre-
 dixerat. qui post me venit ante me factus est
 cuius non sum dignus soluere calciamenta
 sua. ideo prius ad pedes calciamentum tunc
 pontifices subdiaconus osculatur. quia dicitur domini
 fecit virtutem. ideo subdiaconus in quibusdam
 ecclesijs osculatur dextram sacerdotis. **A**d hec
 lecta epistola subdiaconus librum clausum episto-
 lant. ipse vero supra illum manum ponit
 quam subdiaconus osculatur. **N**empe episcopus
 christum figurat cui clausus liber presentatur ad
 designandum quod solus christus potuit aperire librum
 et soluere signacula eius in quo et ipse christus et
 eius misteria clausa erant. donec cepit ab ipso
 christo per predicationem euangelij aperiri. christus
 autem legem in qua clausus tenebatur opere imple-
 uit. qui non venit legem soluere sed adimplere
 quod significat manus impositionem super librum. manus
 enim opus significat. **I**psa quoque manus positio
 significat desiderium et promissionem reddendi
 et opere splendidi que lecta sunt. **Q**uia vero
 nemo accipit benedictionem in lege promissam
 nisi qui cum amore. qui per osculum designatur
 opere perficit quod humone alios facere docet. ideo
 ad hoc designandum subdiaconus benedi-
 ctionem accepturus manum episcopi osculatur.
Rursus. quia pontifex ut premissum est christum
 reputatur. **S**ubdiaconus et ceteri debent ei
 actus suos humiliter subdere et ab ipso bene-
 dictionis gratiam postulare. **V**nde in eu-
 gelio **C**um omnia benefeceritis dicite serui
 inuiles sumus. quod debuimus facere fecimus.
 et subsequenter episcopus vel sacerdos subdiacono
 benedicit. quia et christus commendauit iohannem dicens
Quid ex istis videt in deserto prophetam etiam
 dico vobis plusquam propheta. **A**men dico. **I**nter-
 natos mulierum. et. **S**ubdiaconus ergo post
 finem diaconus vero ante principium lectio-
 nis ad sacerdotem accedit et exhibet reueren-
 tiam. quia lex sinez accepit in christo. sed euangelium
 sumpsit originem ab ipso. **N**am lex et prophete
 usque ad iohannem euangelium christi et epistole

p̄ iob. In missa v̄o p̄ defunctis s̄bd̄p̄acon̄
lecta epistola nō venit ad osculum manus.
tum q̄ ibi cessat ratio supradicta. tum quia
in illa missa q̄libet solennitates subtrahunt̄

**De sessione sacerdotis. vel episcopi et
ministroy.**

Oratione finita sacerdos seu ep̄s
sedet. et est nōndum q̄ in missa
offitio tribus horis sedet viz dū
epistola legit̄ de quo in t̄i. de mutacōne sac̄
dotis dicit̄ et dum responsorium et alleluia
cantat̄. significans tres dies quibus dñs se
dit hierl̄imis i templo i medio doctoy audi
ens et interrogans illos. Sedens autem stat
ouerfus ad ppl̄m vt ostendat potestates sibi
a deo esse datam q̄ possit speculari et super
intendē que stat i ec̄cia humiliter que supbe
anime em̄ ei om̄isse sunt et de illis est racōez
redditurus deo. Sedet etiaz in loco eminen
tiori vt quasi vineator custodit vineaz suā
et p̄lo supintendat. Nam et dñs in alta po
loz sedens custodit ciuitatem suaz. **Porro**
oratio que dicit̄ ante epistolam priusq̄ sacer
dos sedeat specialiter significat tempus illd̄
quo x̄ps in celum ascensur̄ apl̄s benedixit
Vessio vero que sequit̄ significat x̄pi sessio
nem post ascensionem ad dextram patris se
des quippe victoris est. Vnde sessio sacerdotis
victoriam x̄pi designat. vt dicitur sub t̄i. de
mutacōne sacerdotis. Vessio ministroy sig
nificat sessionem ipsoy quibus dicit̄. sedebi
tis vos sup sedes iudicantes. x̄ij. tribz̄ isrl̄
scz illos qui in celestibz̄ iam regnant. Qui
vero in choro laborant illos qui ad huc in
mundo pegrinant. Vnde cantores et lecto
res ad offitium surgentes negotium dei agunt
quibz̄ d̄. negotiamini dum venio. Quidez
ergo ministroy cum ep̄o sedent. p̄ quos x̄pi
membra in pace iaz quiescentia intelligunt̄
de quibus apl̄s cōsedē fecit nos in celestibz̄
in x̄po aut illi qui iudicabunt. x̄ij. tribz̄ isrl̄
Vly vero stant p̄ quos x̄pi membra adhuc
in certamine posita intelligunt̄. Nemp̄e pō
tifice sedente in quibusdā ec̄c̄ys candelabra
mutant̄ de locis suis et collocant̄ in ordinez
vnius linee a primo vsq̄ ad altare ad notā
dum q̄ de plenitudine x̄pi om̄es accepimus
in sp̄s vnitare. h̄ gratiaz varietate. diuifi
ones em̄ sunt gratiaz. idem aut̄ sp̄s. sp̄s
em̄ a p̄mo creoscato seu candelabro. i. a x̄po

precedens et vsq̄ ad altare. i. electoy corda per
ueniens. alternatim in membris dona va
riat gratiaz. Et memento q̄ acoliti depo
nunt candelabra in terram. qm̄ post pacta
predicationis officia. p̄ humilitatem agno
scunt q̄ sunt puluis et cinis sicut dixit abra
am loquar dño cum sim puluis et cinis. In
rōno ordinario legit̄ vt pontifex nō sedeat
donec post primam orationem dicat amen
nō ergo debet sedere vsq̄ ad lectionem. qm̄
precedens offitium gratulacōni d̄ aduentu
et opibus x̄pi deputat̄. Ep̄us em̄ x̄pm veni
entem et opantem significat. Ceteri v̄o eos
qui preibant et qui sequebant̄ et qui obuia
bant representant. **De graduale**

Ost epistolam cantat̄ graduale
seu responsorium. qd̄ ptinet ad
opa actiue vite. vt notetur nos
opibus respondē eis que in lectione audiui
mus scz predicationem. **R**ursus q̄ iobes
p̄dicabat p̄niam dicens p̄niam agite a p̄in
quabit em̄ regnum celoy. **S**icut itez Facite dig
nos fructus p̄nie. merito post epl̄az ḡduale
sequit̄ qd̄ penitētie lamentū insinuat x̄pi q̄
in diebz̄ pent̄. de offitio tollit̄. vt iaz dicit̄
Tercio ideo post epl̄am graduale sequit̄. q̄
post predicationem iob. discipuli secuti sūt
x̄ps. sicut iob. euangelista describit. Stabat
inquit iob. et ex discipulis eius duo et respi
ciens ihesum ambulatē dixit Ecce agn̄
dei. et audierunt duo discipuli eum loq̄tes
et secuti sunt iohannem. **A**d hoc cantus
epl̄az comitat̄. q̄ predicationes predicatoroy
secuta sunt gaudium ec̄cie et dei laudes et p̄
conia de credentium ouersione. q̄ p̄ ḡduale
ouersio de iudeis. p̄ versum ouersio de gen
tibus. p̄ alleluia vtriusq̄ in fide leticia. per
leḡtiam canticum victorie figurat̄. Alia ra
tio ponet̄ sub t̄i. de tractu. In quibusdam tñ
ec̄c̄ys graduale ante epl̄am cantat̄ ad notā
dum q̄ predicator prius ope et postea v̄bo
debet docere. Dicit̄ aut̄ graduale vel ḡdale
a gradibus scz humilitatis significans ascen
sus nostros de virtute i virtutem. sicut filij
israhel de mansione i mansionem p̄cesserūt
vt tandem videat̄ deus deoy in spon. vnde
in Deur. terra n̄ra monstruosa est. hec terra
est celestis hierusalem que p̄ cogitationē n̄
celestium habet. ouenit em̄ gn̄ale illi qui m
dum ascendit de virtute in virtutem h̄ adhuc

in oualle positus lacrimar. iā tñ ascensiones
in corde disposuit. Rectius ergo faciūt qui
graduale non festis & modularis uocibus
offerunt. sed quasi cantum grauem & asper
simpliciter potius & lamentabiliter canunt
tñ responsorium. p quod & predicatio nomi
testa. figurat altit lectio & epistola que signi
cant predicationem. ut te. canit. ut si quis
forte auribus obturatis depressa amonicio
ne ueteris te. non exatit. saltem excelsa mo
dulacōne noui demulceat. **Verū** & lector &
cantor officium suum impleri & gradum
ascendunt. q̄ doctor pfectione uite uulgum
transcendē debet. Potest etiā di i p epl'iz
orō. p graduale apostolorū pdicatio intelli
git p alla deuotio & leticia. **Rursus** p lectio
nem uet' per cantum nouum intelligitur
testa. sic ergo cantus suauior est lectione. sic
nouum testam. suauius est ueteri. **Secūdo**
dicit graduale a gradibus altaris. sic & alla
cantat. ad nōndum premisso. ut utum gra
dus. **In** pfectis uero diebus in medio chori
ante grad' altaris cantat ad significandum
q̄ in corde qd est in medio corporis. pmissos
gradus fundat debemus. **Tercio** d' gradu
ale. qm̄ apostoli post dñm gradiebantur ut
iam dicit. **Rñsorium** uo dicit. q̄ uersui uel
epistole correspondē debet. ut si in epistola
ngat de gaudio. & i responsorio similiter si
ibi d' tristitia & hic similiter. ne possit nobis
imppari. qd dñs dicit. **Cantaui** uobis
& nō saltastis. lamentaui & nō plorastis.
Vnde apostolus **Gaudē** cum gaudentibus
& flere cum flentibus. **Dicit** etiā responso
rium q̄ choro respondente illud incipienti
bus cantat ppter qd signicat uitam actiuam
in qua sancti se adiuuicem hortantur ut ad
eternam uitam perueniant. **Potest** tñ ad re
sponsorium ad responsonem ap'lorū referri
qm̄ xpo uocante & dicente uenite p' me ipi
nō tñ uerbo s̄ ope responderunt. q̄ relicti
omnib' secuti sunt eum. & gradiebant post
dñm discipuli post magist' de hoc dicit in
p'hemio. v. partis. **S**ignificat aut gradua
le seu responsorium laborantes i hac uita.
& ideo nō d' infra octauas pasche & pent' b.
p q̄s octaue nostre resurrectionis designant
qm̄ omnis laboris exptes erim'. **Absterget**
deus om̄ez lacrimas ab oculis sanctorū suoz
Ita p' graduale seminam'. in alla metem'

Uersus responsorij sic uocatur. qm̄ de eo sit
reuerſio ad ipm̄ responsorium put sub ti. d
alleluia dicit. **Rursus** graduale bonum op' &
& uitam presentem in qua seminamus. & a
dño pegrinam signicat. **Uersus** uo adiu
torium designat. **Uersus** ergo post graduale
canit. q̄ adiutorium nobis est necessarium
q̄ diu i hoc ergastio detinemur. **Et** duale
plane incipit. ne nimis uersus ascendat. in
quo designatur. qui religionem p' t eius
austeritatem ingredi m'itauit. **Uersus** uero
alte in quo designant qui ieiunando orādo
& alia bona faciendo ascendūt nō timentes
carnem quam cum uicijs & concupiscentijs
mortificant. **Ad** hec q̄q̄ unus solus uersū
cantat ad mouendum q̄ quisq̄ secum fragi
litate suam tractet. & quamq̄ qdum timo
re uersus alte nō inchoet. **In** quo etiam sig
nificant. hi q̄ cōsideratione p'pe fragilitatis
quicquid agunt humiliter agunt. finito tñ
uersu uox fiducialiter exaltat. in quo desig
nat q̄ de misericordia dei cōsili fiducialiter
omni sue actiōni insunt. **Cantat** aut gra
duale a pfectis put in ti. seg' dicit. **Poro**
responsorium qd in missa cantat. nec p'fecte
n' imp'fecte repetit. n' em̄ gloria patri sbicit
qd tñ in responsorio aliaz sit horaz. **Circa**
qd attendendum est. q̄ alie canonicz hore
institute sunt ad referendum deo laudes p
diuersis beneficijs in illis horis ab eo rece
ptis. hinc est q̄ lectio in illis. primo dicit in
qua beneficium uel pars est in illa hora da
tum designat. **Postea** cantat responsorium
in quo laus beneficio correspondet. q̄ ergo
laus repeti debet. u' illud ap'li. **Gaudete** i
dño itez dico gaudete. & laudem deo dicite.
ideo huiusmodi responsorium repetit sed &
q̄ quis benefactori suo tenet. deo uero nihil
aliud possumus nisi gliaz & honorem offerē
ido in fine responsorij & cuiuscūq̄ nocturni
nisi in lectionibus aliqd beneficium totum
uel pars eius est repetitum. referimus gliaz
& gratiam trinitati. **Responsorium** aut qd
in missa cantat grām designat. ut pmissum
est. **Responsionem** apostolorū xpo eos uocā
te omnia relinquentium. q̄ ergo illi nihil re
tinuerunt. p quo eos itez uocari oporteret
deo responsorium illud nullo modo repeti
tur. licet n' cum gloria p'ri finit. quia nō ad
gloriam. sed ad ludum uocati sunt. dicente

dño in Luce. sic misit me pater et ego mitto
 vos. Et nota q̄ Greg. Ambros. et Gelasius
 proposuerunt gradualia tract. et alleluia. et
 ea ad missam cantari statuerunt. Ceterum q̄q̄
 solū responsorium cantat in missa q̄q̄ solū
 alla. q̄q̄ responsorium cum alla. q̄q̄ cum
 tractu. q̄q̄ alla cum tractu. de quo dicitur
 in. vj. pte sub ti. de septem dieb. p̄ pascha
Quia post luctum sequit̄ solacō
 Nam beati qui lugent. qm̄ ipsi
 solabuntur. ideo post gradua
 le cantat̄ alleluia. quod est leticie canticum
 et auditum ab angelis decantari. sicut leḡ
 in Apoc. Rursus quia ascensus de virtute in
 virtutem. quos p̄ graduale diximus signi
 ficari. sepe tediosi essent nisi gaudium habe
 rent admixtum sicut filijs israhel mlt̄a incō
 uenientia acciderūt. qm̄ de mansione in mā
 sionem p̄cesserunt. ideo p̄ graduale cantat̄
 alla. **Thob.** penultimo platee tue sternent̄
 auro mundo et candido. et in vicis eius cā
 tabit̄ alla. **Est** aut̄ alleluia laus angelica
 sententia quidem breuis magnum continens
 iubilum. siue incitans ad iubilum. Iubilat
 em̄ cōsa sciens q̄ grandis restat via vsq̄ ad
 montem dei oreb. quod interpretat̄ mensa
 timens q̄ fideles obdormiant in fide. et fa
 ciat̄ virgulum oblatilez. et lasciuat̄ in tempa
 libus. Et est alleluia hebreicum nomen vo
 cabulum siquidez significās ponē q̄ exp̄mens
 ineffabile gaudium ab hac vita p̄grinum
 gaudium videlicet angeloz et hominum in
 eternā felicitate letantiū. qd̄ nec oculus vidit
 n̄ auris audiuit. n̄ in cor hominis ascendit
 Cuius verbi exposito scōm Innocen. iij. ex
 centesimo duodecimo psalmo habet̄ cui cū
 alleluia premitat̄ in titulo statim ps̄. expo
 nendo titulum incipit Laudate pueri dñm
 vnde scōm eum alleluia interpretat̄. lauda
 te pueri dñm. **Aug.** vero sic exponit alla. a
 saluum le. et me. lu. et fac. ia. et dñe **Jeronim.**
 sic alle. et cantate lu. et laudem ia. et ad dñm.
Greg. sic. alle. et p̄ lu. et filiz ia. et spūssandē.
 vel alle. et lux lu. et vita ia. et salus. **Magister**
 petrus antiodoreñ. sic ala. altissimus le. et
 leuatus est in cruce lu. et lugebant apostoli.
 ia. et iam surrexit. **Petrus** manducator dixit
 sup̄ Apoc. et aug. in glosa psalterij q̄ alla
 verbum est impariui modi et sonat allelu. et
 laudate ia. et vniuersalem vlt̄ia. et inuisibiles

sez deum. q̄si laus inuisibilis dei. et qm̄ alla
 future beatitudinis quasi p̄rium est voca
 bulum. merito magis eo tempe. et paschali
 freq̄tatur quo x̄ps resurgens eiusdez beati
 tudinis spem nobis tribuit et p̄missum pro
 ut ibi dicit̄. **Q**m̄ alijs tempib. caneretur
 ad missam olim eccl̄e rōne osuetudo nō erat
 s̄ a beato greg. constitutum p̄mo potius resti
 tutum est. Nam cum pri. tempe damasi p̄pe
 fuisset eadem osuetudo defecerat. **Jeronim.**
 dicit q̄ alleluia dicat̄ in missa tractum esse
 de eccl̄a hierosolimoz. **Canim.** igit̄ alleluia
 post graduale canticum videlicet leticie p̄
 luctum p̄nē sumope nitentes exprime mag
 nitudinem consolacōnis. que reposita est lu
 gentib. iuz̄ illud. **Beati** qui lugent qm̄ ipsi
 solabunt̄. **Iubilantes** potius quaz̄ canen
 tes vnamq̄ breuem digni h̄monis sillabaz̄
 in plures neumas p̄trahimus. ut iocundo
 auditu mens attonita r̄pleat̄ et rapiat̄ illuc
 vbi semper erit vita sine morte et dies sine
 nocte. **Est** em̄ alleluia modicum in sermone
 et mlt̄um in neuma. q̄ gaudium illud mai.
 est q̄ possit explicari sermone neuma em̄ seu
 iubilus qui fit in fine exprimit gaudium et
 amorem edentium et quanta leticia et laus
 secuta sit. p̄ fidem predicatione audita. iuz̄
 illō. **Audiuit** et letata est spon. et. **Et** in can.
 exultabimus et letabim̄ in te. **Quid** sit neu
 ma dicit̄ in x̄he. v. partis. **Qñ** aut̄ dicitur
 seḡtia nō dicit̄ neuma post alleluia. put̄ s̄
 ti. de seḡtia dicit̄. **Potest** etiam alleluia. re
 ferri ad exultationem eoz̄ qui de miraculis
 x̄pi gaudebant laudantes dñm. et dicentes
 q̄ vidim̄ hodie mirabilia et quia visitauit
 dñs plebem suā tunc em̄ cantabat̄ in iubilo
 alla. q̄ omnis plebs ut vidit dedit laudem
 deo. et gaudebat de vniuersis que gloriose
 fiebat̄ ab eo. **Hic** est q̄ a septuagesima vsq̄
 ad pascha nō cantatur alleluia. q̄ tempore
 tristitie non debet decantari carmen leticie.
 put̄ ibi in x̄hemis sexte partis dicit̄. **Porro**
 q̄ alleluia interposito versu reperitur. et sic
 bis in missa dicit̄ des̄t̄ eterne vite gaudiū
 et q̄ interiecta leticia sancti geminam glori
 ficacōnis stolam accipient anime videlicet
 et corpis. **Nam** scōm stolam mentis seu aīe
 exultabunt sancti in glia. i. in. c. s. h̄m stolaz̄
 carnis fulgebūt et tāq̄ scintille in arūdineto
 discurrunt. **De** hoc dicit̄ i. v. pte s̄ sabbato

in albis. Versus ergo nihil finitū aut triste
 h̄ dēū idēdum et dulce debet sonare. q̄les
 sunt illi. Dñs regnavit decorem. Dñs reg-
 navit exultet terra. **I**ubilare deo dē. **I**ustus
 ut palma florebit dē. qm̄ absterget de2 om̄ez
 lac̄mam ab oculis sanctor̄. ut iam. n. e. l. n.
 t. q. p. t. **V**ersus q̄ dicit a reuertendo. eo q̄
 p̄ eum reuertimur ad alleluia. qui post alla
 sequit̄. q̄ significat opacōnez que laudi cen-
 tangi debet. q̄ nō bene deum laudat qui bñ
 operari cessat. **P**er hoc vero q̄ alleluia cum
 neuma reperit. laus et gaudium ineffabile
 patrie significat. **I**n nōnullis ec̄ys alleluia
 cantat a pueris graduale a magnis ut note-
 ra: q̄ ex ore infantium deus p̄hat laudem
 et p̄s. **L**audate pueri dñm. et psalmi titul2
 est alleluia. **I**lli em̄ qui pueri sunt laudi xp̄i
 oueniunt. fortes vero in fide et intollerans
 do aduersa. que pugnare p̄nt occ̄a a melech
 itas graduale debet cantare. **C**irca hoc no-
 tandum est q̄ cantoz alij sunt qui in choro
 cantus voce magna distribuunt hi sūt rec-
 tores ec̄ie qui deum laudant et alios verbo
 et exemplo ad laudandū inuitant. **A**lij sunt
 p̄nc̄i qui graduale in gradibus cantant hi
 sunt actiui de virtute in virtutem in carita-
 tis gradibus ascendentes. qui dum gradua-
 le inchoant alios ad op̄nationem inuitāt.
Dum verum occ̄iunt ad se redeuntēs suas
 cogitacōnes accendunt et dum illum finiūt
 se bonum certamen certasse. et cursum insi-
 nuant cōsuasse. **A**lij sunt p̄fecti viri. qui in
 alij ec̄ys alleluia vel tract2 in pulpitis cō-
 cinūt. **H**i sunt otemplatiui carnez afflige n-
 tes et mentem excedentes quoz conuersatio
 est in celis. nō est hic hominum. h̄ angeloz
Sequentiam vero nō illi soli decantant
 h̄ chori om̄niter iubilant. qm̄ iubil2 ein2
 et ineffabilis angelis erit om̄nis et hoib2
Deberet etiam alla in gradibus et versus
 orientem decantari et qm̄ vitam otemplati-
 uam significat debet legi in altiori loco qm̄
 r̄nsorium qd̄ actiuam designat. **C**ursus
 in quibusdam ec̄ys cantans alleluia sumit
 aliquid ī manu ut insinuet se deum nō solū
 voce h̄ ope collaudat. seu manus ducit. iux̄
 p̄s. **O**mnes gentes p̄. ma. **I**n plerisq̄ etiam
 ec̄ys alleluia de trinitate cantant in dñicis
 diebus sc̄z. **B**enedictus. vel qualis pater ut
 h̄dem h̄plarisit p̄fentes ad spem pueniāt.

Et attende q̄ alla dñicalia a penth. vsq̄ ad
 aduentum sepe omittimus qm̄ aliter et alit̄
 alyz et in alys gradualibus disponunt. **E**a
 igit̄ diligens cantor attendat. et diligenter
 vniuersitatibus officioz assignat.

De Tractu

Dominica quadragesime vsq̄ ad
 vigiliam Pasche sc̄z in dieb2 et
 officijs lucus. q̄ tunc canit car-
 men leticie loco alla qd̄ significat exultacōz
 habitam de spe eterno p̄. dicunt tract2 ex in-
 stituitioe thelesphori ip̄e. **D**icit aut̄ tract2
 a trahendo q̄ tractum et cum aspitare vocū
 et p̄lixitate verboz canit eo q̄ miseriam et
 laborem p̄nc̄is incolat̄ insinuat de quo p̄s
Deum i. q̄ inco. m. p. est. **I**n tractib2 em̄ re-
 p̄ntat̄ longa sanctor̄ patz expectacō et iude-
 oz captiuoz meror et afflictio qui tempore
 babilonice captiuitatis sedentes sup flumi-
 na babilonis et flentes in salicib2 sua orga-
 na suspend erunt. qd̄ tempus ec̄ia rep̄ntat a
 lxx. cantica leticie subricendo et tract2 dicen-
 do. **T**antum aut̄ interest inter alla et tractū
 q̄ntum inter leticiam et tribulacōnez. **I**tem
 tm̄ interest responsorium cui om̄s r̄ndent et
 tractum cui nemo. quantum inter actiuam
 et otemplatiuam vitam. **E**st aut̄ tract2 me-
 dius inter r̄nsorium et alla. ut dicit̄ in. vij.
 pre sub ri. de septem dieb2 p̄ pascha. **P**orro
 tractus. q̄ gemitum et canticum lac̄mabile
 exprimit lac̄mas sanctor̄ siue in actiua. siue
 otemplatiua vita rep̄ntat. **V**nde tractus d̄
 quasi sancti suspirates ab p̄mo p̄cc̄oris ge-
 mitum trahūt. quia licet sepe gaudeant ut
 moueat alla. tm̄ hic in valle lac̄maz omorā-
 tes habent irriguum supius et infer. us. qd̄
 tract2 misticat gemit em̄ flebiliter p̄ dilectō-
 ne sup ne beatitudinis. et sup flumina babi-
 lonis sedentes patrie sue memores. **I**tem et
 lacrimas fundunt p̄ suis et alioz excessibus
 dum ex vicinitate babilonici fluy seiplos
 vident sepe asptos et alios penitus imersos
 ipsius fluy rapiditate ferri deorsum. **S**ed
 q̄ hic plorat̄ q̄nḡ est respectu lupni gaudi2
 q̄nḡ respectu nostre miserie. iō tractus s̄l̄r
 q̄nḡ est de leticia pro superiori irriguo. ut de
 pfundis et alyz h̄modi **D**e vtroz irriguo
 tractat **G**reg2. in li. iij. dyalogoz. c. xxxiij.
Et est aduertendum. quia post duos tract2
 tribulacōnis sequitur actus leticie prout

Et attende q̄ alla dñicalia a penth. vsq̄ ad
 aduentum sepe omittimus qm̄ aliter et alit̄
 alyz et in alys gradualibus disponunt. **E**a
 igit̄ diligens cantor attendat. et diligenter
 vniuersitatibus officioz assignat.

s̄ dñica septuagesime et dñicis sequentibz
 vidēi pōt et hoc idō q̄ p̄ duos dies sepulchre
 dñi occurr̄ tercius resurrectionis. **R**ursus
 quia gaudium sanctorum nō est hic plenum et
 otinum. s̄ sepe interumpit̄. idō etiā q̄q̄
 interponit tractum ut in tempe septuagesi-
 mali et cum i sabbato paschali post alleluia
 sequit̄ tractus. q̄a hoc gaudium nō expedit
 sine fletu. in sabbato tñ in albis duplicatur
 alleluia. q̄ in eterna vita p̄fectum erit gau-
 dium glorificata carne cum anima et ōpleta
 resurrectione sanctorum cum resurrectione xp̄i
Sane in dominica septuagesime vsq̄ ad
 quartam feriam cinerū dicunt̄ tractū solum
 in diebus dñicis. eo q̄ ppl̄s tunc melius cō-
 uenit in etiā qui indiget edoceri q̄liter cap-
 tiuitatem d̄p̄abolicam p̄ babilonicam signi-
 catam debet deplorare. **T**ractus em̄ tempus
 babilonice captiuitatis rep̄ntant. sed post
 dictāz feriam que est caput ieiuniorum magis
 sequentat̄. q̄ tunc magis temp̄ meroris et
 afflictionis. utpote ordinatum ad executien-
 dum iugum d̄p̄abolicę captiuitatis. p̄ mero-
 rem ot̄ricōnis et humilitatem confessionis
 asp̄itatem satisfactōnis. que precipue in iei-
 unio vigerit. **S**ed et licet dñica dies resur-
 rectionem figuret tñ in dñicis septuagesime
 cantica leticie subtrahunt̄ et tractus dicunt̄ q̄
 iudei toto septuagenario babilonice capti-
 uitate ot̄inue afflicti fuerūt et nos in isti-
 vite septuagenario que p̄ septenarium et p̄
 ōleq̄ septuagenarium ducit̄ ot̄inue dolo-
 res et miserias exp̄imur. donec ad octauam
 vere et p̄fecte et nō figurate resurrectionis
 p̄ xp̄i misericōdiaz veniamus. **P**ostremo ōsi-
 derandum est q̄ vsus seq̄tiaz bini et bini
 sub eodem cantu dicunt̄. q̄ idō ot̄tingit. q̄
 ut plurimum bini p̄ richmos sub partibus
 sponunt̄ q̄ in versibz tractuum non repit̄
 qui ex sacra scripta ut plurimum sumunt̄.
 idōq̄ in tantū nequeunt obinari. **R**ursū
 illi sub vno cantu cōbinant̄ ad nōndum q̄
 exultacō vere caritatis in vno deo p̄ficatur
 seq̄tia em̄ exultacōnem obinatio caritatem
 designat. versus vero tractuum q̄ metoz
 significant singulariter decantant̄. iux̄ illō.
 ps̄. singulariter sum ego donec transeam.
Jeremias Solus sedebam. q̄ amaritudine
 plenus eram. **N**on est etiam omittendum
 q̄ licet regulariter graduale vel allā imedi-

ate sequat̄ eplam ne nos musicus ille rep̄e-
 hendat dicens. **C**antauimus et nō saltastis
 lamentauimus et nō planxistis. **A**lleluia em̄
 cantat̄ p̄ saltatione graduale p̄ planctu s̄
 iungit̄ p̄nie. hoc tñ fallit in sabbatis q̄tuor
 temp̄ et in quarta et sextis ferijs maioris
 ebdomade et in quibz tractū imediate sequi-
 tur eplam et hoc idō. q̄ in illis diebz musi-
 cus ille nobis auferet̄. **N**am in dicta quarta
 feria vendit̄. et in sexta crucifigit̄. quod i di-
 ctis sabbatis quo ad quid rep̄ntatur. et idō
 ad maiorem luctum insinuandum tractū in
 illis imediate eplam comitat̄. **Q**u aut̄ tractū
 maiorem insinuet luctum q̄ graduale. per
 hoc innuit̄. q̄ nūq̄ cum allā cantat̄. nisi ob
 specialem causam in sabbato paschali

De p̄sa seu sequentia.

Dost allā p̄sa seu sequentia dici-
 tur. q̄ est similiter canticum ex-
 ultacōnis. ad nōndum geminā
 glorificacōnis stolam quaz sancti accipient
 put iam premissum est. **C**antat̄ aut̄ seq̄tia
 ab omnibus simul in choro ut notet̄ ot̄cor-
 dia caritatis talis em̄ laus deo placet. unde
 in **Cañ.** **V**ulnerasti cor meum soror mea. s̄ ō
 sa mea in vno eccl̄oz tuoz. idō dic̄ in vno
 ut notet̄ concordia et voluntas vniformis
 q̄ laus sic facta est cibus delicatissimus deo
 hec est tunica illa incōsutilis. quaz deus nō
 patit̄ scindi de hoc dictum est sub ti. de allā
 et dicit̄ in p̄hemio q̄nte partis. vbi de anti-
 phonis agit̄. **N**ocher? abbas sancti galli in
 reuthonia primo seq̄tiaz pro neumis ipsi-
 allā op̄soluit. et nicolaus ip̄a ad missas can-
 tari ōcessit. **S**ed hermanus ot̄tractus teuto-
 nicus inuentor astrolabij cōp̄soluit seq̄tiaz
 illas. **R**ex omnipotens et sancti sp̄s et aue-
 maria. et antiphonam. **A**lma redemptoris
 mater. et **S**ymon bariona. **P**etrus vero cō-
 postellanus ep̄us fecit illam. **S**alue regina
Quidaz vero rex frantie robertus nomine
 op̄soluit seq̄tiaz illaz. **V**eni sancte spiritus
 et p̄mnum. **C**horus noue hirlm Antiquit̄
 em̄ mos erat. ut semp alleluia cantaret̄ cum
 neuma. s̄ postea dict̄ ip̄a instituit loco illi-
 neume in precipuis festiuitatibus seq̄tiaz
 dici. **Q**u ergo nō dicit̄ allā nō debet seq̄tia
 dici. qm̄ loco neume ei- dicit̄ et idem signicat
 q̄d neuma sc̄z eterne vite gaudiū et delicias
 que nullo verbo exp̄mi possunt. et idō per

neuma q̄ est vox nō significatiua intelligunt.
Et inde est q̄ quedam legē antique solent
vba noua et incognita habere et in v̄sita
tūm q̄ celi gaudium seclum atq̄ incognitū
mortalibus est. tū q̄ nobis incognitus est
modus laudandi deum in patria. tum quia
iubilus cordis in presenti vita incognit⁹ est
ad plenum. tum q̄ omnia noua sunt pulcri
tudine decorata. **Hodie** vero sequentie cum
voce significatiua dicant ad nōndum q̄ i illa
magna festiuitate vite eterne iubil⁹ plene
sciet. **Sequentie** vero eterne vite miscant
laudes. iuz illud. **Beati** qui habitant in do
mo tua. **Habet** vba laudiflua et dulces
atq̄ suauem cantum. q̄ ibi oīa erunt plena
laude et melodia celestis organi abundabit
dulciflua leticia. q̄a sicut letantium omniū
habitaro erit ibi. **Rursus** qm̄ laudes eter
nitatis verbis humanis plene nō resonant
ideo quedam ecclie mystice neumatizant legē
tias sine verbis. aut saltem aliquos versus
eaz. nulla em̄ erit significatio verborū nā
tia vbi singulorū corda patebunt singulis i
tuentib⁹ lib⁹ vite et vbi illō erit testis accu
sator et iudex. **Et nota** scdm̄ **Psido.** q̄ p̄sa
est producta oratio a lege metri resoluta sic
dicta ex eo q̄ sit p̄fusa. **Sequentia** v̄o dicta est
q̄ neumam iubilū sequit. et hic in euangelio
dicit sequentia e. in nūo singulari

De mutacōne sacerdotis.

Hactenus dum epla lecta fuit et
choro graduale psallente sacdos
tacitus ad dextram partem sede
bat altaris. insinuans q̄ iohāne predicante
xps qd̄ amodo tacebat. quia nō predicabat
apte. **Sed** dicitur euangelium surgit. q̄ vt
euangelista tradit postq̄ iobes traditus est
venit ihs in galileam predicans euangeliū
regni dei. et qm̄ sedes victoris est sessio sac
dotis victoriam xpi recte significat qui post ie
iunium vicit dyabolum. **Na**z reliquit eum
temptator et accesserunt angeli et ministra
bant ei. **Post** dictam ergo sequentiā surgens
sacerdos et ad sinistram altaris partem acce
dens p̄nunciat euangelium significans. q̄
xps nō venit vocare iustos s̄ peccatores. iuxta
qd̄ ipse in euangelio dixit. q̄ non indigent
qui sani sunt medico. s̄ qui male habent. p̄
dextram em̄ iusti. p̄ sinistram vero peccato
res significat p̄pter qd̄ dñs in iudicio statuet

quidem oues a dextris. edos a sinistris: de
hoc dictum est sub ti. de oratione. **Quidam**
tñ dixerunt q̄ ideo sacdos in p̄ncipio mille
ostendit ad dextram cum vero p̄nunciat euā
gelium cōuertit ad sinistram. et circa finem
itep redit ad dextram. q̄ cult⁹ dei primo fuit
in populo iudeorū et iudea tunc erat a dextera
deinde iudeis nō credentib⁹. et verbum dei
tanq̄ indigni respicientibus cultus dei tran
sivit ad gentes. ad quas apostoli transierūt
et tunc iudea fuit a sinistra p̄te et circa finem
reuertetur itep ad iudeos. ad predicationes
enoch et helpe qui cōuertent corda pat̄ in
filios. qm̄ in diebus illis saluabit iuda. et re
liquie isrl̄ saluē hant. quā em̄ primo dixerat
in viam gentium ne abieritis. postea prece
pit dicens. ite in orbem vniuersum. q̄ ergo
predicatio puenit etiam ad illos qui in sini
stra p̄te fuerūt dum ficcato gedeonis vellē
ros arcam irrigauit. merito in p̄te sinistra
legit euangelium sicut in se. ti. dicit. **Vnde**
versus. **Est** ratio cur pars altaris dex̄ in se.
P̄ncipium finemq̄ tenet mediumq̄ sinistra
Dex̄ iudeos gentiles leua figurat. **Cepit** ab
his defect⁹ ad hos refertur ad illos. **Nostra**
fides et erunt om̄s in fine fideles. **Sed** cum
sacerdos qui p̄nunciat euangelium rep̄ntet
p̄sonam xpi qui nō predicauit gentibus sed
iudeis. iuz qd̄ ipse dicit in euangelio. **Non**
sum mis. n̄. ad. o. que p̄. do. israhel. **Vt** illō
recte dicat prudens auditor adūtat de hoc
dictum sub ti. qualiter ep̄us vel sacerdos ad
q̄cung⁹ vero altaris p̄tem ille se transferat
ministri eum retro sequuntur prout dictum
est ibidem

De Euangelio. R

Supra p̄xime tactū est qualiter
sacerdos nō solenniter celebrās
ipsemet euangelium dicit. **Vex**
q̄ ep̄s vel sacerdos celebrat cum ministris
cuncta solennius pagunt. tunc em̄ in qui
busdaz ecclis vt rome dyaconus dex̄ manu
pontificis osculata. codicez euangelij sumit
de altari illum subdyacono ad ferendū tra
dens. postea benedictionez postulat ab ep̄o
vel a sacdote et ei b̄ndicit. **In** alijs tñ ecclis
prius benedictionem postulat quaz codicem
suscipiat de altari. **Data** itaq̄ benedictione
p̄cedit dyaconus ad pulpitum per dextram
partem chori quem p̄cedit subdyacon⁹ cū
textu euangelij et illum p̄cedit thuribulū

cū in censo. et añ thuriferarium cerofetarij
cum faculis accensis ante illos in quibusdā
eāns crucis vexillum sicq; pulpitu ascendit
et euangelium incipit. quo dicto ad ep̄m vel
sacerdotem sil' redeunt que singla psequem̄
Notandum est autē q; in quibusdā eāns
in precipuis festiuitatibus d̄p̄aconus p̄fici
sci volens ad legendum euangelium incipit
antiphonam que est ī noīnis sup benedict̄
et dum ip̄ e accedit et pulpitu. illa cantat
et finit a choro vt notet caritas. et cantatur
sine neuma ad nōndum q; deē non precipit
nos habere nisi simplicem caritatez. **S**ane
iam figura mutat. Nam d̄p̄aconus q; prius
rep̄ntabat p̄phetam. iam rep̄ntat euangeli-
stam qd̄ lex et p̄phete vsq; ad iohannem et ex
eo regnum celoz euangelizat. **I**deo autem
euangeliū legit vt velut xp̄s post legem
p̄phetias et psalmos ore suo predicauit. ita
post epl̄am responsorium et alleluia p̄ illud
p̄lo predicatio eius ānunciet. **E**t dicit eua-
gelium quasi bonus nuntius. ab eu. q; est
bonum et angelus q; est nuntius. **E**st enim
euāgelium xp̄i et ap̄loz predicatio nunciat
quidem vitam post mortem. requiem post la-
borem. regnum post huium. **E**st autem
sciendum q; sicut caput p̄minet ceteris cor-
poris membris et illi cetera membra huiunt
sic et euangeliū p̄ncipale est omnium que
ad officium misse dicunt et toti p̄minet offi-
cio misse et quecūq; ibi cantantur et legunt
illi consentiūt in intellectuāli racione put
in. vj. parte sub dominica qualibet dicetur
Dp̄aconus ergo primo dextram manum
pontificis osculatur nichil dicens quia pre-
dicator euangelizare debet p̄ gloria eterna
de qua sponsa di. in canti. **D**xtera illi am-
plexabitur me. **N**am et angelus qui resur-
rectionis xp̄i gloriā venerat nunciare sede-
bat in dextera stola candida coopertus **I**n
alijs tñ ecclesijs non osculatur h̄ solum in-
clinans b̄ndictionē poscit. **V**ex subd̄p̄aconz
vel d̄p̄aconz nō manus sed pedes rōni pon-
tificis osculatur vt sūmo pontifici sūmā ex-
hibeat reuerentiam. et eum illius ostendat
esse vicarium. et pedes osculabat illa m̄ier
q; fuerat in ciuitate peccatrix. **A**dorandum
est em̄ scabellum pedum ei. q̄a sanctum est
et etiā resurgētis a mortuis pedes m̄ieres
tenentes adtrauerunt. **E**naliter em̄ nemo

debet manum sūmi pontificis osculari. nisi
cum d̄ manibus ei. aliquid accipit vel cum
ad manus eius aliquid tribuit. vt ostendat
q; ex vtroq; debem̄ ei gr̄as agere. qui sicut
semp dat p̄p̄a sic nunq; recipit aliena. quas
oblatione romanus pontifex recipiat sub
tri. de oblationibus dicit. **S**ubseq; ter d̄p̄aco-
nus textum euangely sumit de altari. quia
desyon exibat lex. et verbum dñi de hierusa-
lem. nō vtiq; mosapca lex quondam exiuit
de monte sp̄nai. h̄ euangelica. de qua p̄ph̄ta
ait. **E**cce dies veniunt dicit dñs. et osūma-
bo testamentū nouum supra domum isrl. et
sup domum iuda. **S**umit etiaz liber de al-
tari. qm̄ apostoli de altari euangelium acce-
perunt cum predicantes passionem xp̄i eua-
gelizabant. **V**el altae in hoc loco significat
iudeos a quibz transferēt regnum dei. et dat
genti facienti fructum ei. **E**t ex eo q; liber
sumit de altari nōtur q; euangelium est ver-
bum dei. qd̄ per altare significat. scdm̄ illud
Exo. xx. Altae de terra facietis mihi. **S**umit
aut illum vt quidā volunt d̄ dextera parte
altaris. q; etiā d̄ iudeis. a quo nostra sump-
sit exordium antiquit̄ fuit a dextris. et po-
nit eum in manu sinistra. dextrā supponens
Iux illud. Leua eius sub capiti meo. et deē
ei. amplexabit me. **E**t hoc p̄pter triplicem
causam. **P**rimo q; euangelista docet celestia
que p̄ dextram terrenis que p̄ sinistra intelli-
gunt supponi. **S**ecdo inclināt liber sup sinis-
trā humer. ad notandum. q; xp̄i predicatio
de gentili p̄lo transibit ad iudaicum. **Pla.**
xx. c. In diebz illis saluabit iuda. **T**ercio. q;
in vita tempali que p̄ illam significat necesse
est euangeliū predicare. **E**t textus euange-
ly in quibusdā eāns ornat exteri. argento
et lapidibz put dictum est in tertia parte s̄-
ti. de legalibus indumentis. **L**iber aut ipse
ab aduentu sacerdotis ad altare donec eua-
gelium legat sup altare remansit qd̄ q̄ntum
ad hoc significat hierlm̄ facta ē et ibi p̄m̄sit
ab aduentu dñi illud donec publicaret gen-
tibus. **Iux illud.** De spon exbit lex vt infra
Hierlm̄ em̄ est locus passiois q; p̄ altae etiā
significat. **C**onsequenter benedictionem
postulat. q; nulli debet predicare nisi mittat
Iux illd̄ apli. quomodo pr. dicabūt nisi
mittant. et dñs inquit ap̄lis. **R**ogate dñm
messis vt mittat oparios ī messem suā. **Pla.**

hymn

aüt cum audisset voces dñi dicentis Quem mittam et quis ibit ex vobis. respōdit Ecce ego sū mitte me dixitq; dñs vade et dic p̄lo huic. audite audientes etc. **R**ursus huius modi benedictione prefiguravit moyses q̄ ascendens in montem accepit tabulas et benedictionē et p̄lo mandata p̄posuit. Et dñs etiam benedixit ordini dpaconali. cui dedit sp̄m sanctum et misit ad predicandum p̄ vniuersum orbem. Pontifex ergo vel sacerdos visibiliter benedicit dpacono. qui lectur⁹ est euangelium q̄ nō fecerat subdpacono lecto eplam. q̄ xp̄us inuisibilis manens legem et p̄ph̄ta que p̄ eplaz significant. inuisibiliter misit. h̄ postq̄ in terris visus. et cum hominibus cōuersatus est ap̄los et euangelistas visibiliter misit et docuit. **E**ūtes inquit p̄dicare dicentes. Appropinq̄bit regnum celorum. Illi autē egressi circūi aut castella euāgelizantes et euntes vbiq;. **E**t mittit eum ad legendum euangelium. ad nōndum q̄ xp̄s misit ap̄los ad predicandum regnum dei. **D**pacon⁹ autē ea que sibi in benedictione dicunt considerans se corde pur. ore mundū et ope castum. studeat exhibē. quaten⁹ sacro sanctum euangelium posset digne proferre q̄a puteus a quaz videntium. et euangelica predicatio nō fluit impetu. et libē de libano. et de corde casto et ore candido. **N**on est em̄ speciosa laus in ore peccatoris. p̄mo peccator dixit deus. **Q**uare tu enarras iusticias meas et assumis testamentum meum per os tuum. et ideo signo crucis innuit. **D**ein licentia et benedictione obtentis et insuper cruce impressa ut securus incedat p̄cedit ad pulpitu cum silentio inclinato capite. nihil in quibusdam ec̄ys ferens p̄pter illō quod dñs ipse precepit ap̄lis quos misit ad predicandum regnum dei. nihil inquit tuleritis in via et neminem salutaueritis. **I**n alijs tñ ec̄ys dpaconus fert libz ut iam dicit. **S**ed p̄ueniens ad ambonem salutat q̄si intrans domum cui offert p̄ce. ut infra dicitur. et transit p̄ dextram partem chori. ad sinistras et libet euangelij de dextra ad sinistram tñs fert. et ibi legit q̄ de spon exhibit lex ut supra. **J**udea em̄ respuente verbum dei ap̄li transierunt de iudeis ad gentes et postea predicatum est gentib⁹ que p̄ sinistram intelligunt. **V**nde ap̄ta ad Heb. vobis oportebat prius

predicare verbum dei. h̄ qm̄ repulistis illud et indignos vos iudicastis ecce ouertimur ad gentes. de hoc s̄ in ti. p̄ximo. **I**n ec̄ia rōna et in quibusdam alijs subdpaconus p̄ vnam viam. et dpaconus p̄ aliam in pulpitu ascendit. qm̄ ille docendo. et iste discendo in augmentum scientie p̄cedit et q̄ ministrator p̄ meritum opis et p̄dicator p̄ meritum oris in augmentum iusticie p̄gredit. unde p̄s. **I**usticia tua sicut montes dei. p̄ eandem tñ viam descendentes. ad pontificem reuertunt. q̄ p̄ finalem p̄seuerantiam p̄tingunt ad primum sicut dñs ait. **Q**ui p̄seuerauerit vsq; in finem etc. **E**t q̄ predicacō sine ope nō sufficit cepi. em̄ ibs facere et docē. ideo p̄dicator p̄ eandem viam reuertit. p̄ quaz accesserat ministrator. **P**reterea ideo lecturus euangelium ab vna parte p̄gredit et ascendit. **I**ux illō euangely. p̄ aliam viam reuēsi sunt in regionem suaz. qm̄ ap̄li prius predicauerūt iudeis. et postea gentib⁹. sc̄dm̄ illō **A**p̄li. q̄ repulistis verbum dei et indignos vos etc. **S**ane dpaconum subdpacon⁹ ancedit. q̄ ioh̄es et eius predicatio xp̄m et eiz predicacionem precessit portans in quibusdam ec̄ys puluinar. q̄ libro supponat. **P**er puluinā q̄dēz q̄o fesso supponit ad q̄terz significat vite solacium. siue temporalia quasi dicit. **S**i vobis seminamus sp̄alia. non est mixta vobis metimus carnalia. **N**am sc̄dm̄ ap̄l̄m primo ad **Cor.** eoz qui altari seruiunt cum altari p̄cipant dignus est em̄ dpari⁹ mercede sua. **M**ath. 5. et dñs precepit i lege. nō claudes os bouis triturātis. **R**ursus puluinar euangelio ad notandum q̄ suaue est iugum dñi. siue onus euangely illud portatē volentibus. **V**nde in math. **I**ugum meum suaue et onus meum leue. **H**uic iugo q̄ subicit omnia subiecta h̄z sc̄dm̄ aug⁹. **P**uluinar ergo suauitas et dulcedo in mandatis dei. **V**nde p̄ph̄ta **Parasti i dulcedine tua paupi deus** **E**t iter. **Q**uam dulcia faucibus meis eloquia tua dñe. **I**n ec̄ia tñ rōna dpaconus p̄cedit ut doct̄r subdpaconus sequitur ut auditor. **A**lle p̄cedit ut predicet. iste sequit ut ministret. **P**ost lectionē vō subdpacon⁹ q̄si sufficienter edocet p̄cedit referens euanḡm qm̄ mercedem euangely de sua ministracōe reportat. **S**c̄dm̄ illud q̄ dñs ipse p̄misit in euangelio. qui recipit p̄phetam. in nomine

phete mercedem phete recipiet quez ideo
premittit dyacon? ad pontificem. ut ondat
se fructum predicacionis referre. de quo dñs
iusserat. **P**osui vos ut eatis & fructum affe-
ratis & fructus vester maneat. **A**d hec sub-
dyaconus libz & puluinar reportans. hñfi-
cat qd predicator bono ope debet vitaz suã
deo offerre. **V**nde apłus ad **Cor. ix.** Omne
quodcumq; facitis aut vbo aut ope in nomine
dñi ihesu xpi facite. **P**remittit qd eps ante
euangelium thuribulum cũ incenso. qd xpi
opa pre. esserunt ei? doctrinam. **I**uxta illud
cepit ihs facere & docere. **T**huribulum aut cũ
thure significat orationem cum deuotione. &
tunc maxie debent hñe fideles in audiendo
diuinum sermonem. **R**ursus dyaconus ideo
premittit thuribulum. qd predicator debet
odorem bone opinionis ex se mittere. **I**ux illud
apłi. **X**pi bonus odor sumus in omni loco.
Nam cuius vita despiciet restat ut ei? predi-
cacio contemnat. **T**ercio thuribulum prece-
dit ut ipsius dyaconi orō. sicut incensum in
ospectu dñi dirigat. **A**nte thuribulum vō
premittit duos ceteros ferarios cum faculis ac-
censis. **P**rimo qd debet desideriu & gaudiu
in cordibz auditorz accendere. quatenus &
libenter audiant & gñanter obediant. **I**n
quibusdaz tñ ecclis thuribulum cereos pre-
cedit. qm orōnes opa & virtutes de racōne
famam lucem & signa precedunt. **I**ux illud
Luce. **L**uceat lux vestra. **E**t illud **Et** vtus
exibat de illo & sanabat om̃s. **S**cdo sacdos
vel eps premittit ante dyaconu duos acoli-
tos portantes cereos & incensu ad nōndum
qd xps premitteret binos nūcios añ faciez
suam in om̃ez ciuitatez & locu quo ipse erat
uenturus. preferentes choruscaciones mira-
culoz & odorez vtutum. **V**nde reuñi dixerūt
Dñe in tuo nomine etiã demencia subiciunt
nobis. **F**aties em̃ xpi ouententer. hic intelli-
gunt apostoli qui normã doctrine sue pplis
ondebant xpi qd ipis aiebat. **Q**ui vos recipit
me recipit. **T**ercio ideo libz euagely pcedūt
thuribulum & candelabra qd doctrinam xpi
virtus & fama preibat euangelista testante.
Exiit ihs in virtutem spūs in galileam &
fama exiit de illo in vniūsam regionem. &
ipse docebat in synagogis eoz. **Q**uarto xpi
causam in scōa pre sub ti. de acolito scriptaz
Rursus duo cerei illuminati doctores ecclie

per quos ecclia illuminant & qui debent hñe
noticiam vtriusq; testa. designant. **V**inc est
qd ipsi cerei plēz qd quibusdam diūsoz coloz
lineis decorant. ad nōndum qd p doctores
iplos sac scriptura diuersis sensibz exponit.
put dictum est in propheta libri. **S**i vero
linee ipse auree vel argentee sint. designant
qd in ipsis doctoribz est aux sapientie & ar-
gentum eloquentie. vel cerei ipsi designant
duo testamēta quibz genus humanum il-
luminat vel legem & phetas qui in quibz
daz ecclis dum euagely legit in p. iumen-
to ponunt qm legis vmbra & phetaz enig-
mata p lumen euagely etiam ab humilibz
intelligunt & qd p euangelicã doctrinaz lex
& pheta penit? euanuerunt in lra. **I**n qui-
busdaz tñ ecclis in diebz pfectis vnus puer-
cum vno tñ cereo dyaconum precedit p qd
significat qd primum xpi aduentum. qui hu-
milis fuit & occultus puenit tantum vnus
cursor scz iohs baptista. qui fuit lucna vbi
In diebus vero festiuis duo cerei pcedūt.
qd in scōo aduentu qui solenni? erit & mani-
festius duo premitterent pcones scz helpas
& enoch qui interficientur ab anticristo in
hierlm. qd significat p extinctionem cereoz.
De candelabris & etiam cereis aliter dictū
est in prima parte sb. ti. de picturis. **A**ntece-
dit qd crux primo ad nōndum qd dyaconus
debet predicare crucifixum. **S**cdo qd qui eū
intuet p fidem sanat. a morsu serpentis an-
tiq ipse em̃ est serpens in palo. **T**ercio crux
precedit euagely in signum qd pdicator
sequi dz crucifixum. vnde dñs inquit petro
sequar me. **I**oh. xxi. c. **P**ost hñc dyaconus
sup ambonem ascendit. **D**icitur aut ambonem
ambonis pulpitu vbi legit euagely
ab ambio ambia qd loc? ille gradibz ambiē
Sunt em̃ in quibusdaz ecclis duo paria gra-
duum siue duo ascensus in illum p medium
chori vnus a sinistris viz versus orientez qd
fiat ascensus. alter a dextris viz versus occi-
dentem quo fiat descensus. vt premissum est
vel ascendit ab australi parte. **N**am cristus
a berhel. i. berthelem que est ad austrū venit
in hierlm. **V**nde dicit de? ab austro veniet
Ascendit ergo sup ambonem. ad nōndum qd
xps ambit om̃s qui custodiunt vbum euā-
gely & vt possit ambiri. & sic meli? ab oibz
intelligi. **I**te ascendit vt i edito & alta voce

dei in quibus curam nostram debent. Et
[omn]ipm anasthiam stantes curui manere
debent. ut humilitatem q̄a dño dicebat etiam
corpore demonstraret. **A**udit etiam capite nuda
ro. **P**riso ut attentio adesse monstreret ob quā
etiam causam quidam tunc mentionem et ge
nas manu tenent. **S**ecundo ut quibus sensus pa
tuli sine ad audiendum. **T**ercio ad nōndum
q̄ omnia que s̄b velamine et figura in lege
ac p̄phetis orinebant sunt in euangelio ma
nifestata. **I**n xp̄i em̄ passione velum templi
scissum est. **D**eponunt etiam tunc baculi et
arma. **P**rimo ne imitemur iudeos in conspectu
crucifixi arundines et arma ferentes. **S**ecundo
ad nōndum q̄ xp̄o predicante om̄s legales
obstantie que p̄ baculos significat deposite
sunt. **T**ercio depellicō baculorum et armorum hu
militatem notat. et xp̄iane p̄fectionis esse nō
se vindicare. s̄ dñm. reseruare vindictam. **I**ux
illud. **M**ichi vindictam et ego retribuam dicit
dñs. **E**t **M**atth. v. **Q**ui te percusserit in vna
maxilla prebe ei et alterā. **A**udit etiam euan
gelium in silentio. q̄ oīa soluta sunt in eua
gelio que in lege et p̄phetis promissa erant.
Pontifex q̄ seu sacerdos dum euangeliū legit
faciem vertit ad illud. ad nōndum q̄ xp̄us
predicatore euangelij sp̄ ad adiuuandum
respicit stans sup̄ scabellum ad designandū
q̄ p̄ h̄i modi predicatōnem om̄s aduersa
potestas debellat. et xp̄i pedibus s̄mittit. et
sic implet q̄d in ps̄. dicit. **D**onec ponam inē
micos tuos s̄. p̄. tu. **D**yaconus v̄o statim
post s̄ sibi n̄sum est. et cum spiritu tuo. ut
cunctos reddat dociles et beniuolos ad au
diendum. verbum euangelij. et bonū nunciū
nanciantem regnum dei. subdit. **S**equentia
sancti euangelij. thurificans lib̄ et signas
signo crucis. **E**t etiam in quibusdam locis
osculat lib̄. quasi dicet hic est liber seu eua
gelium dei. hic est liber crucifixi. q̄ p̄ dico
hic est liber pacifici p̄ quem reconciliatōnem
accepimus. **V**nde ap̄ls prima ad **C**or. i. pre
dicamus vobis xp̄m crucifixum per incen
sum boni predicationis op̄io intelli
git. **D**einde signat se in fronte. i. ore paru
et in pectore seu in corde. ne d̄pa bolus qui
bonis operibus insidiat. tollat ei per erubi
litas. et deuotionem de corde vel s̄monem
de ore. ac si dicat. ego crucem xp̄i erubescō s̄
tam ore p̄ dico. et corde credo. q̄ corde cre

et ad iusticiā. ore aut̄ confessio fit ad salutes
Predicamus inquit ap̄ls **I**hm xp̄m. et hunc
crucifixum iudeis quidem scandalum genti
libus stulticiam. **E**t ap̄ls ad **Gal.** vj. **M**ichi
absit gloriari nisi in cruce dñi nostri ihesu xp̄i
Dñs etiam in euangelio ait. qui me erubescit
et sermones meos. hunc filius hoīs erubescet
cū venerit in maiestate sua. et patris et an
gelorum sanctorum. **V**nde in danielē legit. **N**on
est confusio ostentibus te. **Q**uidam aut̄ signat
se t̄m in fronte et in pectore. quasi in vtroque
sup̄liminari. **C**ler̄ v̄o et p̄ls audito titulo
euangelij. sc̄ sequentia. et siue bono nūcio
vertentes se ad orientem siue ad altare. et
deum qui verus est oriens glorificent. quia
misit eis verbum salutis sicut legit̄ i actib̄
ap̄lorum. et gl̄ficauerunt deum dicentes ergo
et gentilib̄ deus penitentiam dedit. et vitā
cum reuerentia et honore respondent. **G**loria
tibi dñe. **P**roposito itaq̄ euangelio ad legen
dum in quo agit de gloria et n̄ra liberatōne
sc̄. qualiter xp̄us dyabolum deuicit. et nos
ad xp̄i h̄iuitate liberauit. et victor ad gl̄iaz
patris ascendit ip̄i adiutores euangelij tetā
tes in laudem sui saluatoris exclamant dice
tes. **G**loria tibi dñe. quasi dicat gloria tua
qui nobis in euangelio predicat. nobiscum
sine fine p̄maneat et semp̄ crescat. et hec di
cendo signo crucis in fronte. in ore et in pe
ctore se similiter contra dyabolum muniunt.
ne eos impediatur in audiendo. **I**n fronte. q̄
ibi est locus pudoris et verecundie. **V**nde p̄
hoc q̄ crucem fronti imprimunt. ostendunt se
non erubescere credē crucifixum. et liber legit̄
et eum h̄re deum et dñm. **P**er hoc q̄ in ore
signant. significat se crucem dñi audacter p̄
dicare. **P**er hoc q̄ in pectore. ostendunt se li
benter op̄ari p̄ nomine xp̄i. qua etiam rōne
quidam q̄d̄iu euangelium legit̄ cum vtroque
pollice ante pectus signum crucis figurant.
Rursus nos i ore signant. ad designandū
q̄ de v̄bis euangelij d̄ esse locutio nostra.
in pectore vero ad significandū q̄ verba
euangelij debent nos percutere in pectore et
in mente. **N**ox v̄o post factū signum crucis
versus d̄paconum audituri euangelium se
ouertunt. **D**e crucis misterio dicit̄ i p̄hemio
v. partis. **P**orro alicubi subd̄pacon̄ dum
legitur euangelium sinistram manum libro
supponit. ad nōndum q̄ illi qui s̄b tempore

est adutendum. q̄ post q̄ dpacon? lecto euā
gelio libꝝ osculatus est. ad notandum se ex
caritate & amore euangelizasse. tūc demum
ferē euangelium ep̄o qui xpm significat ad
osculandum. v. ad predicacōnez acceptandaz
nō nō aū ad figurādum q̄ de illā dumtaxat
predicationem acceptat que fit ex amore &
caritate vep̄tū in missa p̄defunctis euange
lium nō ferē pontifici ad osculandum. tum
q̄ tunc premissis rationes cessant. tum quia
missa illa omnis sollemnitas subtrahitur ne
festiue sollemnitates cum desolacōnis mero
ribus misceant. **Legens** tñ euangelium in
missa p̄defunctis libꝝ in quibusdam ec̄s
osculat. q̄a quicunq̄ illud p̄nunciat. debet
caritatis amore in illum tendere & doctrina
euangelicam recitauit. qui amor p̄ osculum
designatur. **Et** attende. q̄ statim post libri
osculum. sac̄dos minister pontificē qui xpm
designat incensat. ad ostendendum q̄ sacerdo
tis maxime officium est. oracōnis ignitum
sac̄ficium. q̄ p̄ incensū significat. xpo offerre
nō solum in expiacōnem delicti. **Vesperiaz** i
gr̄az actionē put i leuitico habet. **Potest**
etiam sub ep̄ologo dici. q̄ q̄ liber euangelij
p̄ subd̄paconum portatur. q̄ subd̄paconus
pulpitum ascendit. q̄ ap̄to libro pplm salu
tat. n̄ om̄s r̄ndent. q̄ titulum euangelij pre
mittit. q̄ alta voce & distincte & extra aqui
lonem legit. q̄ omnis ppl̄s aures & oculos
ad libꝝ dirigit n̄ in silentio ac stando audit
& in fine ad celum manus leuans orat. d.
amen. hec inq̄ oīa & singla ex lege sumunt
Legit em̄ in principio neemie. q̄ segregato
ppl̄o ad plateam. que est ante portas aquay
elbras scriba attulit libꝝ legis moysi. & ste
tit sup̄ gradum ligneum quem fecerat ad lo
quendum. & aperuit libꝝ coraz omni ppl̄o
Porto leuite silentium faciebant in ppl̄o
ad audiendū legē b̄ndicentes deo magno.
n̄ omnis ppl̄s stans in gradu suo respondit
amen. Et legerūt in libro legis dei distincte
n̄ apte ad intelligendum. **Omnis** v̄o ppl̄s
eleuantes manus suas adorauerūt p̄ni ad
terram. **Illud** q̄ pretereundum nō est. q̄
euāgelij que in ec̄s legunt ḡnaliter due
prefationes premittunt. **Primo** est initium
sancti euangelij. **Sec̄da** septima sancti euāge
lij. **Pi**quidem pri na prefatio premittit p̄
cipio cuiuslibet euāgelij quatuor euāgelista

rum. scz euāgelio ioh̄. **In** p̄ncipio erat ver
bum. euangelio **Mat̄h.** Liber generacōnis
euāgelio **Luc.** Fuit i dieb̄ herodis. & euā
Marci. P̄ncipium euangelium ih̄u xpi. q̄d
in quib̄dam ec̄s legit in prima d̄nica de
aduentu vt ibi dicit. n̄ tunc nō subicit illis
In illo tempe. q̄ in ipsis p̄ncipijs agit n̄ de
terminat certum tempus. **Vnde** esset nuga
tio & superfluerent verba ista. **Sec̄da** vero
prefatio premittit oībz alijs euāgelijs. **Et**
dicit septima. q̄ verba ipsa que legenda sunt
secunt post initium seu post ea que p̄cedunt
in euāgelio vnde sūpta sunt. vnde cum d̄
sequentia supplendum est. sunt verba sancti
euangelij. vel septima est numeri singularis
n̄ tūc cum dicit. septima sancti euangelij s̄m
ioh̄em supplet hec est. **Hanc** in euāgelijs
quib̄ ipsa sec̄da prefatio p̄ponit. subicit q̄nq̄
In illo tempe. & q̄nq̄ nō subicit. **Siquidem**
siue. **In** illo tempe dicunt. q̄n ex eoz v̄bis
certum est de tempe vt premissum est. & tūc
incipiunt p̄ aliq̄ determinacōnez regie vel
alterius p̄tatis vt illud **Anno** qūntodecimo
tiberij. v̄l p̄ simplicem rei geste narracōnez
certum temp̄ determinantem. vt illud. **Cū**
esset desponsata. & illud **Postq̄** osumati sūt
& illud. **Cum** nat̄ esset ih̄s & illud. **Factum**
est aut̄ cum baptisaret. & illud. **Cū** esset ih̄s
annoz duodecim. & illud. **Postq̄** impleti sūt
dies. n̄ illud. **Vespe** autem sabbati. & illud
Elizabet impletam. **Reliquis** v̄o euāge
lij subicit i illo tempe. & est sensus. **In** illo
tempe. scz gr̄e de quo dicit apl̄s. **Ecce** nunc
temp̄ acceptabile. **Non** est etiā omitten
dum. q̄ euangelium legit in ec̄ia q̄nq̄ sc̄dm
historiam. vt illud quod dicit in die pasche
maria magdalena & maria **Ja.** **Cū** illud
q̄d cantat in natali ad sc̄daz missā de pasto
rib̄. **Q̄nq̄** s̄m allegoriam vt illud q̄d legit
in assumptione beate marie in quo mentio
fit de maria n̄ martha vbi d̄. **Intrauit** ih̄s
in quoddaz castellum. **put** ibi in. v̄j. pre
dicit **Q̄nq̄** s̄m rem vt illud de sancta tritate
Q̄nq̄ s̄m p̄sonam. vt illud quod cantat in
festo sancti thome apl̄i. vbi dicit. **Thomas**
vnus de duodecim **Q̄nq̄** s̄m p̄tem. vt illud
quod dicit i festo sc̄de crucis de nichodemo
vbi d̄ sic oportet exaltari filium hominis
Et in quo versu xps passio nem suā significat
exaltacōnem corporis iui in cruce. **Et** ideo

periculam vnaz apposuit. Vnde fm aplos
cathologum siue numez duodecim ptielas
dino sciē continere. Petrus nanqz apposuit.
Credo in deum p̄ez omnipotentem c̄atores
celi et terre. Andreas. Et in ihm x̄m filium
ei2 vnicum d̄nm nost̄ Jacob2. Qui ocept2
est de sp̄u sancto nat2 ex maria v̄gine Iohs
Passus s̄b poncio pilato crucifix2 mortuus
et sepultus. Philipp2. Descendit ad inferna
tercia die r̄surrexit a mortuis. Bartholome2
Ascendit ad celo2 sedet ad dextram dei p̄is
omnipotentis. Thomas. Inde ventur2 est
iudicare viuos et mortuos. Mathe2. Credo
in spiritū sanctum Jacob2. Sanctam ec̄iaz
catholicam sanctoz cōmunionem. Symon
Remissionem peccatoz. Thadeus. Carnis
resurrectionem Mathias. Et vitam eternā
Scdm̄ symbolū est. Quicūqz vult salu2
esse. Ab anastasio p̄iarcha alexandri in
ciuitate treueri opositum hoc tñ potest dici
testium nam nicenū de quo sequit̄ fuit p̄i2
in prima nicena sinodo cōpilatum. Terciu2
est nicenum sc̄z Credo in vnum deum quod
damas2 ip̄a ex odicto vniūsalis sinodi ap̄o
ostantinopolim celebrare instituit in missa
cātari patenter quamqz et marci2 ip̄a p̄m2
statuisset illud alta voce cantari et vocatur
symbolum maius. A grecis ergo vsus can
tandi ad missam symbolum credit̄ puenisse.
q̄d s̄lt̄ duodecim clausulas continet. Prima
est. Credo in vnū deum. Sc̄da et in vnū
d̄nm ihm x̄m. Tercia. qui p̄pter nos hoīes
et cum dicit̄ ibi. Et hō fact2 est. debem2
genua flectere. q̄ x̄m hominem factum. et
pro nobis crucifixum aderam2. Quarta
crucifixus etiam p̄ nobis. Quinta est resur
rexit tercia die scdm̄ scriptas. et eo modo. eo
ordine. et eo tempore. quo predictum est in
scriptis. Sexta ascendit in celum. Septima
Et itez ventur2 est. Octaua et in spiritū
sanctum d̄nm. Nona. In vnā sanctā catho
licam ec̄iaz. Decima. o fiteor in vnum bap
tisma. Vndecima et exspecto resurrectionem
mortuoz. Duodecima. et vitā venturi seli
amen. Et est nōndum q̄ in predictis ni
ceis et ostantinopolitano sc̄ly2 nō legunt̄
verba illa scdm̄ scriptas. neqz illa filioz. Et
quā apud grecos in fine ipsius symboli sub
anathemate dicit̄ prohiberi ne quis de fi de
trinitatis ali2 docere vel aliter predicare q̄

ibi o tinet̄ presumat. Sed et calcedon. sc̄liū
apud eos celebratum anathematizari preci
pit eos qui alteram fidem auli essent oponē
p̄ferre. scribē. docere. vel aliud symbolum
tradē quaz premissum est. ideo ipi greci nos
anathematizatos asserunt. p̄ eo q̄ ibi addi
mus verba ipsa s̄ minus benedicunt. tum
q̄ illud nō fuit canon late sententie. s̄ omi
natō quedam. tum q̄ inferior potentiozem
ligare nō potest. Rōna em̄ ec̄ia non subest
sc̄ly2. s̄ potius sc̄lia subsunt sibi. Preiea
verba illa fm̄ scriptas sumpta sunt ex expo
sitione fidei eiusdem sc̄ly2 ostantinopoli. et
sic nihil videt̄ additum. n̄ errorem aliqz sa
piunt. Sane vt sup̄ sunt exposita intellecta
Item p̄ verba illa filioz. nō docemus aliud
vel aliter de trinitate predicam2 p̄mo id em
Cum em̄ filius idem sit cum p̄e in substan
tia. ergo q̄ a p̄e p̄cedit et a filio p̄cedit. et
sic nihil addimus s̄ potius declaram2. n̄
contra predictum facim2 anathema. Niz
tñ est quo auli ipi greci sp̄m̄ sanctum a filio
p̄cedē negare presumunt. cum et hoc in cō
cilio ephesino ap̄o eos edito o tineat ex p̄sse
Sed ipi se extrasse videntes quosdaz prela
tos de suis ad gn̄ale concilium lugduñ. sub
Greg. ip̄a decimo celebratum miserunt. qui
in dicto sc̄lio publice nobis videntib2 suo
et omnium prelatoz et impatoris romane
nomine p̄fessi sunt. q̄ sp̄m̄ sanctus eternalic
ex patre et filio. nō tanqz ex duob2 p̄ncipis
s̄ tanqz ex vno p̄ncipio. nō duab2 spiracōni
bus s̄ vnica spiracōne p̄cedit p̄ut in c̄d̄ez
gregorij ostitucōne habet̄ corā toto sc̄lio
ter grece et ter latine symbolum cum dictis
verbis. fm̄ scriptas et filioz solenniter decā
tando. Cantat̄ aut̄ hoc symbolum maius
in solennitatib2 eoz d̄tazat qui illud o po
suerūt et in illis de quib2 aliqua mentio sit
in ip̄o. viz in omnib2 dieb2 d̄nicis. In festi
uitatibus d̄ni sc̄z in natali. eph̄ia. cena d̄ni
pascha. ascensione. pentbecosten. in t̄n̄sfigu
racōne. et in festo de trinitate. et in omnib2
festiuitatib2 beate marie. sancte crucis. an
geloz. et aplos. de quib2 sit mentio ibi. Et
aplicam ec̄iaz. In solennitatib2 aut̄ luce et
marci euangelistaz dicunt quidaz nō debē
cantari. q̄ illi apli nō fuerunt. Item dici d̄z
in dedicationib2 ec̄iaz. et in ommemoracōne
oim̄ sanctoz quamqz et ipsa sit dedicacōnis

lxviii

festiuitas. Et dicit etiam infra octauas natal' dñi excepta die innocentum. in qua cantica lericie subtrahunt. In octaua tñ cantat' p'ut in sexta pte sub illo festo dicit. Cantat' etiam infra octauas ephie pasche ascensionis penthecostes ap'loz petri et pauli. et assumpcionis b're marie. licet em in natiuitatibus sanctor' ioh. baptiste. et sancti laurentij. s'ymbolum nō cantet' in octauis tñ eoz cantet'. eo q' in fra octauas ap'loz et assumpcionis occurrunt. Et ob hoc etiam in octaua sancti ioh. bap' p'fatio de ap'lis et in octaua sancti laurentij p'fatio de assumpcōne cantat'. **U**n quibusdaz tñ eāz dicit' s'ymbolum in festo beati ioh'is baptiste. et nō in opetenter s'ymbolo de p'p'is tal'it' mentio ibi qui locut' est p' p'phetas. q' ip'e nō solum fuit p'pheta. s' et pluri' p'pheta. **A**c inde ip'o q' scriptum est. Fuit hō missus a deo. et ita fuit ap'ls. de ip'so etiā ait ioh' os autem in s'mone qui legit in festo decollationis ioh. par angelis. ap'loz vox. Ipse etiā primo baptizauit et baptismum predi cauit et in s'ymbolo fit mentio de baptismo. **N**on q' dez omniū fit omemoracō i s'ymbolo. **Q**uodam tñ obscure ut ephie est tñ illud p'festum dñi. est etiam festum illō baptisma tis. de q' in s'ymbolo continet' ibi. Confiteor vnum baptisma. et cene dñi. s' illa est so lennitas eucharistie ad quam respicit illud. sanctor' omunionē et angeloz s' illi nomine celi debent intelligi d' quo in s'ymbolo dicit' ibi. Creatorem vel factorem celi et terre. **Q**uibusdaz tñ videt' tñc nō esse cātandum eo q' angeli nunq' habuerūt fidem. s' spem n' credunt s' sciunt qm plenam sciaz habent. **F**it etiam omemoracō licet obscure dedica tionis eāz. s' ad illaz respicit illō sanctam eāz catholicam. tunc em sanctificat' et ut ita dicam catholicaz eāz cum dedicat'. **A**d octauas vō respicit resurrectio mortuoz. de qua dicit' ibi. Et expecto resurrectione mor tuoz. **I**n festo sancte agnetis s'ymbolum nō cantat'. q' licz i eāz celebret'. nō est tñ festū octaue p'ut in septia pte sub ip'so festo dicit'. **P**orro quidaz nō absurde s'ymbolū cantant lingulis diebus. a die resurrectōis vsq' ad festum ascensionis. sicut in omnibus dñicis dieb' et etiā in solemnitate beate marie mag dalene. dicentes illam fuisse ap'loz ap'laz eo q' ipsa primo resurrectōis gaudium ap'lis

nunciauit et in festo beati martini. q' de eo cantatur martine par ap'lis. **Q**uidaz etiam dicunt illud in pncipali festo cuiuslibet eāz seu oratorij. nō tñ in octauis illoz si eas ce lebrent. **V**erū de quibusdaz mentio fit in s'ymbolo in quoz omemoracōne s'ymbolum nō cantat'. ut passionis et sepulc'e. qm illoz diez offitium alioz officioz regulam nō sec ta. **N**on dicit etiaz qm in p'festis celebratur ad honorem beate v'ginis vel sancte crucis vel sancti spūs. **I**n quibusdaz locis canta to s'ymbolo vel dum cantatur p'p'is cantant h'prielep. qm postq' xp'us et ap'li docuerunt fideles fide recepta. laudes deo dederunt q's forsitā repntat suauissimi s'ymboli melodia. **I**llud aut' sciendum est q' xp'us nō venit p'di care gentib' sed iudeis. **I**ux illud euangelij. **N**on sum missus nisi ad oues que perierūt domus isrl'. **V**nde precepit ap'lis. **I**n viam gentium ne abieritis. et in ciuitates sama ritanoz ne intraueritis. donec p' resurrectō nem precepit eis dicens. **E**untes in mundū vniūsum predicate euāgelium omni creatē. **E**t idcirco rōno pontifice solemniter celebra re s'ymbolum fidei nō cantores in choro. sed subd'p'aconi ad altare decantāt. et gñaliter ip'i ad vniūsa rñdent vsq' dum ip'e pontif. x dicit. **P**ax dñi sit sp' vobiscum. qm vsq' post xp'i resurrectionem sola iudeoz eāz que per subd'p'aconos qui sursum ad altare consistant designat'. corde credit ad iusticiam et ore cō fessio est ad salutem. sed ex tunc cantores in choro rñdent et vniūsa decantant. q' post re surrectionem eāz gentium. quaz cantores qui deorsum in choro subsistunt designant fidem xp'i. recipit et laudum p'conia p'sonuit saluatori. **U**nter euāgelium tñ et facticiū chorus ocinit offertorium qm inē passionē et predicacōnem gentilitas fidei votum deo offerens cantauit. qm mulier chanaanica de finib' tyri et sydonis eg'ssa clamauit et dixit miserē mei dñe fili dauid. **F**ilia mea male a demonio vexat'. et tandem fidez omendans dñs ait. **O** mulier magna est fides tua. fiat tibi sic petisti. **P**ostremo s'ymbolum ap'loz tanq' breue et omnia otinens sub opendio exponam' et. **C**redo in deum p'rez omnipo tentem creatorem celi et terre. **A**dora q' aliud est ut ait Aug' credē deo. aliud credē deum. et credē in deum. **C**redē deo. est credē

em f' que lo q' i
 t'no r'banus hom
 bon' et m' q' ipe
 in i'ano. **C**redē
 inno' credē in
 bon' q' lo boni fa
 inno' m'nd' h' nō d
 in p'ona eāz lo q'
 g'p'ant' deoz effu
 v'biliter in maiori
 in verbum. vnum u
 in deus eius vnas
 in vna est fides.
 in p'p'tem incipit p
 in vna. **Q**uis ap
 inno' t're. Et alibi.
 inno' f'at'. Et dñs b
 inno' p'is et filij
 inno' sunt qui t'ell
 inno' v'ban' in sp'illa
 inno' s' autorita
 inno' q' omnipoter
 inno' illud ad su
 inno' v'ban' p'rez. nō
 inno' **C**redo in deu
 inno' et d' in p'rez
 inno' **C**reator
 inno' heretic' qui a
 inno' latorem. **A**li
 inno' inno' p'ncipio
 inno' **I**n p'ncipio
 inno' manuum tuap
 inno' v'ban' vniūsa
 inno' et in ill' xp'i
 inno' **E**cce altera
 inno' et ill' qui saluū f
 inno' et ip'us oleo le
 inno' h'ic est em vni
 inno' filius m'el es tu
 inno' **M**isere de' filij
 inno' sub lege. h'ic est
 inno' et qui nos ser
 inno' em' **S**equi
 inno' nat' et mar
 inno' abimentum s'q' inc
 inno' cum sit deus. fact
 inno' **S**equi h'ic
 inno' et maria virgine
 inno' et p'p'et filium e

vera esse que loquit. qđ etiam mali faciunt
et nos credimus homini et nō in hoīe. **Credē**
deum est credē qđ ipse sit deus. qđ etiam demo
nes faciunt. **Credere** in deum. est credendo
amare. credendo in eum ire. credendo ei ad
herē. qđ soli boni faciūt. ergo qđ dicit edo in
deum mentit. si nō diligit deum nisi dixerit
qđ in psona eāie loquit dicens deum autem
singulariter deoz effugit pluralitatem. **Vñ**
notabiliter in maiori simbolo additum est
hoc verbum. vnum iux illud. **Audi** israhel
dñs deus tuus vnus est. **Et** apostolus vnus
est deus vna est fides. vnū baptisma dicens
vero patrem incipit psonas distinguere de
quibus **Pla.** Quis appendit tribus digitis
molem terre. **Et** alibi. seraphi clamabat scis
sanctus sanctus. **Et** dñs baptizate omnes gentes
in nomine p̄ris et filij et spūs sancti. **Et** iaco
b̄. Tres sunt qui testimonium dāt in celo
pater. vbum. et spūs sanctus. **Pater** est p̄mā
nōn tempe s̄ autoritate in trinitate psona.
Qđ sequit omnipotentem. nomen est essen
tiale ideoqđ illud ad substantiuum deum vel
ad relatiuum p̄res. nō sine ratione referant
dicentes. **Credo** in deum p̄rem omnipoten
tem vel credo in p̄res omnipotentem. **Dist**
et qđ sequit. **Creatorem** celi et terre vbi con
fatatur hereticus qui alium celi. alium terre
asserit creatorem. **Alium** celestium. terrestriū
aliū corpore. aliū animar. extra quos ait
moyses. **In** principio creauit deus celū et terrā
Et dauid. **In** principio tu dñe terrā fundasti
et opa manuum tuarum sunt celi. **Et** ap̄ls **In**
ipso condita sunt vniūsa in celo et in terra
Sequit et in **sbm** xpm filium ei⁹ vnicum
dñm nostrū. **Ecce** altera in trinitate psona.
hic est ihs qui saluū facit p̄m suū a p̄ctis
eoz. hic est xpus oleo leticie preconfortibus
vnctus. hic est em vnicus p̄ris filius o quo
dauid. **Filius** me⁹ es tu ego hodie genui te.
Et ap̄ls. **Misit** de⁹ filiū suū natū de muliere
factum sub lege. hic est dñs deus noster. qđ
nos creauit qui nos seruos alienos precio
sanguinis emit. **Sequit.** **Qui** conceptus est o
spūs sancto nat⁹ ex maria vgin. **Ecce** p̄mum
crisi sacmentum. scz incarnatio. ac si dicat.
Qui cum sit deus. factus est homo. non ex
virili semine. s̄ conceptus opacōne spūs sancti
nat⁹ ex maria virgine. **Vñ** **Pla.** **Ecce** vgo
scipiet et pariet filium et vocabitur nomen

eius emanuel. **Et** angel⁹ in euangelio **Aue**
maria gratia plena dñs tecū. **Et** illa **Spūs**
sanctus supueniet in te et virtus altissimi
obumbrabit tibi. **Quidam** tñ hec verba qui
conceptus est de spūs sancto. iungunt cum pre
cedentibus. **Sequit.** passus sub pontio pi
lato crucifixus mortuus et sepultus. **Ecce**
scdm sacramentum scdm humanitatem xpi
scz passio cuius tempus describit. **sb** pontio
pilato. **Forma** subdit. crucifixus. **Finis** con
cludit. mortuus et sepultus. **Vñ** plangens
dicit ex ore dauid et hieremie. **Foderunt** ma
nus meas et pedes meos et dntumerauerūt
omnia ossa mea. **De** morte ait p̄p̄ta **Dom⁹**
dñi fuit exitus mortis. **De** sepulcro ait **Pla**
Sequit ei⁹ exiitit gliosum hec sunt in euā
gelio manifesta. **Sequit** descendit ad infe
ros tertia die resurget a mortuis. **Ecce** tertiū
sacramentū scz resurrectio. s̄ de descensu ad
inferna premitit. ex quo mortui liberant.
Vnde in **Osce.** **De** manu mortis libabo eos
de morte redimaz eos ero mors tua o mors
mors tuus ero in. **Hic** est euangelic⁹ fortis
qui fortem ligauit et eius vasa diripuit. hic
est qui dicit in ps. **Ego** dormiui et soporatus
sum et exurrexi qm dñs suscepit me. qui p̄ri
dicenti. exurge glia mea exurge cū psalmis
et cythara. **Breui** smone rñdet. exurgam di
luculo. et resurrectioni mulieres et viri p̄hi
bent testimonium in euāgelio. **Qđ** aut di
in maiori simbolo. surrexit tertia die scdm
scriptas. exponit. et eo modo. eo ordine et eo
tempe qđ predictum est a scriptis. **Sequit**
ascendit ad celos sedet ad dexteram dei p̄ris
omnipotentis. **Ecce** quartū sacm scz ascen
sio. **Ascendit** em sic ait dauid sup cherubin
et volauit sup pennas ventoz. et parauit i
celo sedem suam. et regnum eius omnibus
dñabitur cui ait pater. **Sede** a dextris meis
donec ponam inimicos tuos scabellū pedū
tuoz. **Et** vt ascensionē de visu qđ testimoniū
nō deesset ait lucas. **Videntibus** discipulis
eleuatus est et. m. s. e. ab oculis eoz. **Sequit**
Inde venturus est iudicare viuos et mortuos
Ecce qñtum qđ nōdum aptum est sacmentū
veniet em rex manifeste cui pater iudicium
dedit. **Et** sicut ait dauid. **Parauit** in iudicio
thronum suum et iudicabit orbem terre in
equitate. iudicabit p̄ls in iusticia. **Et** alibi
de⁹ manifeste veniet de⁹ noster et nō silebit

tñ humiliter pferre q̄ docet ne fm gregoriū
 illum elatis moribz predicet. q̄ in cordibus
 audientium sacris hmonibz infectat. Et fm
 Ambroz̄ predicatio xp̄iana nō indiget pom
 pa n̄ cultu hmonis. Debet q̄ sc̄m Grego.
 predicator esse discretus in silentio. utilis ī
 verbo ne aut tacenda pferat. aut profere
 da reticescat. Sunt tñ nōnulli h̄ doctrine
 obliu. qui sicut ait beda. Auditores suos in
 precipitium mergunt quibz nō salutaria q̄
 corrigant. h̄ que illos delectant etronia pre
 dicant. Alij vō sc̄m grego. dum extimari
 ebetes volunt. sepe ex imoderata subtilita
 te se in quibusdaz inquisitionibz plusq̄ expe
 diat exercent. secreta misteria sua predicatio
 ne non intelligentibus referando. oportet
 em̄ eum qui docet et instruit p ingenio dis
 centiu semetipm aptare et verbi ordinem
 p audientiu capacitatem dirigere qm̄ q̄ docet
 ea que ab auditoribz intelligi nequeunt nō
 ad eoz utilitatem. sed ad sui ostentacionem
 facit. ut plura scire videat. vel adulatione
 ut eis placeat quibz secreta reuelat. Iux̄ qd̄
 ap̄ta ait. xps̄ me misit predicare. nō in sapi
 a verbi. In concilio cartagineñ. statutum est
 ut sac̄dote verbum sc̄z predicacionis in eā
 faciente. q̄ egressus de auditorio fuerit viz
 otemnens excomunicet. Post predicacionem
 sit oratio n̄ indulgētia p̄ om̄issa et om̄issa
 ocedit. ut sit conscientijs emundatis. Iux̄ta
 illud p̄pheticum. Et scopebam spiritū meū
 accedant singuli ad om̄unienis sac̄mentū
 quod mox in missa vel sacramentaliter vel
 sp̄ualiter recep̄ti sunt que sp̄ualis om̄unio
 fit p̄ h̄dem p̄ opantem p̄ dileccōnez Iux̄ illō
 auḡ. crede et manducasti

Sec̄da pars misse de offertorio R̄

Secunda pars misse ī offertorio
 huc in dñs vobiscum. incipit q̄
 in quatuor subdividit̄ p̄t̄cl̄as.
Prima dicit̄ sētella. **Sec̄da** prefatio. **Tercia**
 canon. **Quarta** oratio dñica cum sua prefa
 tione sc̄z preceptis salu. Potest etiaz q̄cquid
 ab hoc loco vsq̄ in finem misse dicit̄ secreta
 vocari que secreta in quinqz diuidit̄ partes
Prima est ab offertorio vsq̄ ad prefationez
 et hoc specialiter dicit̄ secreta. **Sec̄da** est pre
 fatio. **Tercia** canon. **Quarta** oratio dñica.
Quinta est embolism̄. **Sexta** etem̄ fuit do
 mirici sanguis effusio. **Prima** in circumci

sione. **Sec̄da** in sudore. **Tercia** in flagella
 cōne. **Quarta** in crucifixione. **Quinta** in mor
 tui lanceacōne. **Sane** ordo conueniens est
 ut post predicacionem sequat̄ fides in corde
 laus in ore. fructus in ope. **Predicatio** q̄des
 est in euangelio. fides in simbolo. laus in
 offertorio. fructus in sac̄ificio. quap̄pter offer
 rendaz cantat̄. q̄ sacrificium laudis offertur
Vnde ps̄. Circuui et p̄molau in taberna
 culo eius hostiam vociferationis cantabo
 et psalmum dicam dño. Et in palipomenō.
Cū offerrent olocausta ceperūt laudes canē
 dño organis et in diuisis que dauid rex opa
 rerat ocrepare. **Offertorium** quidem inter
 euangelium et sac̄ficiū canit̄. put in tit̄lo
 de simbolo dictū est. **Sac̄dos** aut̄ dictus
 oremus premitit dñs vobiscum q̄si diceret
 nisi vobiscum sit dñs orare nō possumus ad
 salutem nr̄az. Subicit ergo orem̄ monens
 ppl̄m orare. ut h̄dem in simbolo recitatam
 credat et in ea stabilis permaneat. q̄ et xps̄
 discipulis suis dixit. **Orate** et. **Luc. xxij.** mo
 nens etiam vnūquemqz ad se redire oiciam
 suam discutē. et seipm̄ in olocaustum iustum
 deo offerre. **Prius** ergo q̄ chor̄ cantet offer
 torium salutat̄ a sac̄dote ut deuote possit cā
 tare. Et mox postq̄ ille dixit orem̄ chorus
 cantat̄ canticum offerentium siue offertoriū
 et ppl̄s offert ut notet̄ q̄ post impletionem
 mandator̄ offerimus nosmetip̄os. sicut sub
 titulo de oblacōne dicitur. **Ac** si vnūquisqz
 offerens dicat. **Crede**. et h̄dem q̄ in symbo
 lo p̄fessus sum ope opleo. et orationi sacer
 dotis consentio. vnde et sac̄dos statim offert
 dona osecranda. **Et attende**. q̄ offertoriū
 versus cum magna diligentia ab antiquis
 p̄ribz inuenti. hodie ī plerisqz locis omittit̄
 tum breuitatis causa ut taz ministri q̄ ppl̄s
 oblationibz orationi et sac̄mento altaris li
 berius vacent. **Tum** etiaz. q̄ sicut ait auḡ
Ipsam xp̄ianam religionem paucissimis et
 manifestissimis celebracōnum sacramentis
 misericordia dei voluit esse liberam. Et sc̄m
 hieronimum. **Melior** est q̄nqz psalmoz cum
 cordis hilaritate de cāracio q̄ totiz psalterij
 cum anxietate modulatio. vborum etenim
 multitudine deus flexi nō p̄t. **Solum** ergo
 in offertorio qd̄ dicitur in missa p̄defunctis
 vsus ipsi hodie dicunt̄. q̄ offitium illud nō
 sequitur in multis normam alterius c̄ficiū

Porro a p̄ribz̄ introductum est ut offer-
torium cantet. qui ut premissum est q̄n offe-
rebant. in tubis clangebant. hilarem nāq̄
datorum diligit deus. Inductum est etiaz̄ ex
eo q̄ salomon in dedicatione templi et alta-
ris. innumerabilem multitudinem olocau-
stoz̄ obtulit cū magna solēnitate et a moyse
cui descendenti de monte et ppl̄m salutanti
et oranti occurrerit p̄pls̄ et munera obtulit. Cā-
ta etiam offertorium dum offert̄ ad memo-
randum iocunditatem israhelitici ppl̄i esse-
rentis donaria ad edificium tabnaculi vel
potius ad designandum clamorem mlicis.
de qua legit in Apoca. xij. c. Mulier. et etia
amicta sole. et xpo quem induit in baptismo
habens lunam sub pedibus. et omnia muta-
bilia calcans et in capite coronaz̄ duodecim
stellaz̄. et choz̄ duodecim aploz̄ et habens in
vtero supple ea q̄ visui inicio gesta sunt cla-
mat pturiens et cruciat̄ ut pariat. Clamoz̄
ergo eis pturiens vel salubrem dñi crucia-
tum imitat̄ offerenda p̄ suum grauez̄ et grā-
disonum cantum q̄ neuimis distenta et ver-
sibus fecundata q̄ntum vis longa iubilacō-
ne. qd̄ significat nō satis exp̄me valet. Quis
tñ offertorium cantari instituit ignorat.
Traxit nomen offertorium a ferta quod
est oblatio. que in altari offert̄ et a pontifi-
cibus consecrat̄ inde offertorium dicit̄ quasi
prefertum oblatio vō vocat̄. q̄ offert̄ dicit̄
etiam offertorium q̄ dum offerenda cantat̄
sac̄dos accipit oblationes vel hostias a mini-
stris de quibz̄ sub titulo. de oblatione dicit̄
Adutendum aut̄ est q̄ licet sacerdos pre-
mittat. oremus. non tñ imediate orat̄ p̄mo
thurificat. oblationes recipit et alia agit. q̄
ip̄o facto dicat. nō cessat orare qui nō cessat
bene agere. Dum ergo offertorium canitur
et incensum portat̄ instante memoria dñice
passionis silentium obseruat vsq̄ dum alta
voce dicit. Per omnia seclā seculoz̄. Illō in-
sinuans. q̄ ihs post suscitacōnez̄ lazari non
palaz̄ ambulabat apud iudeos cum cogita-
rent eum interficere. h̄ abyt in ciuitate que
di* effren et ibi morabat̄ cum discipulis suis
Collegerunt em̄ pontifices et pharisei consi-
lium. et vnus ex ip̄s capphas nomine dixit
Expedie ut vnus homo moriat̄ p̄ ppl̄o et nō
tota gens pe. Et ab illo die cogitauerūt eū
interficere. de hoc dicit̄ sub ti. de inclinacōne

sacerdotis.

Diusq̄ sacerdos offerat manus
itez̄ lauat quamuis prius dum
vestibus se ornaret lauisset put
dictum est sub ti. de capitis cōpositione. Et
etiam post sc̄dam thurificacōnem itez̄ lauat
ut sic magis ac magis mundat̄ offerat ho-
stiam imaculatam sanctaz̄ decoz̄ placentem
Nam et p̄s. Cum mundat̄ esset petebat am-
plius emundari dicit. Amplius laua me ab
iniquitate mea et a peccato meo munda me
et. Lauat aut̄ semp̄ ad dextz̄ cornu altaris
nam dextz̄ p̄speritatem. sinistra aduersitatez̄
significat. q̄ igit̄ p̄ies peccat̄ in p̄speris q̄ in
aduersis. Iux̄ illud p̄s. Cadent a latere tuo
sc̄z̄ sinistro mille. et decē milia a dextris tuis
merito magis lauandū est ad dextram q̄
ad sinistram. Sacerdos itaq̄ hostiam obla-
turus. manz̄ lauat ad significandum q̄ lauat̄
ac mundare d̄ conscientiam lacrimis peniten-
tie et cōpunctionis. Iux̄ta illud. Lauabo p̄
singulas noctes lectum meum lacrimis meis
stratum meū rigabo. Et ideo tūc dicit. Laua-
bo inter innocentes manus meas. et opa. De
Pla. Lauamini et mundi estote. nam et xps
prius q̄ v̄ez̄ et vnicū sacrificium in ara crucis
offerebat. in resuscitatione lazari lacrimas mis-
tus effudit. euāgelista testante. Ihs inquit
infremuit spū turbauit semetip̄m et lacrima-
tus est. Lauat etiā manus ne reus sit corpis
et sanguinis. Iux̄ illud. Munde sunt manus
mee a sanguine iusti huius et ut munde sint a
terreno pane iam in ppl̄i oblatione recepto.
vel a terreno desiderio

Interim vero dum sac̄dos manz̄
abluit. dyaconz̄ corporale pallam
sup̄ altare disponit in quo amo-
nent ministri et ppl̄s ut sint ab omni canali
cupiditate mundi. sicut ip̄a palla mundata
est a naturali viriditate et humore. Mundi-
ria q̄ corporalis significat munditiam ppl̄i
fidelis. De hac palla in canone ita dicit. ex
osultu omnium ostruimz̄ ut sacrificium alta-
ris non in serico panno aut in tincto quisq̄
celebrare presūat. h̄ in puro lintheo ab ep̄o
oslecto terreno sc̄licet lino. et de terra p̄creato
atq̄ contexto. sicut corpus dñi n̄ri ihsu cristi
i spondone linea munda sepultum fuit et xps
verā carnez̄ passibile et mortalem d̄ terreno
v̄ginis corpe assumpsit d̄ lino igit̄ candido

non in tincto ex institutione fixi pape. et
eusebii fit corporale. **S**ignificat autem corporale
passionis intentionem seu corpus xpi. quia
sicut linum multo labore ac multis tunsio-
nibus acquirit candorem. ita xpi caro multo
certamine ad resurrectionis gloriæ puenit.
Significat etiam eam p quam corpus xpi
intelligit. que multis passionibus et pressuris
ad candorem vite eterne pducitur. **T**ercio
significat ipm xpm. **C**um em dicitur ut nec
initium. n' finis eius appareat. sic eius diuini-
tas initio caret. n' finem habebit. **E**t sicut
oblata coniungit corporali et ponit in altari. sic
xpi caro iuncta diuinitati. asurgit cruci. **E**t
nota q in quibusdam ecclesiis palla corporalis
que calici supponit. in longum altaris exten-
dit que quatuor in longum. et tres habet plica-
turas in latum. **S**iquidem in longum alta-
ris extendit. q ut aiunt quidam lintheamen
quo xpi corpus inuolutum fuit p illas figu-
ras extensum in longitudine sepulcri inuentum
est. **Q**uatuor eius plicature in longum quatuor
designat cardinales virtutes scilicet iusticiam.
prudentiam temperantiam. et fortitudinem.
p quas innate nobis passiones reprimunt.
Tres vero plicature in latum. tres theologicas
virtutes scilicet fidem. spem. et caritatem. p quas
deo vniti figurant. **P**otest q et aliud in his
figurari. **D**uplex em est palla q dicitur corporale
Vna quam dyaconus super altare extendit
altera quam super calicem plicatam imponit
significantes duo lintheamina quibus ioseph
corpore xpi inuoluit. **E**xtensa repntat spndone
nem qua corpus fuit in sepulcro inuolutum
n inde corporale vocatur. plicata super calicem
posita sudarium quo caput eius fuit separatim
inuolutum. **S**iquidem extensa que corporale
vocat. significat fidem. plicata que sudarium
vocat. em intellectum hoc misterium credi
dicitur q apprehendi non valet. ut fides habeat
meritum cui humana ratio non prebet expe-
rimentum. **P**rimo quoque corporale siue spndone
sistens significat xpi humilitatem in passi-
one. sudarium vero laborem. **T**ercio etiam
corporale significat lintheum quo xpus erat
preclusus. sudarium laborem in persecutio-
nibus. **A**d hoc palla super calicem posita aliq
scilicet superiorem eius partem non totum tegit. in q
dat intelligi q sudarium aliq preter capitis
xpi tegebatur et aliq non. sicut mos est iudeis

facere quedam tñ ecclie nō habent nisi vnum
corporale. p eo q in euāgelio legit q ioseph
corpore ihu inuoluit in spndone munda. non
enim dixit in spndones in plurali et hec ad
significandum sacramenti vnitatem. et sig-
nificat spndonem qua xpi corpore fuit inuolu-
tum. **C**orporale autem ideo remanet super altare
vsq ad sumptionem corporis et sanguinis
elevationem calicis de altari q lintheumen
et sudarium in sepulcro vsq post dñi resur-
rectionem remanserunt. **P**reterea corpora-
le remanens ppter sui albedinem oñdit mū-
ditiam mentis quā semp habere dicitur corpus
dñi lumens. **S**othen ipa statuit ne femine
sacete vel moniales sacra vasa. puta calicem
vel patenam vel sacras pallas. et corporalia
contingant. **I**pse tñ huiusmodi ornamenta
altaris et ministroz facere possunt. exemplo
marie que talia fecit et texuit in vsum mini-
sterij tabnaculi federis. **C**omuniter tñ palla
vocat munda mappa sup quaz distenditur
corporale. **E**t dicit palla eo q palleat. vel
abscondit in se misterium sup dictum. **D**ebz
autem altare duplici mappa opiri. ad duplicem
stolam mentis scilicet et corporis designandā.

De oblatione sacerdotis et de officio mi-
nistroz circa illam et de patena. et de
oblationibus ppli et clericoz.

Hic igitur manibus dyaconz vel
sacerdos minister. extensis manibus
mediante munda toballia accipit
manus epi. quasi iuuans illum de faldistorio
ad surgendum qd quidem sic non ad adiuuan-
dum. s' potius ad puocandum illum. et xpm
quem significat q surgat et p populo oret
Quod illud exurge dñe adiuua nos. **E**t iterum
exurge qui dormis. et sic mediante munda
toballia ad nōndum q mediante mundicia
manuum. et opm nostroz excitat dñs ad ad-
iuuandum nos apud p̄rem. **S**i autem hoc ad
ipm pontificem xpi referat vicarium. tunc
dicendum est q ipse puocatus adiuuat p
mundiciam manuum eoz. p quibus orat ut
eius oratio efficaciz habeat. **R**ursus xps cū
bona opa ecclie pncipaliter operat. sic legit
in **Pla.** Omnia bona opa nostra operatus
es in nobis dñe. et locū gerit eps. **M**inister
vero tanq eius famulus. et eius coadiutor t̄p̄p̄
coopantis ecclie gerit que in suis opibus xpi
operantis ministra est et adiutrix. sicut dicit

apls. Coadiutores dei em sumus. q. toballiã
 • deuota reuentiaz adhibet qm scdm aplm
Non sumus sufficientes ali quid cogitare a
 nobis qsi ex nobis sed sufficientia nostra ex
 deo est. **D**einde eps vel sacerdos ingredit
 sanctuarium pueniens ad altare osecratum
 hic est xps qui cenaculu grande stratum est
 ingressus cum discipulis cenaturus et corp
 suum traditurus vbi mysticaz oblationem
 accipit a ministris insinuans illud qd iohs
 euangelista describit. **J**ohes inquit an dies
 sex pasche venit in bethaniam vbi lazarus
 mortuus fuerat. que suscitauit ibs fecerunt
 ei cena; in qua martha ministrabat. **P**ro
 cedit aut ad altare absq; mitra et baculo et
 cum vestib; sacris. put in locis suis dictum
 est. **C**onfideã ergo ordinez. nam euãgelium
 precedit fides in simbolo sequitur. **D**einde
 munã offerunt necesse em est primũ audire
 qm inqt apls. **C**redent. nisi predicet deinde
Quis nisi recte crediderit munus deo accep
 tabile offerre nõ poterit. q sine fide impossi
 bile est deo placere. **N**ic ergo de triplici ob
 lationis gñe dicendum est. viz de oblacõib;
 sacerdotis ministroy et ppli. **S**acerdos itaq;
 primo offert seipm. **O**fferenda etiaz sunt q
 sũt dei deo. et ante habentes similitudinem dei
 impressam. **D**einde que sunt sacrificio necessa
 ria scz panem. vinum et aquam et alia sacri
 cio apta. **E**t nõ q in veteri testa. ponebant
 sup mensam tabnaculi. xij. panes azimi de
 spmula mdi valde. et ponebant seni altrin
 secus et singulis supponebat patena aurea
 et sup patenam pugill; thuris. **P**anes aut
 isti dicti sunt sacerdotales. q soli sacerdotes eos
 de altari sblatos comedebant vel scdm iose
 phum q dñs precepit q soli sacerdotes illos
 formarent et coquerent et ponerent in men
 sa et tollerent. ipi tñ hoc nõ obseruauerunt
Et ex his quincit q sacerdotes debeant hos
 tias facere p seipos. **D**icebant etiã panes
 ppositõnis. q positi erant sup mensam ppo
 sicõnis coram dño. in memoriam sempiter
 nam duodecim tribuũ filioy isrl. **E**xo. xcv. c.
Vel portis positi. et longo tempe positi. scz p
 totã ebdomodam. **N**az in diluculo sabbati
 recentes et calidi imponebant mense. et erãt
 ibi imeti vsq; ad sequens sabbatum. et tunc
 subtrahantur vel erant ibi in eternum p
 successionem ponendi i mensa. **H**ostia aut

format totũda. q dñi est terra et plenu o
 eius orbis terraz et vniuersi qui habitant
 in eo vt ipsi sui forma significet illum. qui
 pncipio caret et sine quib; ipse sit alpha et o
 et pncipium pncipians atq; finis. **A**poc. i. c.
Cursus cum figura rotunda formetur a
 puncto ad punctum. p hoc innuit. q ab ipso
 sunt omnia et ad ipm omnia retorquentur
 vñ ps. veritas tua in circuitu tuo. **D**e hac
 figura dictum est in pñemio scõe partis. de
 hoc etiam dicit in sexta particula canonis sup
 verbo. **A**ccipit panem. **E**t ceterũ duo sunt
 que offerunt. donum viz et sacrificium. **D**onũ
 dicitur quicquid auro vel argento vel qualibet
 alia specie offert. **A**liud tñ est donũ et aliud
 munus. put dicit sub pma particula canonis
 sup verbo. hec dona. **S**acrificium est victima
 et quecumq; in ara cruciant. seu ponunt qsi
 sacz factum vel signum. q prece mystica o se
 crat p nobis in memoriam dñice passionis
 quidam tñ pueri heretici nobis ad presump
 tionem magnam reputant. q sacrificamus
 et osecracõnem hostie sacre appellam. **C**ũ
 scripta in psona dñi dicat. nolo sacrificium
 et **Ps.** Ne offeratis vltra sacrificiũ frustra
Et in euãgelio miscõiaz volo et nõ sacrificiũ
Et dauid. **S**i voluisses sacrificium. **D**e
 hoc et quid sit sacmentum dictum est i pma
 parte sub ti. d. ecclasticis sacramentis. **O**mne
 aut qd deo dat aut dedicat aut osecrat. **O**d
 dicendo dat. **V**nde et appellat. **E**rrant igit
 qui osecracõnem dedicacõez significare putat
 imolatio ab antiq; dicta est. eo q in mola
 altaris posita victima crederet. macari em
 post imolacõnem est nũc aut imolatio pani
 et calici suenit. libatio vñ tñ calicis obla
 tio est. **I**ux illud. **E**t libauit de sangne vne
Et illõ poeticum. **N**unc patenas libare ioui
Libare em ppe est effundere. et antiquitus qd
 in liquida materia offerebat. vt vinum et
 oleum. libamen dicebat. qd vero in sicca vt
 simula panis. et thus oblatio nominabat.
Hostie apd veteres dicebant sacrificia. que
 fiebant priusq; õ hostes pergerent. victime
 vero sacrificia que post victoriam deuictis
 hostibus imolabant de quo dicit sub sexta
 particula canonis sup verbo. **Q**ui pridie.
Et erant victime maiora sacrificia q hostie
 vel victima dicebat. q vincita ducebant ad
 aras. **H**olocautum illud est vbi totum qd

ostendit pua ag
 clum. **O**len em
 sacro. **C**rimo
 lura omnia qu
 pte in vniuers
 que in sacris
 pmones sig appe
 rios iudey in ab
 lio vntem leg
 bus quibus abli
 limentum ehar
 bna verbo. **Q**ui
 dion sacerdotis. m
 dycionis em cor
 o dponit. in q o
 sacras ppi. pñ
 em plene describi
 qsi significat pnt
 unde sub dpa co
 et panem et vinu
 tate postmodum
 p dpa conum hy
 dionis miltit
 nich sedoch sacd
 de frumento. et
 postmodum p h
 mda. sic habet
 particula canonis s
 oblatio panis et
 calicium. seu p
 vna. **C**ursus i
 sanguis et. in a q
 panis a pan qd ell
 et tota vita nra.
 in euãgelio se op
 lare dicit q pre
 equati debem; lic
 tã sunt duo sacri
 etiam efficit sacri
 qd nos sũt oteper
 rem; passionem
 sub dpa conus fere
 et deluper corple
 significans q dñs l
 equat. et dpa conu
 rãturi s; ministrã
 num cum hostia
 inter pollices et i
 posito tñ mani pu
 pccatum. **N**em po

offererebat puta agnus vel vitulus in altari
sumit. **O**lon em grece dicit totum caustos
incensio. Cerimonie apud latinos dicuntur
sacra omnia que apud grecos orgia vocant
p̄pe tñ cerimonie a carendo dicunt. eo q̄ in
his que in sacris offerunt in suo vsu careat
homines atq̄ appellant cerimonias. obserua
rias iudeoz in abstinentia q̄tundam escas
scdm veterem legem a carendo. q̄ carent re
bus quibus abstinent. **P**anis aut̄ et calicis
sacramentum eucharistie dicit. prout dicit sub
dicto verbo. **Q**ui pridie. Porro circa obla
tionem sacerdotis. ministri sua officia execut̄
Dyaconus em corpale sup altare explicat.
et disponit. in q̄ondit q̄ euangelium. xpm
seu corpus xpi. p̄mo totam ipse humanita
tem plene describit. **C**orpale em hoc corp̄
xpi significat prout in precedentī dictum est
Deinde subdyaconus in primis calicem p̄pa
rat panem et vinum in illo dispones a sac
dote postmodum consecranda. q̄ nimis lex q̄
p̄ subdyaconum hic agrue designat h̄modi
oblationis mysteriū presignauit dicens. q̄
melchisedech sacerdos obtulit abrahe panem
sc̄ de frumento. et vinum de racemis a xpo
postmodum exhibenda. et in veritate conse
cranda. sic habet in Genes. et dicit s̄b sexta
pericula canonis sup verbo. **A**cepit panem
Oblatio panis et vini significat pia deside
ria fidelium. seu p̄ imolatione. seu p̄ hostia
viva **C**ursus in pane corp̄ xpi. in vino
sanguis eius. in aqua p̄pls rep̄tat. **E**t dicit
panis a pan q̄d est totum. qm̄ hic et in fudo
est tota vita n̄ra. **V**inū dicit a vite. cui dñs
in euangelio se oparat. **A**qua vero ab equa
litate dicit q̄ per hoc sacramentum angelis
equari debem̄ licet aut̄ sint due species. nō
tñ sunt duo sacrificia. vnitas em verbi vni
tatem efficit sacrificij. **H**oc est em illud palliū
q̄d noe filij extexerunt quo xpiani xpi ebrieta
tem. et passionem sub sacrificio tegunt. **D**ein
subdyaconus ferens in manu sinistra calicē
et desuper corp̄le et illum dyacono offerens
significans q̄ dñs subdyaconus fuit qm̄ lib̄
apuit. et dyaconus qm̄ dixit. **N**on veni mi
nistrari s̄ ministrare. **D**yaconus vero pater
nam cum hostia d̄ manu s̄b dyaconi recipit
inter pollices et indices vtriusq̄ manus in
posito tñ manipulo inter ipsos pollices et
patenam. **N**empe manus subdyaconi opa

sūt legis. patena latitudo cordis. **M**anipu
lus opera euangelij. **P**ollex vigor v̄ntis.
index discretio. **S**unt igit̄ hec ad significan
dum q̄ opa legis et latitudo cordis ad opa
caritatis nō sufficiūt ad salutem. nisi opib̄
euangelicis quoz dyaconus annunciator est
cum vigore virtutis et discretione mentis
additis adiuuent atq̄ pficiant. **S**upponunt
aut̄ indices pollicib̄ ad nōndum q̄ v̄ntis.
vigor exercendus non est absq̄ discretione
que cunctaz est mater et fundamentum vit
tutum **S**ubsequenter dyaconus ipse pa
tenā cum hostia ex institucōne sc̄ily anchi
ritani pontifici rep̄tat. ad notandum. q̄
p̄ euangelicam traditionem quam dyaconus
figurat ad altare. et ad solennē ritum puenit
eātia. q̄ lex que p̄ subdyaconum signat. hoc
nostre salutis sacrificium solummodo presig
nauit vt premissum est. **E**t pontifex seu
sacerdos hostiam collocat sup altare **C**alicem
v̄o cum vino ipse dyaconus tenet et collocat
in altari. **C**irca q̄d notandum est. q̄ hostia
significat corp̄ xpi nō sanguinem. sacerdos
xpm. **S**olus ergo sacerdos absq̄ cuiusq̄ ad
iutorio illam offert dicens. **S**uscipe sancte
pater n̄c. q̄ xpus seipm̄ in ara crucis obtulit
deo patri. et illam in altari sup corpale. q̄si
sup syndonem mundam disponit. innuens
q̄ ipemet xps hoc sacramentum instituit et
ecclesie tradidit obsequandam dicens hoc est
corp̄ meum n̄c. hoc facite in meam memo
racōnez n̄c. **D**isponit aut̄ et collocat hostiaz
cum signo crucis. q̄ sicut xpi oblatio i cruce
facta fuit. sic et oblatio sacerdotis. q̄ in illud
memoriam fit cum signo crucis fieri debet.
Collocat etiam illam directe sup crucem in
consecratione altaris cum crismate factam. q̄
et xps carnem suam cruci affixit. **V**erū
in calice sanguinem xpi designat. **E**t ideo solus
dyaconus absq̄ sacerdote qui xpm designat ca
licem tenet ad nōndum. q̄ in xpi imolacōe
sanguis fuit a corpore separatus nō tñ solus. s̄
vna cum sacerdote illum offert et sup pallā
corpalem collocat. seu potius sacerdos illo
mediante q̄d ex eo p̄z. q̄ nō dicit offero in sin
gulari sicut dicit in hostie oblatione. s̄ dicit
Offerimus tibi dñe n̄c. **E**t quo etiam clare
significat. q̄ ambo pariter debent verba ip̄a
profere. **D**yaconus ergo calicem vna cum
sacerdote offert. q̄ nō solum xps seipm̄ deo

177
patri obrulit. Vexetiam p euāgelium suum
cuiꝛ dpaconꝛ est figura & baiulꝛ hꝛ factuꝛ
ritum instituit. & ecclie commendavit quā insti
tutionem & commendationem. ipse dpaconus
tanqꝛ predicator euangeliꝛ nūciare & mani
festare debet. ex suo officio ab ista militante
ecclia obstruendam. ideoqꝛ participare debet
sacerdoti in calice offerendo nō tñ in consecra
do. qꝛ illud solius est officij sacerdotis. solus
tñ epꝛ vel sacerdos aquam vino miscet in
calice qdꝛ nulli inferiori faceꝛ liꝛ. qm̃ solꝛ xpꝛ
pplꝛ sangne suo redemit. preterea admixtio
hꝛ vnionem pplꝛi cū xpꝛo designat vt sequitꝛ
que fieri nō potest nisi p grāꝛ xpꝛi. & tꝛpꝛum
gerunt pontifex & sacerdos. **C**omiscet autꝛ
aqua vino in calice ex institucōe alexandri
pꝛe. v. **P**rimo ad nōndum qꝛ nunqꝛ salꝛ pplꝛi
esse potuit sine sangne xpꝛi effusione nꝛ etiā
sangne effusio sine pplꝛi salute. qꝛ xpꝛs pplꝛm
sibi reconciliauit in morte. **S**criptum est enī
qꝛ aqꝛ multe sunt pplꝛi mlꝛi. xpꝛs autꝛ sangnez
suum fudit p plo sicut restatur ipꝛe. **D**ic est
languis meus noui testa. qui p multis effu
det in remissionem pccōꝛ. **S**ecdo ad nōndū
qꝛ de latꝛ xpꝛi sit exiuit sangꝛ & aqua. qꝛenꝛ
nꝛ xpꝛs sit sine plo nec pplꝛi sine cristo. **C**um
ergo aqꝛ vino miscet. tunc xpꝛo pplꝛi adunat.
hoc qꝛ misterium lex mosaica presignat. sicut
apꝛus exponit dicens. bibebant de spiritali
consequenti eos petra. petra autꝛ xpꝛs erat.
Qua ppter sacerdos in calice aquaꝛ fundit
vt sicut aqua nō sepat a vino. sic pplꝛi nūqꝛ
separet a xpꝛo. **T**ercio commiscet vt diuinitas
& humanitas in vna psona diuincta esse in
telligant. **N**am p vinum diuinitas per aqꝛ
humanitas intelligit. **Q**ui ergo in altaris
offitio aquam sine vino vel ecōuerso ei mi
nistrat. quantum in se est diuinitatem. ab
humanitate sepat de hoc dicit sub sexta par
ticula canonis super verbo. hoc est corpus
meum. & sup vbo hꝛ est calix. **S**ane sacꝛdos
vel minister missurus vinum. & aquam in
calicem prius effundit modicum in terram
nō solum vt mea tus sine locus vasis p que
fluẽ debent mundeꝛ. & siquid est insupficie
vini vel aque emittat. **V**ex etiam ad osten
dendum qꝛ sanguis & aqua de latꝛ xpꝛi vsqꝛ
in terrā fluxerūt ad qdꝛ misterium ei pparat
pagendum. **C**onsiderandum etiam est quia
benedicit qñ vino admiscet. vinum vō non

Et hoc ideo vt dicunt quidaz. **P**rimo. quia
vinum suam bñdictioneꝛ expectat. hꝛ hec ra
tio nō videtꝛ sufficiens. qm̃ in benedictione
vini sub nomine calicis taz vinum qꝛ aqua
simul bñdicunt. **V**nde pōt scdo modo dici
qꝛ vinum in hoc loco xpꝛm significat qui nllā
eget benedictione. aqꝛ pplꝛm. qui in hac vita
nequit esse sine peccato ppter quam indiget
bñdictione dei vt reddat dignꝛ ad premissaz
vnioneꝛ cum xpꝛo. **A**d hoc igitꝛ significandū
aqꝛ benedicit. qñ vino admiscet. **T**ercio etiā
vinum nō benedicit. qꝛ subdpaconꝛ qui nō
pōt bñdicẽ. dꝛ illud ex officio suo in calicem
mittẽ vt premissum est. **Q**uarto qꝛ pplꝛi per
quā significat. vniꝛ xpꝛo solum p benedicti
onem grē ipꝛi xpꝛi. queꝛ sacꝛdos benedicens
figurat. **E**st autꝛ plus de vino qꝛ de aqua po
nendum. arbitrio sacꝛdotis. ita tñ qꝛ aqua a
vino absorbatꝛ & vini saporem retineat.
& hoc in signū qꝛ ecclia dꝛ incorporari xpꝛo nō
xpꝛs ecclie. **V**nde augꝛ. **N**on tu murabis me
in te sicut cibum carnis tue. hꝛ muraberis in
me. de hoc etiam dicitꝛ sup dicto verbo. hic
est calix. & in sexta parte sub qñta feria cene
dñi pꝛe finem. **P**redictis etiam alexander
pꝛa statuit oblationem ex azimo & i modica
heri quantitate dicit. hec oblatio qñto rator
tanto potior. **N**on est etiam omittendum
qꝛ in missis priuatis ministrans sacꝛdoti am
pullam cum vino manū eiꝛ nō osculat. sed
ministrans ampullam cum aqꝛ sic. qm̃ vinū
xpꝛm aqua genus humanum. osculum vero
pacem inter deum & hominem significat re
formatam. regulariter tñ cum celebranti ali
quid porrigit vꝛ ab eo recipit. manus oscu
lum interponit. ad designandum qꝛ omne
seruitiū om̃s qꝛ reuentia deo exhibita cuiꝛ
vices celebrans gerit. pcedẽ dꝛ ex feruore
caritatis & amoris. qui p manꝛ osculum de
signat. de hoc etiam sub euangeliis dictum
est. & sꝛ ti. de pacis osculo dicitꝛ. **C**alix autꝛ
ponitꝛ rome ad dextꝛ latus oblate. & bene
quali sanguineꝛ suscepturus qui de latꝛ xpꝛi
nosciẽ pfluxisse. **E**t ad designandum sang
uinem & aquaꝛ de dextro xpꝛi latꝛ emanasse.
Preterea si a latꝛ ster recta pars crucis que
fit omunitꝛ sup hostiā & caliceꝛ nō pducit
solūmodo sup hostiam qdꝛ tñ fieri dꝛ. **C**ruꝛ
enī ipꝛa inchoari dꝛ sup hostiā & perfici sup
calicem. put ex diuersis locis & verbis ipꝛi

canonis colligit euidenter De hoc dicit in
o^{ct}ava particula canonis sup verbo hostia
sanctam. **C**omuniter tñ alibi ponit hostia
inter sacerdotem & calicem. **P**rimo ad nōn
dum q̄ x̄ps est mediator dei & hominum. &
scōm hoc sacdos deum p̄rem. hostia x̄pm aq̄
in calice pplm significat. q̄ nō nisi x̄po medi
ante. ad resurrectōnis gaudium possamus
puenire. **S**ecdo p̄pinq̄ior est sacerdoti hostia
q̄ calix. q̄ p̄ri^o a x̄po consecrata legit q̄ sangs
& aplis prius data. h̄ hec ratio facit potius
p̄ dicitis rōnis. qui cruce incipiunt sup ho
stiam. & deinde eas sup calicem producunt
Porro cum sacdos accipit patenam cum
hostia viceolum cum aq̄. calicem cum vino
& thuribulam cū incenso efficit sup ea crucis
signacm. ut p̄ crucis virtutem omnis cona
t̄ dyabolice malignitatis effugiat ne extra
sacerdotem vel sacrificium aliquo modo fua
seat. **E**t nota q̄ in ampullis in quibz vinū
& aqua stinet p̄ sacrificio spūaliter cōsiderā
dum ea. q̄ in parua substantia incōprehēn
sibilia stinent fūta sacramenta. **D**icit aut
ampulla quasi ampla bulla significans cor
humanum qd̄ amplum d̄ esse latitudine ca
ritatis. **R**ursus ammule. i. vasa ad ostien
dum vinum sunt predicatorum mordaciter
incerpantes vel quilibet spūsancti gratia
inebriati & alios in ebriantes. **V**erū vero
a. aquatica vasa. sunt doctores. aqua sapie
salutaris potati. & vitalibus aquis repleti
Rursus adhuc p̄missa alio ordine p̄sequam̄
In quibusdaz ec̄sis subdyaconus portat ca
licem i sinistra. patenam in dextra. & desup
corpale. vnus cantor oblatam cum fauone
& vinum cum ampulla. **A**lter vero prebet
aquam vino miscendam vltimo dyaconus
fundens aq̄ in calice offeri presbitero seu
ep̄o. **N**empe subdyaconus est x̄ps. calix passio
patena crux. sinistra presens vita. dex̄ fūta
corpale ec̄cia. vnus cantor iudaicum pplm
figurat. alter gentilem. ampulla deuocōnez
oblata corp̄. vinum sangnem. aqua ec̄ciaz
archidyaconus x̄pm presbiter seu ep̄s deum
p̄rez. **S**ubdyaconus ergo calicem portat in
sinistra. quia x̄ps detorrente bibit in via. &
passionem sustinuit in p̄nti vira. patena in
dextra q̄ p̄ crucem puenit ad gloriam. p̄pter
hoc em̄ exaltauit illum dex̄. desup corpale
q̄ ei^o passionem ec̄cia nō desinit imitari. **C**or

porale em̄ candidat. & ec̄cia p̄ multas tribu
lacōnes x̄po cōformat. **S**ubdyaconus etiam
noster. scz x̄ps patenam cum calice portauit
q̄n crucem in passione baiulauit. **P**rimus can
tor offert oblatam cum fauone. & vinū cum
ampulla. q̄ primitiua ec̄cia de iudeis susce
pit fidem passionis in deuotione mentis ob
latam ergo nō nudis manibz. h̄ cum fauone
candido. & cum manipula alba & mōa offert
ad nōndum q̄ x̄pi corpus ab his tñ digne
suscipit qui carnem suam cū vicis & occupi
scentis crucifigunt. **A**li^o aut cantor offert
aquam. quā dyaconus misceat vino. & offert
presbitero seu ep̄o. hec est gentilitas q̄ suaz
obtulit multitudinem quaz x̄ps in passione
obtulit deo p̄ri. **P**otest em̄ nō incōpetenter
dici. q̄ altare mensam dñi. in q̄ cū discipulis
suis conuiebat ara cruce. calix sepulch̄ vel
passionem x̄pi. de quo in prima parte sub ti
de picturis dicitur est. **E**t patena que a pa
tendo dicitur cor latum & amplum significat
sup hanc patenam. & sup latitudinez carita
tis. sacrificiū iusticie d̄ offerri ut holocaustū
anime pingue fiat. hanc cordis latitudinez
habebant apostoli. cum petr^o dicebat. **E**t si
oportuerit me mori tecum non te negabo.
Similiter & om̄s apli x̄po dixerūt. h̄ latitu
do cordis ab eis aufugit & latuit cū omnes
maḡo relicto fugerunt. & latuerūt ad quod
significandum post susceptā inde oblatam. sa
cerdos abscondit sub corpali patenam. vel
saltem eam ab altari remotam subdyacon^o
retro stinet inuolutam. p̄ hoc ergo discipu
loz fuga. vel latibulum. vlt̄ infidelitatis ex
cecacio designat. q̄ dum vep̄ sacrificium offer
ret. x̄po relicto fugerūt & latuerūt. sicut eis
ipse predixerat. **O**m̄s inquit vos scādalum
patiemi in me in hac nocte. **S**criptum est
em̄ p̄curiam pastorem. & disp̄gentur oues
gregis. **P**ostq̄ aut surrexero precedam vos
in galileam. **D**e hoc dicit sub ti. de sanctis
Et ideo sacdos dicitur. pax dñi. q̄si dñice
resurrectōnis annūciatus elogium r̄sumit
patenā. q̄ cū esset sero die illa vna sabbatoz
& fores essent clausae. vbi erant discipuli cō
gregati p̄pter metū iudeoz venit ihs & stās
in medio dixit eis. pax vob̄. r̄sumens oues
que trepediātes aufugerāt **R**ursus patena
que p̄pter sui formā diuinitatem que initio
caret & sine significat. vsq̄ ad dñicaz orōnem

absconsa teneat. ad designandum. q̄ diuinitas
nobis absconsa & velata est in hoc mundo
h̄ q̄n in oratione dñica dicit. Panem nostrum
manifestat ad ostendendum q̄ q̄n ad panem
nostrum qui in celis est puenient. tunc diuini-
tas que in hoc mundo absconsa & velata est
manifestabit se nobis & videbim⁹ ipsum sic
est. De hoc dicit sub t̄. de resumptione pate-
ne. **In** quibusdam tñ locis patena discoopta
tenetur. ad designandum q̄ sacerdos orat p̄
eternis. que p̄ xp̄i predicationem nobis re-
uelant. Per patenam em̄ q̄ rotunda est eter-
nitas. que p̄ncipio caret & sine ōgrue desig-
nat. Sane subdyaconus tenet patenam a pre-
posteriori eleuatam quasi dicit. Imitamini
me qui posteriorum oblit⁹. ad anteriora me ex-
tendo. inuens etiā q̄ referte debem⁹ omnia
opa nostra ad xp̄m. & ad coronam eternam
Patena q̄ seorsum a calice ruoluta sc̄ pars
superior subter posita. significat lapidem a se-
pulcro smotum & ruolutum. Et nō q̄ dya-
conus tradit patenam subdyacono tenendam
inuens. q̄ xp̄s stulit discipulis suis p̄atez
predicandi regnum dei. Circa hoc etiā vi-
debit sub t̄. de resumptione patene. **C**irca
oblationem ppli nōndum est. q̄ ppl̄s offerre
d̄. Iux̄ illud exo. Non apparebis in ōspectu
dei tui vacu⁹. p̄ oblata q̄ munera possum⁹
omemorare. copiosam victimaz que oblata
est a ppl̄o cum rex salomon templum & alta-
re dño sacraret. Exemplo em̄ illi⁹ plebs fide-
lis offert se & dona deo. h̄ in veteri testamē-
to s̄ueniebat ppl̄s in ierlm̄ quibusdā magnis
solennitatib⁹ sc̄. pascha. penthecosten. & in
festo cenofegiaz vt orarent ī templo. & tūc
tenebant offerre. Et nota q̄ in veteri testa-
mento ppl̄us offerebat sacrificium legale &
voluntariū sc̄ pro peccato p̄ gr̄a actione
dona vota & holocausta. **S**acrificium lega-
le sūt decime & p̄mitie vel ea que lex iussit
offerri. **D**eutro. xij. c. Voluntariū est q̄ sp̄o
te p̄ peccato & p̄ legis transgressionē offe-
rebatur. **D**ona sunt que in templi ornatum
offerebant. **V**ota que p̄ periculis inhirmita-
tis vel belli. **D**e olocausto premissū est. **V**n̄
dicit in pali. q̄ obtulerūt p̄ncipes p̄ votis
p̄ spontaneis. p̄ peccato. p̄ regno. p̄ sanctu-
ario. pro iuda. **R**itus igit̄ sp̄n agoge tñsui-
it in religionem ec̄ie. & sacrificia carnalis ppl̄i
mutata sunt in obseruantiam ppl̄i sp̄ualis.

Nā sic ppl̄s ille moysi descendenti de monte
diuersa dona ad faciendum tabernaculum offe-
rebat. sic ep̄o de pulpito venienti xp̄iani de-
uotas offerunt oblationes. **A**li⁹ offert auz
imitatus magos qui auz dño obtulerunt.
Alius argentum secutus illos qui pecuniā
in gazophilatio posuerunt. **A**lius v̄o aliqd
de sua substantia vt associet illis qui p̄ paulū
& barnabam n̄caria paupib⁹ tñsmiserunt.
Nec est curandum que q̄ntitas vel sp̄s offe-
rat. h̄ potit̄ mens attendit offerentis. **V**nde
p̄. ij. **H**onora dñm deum tuum d̄ tua sub-
stantia. & **Thob. iij.** **E**x tua substantia fac
elemosinam. & magi obtulerunt xp̄o nato
auz thus & mirram. **Matth. ij.** **I**ux̄ illud ps̄
Tibi offerent reges muna. **N**ec s̄m **Greg.**
offerens a munerib⁹ h̄ munera ab offerente
placent. **O**fferunt q̄ legale sacrificium in de-
cimis & p̄micis voluntariū in spontaneis
oblationib⁹ p̄ peccato dum penitentiā re-
dimunt. pro gr̄a actione dum p̄ collatis a
deo aliqua gr̄a quicq̄ offerunt. **D**ona dñi
in edificia ec̄iaz vel v̄entilia aliquid offe-
runt. **V**ota dum qd̄ in piculis vouerunt ex-
oluunt. **O**locaustum offerūt qui seculum de-
relinquunt & sua paupibus distribuunt.
Offerens aut̄ manū sacerdotis osculat. per
qd̄ fides cum ope designat de quo etiam iā
premissū est. **O**fferentes v̄o panem & vinū
significant discipulos qui preueniunt para-
n̄caria ad pascha. **V**ex clerici vel mōchi
etiā administraciones habentes nō offerunt
nisi in officio mortuoz. & in noua celebra-
tione sacerdotis & in quibusdā precipuis solenni-
tatibus. cum em̄ ipsi de oblationibus viuāt
& ipi ac sua deo oblata sūt nō tenent offerre.
Viri ante mulieres offerunt. **I**psi em̄ fortes
in xp̄o designant sc̄ mortires. q̄ in p̄mitiua
ec̄ia plures contumelias passi. xp̄o victima
obtulerūt dñi occubuerunt. **D**einde mulieres
que fragiliores. designant sc̄ ōfessores. qui
tempe pacis dño laudis hostias obtulerūt.
Preterea vix caput est mulieris & ideo a ca-
pite ratio est edenda. **S**ubdyaconi aut̄ vel
acoliti recipiunt oblationes que ad manum
ep̄i deferunt. ad nōndum q̄ ipse nō sua sed
aliena manu d̄. temporalia ministrare. **S**ane
romanus pontifex nullam oblationem ma-
nibus tangit. nisi illaz. q̄ p̄ defunctis offerē-
t. quā ido manib⁹ accipit vt sugillet errorem

dogmatizantium elemosinas non prodesse
defunctis. et non oblationes panis quae tangit
tum propter reuerentiam sacrificij. quod ex pane
officitur. tum quod est vicarius eius qui de se dicit
Ego sum panis viuus. Ceteras vero oblationes
ad pedes accipit propter illud quod in actibus
apostolorum habetur. quoniam offerebant precia eorum que
vendebant et ponebant ante pedes apostolorum
et quod omnia sua sunt propter sub euangelio tactum
est. Et sacerdos oblationes manu tangit re-
presentans illud **Leuitici**. i. et. iij. ponetque manus
super caput hostie et accepta bilis erit atque in
expiationem proferens. Et non quod pro defunctis
offerret panis et vinum. **Iuxta illud Thob.** iij.
Panem tuum et vinum tuum super sepulchra
iusti constitue. et distribue. Et pecunia siue ar-
gentum. exemplo iude machabei qui misit
offerri duodecim milia dragmas argenti pro
peccatis mortuorum **secunda Machab.** xij. Et pre-
cia eorum ponebant ante pedes apostolorum ut pre-
missum est. Est etiam lumen ad illuminandum
illos. qui in tenebris purgatorij sedent quasi
offerens ipso facto dicat. **Lux eterna eis domine**
et. **Hanc moyses** videns quod populus multa
obtulisset iussit precatione voce cantari ne quis
ultra offerret. **Exo.** xxx. v. et. xxx. vj. c. Nihil
tamen sacerdotum nostri temporis talia facere visus
est. Susceptis itaque a populo oblationibus et
choro offertorium cantante. episcopus seu sacerdos
ad altare reuertitur quoniam Christus susceptis fidelium
votis cantantibus turbis. **Osanna in excelsis.**
in Christo promolandum intrauit in templum.

De Secunda thurificatione

Oblatione mystica dicitur quod premissum
est suscepta. statim adoleat incen-
sum pro quod illud innuit quod statim
subscribitur a iohanne in euangelio. de quo
premissum est propter principium precedentis tituli
Maria ergo scilicet magdalena accepit libram
unguenti nardipisci preciosi et unxit pedes
Iesu. et domus impleta est ex odore ungenti
et sacerdos in modum crucis superducit et circū-
ducit incensum super sacrificium et altare. ut
et crucis signaculo et thuris incenso. dyabo-
lice fraudis malignitas extricetur et effugiat.
Quod vero tercio superducit et circūducit incen-
sum. designat quod maria ter exhibuit et adhibuit
unguentum circa corpus Iesu. **Primo cum unxit pe-**
des Iesu in domo symonis pharisei **Secundo cum**
in domo symonis leprosi super caput eius

unguentum effudit. **Tercio cum emit aroma-**
ta ut veniens ungeret Iesum. Nam positum in
monumento. voluntas enim reputatur pro facto
cum et pro seipsa non steterit quominus reple-
uerit quod incepit. **Quod vero postmodum undique**
totum incensum altare. designat quod pro facto
illud totum respicit etiam sicut dominus ipse testatur
Amen amen dico vobis ubique predicatum
fuerit euangelium hoc in toto mundo dicetur
quod et hoc fecit in memoriam eius. **Potest etiam**
dici quod altare thurificatur in figuram angeli.
qui stetit iuxta aram templi habens thuribulum
in manu sua de quo fumus aromatum in con-
spectu domini ascendebat. Christus enim magni officij
angelus carnem immaculatam igne sancti spiritus
plene pro nobis in ara crucis obtulit domino in
suauitatem odoris. **Fumus aromatum sunt**
orationes sanctorum que pro ardorem caritatis
et passionem domini propagat ad deum propter ascen-
dunt et nos ad coronam eternitatis perducunt
ideoque sacerdos thurificatur in modum crucis et
corone. si autem semel thurificatur recolat vnicam
passionem. si semel coronatur vniuersam denarium re-
tributionem. **Si vero ter eternitatis in passio-**
ne operationes et trium ordinum glorificationes
et ideo thurificatur aut. **Dirigatur oratio mea**
sicut incensum in conspectu tuo et. e. m. m. s. a. v. e.
Moraliter autem incensum deuotionis ado-
lendum est in thuribulo cordis. igne carita-
tis. ut odorem suauitatis emitat ut vix tamen
nos quasi oblatio nostra sicut bonus odor deo. de
quod dicit scripta. **Sanguis sacerdotis et habet laudem**
in nomine Iesu et o. il. in. d. in. o. l. hoc enim
incensum sacerdos accipit et Christus acceptat et
incensum ex eo sacrificium et altare. **Potest etiam**
dici quod thuribulum quod oblationi sacerdos
supponit significat Christum pro quem petit ut sibi
propicietur deus. **Hanc omnibus deferat incensum**
ut ostendat quod omnia a sacerdote facta pertinent
ad omnes. **Vnde psalmus. Dirigatur domine oratio mea**
sicut incensum in conspectu tuo nisi in missa
pro defunctis. ut dicitur in. vij. pro sub. ti. de
offitio mortuorum. In ecclesia rothomageni. in
burcardo li. iij. c. ut tempore ita legitur. **Ante**
tempore quo legitur euangelium finito euangelio
super oblationem incensum in mortem videlicet
redemptoris nostri ponatur decemum. **Leo**
etiam ipsa. statuit incensum super oblationem poni.
Quidam tamen heretici garrunt non esse in mensa
thurificandum. quoniam Christus in cena terrenum

incensum fumigavit. **Et** *Pla.* Incensum est abominacō mihi. **Quare** altare & crucifixus thurificant dicitur sub ti. de aque bñdite aspersione. **¶** *¶* thurificationem itez digitos lauat n' ulterius vsq post omunionem cū eis cum quibz factam hostiā tractare habet aliquid tangat. h post eiz eleuationem eos iungat vt dicitur sub. viij. p̄ticta canonis. Minister q̄ ep̄i trahit & sup brachia eius i format planetam & alia indumenta. **¶** Naz & legalis sacdos dum sacrificabat. sumitates balthei sup humez reflectebat.

De inclinatione sacerdotis & osculacōe altaris ac oratione.

Sacrosancti sacdos se inclinādo dicitur Suscipe sancta trinitas etc. qd sumitur d̄ tercio. danielis vt videlicet hostiaz offerat ex pinguedine caritatis. & sit dignus ad sacrificium pmolandum. Sacerdotis inclinatio xpi humilitatem significat. qui exinanuit semetipm formam serui accipiens. factus obediens vsq ad mortem mortez aut crucis qui etiā inclinans se ad pedes disciploy. p̄ sacramentum in cena traditum orauit ad p̄rem. Postea vero se erigens osculat altare ad nōndum q̄ p passionem xpi. p̄p̄s libat est & deo p̄ri reconciliat. **V**nde apostolus ad *Ephes. iij.* fatiens pacem vt reconciliet ambos in vno corpore deo. **C**onsequenter sacramentum incepturus orat p̄mum pro se deinde p̄ p̄lo. **C**ōuertens em̄ se ad illum s̄ silentio dicit. **D**ñs vobiscum. sicut dicitur est sub ti. de salutacōe. & mox voce aliquantulū eleuata vt oratio oim auxiliē ei quasi non presumens q̄ solus possit tantum misteriu exequi monet illū dicens. **O**rate p̄ me fr̄es etc. & ego p̄ vobis. **I**n quo signat illud. qd xps discipulis suis dixit *Luce. xxij.* **O**rate ne intretis in temptacōnem **E**t ibidez **E**go pro te orauit petre. **M**onet aut̄ orare vt sacrificiū fiat deo acceptabile. **E**t p̄p̄s d̄z filiter secrete orare. respondens **M**emor sit dñs omnis sacrificij tui. & olocaultum tuum pingue fiat. **V**el respondet. **S**uscipiat dñs sacrificium etc. **V**el dicat **S**pūs sanctus supueniet in te. **V**l illō. **M**ittat tibi dñs auxiliū de sancto. **V**l imola deo sacrificium laudis **D**ebemus em̄ inuicem orare scdm aplm vt soluem. **O**rauit em̄ & xps p̄mum p̄ se. p̄ inquit. venit hora

clarifica filium tuum vt filius tuus clarificet te. deinde p̄ p̄lo dicens. **P**ater sancte serua eos q̄s dedisti michi vt sint vnum sic & nos **D**icitur ergo. **O**rate p̄ me fratres. se v̄t ad p̄lm. q̄ ipm̄ distinde alloquit. h̄ dicitur **O**remus post dñs vobiscum. se ad altare cōuertit. q̄ tunc nō distinde. h̄ p̄ modum orationis ad aliquid excitat ad secum orandū seu gr̄as referendum. **M**onitō itaq̄ p̄lo sacdos statim reuoluit ad altare p̄t̄ sinistram partem prout sub ti. de salutacōe ad p̄lm̄ dictum est. **E**t tūc tandem dicit orōnez quā int̄miserat ab offertorio citra quando dixit **O**remus. ad nōndum q̄ cristus itez redijt hierosolimam ad domū oracōnis quam ad tempus deseruerat cum secesserat in effren. **S**ic em̄ legit̄ in euangelio. **C**um venisset ihs hierosolimam intravit in templum & eiecit em̄tes & vendentes de tēplo dicens. **D**om̄ mea dom̄ orationis vocabit̄. **I**nstat em̄ sacdos orationibus ne indignus inueniat. vt oza. qui tetigit temē arcam dñi & percussus est a dño. nec legit̄ aliud fecisse nisi vxorem p̄p̄am cognouisse in nocte precedenti. beth samite q̄. q̄ temē arcam dñi voluerūt tangē occisi sunt de p̄lo. *lxxxvij.* de plebe. q̄n̄ quagintamilia. p̄ciosa arca est calix dñi **O**rat aut̄ voce demissa. **P**rimo ne vilescat offitū missē. & ideo oratio ip̄a q̄ secrete d̄ a quibsd̄a secrete a quibusd̄az secretella ad differentiam maioris secrete. a quibusd̄az v̄o sac̄ vocat̄. **D**e quo & de h̄modi silentio sub ti. de secrete dicit̄ vt dicitur est sub ti. de offertorio. **S**ecundo orat in silentio vt deuotius oret n' cogitet quō eiz vox & corpis op̄positio placeat p̄lo q̄ & dñs elongat̄ est a discipulis quantum vtinent iactus lapidis vt oraret. **T**ertio in hoc q̄ secrete orat. significat secrete p̄ces xpi dicentis. **P**ater mi si heri p̄t̄ transeat a me calix iste *Mat̄. xxvj.* **Q**uarto hoc silentium recollet sacramentum in sacrificijs pat̄p̄ absconditum vt in abel. p̄saac in agno palchali. i vitula ruffa i hircō emissorio. **Q**uinto in hoc rep̄ntat̄ silentium qd dñs habuit in passione. q̄ tanq̄ cuius ad occisionē ductus est. qd etiam martires imitati sūt. **V**nde nō murm̄ resonat nō querimonia etc. **S**exto idō orationes q̄ p̄ oblationes secunt̄ in silentio & secrete dicunt̄. q̄ iudei statim p̄ suscitacōez azari voluerūt occidē ihm̄ ille v̄o abscondit

in dicitur effre
probatione & m
laborem i cam
m̄ homo nō
absp̄ deligant
dicitur utp̄ vocem
Der omnis seculi
sub ti. de oratione
omnis ad nōndum
p̄p̄a p̄cedit ap
loquens oratio
t̄res quere alien
q̄ se est q̄ legit̄
nō em̄ dicit ame
Ab hoc dicitur
h̄p̄ nō manē sup
p̄ om̄ cogitatu
t̄nter deo om̄
t̄ mente inten
t̄m̄ tunc ad cor
d̄m̄ inueter
omplacōnem p̄
h̄p̄ op̄acōis qu
De qua op̄at̄
nō si qui in nō
fuit sicut dicit
p̄ont.
Iter
quoda
arq̄r
p̄teriori s̄ram. d
dignum ponunt
p̄p̄. que infe
et h̄is initium a
h̄e humana xpi
m̄ habuit h̄ sine
l̄uēt clausū diu
q̄ p̄cipiam nō
t̄o in medio or
t̄o p̄ quā diuinis
p̄o ergo h̄c sig
p̄nd. q̄ p̄ m̄lter
p̄lteris pat̄fica
m̄. humana diu
In p̄t̄ationibus
m̄ta & angeli a
Vnde & alta & d
t̄o angelo p̄
t̄m̄ t̄tam altare
p̄p̄. q̄. Et ca

se in ciuitate effren in solitudine & tacuit a
 predicatione & miraculo operatione vsq; in
 sabbatum i ramis palmarum. quo venit in do
 mum symonis lepsi & tunc predicauit apertè
 ad qd designandum sacerdos in fine secrete
 eleuat itez vocem dicens palaz & alta voce
Per omnia secula seculoz. qd expositum est
 sub ti. de oratione. **Secdo** ideo dicit alte per
 omnia. ad nōndum. qd post resurrectionem
 xpi predicauit apertè. **Tercio** qd est pncipium
 sequentis orationis vt iam dicit. **Quia**
 vero querit ascensū iplo & confirmationez
 qd ipse est qd legat? ipse ideo ipse assentiens
 voci ei? dicit amen qd seculum p ipm datum
 est. **Adhuc** dicitur. p omnia secula seculoz
 deponit manū sup altare. **Primo** ad nōndū
 qd omes cogitatum tempalem deponit. & se
 totaliter deo committit. p molacōne dumtaxat
 tot i mente intendens. **Secdo** manū deponit
 cū em tunc ad cordis eleuacōnez & ad grāz
 adionem inuaret & eleuationem cordis per
 orationem precedere debeat exercitium
 bone opacōis quā manuum depositio signifi
 cat. **De** qua opatione post ea gratias referi
 mus ei qui in nobis incipit op? bonum vt
 pficiat sicut dicit apl's. idcirco tunc manus
 deponit.

De prefatione

Inter pfationē describit in libris
 quedam figura. repñtans expte
 anteriori lraz. v. ex parte vero
 posteriori lram. d. que due lre diuinde p ve
 dignum ponunt. lra v. p dictione. **Sane**
 p lraz. v. que inferius clausa & supius apta
 est hñs initium a linea longiori. hñanitas
 siue humana xpi nata que in vrgine pncipi
 um habuit hñe caredit. **Per**. d. vero cir: u
 lariter clausū diuinitas siue diuina natura
 qn' pncipium nec finem hñ figurat. **Tract**
 vero in medio vrgz copulans partem crux
 est. p quā diuinis sociant & vniunt hñana
Ideo ergo hec figura i prefationis pncipio
 ponit. qd p misterium vnionis & dominice
 passionis pacificant homines angelis sociā
 tur. humana diuinis in pconio saluatoris
In prefationibus em omnibz veniunt ho
 mines & angeli ad vniendum pconia regi
Vnde & alta & delectabili voce cantant. qd
 in eis angeloz preconia repñtant. **Et** can
 tant coram altare & a solo sacerdote. **Iux illd**
Apo. xiiij. **Et** cantabunt quasi canticum

nouum. ante sedem. & nemo poterat dicere
 canticum nisi tē. **Siquidez** hec oō vocatur
 prefatio. qd precedit sacrificium principale.
Est em quasi prelocutio. i. ad misterium ipa
 ratio prelocutio. v. totius orationis secu
 tet. **A** te igit. vsq; ad agnus dei. **In** hac em
 preloquit sacerdos grates & laudes deo. vt
 melius ad consecrandum corp? xpi valeat.
 puenire. vocat etiā ipparatio. qd ipparat fidei
 um mentes ad fute reuētiam ofsecrationis
Dicit etiā pñnus angelicus qd angelicis
 laudibus est plenus. **Vextū** sacrificiū vocat
 in secretella oblatio. hñ a dñs vobiscum. qd
 statim post illaz sequit. vsq; ad sanctū vocat
 pñnus. **Sane** sicut in pximo ti. dictū est
 in fine secretelle dicit alta voce. **Per** omnia
 secula seculoz. **Qd** siquidem est finis illius
 orationis & initium prefationis p qd sacerdos
 insinuat. qd xps est lapis angularis. qd fecit
 vtrazq; vnum iudeos otinens & gentiles vt
 sit vnum ouile & vnus pastor. **Dicitur** ergo
 sacerdos rem attentione dignissimam salutat
 pplm dicens **Dñs** vobiscū. optans nos tñs
 exstē cum quibus dñs manē dignet & illud
 nobiscum celebrare diuiniū ad qd mulier
 attulit alabastz vnguenti nardipisci pnciosi
 & effudit illud sup caput dñi recumbentis
 & pplus rñdet dicens. **Et** cum spū tuo. **Et**
 sic mutuo p e orant. **Naz** & in veteri testa.
 omes sacerdotes orabant dum ofsumeret sacri
 ficiū ionatha inchoante & ceteris respon
 dentibz. **P**ostea statim sacerdos eos incitans
 subiungit. **Sursum** corda. i. in celestibz nō
 in terrenis. & eleuat manus ppter rationes
 sub ti. de oratione scriptas ad finem. **Chor**
 respondet. habem? ad dñm. i. hñe debemus
Vnde in canone eppriani ppe ita di. **I**deo
 sacerdos ante orationem canonis prefatione
 pmissa parat frat? mentes dicendo. **Sursū**
 corda. vt dum plebs respondet. habem? ad
 dñm. amoneat nihil ad se qd dñm cogitare
 debere. **Rursus** ideo chorus subiungit ha
 bemus ad dñm. vt etiā vere sicut mlier illa
 vnguentaria sursum ad illā vbi diuinitatē
 cor eleuet. & illud capud equali deo pñi fide
 cōringens. vnguento catholice pffessionis
 pungat cui? sane precenū sacerdos psequit.
d. **Grās** agamus dño deo no stro. qd p oibz
 bñficijs que nobis cōtulit grates ei referre
 debem?. **Chorus** respondet. dignū & iustū

est qm̄ gr̄as oīpotenti deo referre debemus
Sequit̄ p̄ xpm̄ dñm̄ nost̄. sup̄plendum est
oh̄dentes et credentes q̄ p̄ xpm̄ maiestatem
eius laudat̄. angeli adorāt dñationes tremūt
potestates. **Hoc** sacre confessionis precontium
ita recte cōcludit ecclesia: ut cum angelis et
hoīb̄ decantet hunc deuoti pectoris p̄m̄nū
Sanctus sanctus etc. de quo infra dicit̄. **P**ōt
etiam prefationis offitiū. ad illud referri. q̄
ihs̄ ascendit in cenaculū magnum stratum
in quo multa locutus est cum discipulis suis
et gr̄as agens p̄m̄num illum reulit deo p̄ri
de q̄ dicit math̄. **E**t p̄m̄no dicto exiuerunt
in montem oliueti. ergo p̄ dñs̄ vobiscum.
oratio quā discipulis fecit accipit̄ p̄. **S**ursum
corda. ascensus ad cenaculum. itē p̄ sursum
corda ad ostendendum filio surgimus. et ange
lorū misterium imploramus. qui vota nostra
suscipiāt et ad eum p̄ferant. p̄ gr̄as agamus
xpī recolimus gr̄as actionem et inuitamus
ipl̄m̄ ad agendum gr̄as deo patri et filium
et p̄ q̄ redimim̄. et cum angelis ad laudan
dam admittim̄. **M**onet ergo sacerdos ipl̄m̄
factum. et sup̄ semetip̄m̄ h̄re vel leuare corda
ad dñm̄. **I**uxta exhortationem aplī dicentis
Que sursum sunt querite nō que sup̄ terraz
Nam qui in terrenis sunt nihil dignum dō
offerre possunt. ubi em̄ est thesaur̄ tuus ibi
est et cor tuum. **M**ulti quidem dum ore lo
cunt̄ celestia corde meditant̄ terrena. q̄bus
dñs̄ impropere p̄ p̄b̄tam. **P**opulus hic la
bijs me honorat. cor aut̄ eorū longe est a me
Chorus vō respondens. p̄h̄te se sacerdotis
monita suscepisse. d. habem̄ ad dñm̄ vnde
diligenter p̄uideat n̄ cor habens de eorū
ad seclm̄ sp̄iūsancto damnabiliter mentiat̄.
Sacerdos etiam postq̄ attentos reddidit et
deuotos hortat̄ ut gr̄as agam̄ dñs̄ dō n̄rō
qm̄ ip̄e est deus. et dator. ip̄e est dñs̄. et redem̄
tor. ip̄e est noster sc̄ saluator. **T**unc em̄ erit
verissime noster cum erit omnia in omnib̄
et sufficientia singlō. **R**ursus quia ipl̄s̄
professus est se intentum esse ad dñm̄. ideo
presbiter subiungit **G**ratias agam̄. **C**hor̄
vō sacerdotis verbum app̄ans et affirmans
respondet. **D**ignum et iustum est **D**ignum
quidem q̄ntum ad deum. q̄ ip̄e est dñs̄ deus
noster. **I**ustum q̄ntum ad nos. q̄ nos sum̄
ipl̄s̄ eius et oves pascue eius. **D**ignum quoq̄ et
iustam est q̄ntum ad. vtzq̄ ut sc̄ ipl̄s̄ simul

cum sacerdotē gr̄as agat deo a quo oīa bona
suscepim̄. **S**ubsequenter subiungit sacerdos
Vere dignum etc. **E**t sc̄m̄ magist̄ pet̄ an
tistodoren̄. **H**ic incipit p̄fatio. et p̄logus vel
p̄locutio leḡtis canonis. captans domini
beniuolentiaz. d. vere dignum et iustum est
equum et salu taē. **D**ignum quia bonus est
Iustum q̄ bñficus. **E**quum quia misericors.
Salutaē q̄ solus. vel dignum. q̄ nos meta
voluntate fecisti **I**ustum q̄ nos pura misericordia
redemisti. **E**quū quia gr̄uite nos iustificas.
Salutare. et salute plenum. quia p̄teruo nos
glorificas **N**os tibi semp̄ et vbiq̄ gr̄as agē
dñe sancte p̄ omnipotens eterne deus **V**biq̄
em̄ est dñs̄ sanctus vbiq̄ est p̄ omnipotens
et sempitern̄ deus. **V**nde p̄s. **I**n omni loco
dñationis eius benedic anima mea dño. **E**t
itē. **B**enedicam dñm̄ in omni tempe semper
laus eius in ore meo. **S**equit̄ p̄ xpm̄ dñm̄ n̄m
aduocatum em̄ habem̄. **H**ic apl̄m̄ ap̄d p̄r̄
ih̄m̄ xpm̄ dñm̄ nost̄. qui interpellat p̄ nob̄
et ip̄e est p̄piciatio p̄ peccatis nostris. qui ex
audit in omnib̄ et sua reuerentia per eum
ergo quasi p̄ mediatorem laudes offerimus
p̄ eum quasi p̄ aduocatum gr̄as exhibemus
Per quem maiestatem tuā. **M**aiestas dicit̄
q̄ maior stans. vel maior potestas. q̄ maior
est eius potestas q̄ hoīm̄. laudant angeli ado
rant dñationes tremūt p̄fates. vtzq̄ p̄ illū
laudant adorant. et tremūt p̄ quem fil̄ cum
p̄re oīs spirituum ordines sunt c̄ati. **N**am
dixit deus. **F**iat lux et facta est lux. **V**erbo dixit
et verbo fecit. q̄ verbo dñi firmati sunt celi
et omnia p̄ ip̄m̄ facta sunt et sine ip̄o factum
est nihil. **C**hor̄ angelorū nominat. q̄ angeli
huic officio nō dubitant̄ ab esse et ad nōndū
q̄ ecclesia angelis est assimilāda. adhuc ut
placeat deo. **R**ursus p̄ hoc q̄ d. dñe sancte
pater omnipotens eterne deus p̄ xpm̄ dñm̄
nost̄ q̄ laudant angeli adorant dñationes
etc. **I**ntelligit̄ q̄ eā et angeli laudant deū
nō solū inq̄ntum deum. vtzq̄ et inq̄ntum
hoīes. **D**icit ergo laudant **V**n̄ p̄s. **L**audate
eum omnes angeli eius. adorant. **V**n̄ est dr̄as
exercitus celi te adorant. tremūt. **V**nde iob
Colūne celi tremiscunt et pauent aduentū
eius. **T**remē vero dicunt̄ nō metu fortitudis
cum sint p̄fecte beati. sed administrationis
affectu vel obedientie fam̄ ulatu. **C**um sc̄m̄
apostolū oīs sint administratorij spiritus

in misterium destinati. Tremunt quae potestates
non quod ordines angelorum corporales sint. sed ideo
hoc dicitur ut intelligamus omnia caelestia terrestria
et infernalium ante aspectum diuinae maiesta-
tis tremere ac timere sicut et nos tremere ac timere
ante dominos nostros solemus. Sequitur Celi celorum
per celos hic throni accipiuntur. quod dominus beatus ait
Celum mihi sedes est. Et dicuntur celi laudare
deum quod laudis materiam praebent. unde propheta
Celi celorum et aquae quae super celos sunt laudant
nomen domini. Celi quidem diuinae iussioni obe-
diunt. quod se ostendit serenos vel nebulosos.
potestatem non habent. Cherubin quae et seraphin
ad intelligentiam eorum quae hic dicuntur. Notan-
dum est nouem esse ordines angelorum. videlicet an-
geli. archangeli. throni. dominationes. virtutes.
principatus. potestates. cherubin. et seraphin.
Angeli quae graece dicuntur nuncij latine scilicet ex-
celsi et caelestes. eo quod de caelis ad annuncian-
dum et exequendum domini voluntatem mittuntur.
Angelorum autem vocabulum officij nomen est
non natae spiritus enim sunt semper. sed cum mittuntur
angeli vocantur. Quibus ideo pictorum licentia
pennas facit. ut caelestem eorum in caelestia discursu
significet. sicut et iuxta fabulas poetarum
venti pennas habere dicuntur propter veloci-
tatem scilicet. Iuxta illud. Qui ambulat super pen-
nas ventorum. Archangeli ergo graece summi
nuncij interpretantur. Qui enim parua vel
minima angeli sunt. qui summa archangeli
nuncupantur. Archangeli ergo dicuntur eo quod
inter angelos teneant principatum. Nam ar-
chos graece latine princeps interpretatur. Sunt
enim duces et principes sub quorum ordine uni-
cuique angelorum sunt officia deputata. Quidam
autem archangelorum priuatis nominibus appel-
lantur. ut per vocabula ipsa in opere suo quid va-
leant designent. Gabriel namque hebraice in-
terpretatur latine fortitudo dei ubi etiam ipsa
potentia diuina vel fortitudo manifestatur.
Gabriel mittitur. unde ipse annunciauit christum
nasciturum. qui diabolum deuicit et humiliter
ad debellandas aereas potestates uenit. Michael
interpretatur quis ut deus. quoniam enim aliquid mi-
re uirtutis in mundo sit. hic archangelus
mittitur. et ex ipso opere nomen est ei. quod nemo
ualet facere quod facere potest deus. Unde ipse
missus est in egiptum ad immittendas illas
plagas famosas. Quidam tamen dixerunt. quod
michael est nomen unius angeli Raphael

interpretatur curatio vel medicina dei ubi etiam
enim curandi vel medicandi opere necessarium est Ra-
phael archangelus mittitur. unde ad Thob. missus
est. ut eum a cecitate liberaret. De gabriele et
michaele et raphaelle dicitur in septima parte sub
festo michaelis. Uriel interpretatur ignis dei
sicut legimus apparuisse ignem in rubro. le-
gimus etiam ignem missum de caelo. et impletum
quod preceptum est. Haec sunt nomina personalia
angelorum quae non a seipsis nec a deo imposita
sunt. sed ab hominibus et nescitur a quibus. non
alia personalia inueniuntur in scriptura. alia uero
sunt nomina ordinum. Ceteri throni domi-
nationes. virtutes. principatus. et potestates.
quibus uniuersam caelestem societatem apostolus
implet ordines angelorum et dignitates intel-
ligunt. ut iam dicitur. Sed per hac ipsam distri-
butionem officiorum. alij throni. alij dominationes
alij uirtutes. alij principatus. alij potestates
dicuntur per certis dignitatibus quibus abinuicem
distinguntur. Throni sunt agmina ange-
lorum. qui latine sedes interpretantur et vocari
sunt throni. quod illic conditor praesidet et per eos
iudicia sua disponit. Dominationes sunt hi qui
in uirtutibus et principalibus praeminent. qui pro
eo quod ceteris angelorum dominant agminibus
dominationes vocantur. Dominant ergo hic ad
nondum quod eis magis assimilari debemus. quod
usu dominandi docent. Est enim uia dominandi
facere dei voluntate. Virtutes angelice quibus
mysteria prohibentur per quas in mundo signa et
miracula fiunt propter quod et uirtutes dicuntur.
Principatus sunt. qui angelorum agminibus
praesunt. qui pro eo quod subditos angelos ad ex-
plendum mysterium diuinum disponunt princi-
patus uocabulum acceperunt. Nam alij sunt
qui administrant. alij qui assistunt. sicut et
per daniellem dicitur. Milia milium ministrabant
ei et decies milies centenaria assistebant ei.
Potestates sunt quibus uirtutes aduersae sub-
iectae sunt. et inde praetatum nomine nuncupa-
tur. quod maligni spiritus eorum potestate cohercent
ne tamen noceant quantum cupiunt. nominantur
ergo hic ad nondum quod praetatem diaboli arcere
debemus. Cherubin autem et epi sublimis
celorum potestates et angelica mysteria prohibent. quod
ex hebreo in latino scilicet multitudo seu pleitudo
interpretantur. Sunt enim sublimiora agmina
angelorum pro eo quod uicinius sunt positi diuina
scientia ceteris amplius sunt pleni. Ipsi sunt

illam conformat se angelico cantui canens
ymnum illum. Sanctus sanctus sanctus etc
quem fixtus ipa primus instituit decantari
hic est cantus puerorum quez cantauerunt dno
offerenti se illis in decima luna. qui qsi reb
uatus vsq ad qrtam decimam lunam in be
thania. Cum ergo sacdos finit laudem siue
prefationem totus chor qui repntat eam
sil canit deinde eu i gelicu ymnum. vt vna
a equalis glia a laus a honor decante p
a filio a spu sancto. Nondum autem est q
ymnus iste prim angeloz a prim hominu
verba opletit. Prima em pars laudem o
ner angeloz. Vltima hominu. Legit em in
Psaie. vj. c. q seraphin clamabant alter ad
alter a dicebat sanctus. s. dñs deus exercituu
plena est omnis terra gloria eius. Legit q in
euangelio Mat. xxi. c. a Marci. xj. c. q qui
prebant a qui sequebant clamabant dicen
tes Osanna filio dauid benedictus qui venie
in nomine dñi. Si quidem vox angeloz. scz
osanna in altissimis trinitatis a vnitatis i
deus. commendat archanum. Vox hominum scz
osanna filio dauid diuinitatis a humanitatis
in xpo psonat sacramentum. Merito aut can
tica angeloz in eam cantamus. q p hoc sac
ficiam terrena celestib iungi no dubitam
a ideo cum eis in excelsis saluari clamam
Illud etia aduertendum q ter d^s sanctus
vt notet trinitas seu distinctio psonaz. sed
semel tm dicit. dñs deus sabaoth. vt notet
diuine vñe vnitatis. q vnitatis adorac. vt sic
trinitatis a vnitatis misterio oprobe. Item
dicit ter in singlari numero sanctus a non
dicit pluraliter sancti. vt vna sanctitas i his
tribus psonis. a vna eternitas intelligat.
hoc no solu seraphin clamabant sub excelsio
dei folio scdm ppham. h a quatuor aialia
scdm Apoc. in circuitu sedis requies no ha
bebant die ac nocte dicentia. Sanctus sanctus
sanctus dñs deus omnipotens. Dicit aut deus
sanctus. a sanctificans no aut sanctificatus
Vnde scil estote. q ego sanctus sum. a dñs
deus vester dicitur p sanctus. dicente filio
Pater sanctifica eos i veritate quos dedisti
mhi. q tu sanctus es. Dicit filius sanctus
angelo pstante. quod nasce inquit ex te
sanctum vocabit filius dei. Dicit sanctus sps
sanctus xpo dicente. Accipite spm sanctum
quoz remiseritis peccata remissa erunt. Dicit

q dñs deus sabaoth. i. dñs exercituum. vñz
angeloz a hominum quoz terribilis est vt
castror acies ordinata. de q in ps^o dicit ab
angelis. Quis est iste rex glorie dñs virtu
rum etc. tot em exercitus hz de in terra. q
sunt ordines in eam. tot habz in celis quoz
ordines sunt in angelis. Nomen ergo celoz
a terre angeli a homines diuini pleni gra
hic phibent. vt ad lram celi a terra gratia
diuina replentur q deitas est vñz. Vnde
ppheta Si ascendero in celum tu illic es. si
descendero ad infernu ades. Sabaoth ergo
dñs exercituu. siue miliciay virtutum. seu
victoriay interpretat. vel omnipotens. vt
ipse sit dñs deus. a ipse omnipotens. qui ex
ercit angeloz atq hominum disponit. Et
ideo subdit pleni sunt celi a terra glia tua
hoc est. vt eoz gloria celi a terra gubernet
a qui in celis a qui in terra sut glorificent.
a honorent nomen sanctum eius. Celi aut
pleni sunt gloria re. terra vo spe. Tunc vo
in re. plena erit cum adimplebit illud. fiat
voluntas tua sicut in celo a in terra. Dum
aut dicim pleni sut celi a terra. gloria tua
agimus gras creatori de omnibz bnficiis.
Dum vero dicim. benedictus qui venit a
agim gras spualiter de bnificio redemptiois
q em ncarium est ad eternam salutem incar
nationis misteriu ohteri. recte subiungitur
Benedictus qui venit in nomine dñi. Ego
inquit veni in nomine patris mei. nomen
patis est filius de quo dicit ppheta. Ecce nomen
dñi venit de longinquo. Dum ergo sanctus
inchoat inclinari stare debent. q tunc in ca
nacnem maiestatemq diuinam. p angloz
hoing cantu recognitam venerant. Marci
dicendo benedictus etc. Et cum hec sint de
euangelio. debemus signum seu vexillum
crucis nob face seu imponere. q xps p crucem
triumphauit a nos triumphare facit. Qu
em xpus venit ad hierusalem a descendit de
monte oliueti tunc filij israhel clamauerunt
dicentes. Benedictus qui venit i nomine dñi
qui aduent xpi in hierlm significat futam
resurrectione. qn ipse veniet iudicare viuos
a mortuos a apparebit nob in eadez carne
in qua p nobis passus est a tuc in nomine
ibu omne genu flectet. celestium terrestrium
a infernoz. Vnde a ex nuc quidaz incipiunt
genu flectere a deuote orare. Sequit Osanna

qđ est vbum heđum a sigñicat salua obsecio
supplendum est ppl m tuum vl' totum mđm
opositum quidez vrbum est ex osi quod in
terpretat saluifica. & anna. quod est apud
hebreos interiecto obsecrantis motu animi
sigñicans sub deprecantis affectu. Integre
ergo dicit osanna quod nos obrupta medij
vocabuli lra & elisa dicim? osanna qđ faci
mus ex ignorantia aut scienter spñalimphā
tes vocalem elidius. put in metris fieri con
suevit. Dicit aut bis osanna in excelsis pp̄
duas ptes salutis. que sunt stola mentis &
stola carnis. quibz sancti beatificant in glo
ria. vt viz anima & corpe saluati inter an
gelos deputeñ in excelsis. v' altis scz in celo.
Repit aut hic versiculus in psalmo centesi
modecimoseptimo. quod em turbe dixerūt
osanna. hoc est qđ dicit ibi. **O** dñe saluū me
fac. & eisdez verbis ibi subingit. **B**ndictz
qui venit in nomine dñi. Sane in hoc ange
loz a hoim scntu. qñq; organa crepant
qđ a dauid & salomone introducū est. qui
instituerūt p̄mnos in sacrificio dñi organa
& alijs instrumentis musicis concrepari. &
laudes a pplō scclamari. Vextū quanto cor
maius est corpore. tanto domino deuotius
corde qđ corpore ofitem. de hoc dicit in fine
phemy qñte partis. **E**x nunc aut gestibus
& verbis xp̄i passio repñtat. Nam dyacon
& subdyaconus post dorsum vadūt ep̄i seu
sacerdotis in quo fuga ap̄loz in xp̄i passione
significat. put in ti. de oblatione dictum est
Siqui vō stant certo altae p̄spicientes in
ep̄m. sigñicant ml̄ieres que a longe stantes
eiz passionem viderūt. **O**m̄s aut & qđ retro
stant & qui in faciem ep̄i inspiciūt inclināt
se maiestatem diuinam & incarnationē dñi
venerantes. que p cantū angeloz & hoim
introducā sūt. **O**rdo em angeloz d. s. f. dñs
deus sabaoth. maiestatem introduxit diuinā
Ordo vero hoim dicit. **B**enedictus qđ venit
in nomine dñi. aduentū sigñicauit in carne
Ipsa qđ inclinatio mestitiam significat disci
puloz. de morte xp̄i qui nō audebāt se erigē
& ofiteri se esse discipulos eiz. ideoq; stant in
clinati donec dicat. **L**ibera nos a malo va
num em erat eis ante lucem surgē. v' ante re
surrectionem de xp̄o gloriari. p quam sunt
ab omnibus tribulationibus liberati. **V**n
& hec peticio in dñica orōne septima est. qui

numerus est vniuersitatis **D**e hoc dictum est
sub ti. qualiter ep̄s vel sacerdos r̄.

De Secreta seu Candone misse.

Dicit acclamatum p̄coniū sequit
lectum silentium in quo a misse
canon deuote dicit & sacz miste
rium pagit qđ sit p̄ solum sacerdotem qm̄ sm̄
matb. xp̄s solus orauit. **E**t scđm quosdaz b̄
incipit missa. qm̄ cetera sunt de solennitate
Canon aut misse a oblatō vt dictum est
in ti. de p̄fatione. & actio. a canon. & sac
fictum & secta vocat. **A**ctio dicit p̄pter facta
misteria que in eo agunt & qđ tunc cum des
agit causa nostra. vt dictum est in phemid
h̄ partis. **V**nde qđ in. c. illo. **C**ōmunicantes
r̄. a in illo. **H**anc igitur oblationem certis
diebz vltra ordinaria canonis seu actionis
verba quedam addunt & dicuntur. ideo in
missalibz in v̄arijs locis sup illas addicōes
scribit talis titl̄ seu rubrica. **I**ntra actōnez
eo qđ ille infra seu quasi in medio ip̄i actio
nis siue canonis dicit dz. **C**anon vō dicit qđ
regulis parz oposit̄ est. a sanctis em p̄ribz
aliqua vba misteria sunt ibi instituta. **C**anō
aut grece dicit regla latine. **D**icit aut canō
qđ regulariter xp̄s v̄etus sacerdos in eo repñta
tur seu qđ p hunc regulariter sit obsecrāō sic
menti. **S**acrificium aut dicit a sua pte digeri
de quo dictum est sub ti. d. oblatione **S**ecta
dicit. quasi nobis occulta. qđ humana ratio
nequaq; tm̄ plenarie misterium cape potest
Ad qđ sigñicandum merito secreta voce cele
brat. **A**d hoc etiam sigñicandum sacerdos set
tum intrans. quasi velat quibusdā cortinis
que sunt in lateribz altaris. put infra dicit
in quarta p̄ricula cononis sup verbo. **H**ac
igit. **D**icit etiā secta. qđ secreta a sub silentio
dicit. **X**p̄s em ad coniecracōnem corpis sui
ventur? secte & solus orabat. ab hora cene
vsq; dum suspensus est i cruce. qđ oracōnes
secreta sigñicat. p̄scis qđ temporibz antiqui
p̄es sub silenco sacficabant & omunicabāt
qđ etiā in sabbato sancto obhuam? **P**retea
vt iohes euangelista describit. postq; xp̄s
honorifice fuit receptus & magnificatus a
turbis cum palmis & laudibz abijt & absco
dit se. non v̄riq; trepidantis formidine. sed
dispensacōnis ofitio. quia nōdum venerat
hora eiz. qui postq; aduenit spontaneus ad
passionem accessit. **I**llud ergo xp̄i latibulū

hoc secretum silentium repñtat in quo se la
 dirigat ad dñm intenta deuotio. Tunc em
 sacerdos intrat d; in cubiculum cordis & hostio
 sensuum corporis clauso deum pñz orare qui
 exauditor est clamoris cordis. nō vocis. vñ
 anna typum gerens eadē non petitione cla
 mosa. s; tacita deuocōne. qđ petiuit impera
 uit. De qua in li. R. legit. **Q** loquebat in
 corde suo & labia ei? tñ mouebant. s; vox
 penitus non audiebat. Vnde & moysi dñs
 inquit. Quid clamas ad me. cum tñ ipse ta
 ceat. pñta etiam dicit. **D**icite in cordibus
 vestris & in cubilib; vñs opugimini. Pōt
 tñ dici. qđ prima secula repñtat temp; illd
 qñ xps venit hierosolimam ad diem festum
 nō manifeste. hec autē secreta tempus illud
 quo receptus fuit in Hierusalem cū pñnis
 & ramis. & sexta feris seq; crucifixus fuit
Prefatio vero illud quādo xps in cenaculo
 pñnum retulit. Et illo dicto exierunt i mō
 tem oliueti. sursum corda ascensionē. Scđ
 ideo secreta in silentio dicit. ne sacerdos cla
 mando his que aguntur minus intendat.
Tercio ne vox sacerdotis nimio clamore defi
 ciat. Quarto ne sacrosancta verba vitēseāt
 Ferē em qđ cum antiquitus publice & alta
 voce canon diceret omnes pene p vñ illum
 sciebant. & i plateis & in vicis decantabāt.
Vnde cum quidam pastores illum in agro
 cantarent. & panem sup lapides posuissent
 ad verbōz ipsoz plationem. panis in car
 nem ouersus est. Ipi tñ diuino iudicio igne
 celitus missi pculsi sunt. ppter quod sancti
 patres statuerūt verba ista sub silentio dici
 inhibentes sub anathemate. ne pferantur
 nisi a sacerdotibus super altare & in missa &
 cum vestib; sacris quedam etiam craciones
 que ante prefationem sub silentio dicuntur
 secrete vocant. De quo & de silentio sub ti
 de inclinacōne sacerdotis dictum est. **C**onse
 crantis ergo mens vt pmissū est. ad id solū
 d; esse intenta. Nam eos qui adorant i spū
 & veritate adorare oportet. ne vero mulce
 venientes perdant suauitatem vnguētū.
 ne importune cogitacōnes tollant deuotio
 nem orationis flabello spūs abigant. & in
 spiracōne gratie repellant quatenus auster
 adueniens & spūsanctus accedens perflet
 ortum. & montes fecundet vt aromata fluāt
 & vt vñtes abundant. **A**d qđ etiam signis

ficandum est iuo tpe. materiale flabellū dñ
 secreta dicit adhibet. **V**ac etiam ratione vñ
 ne mulce venientes pdant suauitatem vñ
 genti dici pōt. qđ canon dici d; expedite. rō
 morose & ne auditorib; tedium generetur
Vnde in Exo. dicit. **F**ac festinanter. quod o
 pmolatione agni dictum est. & pbat etiam
 ibi & comedetis festinanter sed nec nimis
 etiam festinanter. quia non debet sacrificiū
 sine sale id est di screcōne & deuotione offer
 ri debet etiam in libro legi ne vllus error cō
 tingē possit. Porro sacerdos missam celebrā
 representat ea que olim pontifex in sancta
 sanctorū egit. & que xps egit quem ille pñfi
 gurauit. **S**iquidez ea que sunt a pñcipio
 secrete v qđ in finem passionē dñi. sepultū
 & resurrectionem dñicam repñtat. **R**ecolūt
 em ibi memoria eoz que gesta sunt p ebdo
 modaz ante paschalem a decima luna pñmi
 mensis. qñ ibi abijt hierosolimaz vsq; ad
 septimamdecimam qñ resurrexit a mortu. is
 ppter qđ i plerisq; sacramentariis inter pñfa
 tionem & canonē. pñmago crucifixi depingit
 vt nō solum intellectu lre vepetiam aspectū
 picture memoriam dñice passionis inspiret
 & forte diuina factum est prouidentia licet
 humana non sit industria. pcuratum vt ab
 ea lra canō inciperet seq; a **T** q̄ hebice. thau
 dicit. que sui forma signū & mysteriū crucis
 oñdit & exprimit di cente dño p ezechielem
 signa thau in frontib; vñz p dolentium &
 gementium sup abominacōnibus hierusa
 lem. qñ p xpi passionē hec omnia in cruce
 impleta sunt & efficaciam hñt. **I**n qbusdaz
 tñ codicib; & maiestas pñis & etiā pñmago
 depingit crucifixi. vt sacerdos qñ presentem
 videat quez inuocat & que alloquit dicens
Te igitē. Et passio que hic repñtat cordis
 oculis ingerat. **S**acerdos autē osculat pedes
 maiestatis ipi? & se signat in fronte inuens
 qđ reuenter ad ministeriū passionis accedit
 quidaz tñ prius osculant pedes maiestatis.
 & postea crucifixi. scđm seriez canonis. **A**lij
 econtra. qđ p filium puenit ad pñm deinde
 dicens. **T**e igitur. se inclinat. vt ibi dicitur
Secreta ergo passionem repñtat. passio
 incipit ibi. **V**ñ & memores tñ. crucifixo ibi
 hostiam puram. hostiam sanctam. hostiam
 immaculatam **O**ratio vero a cruce in cruce
 incepta ibi. **D**u pñlices te rogamus tñ. **E**pi

T

seu sacerdotis inclinatio. tunc facta ante altare significat emissionem spiritus capite inclinato. Eleuatio uocis cum dicitur Nobis quod significat exclamacionem centurionis dicentis. uel filii dei erat iste. Due cruces super corpus et calicem facte docent christum pro duobus populis crucifixum. Oblata in calice significat corpus christi. Vinum in calice sanguinem eius. Subdiaconus a facie episcopi incipientis pro nobis. significat mulieres sepulto domino recedentes a monumento. Patena significat feminarum corda in obsequio sepulchre cristallitudine caritatis patentia. prout in ti. d. oblatione dictum est. De his pro sua loca dicitur. Tradit autem quod Gelasius ipsa quinquagesimus primus a beato Petro canonem principaliter ordinauit. Non enim secreta tota sibi ab uno opposita est. prout dicitur in tertia particula super uerbo. communicantes. Et licet alia uerba sint ab aliquibus quos tamen ignoramus addita. que in euangelij textu non continentur ut dicitur in. vii. particula super uerbo. Eleuatio oculis. nulli tamen subtrahere uel addere licet. nisi forte. quoniam eorum nomina pro quibus nominatum sacrificium offertur. sicut inferius in decima particula ostendit. Notandum uero est quod quidam sedent in canone missae significantes apostolos. qui sedebant tristes de nece domini in cenaculo. Alii stant significantes moysen qui extensis manibus orabat. et Aaron et huiusmodi illius manus sustentabant. De quo sub eadem oratione dictum est. Quidam uero ut alii ex ministris non sedent non stant. sed in uelutibus sacris sunt facie inclinati. prout dictum est sub ti. de sanctus. et sub ti. qualiter sacerdos et ministri ad altare stare debent etc.

Expositioni canonis hic vacare preuidimus. Verum quicquid exponendo conam exprimere uix nullius apparet esse momenti. Deficit namque lingua sermo disparet. superat ingenium opprimere intellectum. pullabo tamen ad ostium. ut amicum accomodet mihi tres panes. qui maxime in hoc sermone necessarij erunt. ut uis fidem que petit et accipit uitam. Spem que querit et inuenit uiam. Et caritatem que pullat et aperit ueritatem. Canon autem undecim continet partes. Secunda incipit ibi. Memento domine. Tercia ibi. Communicantes. Quarta ibi. Hanc igitur. Quinta ibi. Quam oblationem. Sexta ibi. Qui pridie. Septima ibi. Sili modo. Octaua

ibi. Unde et memores. Nona ibi. Supplices te rogamus. Decima ibi. Memento. Undecima ibi. Nobis quod. Alii dicunt quod continet duodecim partes. Secunda pars incipit ibi. In primis. Tercia ibi. Memento. Quarta ibi. Communicantes. Quinta ibi. Hanc igitur. Sexta ibi. Qui pridie. Septima ibi. Unde et memores. Octaua ibi. Supra que propicio. Nona ibi. Memento. Decima ibi. Nobis quod. Undecima ibi. Per quem hec omnia. Duodecima ibi. Oremus preceptis. salu. mo. Sed secundum alios sex solum continet partes. Secunda incipit ibi. In primis. Tercia ibi. Communicantes. Quarta ibi. Hanc igitur. Quinta ibi. Supplices te rogamus. Sexta ibi. Oremus preceptis. sal. Sunt etiam qui dicunt quod quingenti sunt partes. Unde et quinquies pro christum dominum nostrum. excluditur eo quod quingentesima domini passionem oratio fidelium exaudiat. de hoc dictum est in hi. phemio huius partis. Incipit ergo. Canon et eius prima particula. Te igitur. et exponit ibi. certe sacerdos enim hoc dicens alloquitur deum tanquam patrem. uel istud ergo continuat precedentia. quasi diceret. Tu es sanctus dominus igitur clementissime pater. et clarissima mente abundantissime. uel. misericordissime. uel. mentem clarificans. Mens enim clarificat cum deum appetitum sentit. que uerba dicendo sacerdos se ante altare inclinat. significans quod petrus inclinauit se dum prospexit in monumentum. Rursus hec sacerdotis inclinatio in principio canonis humilitatem christi ad passionem quod sacerdos ipse cum reuerentia ad misterium crucis accedit significat. Et in his uerbis notat. quod sic legalis sacerdos uultum uersus sacrificatorum habebat prout dictum est in phemio huius partis. sic et nostrum ad dei clementiam cor debet habere et sicut pontifex intrabat ad sancta sanctorum semel in anno. ferens sanguinem hirci aut uituli. sic et christus pro populo sanguinem introiuit semel in sancta eterna redemptione inuenta. sic et minister ecclesie intrat cum sanguine in sancta sanctorum. quatenus in mente memoriam sanguinis christi gerens. Secunde inchoat misterium. qui non solum mente. sed etiam crucis signaculo. de quo etiam dicitur christi recitat passionem. Sequitur supplices. et humiles. utriusque accipias habere. et ut accipias seu ut grata habere. et hic osculat altare in reuerentiam passionis pro hoc operari se ostendens. Hanc eadem die

qua laudes a turbis xpo sūt acclamate viz
x. luna primi mensis. qñ scdm legem tipicē
agnus in domos hebreoz inferebat **V**erus
agnus ihs xps ingressus est hierosolimam
et multis insidijs querebat ad mortem tra-
ditus autē est a tribus scz a deo p nobis. vñ
apls. **P**roprio filio suo nō peperit deus. h
p nobis tradidit illū. **A** iuda vñ in **M**atth.
Querebat iudas oportunitatem vt eum tra-
det. **E**t a iudeis pilato. **V**nde in iohē **G**ens
tua et pontifices tui ediderūt te mihi. **P**ria
traditio fuit ex grā. q dilexit nos et edidit
seipm p nobis. **S**ecda ex auaritia. q ostitue-
runt ei. xxx. argenteos. **T**ercia fuit ex inuidia
Sciebat em pilat q ex inuidia tradidissent
eum. **D**eus ergo tradidit ex dono. **I**udas p
munere. **I**udeus in sacrificium illibatum. **A**d qd
designadum sacerdos facit tres cruces sup
oblatam et calicem cum dicit. **N**ec dona. h
munera. hec sancta sacrificia illibata. quasi
diceret. **O**fferim tibi clementissime pr. hec
dona. hec munera. hec sancta sacrificia om-
emorantes illam traditionem. quas de fecit
ex dono. iudas p munere. iudei i sacrificium
illibatum. singli tamen ad mortem. mortem
aut crucis. **S**ecdo etiam fiunt tres cruces in
reuerentiā ei q est trinus deus. et potentia
fit ouersio panis et vini. **T**ercio i figuram
triplicis vnionis in receptione saluatoris.
Quarto i memoriā trine crucifixionis. **P**ria
fuit in volūtate psequentiū. de qua **M**atth.
xxvj. **C**ollegerunt pontifices etc. **S**ecda fuit
in voce clamantium. d qua **M**atth. xxv. **A**t
illi magis clamabant. crucifige eū. **T**ercia
fuit in crucifixione manū et pedum. d qua
lu. c. **C**rucifixerunt eum. **Q**uinto in tribus
crucibz. tempz ante legem qd tribz disting-
uit interuallis. inuimus scz ab adā ad noē
inde ad abraam. et inde ad **M**opsen **I**nde
quibz tempibz iusti xpm suis sacrificijs prefi-
gurauerūt. vt abel in agno. **M**elchisedech
in pane et vino. et abraam in filio. **V**er p
premissa tria verba nō aliud atq; aliud di-
h res vna p sui magnitudine diuersa appel-
lacōne laudat. **D**onum quidem est dantis.
Munus accipientis. **S**acrificium offerentis
Pater dedit filius obrulit. spūsanctus acce-
pit vñ apls. **X**ps p spūsanctum semetipm
obtulit deo imaculatum. singuli tñ dederūt
obtulērunt et acceperunt. **S**ed ad distincti-

onem dicit pater dedisse ppter autoritatem
filius obrulisse ppter humilitatem. spūsanctus
accepisse ppter begetatem. **E**adem em sacrificia
dona sūt simul et munera. dona sunt nobis
ad sustentacōnez a deo collata. **M**unera sunt
a nobis. deo vt lauderūt oblata. naz et que
sacris offerunt alta ribz. et munera nūcupan-
tur. et dona **V**ñ et dñs inquit in euangelio
si offers munus tuum ante altā. vade pri-
reconciliari frī tuo. **E**t daniel dixit ad baltha-
sar. **M**unera tua tibi sunt et dona tua alteri
da. **E**t alibi. **R**espexit deus abel et ad munera
ei. **S**acrificia dicunt. q sacrificant et offerunt
p peccis nostris et nos sacros effitiunt. **V**ñ
apostolus inquit de pontifice vt offerat dona
et sacrificia p peccatis. **S**ermonum i incul-
catio pie deuocōnis est excitacō. et ineffabil
omendatio sacramenti. qd sacramentum digne
eucharistia appellat prout dicit in .vj. parte
sup vbo qui pridie xpe aut munus hominū
donum deo dat. **N**az munera dicuntur que
manibz danē. vñ accipiunt. **R**ursus dicunt
dona quo ad panem. in quo est farina et aq
Munera quo ad vinum. i quo est vinum et
aqua. hec sancta sunt sacrificia quo ad vtrūq;
fm **A**ug^m. **D**ona referim cū nosmetipsos
deo offerimus et donam. **M**unera cum ei
beneficiorū memores sum. **S**acrificia illibata
cum ei humilitatem et laudes impendimus
Et nō q ideo dicit plaliter dona. munera
sacrificia. q panis et vinum priusq; consecrant
et diuerse sūt species substantiarū. et diuerse
substantie speciez. h vbi consecratio celestis
accesserit. species quidez remanent h substā-
tie ouertunt. **I**taq; diuersa sunt cōtinentia
h vnicū est otenum. **N**am idem sub vtraq;
spetie continetur. licet non in idem vtrāq;
substantia conuertat sicut infra planius et
plenius oñdet. **D**icunt etiam et illibata. q
panis et vinum cōsecrant in sacrosanctum
corpus et imaculatum sanguinem ihu xpi.
Non em dicunt illibata q nōdum gustata
h potit dicunt illibata. i imaclata. que sine
macla cordis et corporis oportz offerri qtenz
et cor ab iniquitate. et corpus ab imundicia
purget anteq; offerantur. **Q**m vt ait apls
Quicunq; manducauerit panem et biberit
calicem domini indigne reus erit corporis et
sanguis dñi. **P**robet aut seipm homo et sic
de pane illo edat et d calice bibat. qui enim

177

manducat et bibit indigne iudiciū sibi mā-
 ducat et bibit. **D**icuntur ergo illibata. i. sine
 labe sic agnō paschal' imāgular' q̄ significat
 xpm qui est sine macula. i. ruga vel illibata
 i. incorrupta nō q̄ substantia panis et vini
 corrumpi nō possit. s̄ quia corp' et sanguis
 filij dei in que virtute verbor' species iam
 tñsubstantiate corrumpi nō pnt. **V**nde ps.
Nō dabis sanguinem tuum vidē corru pōnez
Tercio dicit illibata. ad nōndum q̄ nullus
 ēneus ad fidem d; app̄ximare illis ut dicit
 in tertia pticula sup verbo. **C**ōmunicantes
Tria aut sunt ec̄ie sac̄tia. p̄ tria que he
 bant in veteri test. figurata put dictum est
 p̄hemio hē partis. **S**equit In primis que
 tibi offerimus ec̄ie. **V**ane legalis pontifex
 ingrediens i sancta sanctor' orabat. ut dcm
 est in p̄hemio hē partis. et xps an passionē
 oravit se glorificari. discipulosq̄ conseruari
Et nunc etiam sedens ad dextram p̄ris in ē
 pellat p̄ nob. sic et noster minister sequens
Aaron et xpm p̄ tota supplicat ec̄ia que est
 in prelatiis et subiectis ec̄ie. **L**icet aut vn' tñ
 sacrificium offerat. tñ pluraliter dicit. offeri
 mus. q̄ sac̄dos nō tñ in sua. s̄ i totius ec̄ie
 p̄sona sacrificat. quap̄pter in sacramento cor
 poris xpi. nil a bono maīd. nil a malo min' d
 pficiē sac̄dote. put dictum est in p̄hemio hē
 p̄ris. **V**ex nobis hic vestigandum occit
 quib' et p̄ quibus et qualiter et quare. sac̄ti
 cium altaris offerre debeamus. **E**t quidem
 hec quatuor ex ip̄o canone colligē possum' d
 euidenter. quib' soli deo viz individue tri
 nitati p̄ quib' p̄ ec̄ia sancta catholica. viz
 p̄ omnib' orthodoxis qualiter in vnitare
 fidei viz in cōmunionē sanctor'. quare pro
 beneficiis corporalib' spūalibus et eternis. s̄
 oib' p̄i deū **P**rimū notat ibi. **T**ibi reddūt
 vota sua eterno dō viuo et vero. **S**cōm ibi
 p̄ ec̄ia tua sancta catholica. **T**ercium ibi.
Cōmunicantes et nemo. ve. **Q**uartum ibi.
 p̄ redempcōne animar' suar' p̄ spe. et incol
 sue. **S**acrificium ergo laudis offerē. et ḡnali
 ter p̄ cunctis. et specialiter p̄ quibusdam.
 sc̄; pro prelatiis qui sunt iux' apl'm in subli
 mitate cōstituti. et pro subditis pro viris et
 mulierib'. pro sac̄dotib' et astantibus. pro
 nobis et nostris. **D**e prelatiis et subditis ibi
 vna cum famulo tuo ip̄a nostro et omnib'
 orthodoxis. **D**e viris et mulieribus ibi. **M**e

mento dñe famuloy tuoy famular'q̄ tuoy.
De sacerdotibus et astantibus ibi. omnium
 circumstantium. et qui tibi offerunt hoc sac̄
 ritium. **D**a nobis et nostris ibi. pro se suisq̄
 omnib'. sic ergo exponēda est lra. **Q**ue tibi
 offerim' in primis. i. p̄ncipaliter p̄ ec̄ia tua
 sancta catholica. i. vniūfali. toto ter' orbe
 diffusa. s̄ fidei sac̄mentis vnita. quam. i. vt
 eam pacificare digneris. vt habeat pacē ab
 hereticis et scismaticis. et adunare. q̄ displa
 est inter phidos et paganos. **V**el hic dicit q̄
 orandum est pro discordantib' ab inuicem.
 quam et custodiē digneris a vicijis et demo
 nibus et regere in p̄ sp̄is et aduersis. **I**dem
 tñ videt esse pacificare qd̄ adunare custodiē
 qd̄ regere. **T**unc em̄ pacificat cum fidelium
 mentes adunat. vt p̄ sp̄m sanctum caritate
 diffusa ml'itudinis credentiū sit cor vnum
 et anima vna. **T**ūc custodit cum inter mōi
 pticula regit. vt d̄ sancto mittens auxilium
 eam de sp̄on tueat. licet em̄ in **A**poc. septem
 scribat ec̄ijs. vna tñ in cāticis est columna
Raz sapia edific. si. do. et excidit col. septem.
 vna igit ec̄ia septem ordinib' distributa
 vel septem crismatib' insignita. quam ipse
 pacificat et adunat. **I**lle custodit et regit. q̄
 p̄pter ip̄i' regimen et munimen vnum apo
 luit vniūfali vt om̄s ab vno sicut corpus a
 capite gubernent p̄ quo statim oratur cum
 dicit. vna cum famulo tuo ip̄a nro. q̄ verba
 addidit clemens ip̄a. **N**am vt inquit. **P**ela
 gius ip̄a. cōstat ab vniūfalo orbe sepatos esse
 qui qualibet dissensione inter sacra misteria
 apl'ici pontificis memoriam sc̄m cōsuetudi
 nem nō frēgant. qui vero nō sunt de rōna
 dio. pro suo q̄ debent orare pontifice. qua
 tenus vnitatem sp̄s in vinculo pacis obse
 uet. **V**nde debent dicere verba seq̄tia sc̄; et
 antistite nostro. **A**ntistites tñ ip̄e celebrans
 nō d; ea dicere. **Q**d̄ vero addunt quidaz de
Antistite et **R**ege noua cōditio est. vbi orā
 dum esse pro prelatiis ostendit. orādum etiā
 esse pro p̄ncipe apl's docet ad **T**hymot. ij. c.
Oblecō inquit p̄mo omni fieri. obsecracōes
 orationes. postulacōnes et grāz acōnes p̄
 omnib' hominib' pro regibus. et omnib'
 qui in sublimitate sunt cōstituti vt quietam
 et tranquillam vitā agam' in omni pietate
 et castitate. **S**icut em̄ due sunt vite. celestis
 viz et terrena. vna qua sp̄s viuūt ex deo. et

... qui tibi offerunt hoc sac̄ritium. **D**a nobis et nostris ibi. pro se suisq̄ omnib'. sic ergo exponēda est lra. **Q**ue tibi offerim' in primis. i. p̄ncipaliter p̄ ec̄ia tua sancta catholica. i. vniūfali. toto ter' orbe diffusa. s̄ fidei sac̄mentis vnita. quam. i. vt eam pacificare digneris. vt habeat pacē ab hereticis et scismaticis. et adunare. q̄ displa est inter phidos et paganos. **V**el hic dicit q̄ orandum est pro discordantib' ab inuicem. quam et custodiē digneris a vicijis et demonibus et regere in p̄ sp̄is et aduersis. **I**dem tñ videt esse pacificare qd̄ adunare custodiē qd̄ regere. **T**unc em̄ pacificat cum fidelium mentes adunat. vt p̄ sp̄m sanctum caritate diffusa ml'itudinis credentiū sit cor vnum et anima vna. **T**ūc custodit cum inter mōi pticula regit. vt d̄ sancto mittens auxilium eam de sp̄on tueat. licet em̄ in **A**poc. septem scribat ec̄ijs. vna tñ in cāticis est columna **R**az sapia edific. si. do. et excidit col. septem. vna igit ec̄ia septem ordinib' distributa vel septem crismatib' insignita. quam ipse pacificat et adunat. **I**lle custodit et regit. q̄ p̄pter ip̄i' regimen et munimen vnum apo luit vniūfali vt om̄s ab vno sicut corpus a capite gubernent p̄ quo statim oratur cum dicit. vna cum famulo tuo ip̄a nro. q̄ verba addidit clemens ip̄a. **N**am vt inquit. **P**elagius ip̄a. cōstat ab vniūfalo orbe sepatos esse qui qualibet dissensione inter sacra misteria apl'ici pontificis memoriam sc̄m cōsuetudinem nō frēgant. qui vero nō sunt de rōna dio. pro suo q̄ debent orare pontifice. quatenus vnitatem sp̄s in vinculo pacis obse uet. **V**nde debent dicere verba seq̄tia sc̄; et antistite nostro. **A**ntistites tñ ip̄e celebrans nō d; ea dicere. **Q**d̄ vero addunt quidaz de **A**ntistite et **R**ege noua cōditio est. vbi orādum esse pro prelatiis ostendit. orādum etiā esse pro p̄ncipe apl's docet ad **T**hymot. ij. c. **O**blecō inquit p̄mo omni fieri. obsecracōes orationes. postulacōnes et grāz acōnes p̄ omnib' hominib' pro regibus. et omnib' qui in sublimitate sunt cōstituti vt quietam et tranquillam vitā agam' in omni pietate et castitate. **S**icut em̄ due sunt vite. celestis viz et terrena. vna qua sp̄s viuūt ex deo. et

altera quia caro, uiuit ex spiritu. ita due sunt
partes ecclesiastica uidelicet et mundana una
que moderatur spiritualia et altera que mo-
deratur carnalia. Ista per clericos. illa per
laycos. post utramque potestatem orandum est
per omnibus orthodoxis. qui utramque fidem
catholicam uis et aplicam venerant et colunt
et sic heretici et scismatici excludunt. Ortho-
doxi enim quasi gloriantes dicuntur. qui uis
deum recte fidei confessione glorificant

Memento domine famulorum famularumque
tuarum et omnium circumstantium.
Secunda psalmus in qua etiam osten-
ditur orandum esse pro subditis. Et ex hac iuncta
uero uerborum euidenter conuincitur. quod in hoc loco
debeat sacerdos specialiter uiuos quos uoluerit
memorare. quoniam sublegetur. Memento defunctorum
poterit agere memoriam specialem. Hinc etiam
euidenter apparet quoniam sanctum sit et salubre
missarum inesse mysterium. cum sacrificium euca-
ristie pro circumstantibus specialiter offeratur.
Vix cum deo nihil ignoret. nisi aliquid ualeat
obliuisci. quod est quod petimus. ut deus memi-
nerit nostri. Porro deus dicitur scire quos
approbat. Unde nouit dominus qui sunt eius. Et
dicit nescire quos reprobat. unde non noui uos
Rursus dicit obliuisci malorum. cum malus ad
bonum reuertitur. Unde si impius egerit penitentiam
omnium iniquitatum eius non recordabor.
Et dicit obliuisci bonorum eum bonus ad ma-
lum peruertit. Unde si iustus a iustitia sua se-
uerterit. omnino iniustitias eius non recordabor.
Deus etiam quoniam recordatur ad miserendum.
Unde memento mei deus meus. quia uentus
est uita mea. Quandoque ad puniendum. Non
Memento domine filiarum edom in die hierusalem
Perimus ergo non ut nostri meminerit. sed ut
nostri misereatur. Secundum illud. Reminiscere
miserationum tuarum domine. et misericordiam tuam.
Sequitur
Quoniam tibi fides cognita est et non deuotio.
quod qui preciantur fidelibus et deuotis quod solus
fides in conscientibus. quod recte credant. et deuote
te diligant. utpote reuerentia scrutator et cordium
deus. scilicet dominus. occultorum omnium perscrutator
in cuius conspectu nulla creatura est inuisibilis
Pro quibus tibi offerimus. uel qui tibi offe-
runt hoc sacrificium laudis. quasi diceret.
Memento domine non solum eorum pro quibus offe-
rimus. sed etiam sacerdotum qui offerunt. hoc
sacrificium laudis. Cum enim sacerdos offert

pro populo. nihilominus et pro se. uel ideo dicit.
Pro quibus tibi offerimus. uel qui tibi offerunt
quod non solum offerunt sacerdotes. sed et uniuersi
fideles. Nam quod specialiter adimplet mini-
sterio sacerdotum. hic uniuersaliter agit uero
fidelium. uel pro quibus offerimus. sed actu uel
qui tibi offerunt sed deuotione. Dicit autem sa-
crificium laudis. secundum illud apostoli. Quicquid
facere debetis omnia in laude dei facite. ut deo
laudet in uobis. Secundo sacrificium laudis di-
citur quod christus gratias agens illud instituit. prout
dicitur in. vii. pericula super uerbo. gratias agens
Tercio ideo quod cum deo quicquid offerimus sua
sibi reddimus non nostra largimur. Unde si
esuriero non dicam tibi. meus est enim orbis
terre et plenitudo eius. Ergo immola deo sacri-
ficio laudis. et redde altissimo uota tua.
Quarto quod deum laudare debemus non solum
quod passus est pro nobis. etiam nobiscum est
quotidie usque ad consumationem uite uel quod
non solum se dedit pro nobis in precium. sed etiam
quod dedit se nobis in cibum. ut pro precium. et
dimittet nos a morte. pro cibum aleret nos ad
uitam. Unde Qui manducat me. uiuit prope
me. pro se effugalis est. et explicatio eius quod se-
quitur sed pro redemptione animarum nostrarum. Pro
spe. sa. et in co. sue. Sequitur suisque omnibus. et
uix obsequiis uel affinitibus familiaribus. uel
amicis licet enim diligere teneamus etiam inimicos
Secundum illud. Diligite inimicos uos. Seruare
tamen debemus ordinem caritatis qui incipit a
seipso. Secundum illud. Introduxit me rex in cel-
lam uinariam. et ordinauit in me caritatem
Nam et apostolus ait. Dum tempus habemus
operum bonum ad omnes. Maxime autem ad do-
mesticos fidei. pro redemptione animarum suarum
et. quasi non pro temporali lucro uel appetitu
terrenorum. sed pro spe salutis et incolumitatis
sue. et pro salute uel incolumitate speranda.
spe enim salui facti sumus. pro salute quidem
mentis. et incolumitate corporis. Nam utraqque
sanctas est ab illo. qui dicit. Salus populi ego
sum. Vix utraqque sanctas puenit ex redemp-
tione anime. et de remissione peccati. sic contra
de reatu peccati procedit infirmitas utriusque
Iuxta sententiam ueritatis Ecce sanus inquit
factus es itaque noli peccare. ne deterius aliquid
tibi contingat. Porro etiam sunt hominis
bona. corporalia. spiritualia et eterna. uix infima
media et suprema. pro quibus sacerdos dicit se

offerre. pro corporalibz. i. pro incolumitate. p. spūalibz. i. pro redemptione. pro eternis. i. pro salute. Nam & dñs docet nos pro his tribz orare viz pro eternis. Vnde adueniat regnum tuum. Pro spūalibz. Vnde fiat voluntas tua sic in celo & in terra. Pro corporalibz. Vñ Panem nostrz quotidianum da nobis hodie. **O**fferimus ergo sacrificium pro eternis. ut dent nobis premium. Pro spūalibz ut dentur nobis in meritum. Pro corporalibz. ut dent nobis ad mīticulum. ut p. hec & ista perueniamus ad illa. Vex cum dicat apls. **Q** virtus infirmitate p. hēit. **E**t itez cum infirmor. tūc fortior sum. qd est qd pro corporali incolumitate sacrificium laudis offerimz. nisi ut nobis o. seruata v. reddita sanitate gratiaz a. diones in ecia referamz. **S**equit. Tibiz reddunt vota sua. **V**ota sua dicunt que voluntarie promittunt. qd volenter & libenter deo vouē a votū reddē debemus. **V**ex cum nra donemus. & aliena reddamus quō vota si sua sunt reddunt. & non potius donant. vel si reddunt quō sua sunt & nō potē aliena. **P**ane votū bonū & hominis & dei est. h. dei ppter autoritatē gratie. hominis ppter libertatem arbitrij. ppter qd dicit apls. **N**on aut ego. h. gratia dei mecum est.

Communicantes icia p. Ciriciū ipa addidit hec verba. **C**om. & me. **v.** **P**ane pontifex ut lex iubet thuribulum v. uis carbonibus plenis intra sancta. sanctoz secum portabat sicut in p. hemio h. p. tūc dicit. **E**t xps. carnis sue thuribulū omni v. tute plenum tulit ad astra. sic & sacerdos noster xpi vicem tenens. vacuus a peccatis & plenus virtutum odoribus ad sacrificium altaris accedē debet.

Communicantes & memoriam venerantes. **C**ommunicare. i. qd p. ticipare. qd sanctoz & angeloz p. scuis o. municare debemz. **Q**uatuor aut modis i. ecia o. municat. put dicit in sexta p. ticula sup. verbo. **Q**ui pridie.

Memoria venari. i. qd memoriaz honore biliter colere qd beata maria v. go. p. aduentum s. s. genitrix facta est filij dei ihesu cristi dñi nostri qui deus & homo est. **I**llud aut nōndum est. qd secreta nō tota s. l. ab vno. h. p. ticulam a plibz ex eo p. pendit fuisse o. posita. qd tet. in ea sanctoz o. memoratio reperit.

licet hoc ipm p. uenerit ad laudes & gloriā trinitatis. **I**n scda quippe commemoracōne sup. plentur. qui de primitiuis sanctis deesse videbant in prima. **v.** in ea o. memoracōe que fit ante o. ssecrationem corporis xpi postulat sanctoz suffragium. **I**n ea v. o. que fit an o. ssecracōnem corporis xpi sanctoz cō. s. r. tium implorat. qd nimiz anteq. corpus xpi. quod est vniūsalis ecia o. ssecrat. i. anteq. regnum adueniat. n. c. r. ium est nobis i. via sanctoz suffragium ut meritis eoz & precibz diuine p. tectationis muniam. auxilio. h. vbi corp. xpi fuerit cō. s. c. r. tium. i. vbi regnum aduenit. assequem. in p. r. i. a. sanctoz o. s. r. tium. ut societatem & p. tem cū sanctis apls & martiribz habemus. **I**n via quippe cō. municam. cum sanctis p. fidem quaz ipsi h. habuerūt & nos habeam. **I**n patria v. o. participabimus cū sanctis p. spem. quaz ipsi h. & nos habebimus. **N**os em. fidem habemus a spem. & illi spem h. & rem. nos p. curimus. stadiū isti possident brauium. nos pugnamus in via illi triumphant in patria. **C**ō. municam. i. & memoriam veneram. apl. o. ac martir. a. precipue gl. iose virginis dei genitricis marie. ut eoz suffragio de fide p. ducam. ad spem o. stadio pueniamus ad brauium de via ad patriam t. n. s. e. a. m. **I**n primis aut nominat nomen beate marie. qd ipa cum qui oblat. est. & qui vera hostia est. genuit. & in celis obtinet p. n. c. i. p. a. t. u. m. **N**ominant a. duodecim apli a. duodecim martires. qui om. s. h. e. s. a. c. h. i. t. y. t. e. s. t. e. s. f. u. e. r. u. n. t. a. p. a. s. s. i. o. n. e. m. x. p. i. v. e. r. b. i. s. a. e. s. s. u. s. i. o. n. i. s. s. a. n. g. u. i. s. t. e. s. t. i. m. o. n. i. o. p. r. o. b. a. u. e. r. u. n. t. **I**n hac aut o. memoracōne sanctoz illud ob. s. e. r. u. a. t. e. c. i. a. qd antiquitas agē cō. s. u. e. u. i. t. ut in orationibz suis recolat pat. y. memoriam q. t. e. n. u. s. e. o. z. m. e. r. i. t. i. s. s. u. f. f. r. a. g. a. n. t. i. b. z. f. a. c. i. l. i. u. s. o. b. t. i. n. e. a. t. q. u. o. d. i. m. p. l. o. r. a. t. s. i. c. & m. o. y. s. e. s. p. r. o. p. e. c. c. a. n. t. e. p. p. l. o. i. n. t. e. r. c. e. d. e. n. s. p. a. t. y. m. e. m. o. r. i. a. m. i. m. p. o. s. u. i. t. d. i. c. e. n. s. **R**ecordare abraam. p. s. a. a. c. & i. a. c. o. b. s. e. r. u. o. z. n. e. **E**x. o. x. x. i. j. s. i. c. & a. z. a. r. i. a. s. o. r. a. s. s. e. l. e. g. i. t. i. n. f. o. m. a. c. e. n. e. q. u. e. s. u. m. u. s. a. u. s. e. r. a. s. m. i. s. e. r. i. c. o. r. d. i. a. m. t. u. a. m. a. n. o. b. i. s. d. n. e. d. e. u. s. n. r. p. p. t. e. r. a. b. r. a. a. m. d. i. l. e. c. t. u. m. t. u. u. m. a. p. s. a. a. c. s. e. r. u. u. t. u. u. m. & i. s. r. a. h. e. l. s. a. n. c. t. u. m. t. u. u. m. **E**t qm. e. z. v. n. i. t. a. t. e. e. c. i. e. nō. e. s. t. l. o. c. u. s. o. f. f. e. r. e. n. d. i. s. a. c. h. i. t. i. u. v. n. i. t. a. t. i. s. i. d. o. s. a. n. c. t. o. z. m. e. m. o. r. i. e. o. m. u. i. c. a. m. i. n. s. a. c. h. i. t. i. o. q. u. a. t. e. n. u. s. i. n. o. m. u. n. i. o. n. e. s. a. n. c. t. o. z. s. a. c. r. i. f. i. c. i. u. m. o. f. f. e. r. a. m. u. s. **N**am sicut vnus panis ex mltis

granis & vnum corpus ex multis membris
sic ex multis fidelibus vna constat ecclesia.
Scriptum est em. alienigena non vescet ex
eis. qm sancta sunt. & ideo solu illum ad esu
eius h' agni recipimus. qui nostre coniunct
est domui. viz omem domesticum fidei a pn
cipe vsq ad plebeu. a iplo vsq ad publica
num. Scripserunt aut quidaz. q q sacdos
legalis scripta habebat i longion nomina
duodecim tribuum seu patz. **Exo. xxx.** Ideo
in h' rei memoriam p resbiter nominat me
moriā beate vginis. & aploz & quozdam
martiz. Sed cum ecia inter sanctos magni
fice memoriāz ofessorz veneret. quare in ca
none non sit de illis comemoratio. Rñderi
potest q canon pri' fuit editus q memoriā
sanctoz ofessorz ecia celebraret. Nam omis
fere sancti q in canone omemorant precesse
re siluestz. preter iohem. & paulum. & mar
cellinum. & petz. qui proximo successerunt
Ecia vero post tempus beati siluestri cepit
memoriā sanctoz ofessorz venari. Canon
aut ex eo quincit precessisse. q aploz catho
logus nō ita repit in illo dispositus. sicut i
emendacōribz codicibus siue in eu. ng elijs
Inuenit em in prioribz editionibz. vt dicit
Ieronimz. nō solum euangelistaz mutatus
est ordo. s' etiam verborz & sententiaz erat
ofusa omixtio. Potest etiam dici. q ideo in
canone solum sit mentio de martiribus. q
cum hoc sacmentum sit sacmentum amoris
in ipsius sacamenti misterio dz solum fieri
memoria de illis. in qbz spetialibz apparuit
signum veri amoris. In aplis apparuit per
tempalium abiectionem. In martiribz per
corpz tormentis expositionem. De primo
math. xix. Ecce nos reliquimz omnia & De
scō sapie. iij. Et si coram hoibus tormenta
passi sunt. Rursus ideo nō sit mentio de cō
fessoribus. q illi nō sunt passi sicut xps. &
passionis est memoriale hoc sacmentum.
Gregoz. iij. addidit hec vda scz illa. que in
quibusdaz ecjs dicunt scz quoz solennitas
hodie in cōspectu tue maiestatis celebratur
Dñe deus noster in toto orbe terraz. **Ter**
minat aut hec pticula p eundez dñm nostz
sicut em p h' ium oia facta sunt ita & p ipm
habent omnia esse reparata & terminata.
Et scdm quosdam nō dz hic rñderi amē neq
vsq ad fractiōnem hostie. q angeloz chor?

sancto ministerio assistens. rñdet amen. hoc
tñ nō vbig suat. de hoc dicit in. xi. pticula
Hanc igit oblacōez. **Quarta** p
& hoc dicendo sacdos in quibz
dam ecjs pfunde se inclinat.
Sane legalia pontifex orans fumo thi
miamatis obumbrat & tegebat. ne pateret
alicui dum cremaret incensum. sicut in p
hemio h' parti dictum est. Et xps dum p
interpellat p nobis angeloz ptransit intui
tum. quia intelligi non potest qntum pntia
sumpte carnis impetret apud p
Sacerdos q dum vicem xpi gerit qdam mō
tegit & latet. q n' cogitari n' narrari potest
qnta virtus & potentia sit in verbis eius i
hoc misterio. quia latet homines & ang'cs
Ad qd rñrandum in quibusdā ecjs sacdos
secretam intrans. quibusdam cortinis. que
tūc extendunt quasi tegit & velat h'uitutis
nostre. & mee. & cundoz qui tibi seruiunt &
famulantur. Et nota q due sunt seruitutis
spēs. vna que soli creatori debet que dicitur
latria. Altera que creaturis impendit. que
vocat dulia. quasdam em creatas possumz
inter omnia venari. Vtraq spēm dñs de
tinet dicens. **Reddite** que sūt cesaris cesari
& que sūt dei deo. Vñ vsus. Latria fit dño
debet dulia suo **Ad** corpus xpi fert p dulia
v'e. Latria ergo est h'uitium. siue cultus soli
deo tatori. debitus. q debemus sup omnia
reuereri. **Ad** eam quidez ptinent templa. &
altaria sacdotia sacria festiuitates. cerimo
nie & huiusmodi. q soli deo sunt exhibenda
Auz illud. dñm deum tuum adorabis. & illi
soli h'ies. & soli deo seruitutem adoracōnis
impedens. Non em sanctis & angelis ad
honorem. s' potius deo ad honores sanctoz
& angeloz dedicant templa & altaria. conse
crant. & sacria offerūt. n' ipis adoracōnis
seruitus. sed soli deo impendit. vt dicitur i
p hemio. viij. partis. ne si secus fiat nō theo
sobie cultus exhibeatur. s' idolatrie crimen
incurrat. seruiendo tature tanq creatori. &
mutando gliam incorruptibilis dei. in simi
tudinem corruptibilis homines. Si igit n'
homines n' angeli adorandi sunt. attendat
qd agunt. qui sub pretextu ec'daz religionis
seu pietatis diūsas adorant p magines. Nō
em licet manufactū aliqd adorare. vt pba tū
est in parte pma sō ti. de picturis. Vna qdez

1471
tū est dei p̄is p̄mago quaz vna cum patre
adoracōne venari debem. scz vnigenitum
dei filium ihm xpm. qui est splendor glie et
figura sbe eius. et nō solum deitatem s̄ etiā
humanitatem adorare debem. **Iuxta** illud
Adorate scabellum pedum eī qm̄ sanctum
est. **Ceteras** vō p̄magines et ceteras facias et
sanctas. et angelos homines et sacramenta.
nō latria s̄ dulia possumus venari. **De** ado-
ratione angeloz legitur. q̄ abraam oculis
eieuaus in oualle mambze ues vidit et vnū
adorauit ex angelis. **Leih** q̄ duobz angelis
intransibz ciuitate octrens adorauit petens
vt in domum suā hospitiū declinarent. **De**
adoratione hoīm le^r q̄ iacob videns **Stau**
uentem precessit vtrangz turmā. et p̄nus
in terraz sepiens adorauit. filij q̄ iacob ado-
rauerunt ioseph in egipto. **De** adoratione
sac̄mentoꝝ dicit ec̄cia. **Crucem** tuā adoram^r
dñe. **Et** alibi le^r xp̄iani sacras p̄magies pie
venant et adorant. **Sequit** dies q̄ nostros
Et nota q̄ leo ip̄a adiunxit infra actionem
Hanc i oblationem vsq̄. **Placat** accipias
Beatus aut gregoz. has tres petitiones in
canone di^r addidisse. **Prima** est. di^r nros
in tua pace disponas supple p̄ eū qui p̄ nob
est tradit^r in manus eoz qui pacem oderūt
Sc̄da ab eīna damnacōne nos eripi. supple
p̄ eum qui p̄ nobis tempali morte dānat^r
est. **Tercia**. et i electoz iubeas grege nūari
supple. p̄ eum qui p̄ nobis damnat^r est cum
iniquis. **In** pace tua etc. **Et** nota q̄ est pax
peccatoꝝ. pax iustoz. que d^r pax iustoz siue
spūalis. pax tempis et pax eternitatis. **Et** o
pace peccatoꝝ dicit ps̄ **Selau** sup iniquos
pacem pctoz videns. **Et** de pace iustoz dic
apl^s. **Fructus** spūs est caritas gaudiū pax
patia. **Hic** reliqt dñs apl^s dicens. **Pacem**
relinquo vobis. **De** pace tempis inqt p̄phe
ta. **Oriet** in diebz eī iustitia et abundātia
pacis. **De** pace eternitatis dñs dixit apl^s.
Pacem meam do vobis nō quō hic mund^r
dat ego do vobis. **Pro** hac triplici pace ter
in missa oram^r. **Primo** in hac orōne. **Hanc**
igit̄ ibi. di^r nostros in tua pace dispone.
Sc̄do in oratione libera nos ibi. **Da** pp̄ci^r
pacem in diebz nostris. **Tercio** ibi. pax dñi
da nobis pacem. vt de pace tempis p̄ paces
peccatoris tñseamus ad pacem eternitatis.
Ob hoc etiam sac̄dos in missa ter osculatur

altare. viz in p̄ncipio canonis. d. vti accepta
c̄. et in oratione. **Supplices** et post orōnes
dñe ihu xpe qui dixisti apl^s. licet quidaz no
nics osculent^r. vt in sui adiutorium ad hoc
impetrandū. ix. choros vel ordines angloꝝ
in quibz om̄s sancti locati vel locandi sunt
inuocent et inducant. vel hoc faciunt quasi
c̄ras agentes. de. ix. ordinibus quos qlibet
sac̄dos gradatim suscepit. **Circa** hui^r modi
a. t̄aris oscula nōndū est. q̄ sac̄dos ea facie
trit^r et temporibz in missa. **Iux** tria quibus
indiget. et alia tria ab eo in altari agenda.
Primo em̄ facit quedā oscula añ collocacōez
hostie et calicis. scz q̄n primo ad altare accē
dit. et q̄n ad primam collectam dicturus est.
Dñs vobiscū. et itez post euangeliū dicitur
est. dñs vobiscū. que oscula facit vt fiat dig
nus minister in sacrificando. **Sc̄do** facit alia
post collocationem calicis et hostie priusq̄
omunicet. s̄ dicturus. **Orate** fratres etc. **Et**
q̄n in canone dicit. **Vti** accepta. et q̄n dicit.
Ex hac altaris participacōne. **Et** finito orō
ne illa. **Dñe** ihu criste qui dixisti apl^s. que
facit vt sit iustus in cristi corpe recipiendo.
Tercio vō facit alia postq̄ omunicauit s̄
dicturus. **Dñs** vobiscū. ante p̄comunio
nem et o. p̄leta oratione. **Placeat** tibi sancta
c̄. que facit. vt sufficiens inueniat. et gr̄as
deo pro receptis referendo. **Vex** oscula que
que sunt ante collocacōnez hostie et calicis
et ea que sunt post omunicacōnez sunt sup
altare. viz in medio eius. **Cum** em̄ sac̄dotis
dignitas et autoritas in sacrificando. necnon
et sufficientia ad referendum gratias de ac
ceptis sit solū a deo a quo nra sufficientia ē
Idcirco ante calicis et hostie locacōnem. et
postq̄ omunicauit osculat̄ medium altaris
p̄ qd̄ p̄pter v̄tutes ofsecracōnis et vnctōnis
ibi in mensa altaris facte maxime t̄neat di^r
in quo vniant̄ extrema. **Oscula** vō que sūt
post calicis et hostie collocacōnez anteq̄ cō
municet sunt a sinistris calicis p̄pe hostiam
Ad hoc em̄ q̄ sac̄dos sit iustus in sacrificādo.
requirit̄ nō solum actio diuina. vex etiaz sua
Vñ aug^r. **Qui** fecit te sine te nō iustificabit
te sine te. **Requiritur** ergo dispositio ex parte
sui. qd̄ sit si nō relinquit diuina motibus. sed
insulho gratie sit ex parte dei. **Vōq̄** oscula q̄
sunt ante omunionem. non directe sunt in
medio altaris. **Rursus** illud qd̄ est ex nobis

in iustificacōne nostra est. qđ diminiuium
et modicū respectu eiꝛ qđ ex deo est Merito
ergo sunt a sinistra parte calicis. que est ps
diminuta et obliqua respectu dextre. Sunt
enī iuz hostiam. tum qđ in iustificacōne. pl'a
et nobiliora sunt a deo seu a xpo. tum quia
etiaꝫ illud quod a nobis est potius haberet
rationem mali qđ boni. nisi qđammodo esset
a deo p' grāz puenientem. elicita. regula
tam et acceptum. Potest etiam scđo dici. qđ
ideo qđ calix et hostia nō sunt super altare.
oscula hūt in medio altaris. vñ directe sup
locum crucis ex crismate. in ipsius cōsecra
tione facti. qđ xps stans in medio discipuloꝝ
suoz dixit eis. Pax vobis. que pax per ipsa
oscula designat. Tercio ad designandū qđ
sicut habet in canticis. xps ascensū in cruce
purpureum. et sanguinem rubricatum. media
caritate ostendit. que caritas p' osculum de
signatur. que etiam media dicit. qđ omnis
omnibus. p' omnibꝫ enī venit pati ex carita
te. Porro sunt oscula ipsa manibus super
altare depositis. primo ad nōndū qđ cari
tas p' osculum designata. opibus dꝫ inmiti.
Nā scđm greg. Operari magna si est. si aut
rennuit operari amor nō est. Scđo nōndū
qđ i altaris sacrificio scđos oim temporalium
curam deponere et solum ipsi sacrificio affixā
mentem debet hēre. Tercio ad designandū.
qđ ad hec opera eiꝛ. nō sufficit qđ solum dei
misericōdia obtinet ad hoc nōnulli i locis ipsi
osculandis. signum crucis cū tr. bꝫ extensis
digitis prius impmunt. tū oia qđ in fide trē
nitatis agenda sunt. tam. quia regulariter
quicquid ori applicandum est. dꝫ prius sig
naculo crucis insigniri. Et quam p' altaris
mensa cōsecrata fuerit. et multa. alia crucis
signa. in ipso missæ officio precesserint. nōn
tū hic supfluunt. tum qđ non ratione ipsius
loci. sꝫ ratione opis in loco ipso fieri sunt.
tum qđ quantumcunqꝫ altaris mensa fuerit
cōsecrata. nescit tū qđ in loco ipso maligno
spūi pmittatur a deo. Alia etiaꝫ mltā signa
prius facta nō ratione loci. sꝫ ratione cōsec
tionis corporis et sanguinis xpi facta fuerūt.
Nā tū i penultimo et finali dñs vobiscū. nō
osculant altare nō in illo impmunt signum
crucis. sꝫ se solum ante faciem suam signāt
et bene. tum quia p' altaris osculum. quod
in fine missæ fit intelligit scđos omnia p' re-

cedentia a p'bate et eis toto mentis affectu
assentire. tum qđ p' corpis dñi presentiaz ois
immundus spūis. de loco ipso credendus est
aufugisse. De osculo etiā altaris. et libri sꝫ
titulo de altaris osculo dictum est.

Quam oblationem et Quinta ps
in qua sacerdos accedit ad dñici
corporis cōsecracōnem. d. Quam
oblationem. i. terrenam materiā ad corpus
tui filij destinata. tu deus qm̄s in omnibꝫ
rota cognitione. tota mente. et toto intelle
ctu digneris. face benedictā et. Vane q̄ta
feria. Judas vnus ex. xij. a dyabolo supplā
tatus in mane sacrilegium ppetrauit. dum fi
lium dei. xxx. argenteis vendidit phariseis
in recompensationem damni qđ incurerat
p'pter effusioneꝫ vnguenti. quare iquit hoc
vnguentum. nō venit tricentis denarijs et
datum est egenis. Dixit aut hoc nō quia de
egenis ptinebat ad eum sꝫ qđ fuerat et locu
los habens ea que miterbant apportabat.
Quilibꝫ aut argenteꝫ valebat. x. denarios
vsuales. et ita danum vnguenti qđ value
rat tricentis denarios. xxx. recompensauit
argenteis. Si vō dicamꝫ argenteos fuisse
denarios vsuales. dicemus qđ iudas vendi
dit xpm̄ quasi vile mācipium. xxx. denarijs
qui sunt. x. tricentoz denarioꝝ. qđ valeat
vnguentum p'pter qđ dñs despectiue loquit
p' pphetaz. Apprehenderunt in q̄ mercedem
meam. xxx. argenteos. precium apreciati
quo apreciatus sum ab eis. Ad designandū
ergo precij q̄ntitatem quo xps venditus est
sacerdos hic facit tres cruces omuniter sup
oblatam et calicem cum dicit. Benedictam
ascriptam et ratam. Vñ et tricenta pariter
et. xxx. multiplicacōnez uscipiūt a ternario
postmodum aut ad designandū vendicōez
et emptionem duas cruces imp'imit sigilla
tim. vnam sup oblatam. et alterā sup calicē
cum dicit. vt nobis corpus et sanguis fiat.
q. d. Vñ vendicio fuit maledicta. pscripta.
vrita. in qua et detestabilis sꝫ tu deus hanc
oblationem digneris face bñdictā. ascriptā
ratam rationabilē. et acceptabilem. Judas
enī dilexit maledicōez et venit ei. et noluit
benedictionem. et elongabit ab eo. sꝫ tu de
hanc oblationem digneris facere bñdictam
p' quaz nos in celestibus benedicas. Judas
deletus est de libro viuenciam. et cū iustis

nō scribet. h̄ tu deus h̄c oblacōez digneris
facere ascriptam per quaz nos inter electos
ascribas Judas laq̄o se suspendit & ep̄atum
eiz accepit alter. Sed tu deus digneris h̄c
oblacōnem facē rataz p̄ quaz ratum sit n̄re
salutis p̄missum vel ratam quo ad ōfirma
cōnez in omnibus bonis ne sicut Capn offe
ramus. qui se nō deo h̄ d̄pabolo obrulit fac
fitium Itē Judas exiit condemnatus. &
oratio eius facta est in peccatū. Sed tu de
hanc oblacōnem facē digneris rationabilez
& rōe plenā p̄ quā r̄abile fiat n̄re s̄uituris
obsequium Judas q̄ reddidit malum p̄ bo
nis. & odium p̄ dilectione retribuit Sed tu
deus hanc oblacōnez digneris facē accepta
bile p̄ quaz nos tibi tradas acceptos. Secō
fiunt tres cruces omuniter sup oblatam &
calicez. q̄ xp̄s tria omuniter egit circa panē
& vinum. videlicet accepit b̄ndixit & dedit.
Postmodum specialiter facit vnam crucem
sup oblatam. q̄ dixit comedite hoc est corp̄
meum. & alteram sup calicem. q̄ dixit bibite
hic est sanguis meus. Et scōm hunc sensum
recte subiungit. Qui pridie q̄ pateretur c̄
Tercio fiunt tres cruces. q̄ Judas vendidit
xp̄m ad crucifigendum tribz. scz sacerdotibus
scribis & phariseis Ad nōndum ergo omi
niter tres emptores facit sac̄dos tres cruces
omuniter sup oblatam & calicez dum dicit
benedictā ascriptam & ratam Ad nōndum
vero. discrete venditorem & venditum. tra
dentes & traditū. Facit duas cruces discrete
super oblatam & calicem cum dicit. ut fiat
corp̄ & sanguis. Quāto tres prime cruces
notāt. q̄ factum est esse ex virtute crucifixi
vel significant tres dies quibz xp̄s predica
uit p̄ d̄nicam in ramis palmarū. vel tridū
quo in sepulcro quiescit. vel tria loca corporis
in quibus passus est. & manus. pedes & lat̄
Due vero seq̄tes significant diuinā & h̄uā
nam natam. Vel q̄ xp̄s in anima & corpe
passus est. & sunt q̄ng in figuraz & cristus
q̄ng vulnera habuit vel in quinqz crucibz
tpe legis exp̄mimz. q̄ quinqz libris disting
uit. & i quolibet xp̄i passio denotat. que lex
quinqz p̄sonis regebat. scz iudice. rege prin
cipe. p̄pheta & sacerdote quibz xp̄s assil̄at.
Possūt q̄ vba p̄missa scōo mō exponi sic. pe
timz ut de h̄c oblacōez faciat benedictam
ascriptā & ratā. ut eā ōsecret a p̄bet & cō

firmet. in rationabilem hostiam. & accepta
bile sacrificium. ut ita nobis. & ad nostram sa
lutem panis fiat corpus. & vinum sanguis
dilectissimi filij tui d̄ni nostri ih̄u xp̄i Patri
quidez dilectus est filius sicut ipse pater de
celo testat̄ est d̄. Hic est filius meus dilect̄
c̄. Et nos eum diligē debemus. q̄ ipse p̄ce
dilexit nos. & p̄ nobis est passus. **Tercio**
modo sic. Quēsumus tū de hanc oblacōez
facere digneris benedictam. ut te sp̄uali
ter benedicat. Vnde v̄tute patris nostri. sit
benedictus fructus v̄ginis marie. ascriptā. &
talem que de memoria tua nulla possit obli
uione deleri. ratam. & talem que de benepla
cito tuo nlla possit obliuione ouelli. rationā
bilem. & talem q̄ tue diuine rationi oueniat
Refert em̄ int̄ rōnabile & rationale. Ratio
nabile est q̄ de ratione p̄cedit. Rationāse
v̄o q̄ v̄t̄ ratione. Vnde & lib̄ iste rōnale
vocat. q̄ eoz que in ec̄clesiasticis offitijs agūt
ōtinet rationes. **Acceptabilem**. ut p̄ eam
tibi deo acceptem. **Quinto** modo sic dignis
facere b̄ndictā. & sp̄sando replere. ascriptā
& diuinitati ascribere. ratam. & in veritate.
ut ad salutē sufficit solidare. **Rationabilez**
& in nostra fide acceptabilem. n̄ra deacōe
Quinto modo sic. quaz oblacōnez tū de
om̄pa digneris facē in omnibz benedictam
hoc est transferte in eam hostiaz q̄ est omni
mode benedicta. ascripta. rata rationabilis
& acceptabilis **Benedicta** dicit̄ hostia saluta
ria. & ab omni causa maledictōnis immanis
tam originali q̄ actuali. tam c̄minati q̄ ven
niali. sicut elizabet inquit ad v̄ginēz. Bene
dictus fructus ventris tui. ascripta dicit̄.
figuris & scriptis veteribz designata. tam
in agno paschali q̄ in manna celestia. in
p̄laac immolando q̄ in abel immolato. qm̄
ut inquit ioh̄s Hic est agnus qui occisus est
ab origine mundi. Rata dicit̄ quasi nō trā
sitoria. sicut vetus lex que cessit vbi noua
succellit. sed que permanet in eternum scōm
ordinem melchisedech. **Rationabilis** dicit̄
quasi nō pecualis. sic erat legalis s̄q̄ sanḡne
thaurōz & hircoz nō poterat a peccō m̄dare
h̄ que sanḡne p̄prio ōscientias emundat ab
opibz mortuis. **Acceptabilis** dicit̄ quasi nō
illa. de q̄ dicit̄ p̄pheta. Sacrificium & oblacōez
noluiti. sicut d̄ns ait. Nō accipiā de domo
tua vitulos neqz de gregibus tuis hircos. h̄

illa de qua dicit ps. Tibi sacrificabo hostiam
laudis. Vnde dñs ait. Sacrificium laudis
honorificabit me. Et scdm hanc explicationem
recte subiungitur. ut fiat corpus et sanguis
dilecti. Et Patri em dilectus est filius. Iuxta
illud. Sic est filius meus dilectus. Et nos
eam diligere debemus. qd ipse pro dilexit nos
et passus est pro nobis. **A**ug. v. sic exponit
Benedictam per quam benedicimus. A scriptas. per quas
in celo homines ascribimus. Ratam. per quam
in visceribus xpi. et de corpore xpi qd est ecclesia
censem. Rationabilem. per quam a bestiali sensu
exuimus. Acceptabilem. ut qui nobis ipse di-
splicemus. per hanc acceptabilem eius. unico
filio simus. **S**huangens qd sacerdos euangeli-
stas verba assumens dicit. Qui pridie qd pa-
teret. **A**mbros. dicit qd hec verba. Quam
oblationem ascriptam. rationabilem. scilicet
verba euangeliste vsqz ibi. Accipite et man-
ducate et bibite ex hoc omnia. Alij v. dicunt
qd alexander ipa primus addidit canonis vba
illa. Qui pridie. vsqz hoc est corpus meum.

Qui pridie quez pateret. sexta
pars. Et hec verba dicit alexan-
der ipa primus addidisse ut pre-
missum est. Qd aut ab hoc loco agit reputat
id quod xps in cena fecit. Et est sensus horum
vborum. Qui pridie qd pateretur. vna die ante
ipse passus est pro nobis. voluit tradere disci-
pulis suis corpus et sanguis sui misterium ut
illi traderent nobis. **Q**uintadecima namque die
primi mensis. qd tunc extitit feria sexta. passus
est xps. et precedente nocte viz decima quarta
luna primi mensis ad vespas ut legis scrip-
tur. et impleret. post typicam pascha corporis
et sanguinis sui sacramentum instituit et eade
tradidit fruetandum. **H**ic em fuerat prefi-
guratum in Exo. decima die mensis primi.
Tollat vnusquisqz agnum per familias et do-
mos suas. et seruabit eum vsqz ad quartam
decimam die mensis huius. **I**mmolabitqz eum
vniuersa multitudo filiorum israhel ad vespam
et sument de sanguine agni. ac ponent super
utrūqz postem. et in iupliminaribus domorum
in quibus comedent illum. **E**t post pauca. est
em pasche. et transitus domini. **A**llud aut nota-
duum est qd sicut manna datum fuit hebreis
post transitum maris rubri iam summissis
egiptis sic eucharistia datur christianis post
ablationem baptismi iam deletis peccatis. ut

per baptismum emundem a malo. per eucharistia
confirmem in bono. Sic em manna populum in
per vastitatem in via solitudinis ad terram
promissionis perduxit sic eucharistia populum istum
per incolumitatem vite presentis ad patriam paradisi per-
ducit sic dicta. qd non aliud inuenit vocabulum
quo digne tantum sacramentum valeat appellari
nisi qd græce melius dicit eucharistia qd latine
exponit sicut Isidorus. bona gratia. vel bona alios
dat gratia. **V**iaticum qd recte appellatur. qd refici-
ens in via deducit ad patriam. **S**icut em filius
israhel a transitu maris rubri. manna non
debuit donec venirent ad terram promissionis
ita et fidelibus renatis per baptismum. rubri-
catum et sanctificatum. sanguine christi non deficiet
eucharistia. donec veniet finis seculi. **S**ed
nunc tunc nisi quo ad hec. qd ulterius non sumet
sub specie huius videbimus deum facie ad faciem.
Hostia vero sicut hebreos dicit ab hostio
qm ad ostium tabernaculi offerebat huius scdm
gentiles dicit ab hoste. qd deuictis hostibus
habebat hostia. et sacrificium. et victima per vin-
cendis de quo dictum est sub titulo. de oblatione
Dicit qd hostia imolatio. qd ibi christus sacra-
mentaliter imolatur. qui semel in veritate per
peccatis immolatus est in cruce. qd tractum
est a mola. que fieri solebat de quodam genere
frumenti. qd far seu ador dicitur qd ergo in
manna precessit in eucharistia consumatur. nam
qm tam habet quisqz preter accipiat totam percipit
eucharistiam. sicut euenit de manna. qd nec
qui plus colligerat habuit amplius. nisi qui
minus parauerat reperit minus. **H**anc ergo
prefigurabat panis ille celestis. de quo sa-
piens prestat. Panem de celo prestitit sine
labore. omne delectamentum in se habentes
et omnis saporis suauitatem. qd de se christus
exponens. **E**go inquit sum panis viuus qui
de celo descendi. si quis manducauerit ex hoc
pane viuet in eternum. **E**t panis quez ego
dabo caro mea est pro mundi vita. **E**t est non
dum qd in ecclesia comunicatur corpus christi sumendo
pacem dando panem benedictum et benedictionem
suscipiendo. ut dicit sub titulo. de pacis osculo.
Qui autem vult comunicare deus timorem fidei
et dilectionem habere. **D**equit accepit panem
et. **N**unc sacrificium ritum melchisedech legitur
primus celebrasse offerens panem et vinum
Erat em sacerdos dei altissimi. vnde dauid
inquit ad christum **T**u es sacerdos in eternum scdm

ordinez melchise. et Sacritium i euangelii
precessit legale. nō solum dignitate h etiam
remp. sicut apl's plenē ostendit in ep'la ad
hebreos. **U**deo vō panem et vinum in sacri-
tium corpis et sanguinis sui xps instituit. ut
in sumptione corpis et sanguinis xpi doceat
esse pfecta refectio. q' sic pre ceteris cibis et
potib' corp'alibus panis cor hois confirmat
et vinum cor hominis letificat. ita corp' et
sanguis xpi. p ceteris cibis et potibus spūa-
libus interiorem hominem reficiunt et sagi-
nant. vnde poculum tuū inebians q' precla-
rum est. in his em duob' plena cōsistit et p-
fecta refectio sicut ipse testat. **C**aro mea vō
est cibus. et sanguis meus vere est potus de
hoc etiam dicit in. viij. p'ticula super verbo
Vic est calix. **C**etero panis d' esse d' frumēto
vinumq' de vite. q' xps semetipsum opauit
frumento cum ait. **N**isi gnum frumenti ca-
dens in terram. mortuum facit ipm solum
manet. Et viti cum dixit **E**go sum vitis vā
ipse etiam fuit racemus in torculari crucis
passus vñ **Mat. lxxij.** Vestimenta tua sicut
calcantium in torculari. porro nec racemus
vō. n' granum frumenti. d' offerri. nisi vō
expressum in vinum vel redactum in panem
q' xps et panem se dicit et frumento se opat
In canone tñ apl'oz in **B**urcardo li. v. si q's
ita canit. **S**iquis epus vel presbiter. preter
ordinationem dñi. alia quedam in sacrificio
offerat sup altare. et mel aut lac p vino lice-
ram. aut pfecta quedam. aut volatilia. aut
animalia aliqua. aut ligumina ostitucōnez
faciens deponat. de hoc dictum est sub ti. de
oblatione sacerdotis **N**ō d' etiaz in pane ipō
poni sal. q'uis quidam hērici contra faciant
ppter illud qd scriptum est **Q**uicquid obtu-
leris sacrificij salis odies. et illud. **N**ō auferes
sal federis dñi dei tui de sacrificio tuo et illud
In omni oblatione tua offeres sal. **E**t i euā-
gelio. **O**mnis victima salietur que de sale di-
seretionis nō materiali intelligunt. Panis
aut hic format i modum denarij. tum quia
panis vite p denarijs traditus est. tū quia
idem denarius in vinea laborantibus in p-
mium dandus est. et in forma rotunda. ut
dictum est sub ti. de oblatione **I**n hoc etiam
pane sepe scribit nomē et ymago impatoris
nostri. q' p eum in ymaginem dei reformar-
mur. et nomina nostra i libris vite scrib' i q'

nōnulli etiam ibi agnum figurant. tum q'
is qui immolat verus est agnus. tum etiam
ppter illud qd legit **Exo. xxxij.** **D**ec quidem
facies in altari offerēs agnos iugū et vinū
ad libandum in agno. **P**anis q' nō ferment-
catus. h azimus in sacrificium d' offerri. tum
ratione facti. tum ratione mistery. **S**criptū
nanq' est in **Exo.** pmo mense et. xiiij. die pmi
mensis ad vespaz comedetis azima. vsq' ad
diem. xx. primam eiusde mensis ad vespaz
Item septem diebus fermentatum nō inue-
niet in domibus vestris. **I**tem qui comedēt
fermentatum pibit anima e' de ceru israhel
Item omne fermentatum nō comedetis **I**tem
in cūctis habitaculis vris comedetis azima
cum ergo xps die. xiiij. pmi mensis ad vespā
cenaūit cum discipulis et agnum paschales
comederit. et vrig' ritu legali cum azimis pa-
nibus et lactucis agrestib'. ostat q' ea hora
fermentatum nō inueniebatur in domibus
hebreorum et ita panem azimum in corpus
suum absq' dubio consecrauit. **C**um em ferme-
tum corruptionem significet. vnde **hm** apl'm
Modicum fermenti totaz massam corrūpit
ut nihil corruptum vō corrumpens. h totā
sinceratq' sincerans in hoc esse sacramento
monstrē. **N**on fermentatum h azimum ose-
cramus. **I**ux' illud apli **P**ascha nost' imola-
tus est xps itaq' epulem nō in fermento ve-
teri. h i azimis sinceritatis et vitatis. **G**reci
tñ in suo persistentes errore de fermentato
oficiunt. latinos azimicas vocantes. cū ipi
feri' fermentary valeant nuncupari **D**icūt
em in pasche lunam. xiiij. extitisse in qua
verus agn' est imolatus ut legis impleret
figura que. xiiij. luna primi mens' pascalem
agnum iusserat imolari. **D**ñs igit' eo die se
passur' esse prenoscens. in precedenti vespā
necessitate duct' anticipauit comedē pascha
Et q' tūc licite poterat comedē fermentatū.
Ideo et ipi corp' dñi de fermentato oficiūt
Dicūt etiā q' cum b'ra vgo maria pregnās
fuerit de spiritus sancto. recte p fermentatum
significat dñi incarnatio ppter virginē vteri-
torem. **S**ed rñderi potest q' nō offerim' d'
in sacrificium virginis vterum. nec ille est ad
tñstantiādum necessarius. h fides et dei
vbum **S**ed nunq' oficit qui fermentatū
vel azimum s' h' et fermentatum hodie apud
nos sacrificat. **E**t videt q' non. cum cristus

quod maximum consecrauit quod sacramentum instituit
ut dictum est. Preterea etiam dicit ecclesia
a beatis petro et paulo. hunc sacrificij ritum
accepit. Quidam tamen contradicunt presertim si
negligentia vel ignorantia hoc facit nam
et legit in leuitico offerretis panes fermenta-
tos cum hostia gratia que offerretur per pacificis
Item in pentateuco legit Offerretis panes
primicias. de duabus decimis. fermentate silice
et multis cum fermentato sacrificantibus etiam
communicat. Sequitur eleuatis oculis in celu-
m. Per hoc quod christus oculos in celum leuauit
insinuat nobis se habere a patre. quod habet quod in
principio nostrorum operum debemus dirigere men-
tis oculos ad dominum. tanquam ad auctorem omnium
operum bonorum. Item per hoc quod oculos ad celum
leuauit et patris gratias egit. docuit nos quod semper
propter supplicare debemus. ut hoc tanquam magnus
sacramentum per manus nostras proficere dignetur
Dic autem tria commemorant que nullus eu-
angelistarum describit videlicet. Eleuatis oculis in celu-
m. videlicet discipulis suis. Item eterni testam. Item
mysterium fidei. Quis ergo tante audacie ex-
tendit. ut hic de corde suo temptauerit inter-
ponere. Sane formam istam uerborum ab ipso christo
acceperunt apostoli. et ab ipsis ecclesia multa
quidem tam de uerbis quam in factis dominicis propter
breuitatem pretermiserunt euangeliste que
tamen apostoli suppleuerunt. ut est quod apostolus ait in
epistola ad Corinthios. Visus est plusquam quingentis
fratribus simul. deinde visus est et iacobo deinde
apostolis omnibus. Nouissime autem tanquam abortiuus
visus est et mihi. Nam et inter ipsos euange-
listas quedam omittuntur ab uno que supplentur
ab alio. Unde cum tres euangeliste memo-
rent. hoc est corpus meum. solus lucas ad-
iecit quod pro uobis tradetur. et cum matheus et
marcus dicant pro multis. lucas dicit pro uobis
sed matheus addidit in remissionem peccatorum
Sequitur gratias agens cum. Dic colligit unde sa-
crificium laudis dicitur. Dicit enim sic quod christus
gratias agens illud instituit. Gratias autem agebat
non pro se sed pro nobis. et pro reparatione omnium
sicut futura. de hoc dictum est in secunda pericula
supra uerbo pro quibus benedixisti cum. Benedixit
enim benedictione celesti et uirtute uerbi. qua
conuertit panem in substantiam corporis christi et
hoc est corpus meum. Et in planone huius
uerbi sic crux supra panem. que significat quod christus
passus est etiam in natura. totus enim passus est

et secundum animam et secundum corpus. ut dicitur in christi
pericula supra uerbo et prestas. ut totum hominem
redimeret. Quia enim christus accepit panem et
calicem in sanctas ac uenabiles manus suas
utrumque benedixit. ideo sacerdos christi exemplo
panem et calicem in manus accipiens utrumque
per se crucis signaculo benedixit que due cruces
annuntiant tempus cene et tempus gratie. in qua
duo parietes in angulari lapide coniunguntur.
vel quod gigas gemine substantie et ueritate
Cum autem ad plationem uerborum istorum. Hoc
est corpus meum. hic est sanguis meus sacerdos
conficiat. credibile iudicat quod est christus eadem
uerba dicendo confecit. Vix cum dominus prius
fregit quod consecrauerit uideat quod ecclesia que
prius consecrat quam frangat. aliter agit quam christus
egerit et sic peccat. quoniam eius actio nostra debet
esse instructio. Super hoc dixerunt quidam quod
christus post benedictionem et conuersionem fregit
nam tunc confecit cum benedixit litteras hoc ordit
conuertentes. Accipit panem et benedixit sub
audiendum est dicens. hoc est corpus meum
et tunc fregit et dedit. et ait. Accipite et come-
dit. et iterauit hoc est corpus meum. Prius
ergo protulit hec uerba. ut eis uim conficiendi
tribueret. deinde protulit eadem. ut apostolos
formam conficiendi doceret. Alij dixerunt quod
etiam christus prius fregit quod consecrauerit nam prius
benedixit et postea fregit. demum protulit
uerba illa. Hoc est corpus meum. et tunc
dedit et secundum hoc sacramentum confecit et forma
instituit post benedictionem cum dixit. hoc
est corpus meum intelligentes illam bene-
dictionem fuisse. vel aliquod signum quod super
panem impressit vel aliquod uerbum quod super
panem expressit quibus illud uideat obfiteri
quod prius fregit quam dixit. hoc est corpus meum
non est etiam edibile quod prius dederit quam confecit
Sane dici potest quod christus uirtute diuina nobis
occulta primo confecit et postea formam expressit
sub qua posterius benedicunt Ipse namque uirtute
propria benedixit. nos uero ex illa uirtute quam
indidit uerbis. Cum ergo sacerdos illa christi
uerba pronunciat. Hoc est corpus meum et hic
est sanguis meus panis et uinum in carne
et sanguine conuertuntur illa uerbi uirtute qua
uerbum caro factum est et habitauit in nobis.
qua dixit et facta sunt. mandauit et data sunt
qua feminam mutauit in statuam et uirgam
conuertit in colubrem. qua fontes mutauit

in sanguine et aquam ouertit in uinum. **N**ā
si uerbum helie potuit ignem de celo deponē
nōne uerbum xpi poterit panem in carnem
mutare. certe maius est de nihilo creare qd
nō ē qd ē in aliō tñsmutāe. et in opabili
māns est. qd deus ita factus est homo. qd nō
desijt esse deus qd qd panis ita fit caro qd de-
sinit esse panis. **I**llud p incarnationē semel
factum est. istud p consecracōe; iugiter fit. **A**d
placōne; ergo uerbo panis diuinitē tñsibat
in carnem diuina cō materialis hē factū
sūt uerbum. qd accedens ad elementum
pfit faciamētum sic uerbum carni unicum
efficit hoīes xpm. **N**otandum autē est qd in
corpe xpi. xj. miracula oīderant de quibus
expressa reddi ratio nō potest. licet similitudi-
ne rationes ad hoc deseruiant. **P**rimum est
qd panis et uinū tñsibant in corpe et san-
guine de quo iam racōnes posite sunt. **A**lia etiam
ratio huic debuit qd et cibus et potus corporis
fit caro et sanguis mediante natura. multo
ergo fortius ipsa natura scy deē imediate face
potest qd panis ouertat in corpus suum et
uinum in sanguinem. **S**ecūm est qd quoti-
die panis tñsibant in corpus. et nullum fit
augmentum in deo. **R**atio huic deseruit. qd
et si scio aliqd factum qd pluribz manifesto.
licet illō oīs illi me reuelante sciant. tñ in
me solo siue i mente mea nullm ppter hoc fit
augmentum. **T**ercium qd quotidie sumit et
omedit. nō aliqua fit ei diminutio. et ito qd
si de lumine meo lumina mille sumant. nil
depit in meo nam et uidua sareptana o me-
debat. et nunq̄ diminuebat farina de p̄ria
nō oleum de lechito. **Q**uartum est qd indi-
uibile diuidit. et in qualibet parte eucharistie
totus et integer remanet. ratio in speculo in
quo aliquid representat. et si diuidat p pres
in qualibet parte idēz rep̄ntat. ut dicit in se-
quenti p̄tula sup uerbo. sili modo. **Q**intum
qd a criminosis sumptum nō coinquinatur
ratio. qd nec sol transiens sup loca ferida co-
inquinat. **S**extum qd corpus xpi qd est cibz
uite. peccatoribz est mortale. ut dictum est i
p̄hemio hē partis. idem qd et infirmis et de-
bilibz corpore. bona cibaria. ut capones et
bona uina sunt nociua. **S**eptimū qd sumptū
a sacerdotē et quolibet alio ore clauso in celū
rapit. ut iaz dicit sup uerbo. accipite. racō
qd de corpe uirginis incorrupte xps exiuit.

qui etiam de monumento clauso surrexit. et
sit res simplicissima. et ostio etiam clauso in
locum ubi erant discipuli intrauit. **O**ctauum
cum sit corpus imensum. et i tam pua ostia
stat ratio. qd et pupilla oculi que minima est
magnum montem apprehendit. **N**onum qd
idem corpus totum sit in diuisis locis consistit
et a diuisis percipit et uidet. ratio qd et uerbum
hoīa semel platum iuz uocis natay. totum
simul est i auribz diuisoy. **P**reterea qui fecit
corpus et locum uerqz facit in altero esse ut
uult. **R**ursus luna et sol et lumen in diuisis
locis et a diuisis uident. **D**ecimum qd panē
in substantiato remanent accidentia panis
scz pondus color et sapor. **R**atio p similitudi-
nem deficit hic. ut dicit sup uerbo. fregit
Vndecimum qd sub specie panis est et sumit
corpus et sanguis xpi pmo totus xps sicut
sub specie uini est et sumit uerqz. et tñ non
est ibi duplex sumptio corporis et sanguinis
xpi. **R**atio qd licet in uno prandio o medam
ante potum et post nō tñ dicor bis prandere
et de hoc dicit sub. uij. particula sup uerbo
simili modo. **V**eptm sicut ait leo ip̄a. **Q**uid
queris nature ordinem in xpi corpore. cum
preter natam sit ip̄e natus xps ex uirgine.
Et nō. qd quedam matrona singulis diebus
dn̄icis oīerebat panes beato gregorio. qui
cum post missay solennia corpus domini illi
offerret et diceret. **C**orpe dn̄i nostri ihu xpi
custo. te in uitam eternā. **A**lla lasciuia subri-
sit ip̄e uero mox dexteram ab ei ore ou-
rens partem illam dn̄ici corporis super altare
deponit. deinde coram pp̄lo matronam in-
rogauit ob quā causam uidē presumpserit.
At illa inquit qd panem qd p̄tys manibus
fecerā. tu corpus domini appellabas. **T**unc
grego. p mulieris inēdulitate se in orōne;
p̄strauit. et surgens particulam illaz panis
adinstar digiti. et carnem factam cepit et sic
matronam ad fidem ouertit. **O**trauit itēz et
carnem illam in panem conuersam uidit. et
matrone sūmendam tradidit. **L**egit qd qd
cum hugo de sancto uictore doctor excellen-
tissimz ultima infirmitate laboraret corpe
dn̄i instanter petijt sibi dari cūz nllm cibū
tetinē posset. fr̄es ei turbacōnem timentes
si n̄plice n̄ sibi hostiam attulerūt. quod ille
p sp̄m a gnoscens ait. **M**isceret v̄ri deē fr̄es
aut me deludere uultis. **I**ste em̄ qd portat

dn̄s meus nō est. at illi atterriti. mox corp̄
d̄i attulerūt. h̄ ipse videns se nō posse recipere
eleuatis in celū manibz sic orauit **A**scendat
filius ad patrem & spūs ad eum qui fecit illum
Ex. vltimo. **E**t inter hec verba spm̄ emisit
& corp̄ ibidez dispuit. **Q**uāz aut̄ ex causis
sacramentum corp̄is & sanḡnis sui xp̄s sub
alia specie sumendum instituit. **P**rima est ad
augendum meritum. qm̄ aliud ibi cernit̄ &
aliud esse ddit̄. vt fides habeat meritum cui
humana ratio nō prebet experimentum. **S**cōda
est ad fouendum sensū. ne abhorreat anim̄
qđ cernit̄ oculus. qđ nō osueuimus carnem
crudam comedere vel sanḡnem hūanam bibere
Fouet̄ em̄ sensus i vno. dum videlicet solita
percipit & edificat fides in altero. dum in eo
qđ videt̄ qle sit illud. qđ nō videt̄ agnoscit.
Tercia est ad vitandū ridiculū. ne insulta-
ret paganus cum illud ager̄ xp̄ianus. vt ita
veritas asse. & ridiculum desit. **Q**uarta qđ
nō possit mortalis homo intueri claritatem
que est in corp̄e xp̄i qđ experti sunt discipuli
in m̄figuratione. preterea panis cōfirmat.
& vinum letificat cor hominis. **Q**uinta nō
sumit̄ sub specie agni ne iudicare videam̄
de morte legali agnū offerentes. **S**equit̄
fregit. **Q**uerti solet. qđ xp̄us in mensa tunc
fregit. & qđ sacerdos nunc in altari frangit.
Et fuerunt qui dixerūt qđ sicut post consecra-
tionem v̄a panis remanent accidentia. sic
& vera panis s̄ba. qđ sicut subiectū nō pōt
subsistere sine accidentibz. sic accidentia nō
possunt subsistere sine subiecto qm̄ accidentis
esse nō est aliud qđ inesse h̄ panis & vini sub-
stantiis permanentibz ad plationes illoz ver-
borū corp̄is & sanguis xp̄i veraciter incipiūt
esse sub illis. ita qđ sub eisdem accidentibus
v̄a v̄e suscipit. scz panis & caro. vinū &
sanguis. quoz aliter p̄bat̄ sensus reliquum
ccedit fides. **N**i dicunt qđ substantia panis
frangit̄ ac atterit̄. inducentes ad hoc illud
apostoli. panis qđ frangim̄. **E**t lucas vna
sabbati cum venissem̄ ad frangendū panes
qđ. **E**t h̄m̄ eos dum sacramentum a mure cor-
rodit̄. etia; ipsa panis s̄ba comedit̄. sub qua
corp̄ xp̄i mox esse desinit cum corrodī inci-
pit. **I**nn. v. dixit in speculo eccl̄ie. qđ forma
panis frangit̄ & atterit̄. h̄ corpus xp̄i sumit̄
& comedit̄ ea que notant corruptionem refe-
rens ad formam panis. ea vero que notant

acceptiōem ad corpus cristi. **B**erengari⁹
quippe qđ suspectus habebat de heresi coraz
nicolao ip̄a confessus est panes & vinum que
in altari ponunt̄ post consecracōnem. nō solū
sacramentum. h̄ etia; in veritate verū corp̄
& sanḡnem xp̄i esse sensualiter nō solum sa-
cramentum. h̄ etiam in veritate manibz sac-
dotum tractari. frangi. & fidelium dentibz
atteri. nō aut̄ corpus xp̄i vel in partes diui-
di. vel dentibus lacerat̄ cum sit imortale &
impassibile. **S**ed in qđ re h̄t fractio vel at-
teritio. beatus aug⁹ cōdit̄ dicens. **Q**uā xp̄us
manducat̄ reficit̄ nō deficit. n̄ qđ manduca-
mus prem de illo facimus. & quidez in sacra-
mento sic sit. nam & xp̄us carnalem sensum
discipuloz redarguit. qui putabant carnem
eius sicut aliam carnem diuidendā in pres-
& morsibz lacerandam. **D**icitur aut̄ forma
panis nō qđ sit. h̄ qđ fuit. sicut dicebat̄ simō
lepus. nō qđ talis existet. h̄ qđ talis existeat
Si vō querat̄ qđ a mure comedit̄. dū la. r. n̄
corrodit̄. vel qđ incineratur. cū la. r. m̄. c̄. ma. c̄.
Rndet̄ ip̄e **I**nno. qđ sic miraculose s̄ba panis
ouertit̄ in corpus dn̄i. & cum incipit esse s̄b
sacramento. sic qđammodo miraculose re-
uertit̄ cum ip̄m ibi desinit esse nō qđ illa pa-
nis s̄ba reuertat̄. que transiit in carnem h̄
ei? loco aliō miraculose creat̄. q̄uis h̄m̄ modi
accidentaliter sine subiecto possint sic esse sic
edi. **D**edit **Q**uerti solet quale corpus xp̄i in
cena dedit. mortale. aut imortale. passibile
aut impassibile. ac cetera qđ ad hanc p̄tinent
questionem. **E**t h̄z simplicitate fidei sufficiat
dicere. qđ tale dedit quale voluit. **E**t rursus
quale dederit ip̄e nouit. **F**uerūt tñ qui dice-
rent qđ sic vaciter ipse idem erat. qui dabat
& qui dabat̄. ita in eo qđ dabat̄ erat passibil̄
& mortis. & in eo qđ dabat̄ erat imortalis &
impassibilis. sic visibiliter gestabat. & inui-
sibiliter gestabat. **I**nuisibilis in quā q̄ntum ad
formaz corp̄is nō q̄ntum ad sp̄m̄ sac̄menti
Nam in eo qđ gestabat. qđ erat hoc appare-
bat. **I**n eo vō qđ gestabat quod erat ip̄e nō
videbat̄. quia forma panis & vini velebat
formam carnis & sanḡnis. **N**ic est ille ver⁹
dauid qui coram arcis rege gerh̄ suis ma-
nibus ferebat̄. **Q**m̄ igit̄ imortalis dabatur
incorruptibiliter edebat̄. **N**i p̄fecto ocedūt
qđ p̄ aliqua sacramenti p̄ triduum mortis
xp̄i reuata fuisset. **I**dez corp̄ sil̄ & iacebat

4770
mortuum in sepulcro et manebat vinum in
sacramento in ara crucis patiebatur. et sub
forma panis non ledebat. Sed quoniam indubie
iudicat. ut secundum eandem naturam si esset mortalis
et immortalis quod tamen congruebat ei secundum eandem
personam. Fuerunt alij qui dixerunt. quod christus
mortalis utique fuit. non necessitate. sed volun-
tate. in eo quippe quod immunis erat ab omni
culpa. liber erat ab omni pena. ut nil morti
deberet. pro eo quod nil peccati haberet. Sustinuit
tamen sponte mortalitatem et mortem sustinere
volebat. quoniam si mortalitatem non suscepisset
omnino mori non potuisset. ut ergo probaret
quod mortalis erat. non necessitate. sed voluntate
quoniam voluit mortalitatem deposuit. sed quando
voluit mortalitatem recepit. Legit in eu-
gelio quod cum iudei dixissent ipsum usque ad sin-
cilium montis et eum precipitare vellet ille
transiens per medium illorum ibat. cum ergo esset
ducendus teneri se sic passibilem tollerabat
sed cum esset precipitandus. sic impassibilis per
medium illorum transibat. Potest tamen salva fide
occedi. quod tunc tale dedit. quale tunc habuit
mortale videlicet et passibile. non quod posset
pati sub sacramento scilicet nunc sed quod sub
sacramento poterat pati scilicet tunc. Nunc
autem sumit a nobis immortale et impassibile nisi
tamen maiorem habet nunc efficaciam. sicut nisi
maiorem potentiam. quod ergo passibilis ede-
bat. et tamen non ledebat. non erat humane nature
sed diuine potentie que valebat quicquid omnino
volebat. **D**iscipulis suis. Dubitari solet
utrum iudas cum alijs accepit eucharistiam. Lucas
enim ostendit iudam interfuisse cum alijs. qui
statim post calicem traditorem commemorat
dicens. Hic est calix novi testamenti in sanguine
meo qui pro vobis effundetur. **V**erum ecce ma-
nus tradentis me mecum est in mensa. quos
quot autem interfuerunt. eucharistiam acceperunt.
Marco testante qui ait. **E**t biberunt ex eo omnes
iuxta quod christus ipse preceperat teste **M**atthaeo. Bibere
ex hoc omnes. **E**contra iudas non interfuisse
probat. **N**am secundum matheum statim dixit illis
bibentibus calicem. **N**on bibam ammodo de
hoc genimine vitis usque in diem illum cum
illud bibam vobiscum novum in regno patris
mei. **J**udas ergo non aderat. qui cum eo non
erat. bibiturus in regno. **I**n hoc casu forte
tenendum est illud quod insinuat. quod cum iudas
acceperat buccellam exiit continuo. **E**rat enim

non. christus autem post alios cibos tradidit eucha-
ristiam. **L**uca testante qui ait. **S**unt et calices
postquam cenauit. **P**atet etiam quod iudas prius
exiit quam christus traderet. **M**atthaeum. quod ergo
lucas post calicem commemorat traditorem per
recapitulacionem dictum intelligi potest. quod
sepe in sacra scriptura. quod prius factum fuerit
posterius enarrat sicut **M**atthaeus. biduo ante
pascha commemorat alabastri vngenti quod secundum
iohannem ante sex dies pasche mulier in do-
mo symonis leprosi effudit. **S**ed concessio
quod iudas accepit eucharistiam quod plerique con-
cedunt. quare medicus salutaris medicinas
dedit egrotis. quam ei mortiferam esse sciebat
quam quod manducat indigne iudicium. **R**atione
forte ut suo doceret exemplo. quod sacerdos non
debet illi communionem negare. cuius crimen et si
sit sibi notum. non tamen est eade manifestum. ne
forte non sit corrector. sed perditor. **V**nde legit
in canone. **N**on prohibebat dispensator
sacerdos. pingues terre. et peccatores mensam
domini. et corpus et sanguis christi manducare. sed
moneat exatorem timere. sed cum minus ma-
lum sit reddi suspectum de crimine. quam omittere
crimen et de duobus malis cum altero verget.
minus tamen sit eligendum. **V**idet quod discretus
sacerdos negare debet eucharistiam. criminoso.
quatenus minus malum intrat. ut maius cu-
ret. ut reddat suspectum. ne manducet indig-
ne. **S**ane cum nemo debeat unum mortale
omittere. ne proximis aliud mortale omittat
eligendum est potius sacerdoti. non prode pecca-
torem. quam ut ille non peccet. sed ille potius debet
eligere. ut abstinendo reddat suspectum. quam quod
communicatione manducet indigne. **S**ed querit
an christus ad bonum an ad malum eucharistiam
iude tradiderit. **E**t quidem non videtur ad bonum
dedisse. ne sua sit intentione fraudatus. qui
teste propheta fecit uniuersa que voluit. **J**udas
enim non ad bonum. sed ad malum accepit. **S**ed
non ad malum dedisse videtur. quod christus non est actor
malorum. sed victor. rudent quod si hec propositio ad
cum dicit dedit ad malum. intentionem de-
notet. vel affectum falsa est propositio. **S**i autem
osecutionem innuat vel affectum vera est.
Sane christus buccellam intinctam iude porrexit
constitutum est ab ecclesia. ne eucharistia del-
intincta. **N**ec debet intelligi. quod si buccella
panis intincta. christus eucharistiam dederit editori
sed per buccellam intinctam atque porrectam suam

denig traditorē expressit. Sequit. Accipite
et manducate. Quis vnq̄ dederet. q̄ panis
in carnem. et vinum in sanguine conuerti
potuisset. nisi ip̄e saluator hoc diceret. Qui
panem et vinum. et omnia ex inuisibilibus
creauit. Voluit ergo p̄ nos panem et vinū
sibi offerri. et ab ip̄o diuinitus ossecrari. vt
fidelis ppl̄s credat v̄p̄ esse misterium. quod
ipse tradidit discipulis suis dicens. accipite et
manducate sicut et de calice dixit. **S**ane nō
est intelligendum q̄ sumptū corp̄ de manu
dñi sibi discipuli ministrarent. s̄ qui ossecrati
idem et ministrant. Ac si diceret cōmedite.
hanc v̄cāz h̄ sacramenti cōmestionem in
sinnans. Dupliciter em̄ corpus xp̄i cōmedit̄
q̄ dupliciter intelligit̄. sc̄z v̄p̄ qd̄ de v̄gine
traxit. et in cruce pependit. et mysticū qd̄ est
eccl̄a xp̄i spū vegetata. De v̄o corp̄e dñs ait
Hoc est corp̄ qd̄ p̄ vob̄ tradet̄. De mystico
dicit apl̄s. **V**nus panis et vinū corp̄e mlti
sumus. **V**ep̄ corpus xp̄i cōmedit̄ sacramentali
ter. et sub specie. **M**ysticum aut̄ cōmedit̄ spū
aliter. et sub specie panis in fide cordis. De
cōmestione sacramentali dicit dñs. **A**ccipite
et cōmedite. hoc est corpus meum. qd̄ p̄ vo
bis tradet̄. hoc facite in meam cōmemoratio
nem. **H**oc modo tam boni q̄ mali xp̄i corp̄e
manducant. s̄ boni ad salutem. mali v̄o ad
iudicium. **N**isi em̄ et mali xp̄i corp̄e cōmede
rent. nō dixisset apl̄s ad **C**orinth̄. xj. **Q**ui
manducat indigne iudicium sibi māducate.
nō diiudicans corp̄e dñi. **I**lle aut̄ indigne
sumit. qui sacramentaliter et non spūaliter
sumit. **N**am et iudas cum alijs eucharistiam
tradit̄ accepisse. vt iam dictum est. **D**e spūa
li cōmestione dñs ait. **N**isi manducaueritis
carnem filij hominis. et biberitis eīs sanḡez
non habebitis vitam in vobis. **H**oc modo
corpus cristi cōmedunt soli boni. **V**nde qui
manducat m̄cā carnem et bibit meū sanḡez
in me manet et ego in eo. **N**az qui manet in
caritate in deo manet et deus in eo. **V**t quid
paras dentem et ventrem crede et mandu
catis. **Q**ui credit in cristū cōmedit̄ ip̄m qm̄
incorporat xp̄o p̄ fidem. et mem̄z eīs efficit̄.
vel v̄nitate corp̄is eīs firm̄ solidat̄. **A**libi
em̄. qd̄ manducat incorporat. et q̄ manducat
incorporat. hoc aut̄ qd̄ manducat incorporat
et qui manducat incorporat. **V**trūq̄ modum
edendi. xp̄s insinuat vbi dicit. **S**pūs est qui

viuificat caro. non p̄dest quicq̄. q̄ caro xp̄i
nisi spūaliter cōmedat̄. nō ad salutem. sed ad
iudicium manducat̄. **S**ed quid sit de corp̄e
xp̄i postq̄ sumptum fuit et cōmestū. **R**ūderi
potest q̄ si p̄ntia queritur corp̄alis. **I**n celo
querat̄. vbi xp̄s est in dextera dei sedens. **A**d
tempus tñ p̄ntiaz adhibuit corp̄ales. vt ad
spūalem p̄ntiam inuitaret. **V**nde cum sac̄m
tenet gustat̄. et cōmedit̄. **X**p̄s corp̄alit̄ adest
ī visu et in sapore. et quādiu corp̄alis sens̄
afficit̄ corp̄alis p̄ntia non auferit̄. **P**ostq̄ v̄o
in p̄cipiendo sensus deficit corp̄alis. de in
ceps nō est querēda corp̄alis p̄ntia. s̄ spūal̄
est retinenda. q̄ dispensacōne cōpleta. xp̄us
de ore transit ad cor. **M**elius est em̄ vt p̄ce
dat in mentē q̄ descendat in ventrem. cib̄
est nō carnis s̄ anime. **V**enit vt cōmedatur
nō vt cōsumet̄. vt gester̄. nō vt incorp̄et. ore
cōmedit̄. s̄ stoma. ho non digerit̄. reficit ani
mum. s̄ nō effluit in secessum. **I**llud v̄o qd̄
dñs ait. **O**mne qd̄ in os intrat. in ventrem
vadit. et in secessum emittit̄ nō de spūali. s̄
de canali cibo dictum est. q̄ si forte secessus
aut somitus post solam eucharistie p̄ceptio
nem euenit ex accedentib̄ humorib̄ gn̄at̄.
cum interdū humores absq̄ cuiuslibet cibi
materia. v̄l effluat̄ in secessum. v̄l emittant̄
ad vomitum. ita q̄ q̄ntum ad nos. seruat p̄
omnia corruptibilis cibi similitudinem. s̄
q̄ntum ad se. nō emittit̄ inuiolabilis corp̄is
veritatem. **S**pēs q̄nq̄ corrodit̄ et mac̄at̄. sed
v̄ritas nunq̄ corumpit̄ aut inquinat̄. si q̄n
tale quid videris. noli timē sibi. s̄ esto solū
cirus tibi. ne tu forte ledaris si male dederis.
Sequit̄ **H**oc est corpus meum. **C**um ad p̄
lationem istoz v̄boz. hoc est corpus meum
panis mutet̄ in corp̄e. et ad p̄lationes illoz
v̄boz. hoc est sanguis meus. vinum mutet̄
in sanḡez et prius p̄ferant̄ ista v̄ba q̄ illa
videt̄ q̄ panis prius mutet̄ in corp̄e q̄ vinū
in sanḡez. **E**t ita videt̄ p̄ osseq̄s. q̄ corp̄e
sine sanguine est. vel sanguis est sine corp̄e
Propterea dicit̄ a quibusdā. q̄ cum totum
est dictum totū est factum. volentes vel nō
volentes ipsi d̄suetudinis determinare mo
mentum. **A**lij v̄o dicunt q̄ liz ad p̄lacōnez
precedentium v̄boz panis antea mutet̄ in
corpus. et ad p̄lacōnez sequentium vinum
postea mutet̄ in sanḡez. **N**unq̄ tñ corpus
est sine sanguine vel sanguis sine corp̄e. sic

neutrum est sine alia. sed sub forma panis sanguis
existit in corpore per mutationem panis in corpore
et econverso. non quod panis. id est corpus in sanguine
vel vinum mutetur in corpus. sed neutrum potest
existere sine reliquo. **Sed** quod quid de-
monstravit Christus quando dixit. hoc est corpus meum.
per hoc nomen hoc non enim videtur quod panem.
quod panis non erat corpus Christi. nisi etiam corpus
quod non dum illa verba protulerat ad quorum pla-
tionem panem mutavit in corpus. **Sup** hoc
dicunt quidam. quod per hoc nomen nihil demon-
strat sed illud materialiter ponit. **Sed** secundum
hoc quod per dictionem nihil significantem fit
transsubstantiatio. **Præterea** dominus utebatur illa voce sig-
nificatiue. et nos utrimque materialiter. ergo non
facimus quod ipse fecit. **Alij** dicunt quod ea via
data est ipsi verbis quod ad ipsorum plationem fit
transsubstantiatio. **Item** ideo sacerdos ea non
profert significatiue. quod non posset sic ea profere
mentiret enim si diceret. **Hoc** est corpus meum
Verum a promissa questionis laqueo facile se ab-
soluit qui dicit. quod Christus tunc consecravit quando bene-
dixit. **De** quo dictum est super verbo. **Benedixit.**
Nam si opponatur de sacerdote. qui tunc consecravit
cum illa verba pronunciat. **Rõndet** quod sacerdos
nihil demonstrat. cum illis verbis non utatur
enunciatiue. sed recitatiue. quemadmodum et
cum ait. **Ego** sum vitis vera. ego sum lux
vera. ego sum lux mundi et enumerat alia.
Rursus queritur quid demonstravit cum dixit
Manducate ex hoc omnia licet in illo quatuor
euangelistarum hoc legatur de corpore. sed tamen de
sanguine inuenitur dictum. **Bibite** ex hoc omnia.
Cum enim iam panem fregisset. si demonstravit
aliquid fragmentorum. illud non debebant omnia
comedere. sed singula debebat singula distribuere
si demonstrat corpus non poterant ex illo. sed
illud comedere. quod corpus Christi non manducatur per
partes. sed integrum. **Pane** frequenter in sacra
scripta videtur agi de uno. sed agitur de diuersis
ut est illud benedixit fregit. et dedit. **Benedixit**
panem. fregit formam. et dedit corpus. **Eo**
dem modo cum dixit. **Manducate** ex hoc omnia
nomen ostendit integrum corpus. et propositio.
innuit formam diuisam. ut iste sit sensus. **Com-**
medite corpus integrum sub forma diuisa. **Nã**
sola forma per partes diuiditur. et totum corpus
integrum manducatur. **Simili** modo potest intelligi
quod subiunxit. **Hoc** est corpus meum. id est illud
quod prebeo sub hac forma. **Queritur** etiam

sit additio. vel subtractio. vel transpositio.
vel inpositio. vel mutatio fiat in illa forma
verborum. quam Christus expressit. ut effectum ef-
fectionis impediatur. ut si dicatur addendo. hoc
est corpus meum. quod assumptum de virgine
vel subtrahendo. hoc est corpus non dicendo
meum. a transponendo dicendo corpus meum
hoc est vel interponendo hoc est verum corpus
meum. siue mutando hoc est corpus Iesu.
Hanc grauius peccat qui quolibet horum quo-
libet attemptauerit. presertim si formam in-
tendat mutare. vel heresim introducere. quia
forma verborum quam Christus expressit per omnia di-
uinitate seruari. quibus secundum primum nomina et
verba transposita idem significant neque verum
per inutile vicietur. et non verbum ex verbo sed
sensus ex sensu transferendum est. **Quid** si
inter plationem forme panis et vini inter-
ponatur spatium. et quidem nihilominus fit
transsubstantiatio. de hoc tamen dubium non est
secundum illos qui duas asserunt esse formas ve-
rius dicitur. **Sed** cum ad plationem istorum
verborum. **Hoc** est corpus meum. panis mutetur
in carnes et ad plationem illorum. **Hic** est sanguis
meus vinum mutetur in sanguinem videtur quod
panis sine vino vel vinum sine pane. valeat
consecrari ut premissum est et ita si post plati-
onem istorum et ante plationem illorum impedi-
mentum accedat sacerdoti quominus procedere
valeat. videtur quod panis sit mutatus in carne
vino in sanguinem non mutato. **Nunc** ergo
hoc casu alius sacerdos totum repetet a prin-
cipio et sic super panem iterum consecratur. an
vero ab eodem loco tamen incipiet inquit sacerdos
ille dimisit et sic diuidetur mysterium unitatis.
Sup hoc itaque legitur in concilio toletano
Censuimus conuenire ut cum sacerdotibus missarum
tempore sacra ministeria consecrantur. si egritu-
tudinis acciderit cuiuslibet interuentus quo
ceptum nequeat consecrationis explere mysterium
sic libere episcopo vel presbitero alteri consecrationem
exequi cepti officij ut precedentibus suppleat
de hoc etiam dicitur in. vii. particula super verbo
noui et eterni ad finem **Verum** cum inter theologos
de tempore consecrationis sit diuersa sententia
quibusdam dicentibus. quod cum totum est dictum
totum est factum a lijs asserentibus. quod panis
ante mutatur in corpus et postea vinum mutatur
in sanguinem ut dictum est. **Ideo** plerique tutius

incedentes. affirmant qd aliq sacerdos repetē
d3 consecrationem atq phice. qm nō d' iteratū
qd nescit esse factum. tñ ne vlla fiat iteratio
vel diuisio sacramenti. n' aliquis scrupulus
erroris vel dubitationis remaneat. cōsulti
iudicatur. vt illa talis oblata studiosissime
pro infirmis recondat. & sup alijs speciebz
panis & vini totus canō repetat & pmissa
hostia consecrata in sine misse a ministro vel
alio sumat. **Sed** si vinū inueniri nō possit
vel aliquo casu intercedente defuerit. Que
rit vtr necessitate cogente vel casu interce
dente sola panis materia possit in eukaristi
am consecrari sicut & sub sola panis specie d3
eukaristia reseruari. Sunt sane qui dicunt
qd cum vbum & elementum officiant sacra
mentum. n' forma verborū nec materia req
uas xps mutari siue dimidiari pōt. qd sicut
vinū sine pane. sic panis sine vino minime
consecrat. Vnde siue aqua p vino mittat in
calicem. siue ordeum p frumento forme in
panem. sicut neutq per se sic neutq cum alio
transsubstantiat in carnem aut mutatur in
sangnez. Nam si panis sine vino vel vinū
sine pane mutati posset in carnem & sangnez
In his itaqz regionibz in quibus alteratq
inueniri nō pōt. licite posset alterq sine alio
consecrari. minus em ignorantia qd necessitas
vel negligentia qd difficultas excusat. Alij
vō dicunt qd cum xps prius sūterit panes
in carnez & postea mutauit vinū in sangnez
sicut euangelice lectōnis textz oñdit. & sine
vino panem & sine pane vinum consecrari
ostingit. Grauius tñ offendit qui negligē
ter v' ignoranter alterutrā spēs ptermittit
Grauius qui scienter aut spōte. maxime si
formam intendit mutare vel heresim intro
ducere. **Quid** ergo faciendum sacerdoti. si
vinum post consecracōnez speriat ptermissū
Respōdeo si hoc studiose causa introducēdi
heresim factum est. nō est sacrm corpus. Si
vero p obliuionem vel negligentia nihilo
minz facta est consecratio corporis. vt pmissum
est. Tūc tñ vt dicunt aliqui vinū apponere
d3 & sup verba ad consecrandum sanguinem
repetere scz ab illo loco simili. modo ac vsqz
in finem omissis tñ crucibz duabz que sunt
sigillatim super panem. Alij dicūt qd vino
apposito in calice. panem consecrāt d3 imittē

sicqz absq aliqua repetitōne sumē sacrificium
sicut fit in die pasceus Alijs videt qd nō d3
vinū apponi. ne scandalum generetur. Sed
qd primi dicunt verius est. nam vtilius scā
dalum nasci pmittit. qd veritas relinquat.
Si em hec vritas pretermittat. scz qd vinū
nō apponat. non potest vere dici hoc sacrm
omixtis corporis & sangnis. n' corpz xpi sine
sangne sumi d3. vel hostia buet & sup alijs
speciebus canon repetat. vt premissum est.
Vextñ si sacerdos aq gustata ieiuniū solueit
illa die nō iteret sacrm. Si aut ante verba
tñsubstantiacōis scz hic est calix ac adūterie
vinū fore pretermissum. vel etiam vtrqz scz
vinū & aq. tunc illa apponat in calice. & i
consecratione procedat. reincipiens ab illo
loco. hanc igitur oblationem ac. Si vero
vinum sine aqua apponatur. nō ideo minz
est sacramentum. vt dicetur in sequenti pri
cula super verbo noui & eterni testa. **Quid**
aliquid de sanguine stillauerit. de hoc dicet
etiam super verbo qui p multis. Vex cum
interdum vni pontifici multi sacerdotes cō
celebrent put dicet in sexta parte sub qnta
secia cene domini vbi agit de oleo inhumoy
Si forte nō simul omnes consecratoria verba
pnunciant. Queritur an ille solus cōficiat
qui primz illa pnunciat & an ceteri iterant
sacramentum. Si enim hoc cōcedat. poterit
contingere. qd ille nō conficit qui principa
liter celebrat & ille conficit. qui secundario
celebrat. & sic pia celebrantis intentio de
fraudatur. Sane dici pōt qd siue prius siue
posterius proferant sacerdotes. refertur debet
eorū intentio ad instans plationis epi cui
principaliter celebranti ocelebrant. & tunc
omnes simul consecrant. & cōficiunt quāqz
nōnulli osentiant. qd qui primus pnunciat
ille consecrat. ne alioz defraudatur intencō
quia factum est qd intenderāt Consueuerūt
aut presbiteri cardinales romanoy circum
stare pontificem. & cum eo pariter celebraē
& consumato sacrificio de manu eius cōmu
nionem accipere signantes apostolos. qui
cum domino pariter discumbentes sacra de
manu eius eukaristiam acceperūt. Et in eo
qd concelebrant ostendunt apostolos tūc a
dño ritum hz sacrificij didicisse. Sane dictis
verbis illis. hoc est corpus meum sacerdos

eleuat corpus xpi primo vt cuncti astantes
 illud videant. et petant qd p̄ficiat ad salutes
 Iuxta illd. ego si exaltatus fuero a terra et
 Scdo ad notandum qd non est aliud dignu
 sacrificiu p̄mo est sup om̄s hostias. Tercio
 exaltatio eukaristie in manu sacerdotis. siḡt
 xpm vtz panem p̄t p̄phetas in scripturis
 exaltatum. qm̄ sc̄i eius incarnationem p̄phe
 tizabant. Vnde **Ysaias**. Ecce virgo conce
 p̄t et huc cibum fore ceteris excellentiorē
 Similiter et de potu. Quarto signat resur
 rectionem. Quinto hostia eleuatur vt p̄ls
 non preueniens consecrationem. sed ex hoc
 cognoscens illam factam esse et cristu super
 altare venisse. reuerenter ad terram p̄ster
 nant iuxta illd ad **Philipenses**. In nomine
 ihu omne genu flectatur et illum corde
 et ore adorent iuxta illud **Apostoli ad Ro.**
Corde creditur ad iusticiam. ore aut̄ confessio
 fit ad salutem. **Alia** ratio ponitur p̄t sinez
 vndecime pticule canonis. Licet igit̄ fides
 sufficit ad salutem. iuxta illud auḡ. **Creo**
 et manducasti. non tñ supflua est eleuatio
 tum p̄t̄t causas premissas. tñ qd ibi temp̄
 et locus agendi opus se offerunt. fides sine
 operibus sc̄m **Jaç**. mortua est p̄t̄t eas dez
 qd causas calicis eleuatio licet sanguis vi
 di et non possit superflua non est. Vtz aut̄
 calix coopertus debeat eleuari. dicitur in se
 quenti particula sup̄t verbo qui p̄ vobis.
 Et tam corpus qm̄ calix cum vtraq; manu
 eleuantur p̄t̄t maiorem reuerentiam et se
 curitatem. Et exiñ v̄str̄ ḡt pollices et in
 dices put dicitur sup verbo vnde et memo
 res. **In** eleuatione autem vtriusq; squilla
 pulsat. nam in ve. te. leuite tempe sacrifi
 cii tubas clangebant argenteas. et eaz soni
 tu p̄ls premunitus foret. ad adorandum
 dominum p̄paratus. Et p̄t̄t causā eandēz
 squilla pulsat. dum corpus xpi ad infirmū
 portatur. Mula etiāz capellam domini p̄t̄t
 baiulans squillam fert ob reuerentiam reli
 qui ritum quas portat. **Tunc** etiam cerei
 accendunt p̄t̄t causam in sc̄da p̄te sub ti
 de acolito scriptam.

Simili modo et septima ps licz
 sub vtrōq; specie sumat vtrūq;
 sc̄ corpus et sanguis. vtrāq; tñ
 p̄t̄t consecratur et neutra superfluit. vt

ostendatur. qd cristus humanam naturam
 assumpsit sc̄ corpus et animam vt totum re
 dimeret. Panis em̄ refert ad carnem. et vi
 num ad animam. qd vinum sanguinem opat̄
 in quo sedes est anime. vnde legit̄ in **Leui.**
Anima carnis in sanguine est **Moses** quoq;
 testatur qd caro pro corpore sanguis autem
 offertur p̄ anima. quo circa panis et vinū
 in sacrificio offeruntur. qd valet ad tuicōnez
 corporis et aie. ne si sub specie panis sanḡs
 sumatur cum corpore et sic s̄ altera tñ sp̄
 sumatur ad alterius tñ putetur pertinē sa
 lutem. Et qm̄uis sub specie panis sanguis
 sumat. cum corpe. et sub specie vini sumat
 corpus cum sanguine tñ sc̄m **Innoc. iij. p̄**
 sanḡs sub specie panis. nec c̄t̄ p̄ sub specie
 vini bibitur aut cōmeditur. quia sicut nec
 sanguis cōmeditur nec corpus bibit̄. ita
 neut̄q; sub specie panis bibit̄. aut s̄ specie
 vini cōmeditur. Et si concessibile videat̄ qd
 corp̄ bibendo et sanguis cōmedendo sumat̄
Est ergo h̄m eum modus sumendi carnem
 et sanguinem quo neut̄q; manducat̄ aut bi
 bit̄. Et ideo recte statuit̄ in canone qd corp̄
 cristi sacerdos sine eius sanguine nō sumat
 vnde in quibusdam locis post sumptionem
 corp̄ et sanguinis cristi aliquid de ipso
 sanguine reuertat̄ in calice. et sup̄infundit̄
 vinū pur̄ vt alij cōmunicantes inde sumat̄
 non em̄ esset decens tantum sanguinem cō
 cere. n̄ calix capax inueniretur Vtz aut̄ per
 orat̄um sanḡs vinum appositum efficiat̄
 sacramentum dicit̄ super verbo hic est calix
Sequit̄ postea quaz cenatum est et̄. iij.
 luna primi mensis ad vespam cristus sc̄m
 legez typicum pascha cum apostolis celebra
 uit cū quo dixisset. desiderio desideravi hoc
 pascha manducare vobiscum anteq̄ patiar
Cur hoc diceret statim ostendit vt sc̄ veteri
 pasche sinez imponens. noui pasche s̄bitu
 eret sacramentum. Accipiens enim panem
 b̄ndixit ac fregit deditq; discipulis suis dicens
 Accipite et cōmedite hoc est corpus meum
 qd pro vobis tradetur. Similiter et calices
 postq̄ cenauit dicens. Bibite ex hoc omnes
 hic est sanguis noui testamenti qui p̄ vob̄
 et p̄ m̄. in. r. p̄. hoc facite in meam cōmemo
 rationem. Hac igitur institutione formati
 celebrant̄ iugiter p̄ misterium quod semel

offerere in precium. nā ubi veritas venit
figura cessauit. **C**hr̄s em̄ post cenam corp̄
et sanguinem suum dedit apostolis. ut hoc
sacramentum velut vltimum testatoris mā
datum artius memorie omendaretur vnde
nouissimum cōdens heredibz testamentum
dixit. vos estis qui permanistis mecum in
temptationibz meis. et ego dispono vobis
regnum sicut pater mez mihi disposuit. ut
edatis et bibatis sup mensaz meam in regno
meo. Et licet apostoli eucharistiam nō ieiuni
acceperunt. non ideo calumniandum est. q̄
pr̄nisi debeant hoc sacramentum recipere.
sicut faciebant illi quos apl̄s arguit dicens
Conuenientibz vobis in vnum iam nō est
dominicam cenam manducare. vnusquisqz
em̄ presumat cenam suam ad manducandū
et alius quidez esurit alius ebrius est. Item
ex hoc v̄bo postq̄ cenatum est videt̄ q̄ sa
cerdos cōmunicare dz priusq̄ transeat ad ca
licis cōsecrationem. Sed de hoc dicit̄ sub ri
de cōmunicatione sacerdotis. Sequitur acci
piens et hunc preclaz calicem c̄. ponit̄ con
tinens pro contento. Nam et vnus et idem
et tunc et nunc. et hic et alibi sacrificatur ab
omnibz totus est in celo. totus est in altari
simul. et sedet ad dexteram patris. et manet
sub specie sacramenti. sicut tactū est in sexta
particula sup verbo eleuatis oculis. Quā
vinum in calice consecrauerit patet ex eo qd̄
ipse subiunxit. Non bibam ammodo ex hoc
genimine vitis c̄. Et sunt ille consecratio
nes cum signo crucis ut dictum est in sexta
particula super verbo benedixit. q̄ virtute
crucis et verborū sit t̄nsf̄atio naturaz. Hec
aut̄ sunt verba. Dic est calix mei sanguinis
et cōtinens sanguinem meum. vel sanguis
significans passionem. Et nota q̄ passio d̄
calix vel a calida portione. vel q̄ mensurate
sumit̄ fidelis em̄ deus q̄ nō finit nos affligi
plusq̄ portare possumus De calice dictum
est in parte p̄ma sub ii. de picturis. Dic aut̄
paz eleuato calice sacerdos illum deponens
non deserit eum. ad notandum. q̄ quilibet
apostolorū sic calicē accepit q̄ vniciqz d̄ns
ministravit. **S**equit̄ noui et eterni testa
t̄i s̄baudi cōfirmacō. noui dicit̄. q̄ nos inouat
per fidem xp̄i. eterni dicit̄. q̄ lex noua nō est
transitoria sicut antiqua. **V**et̄ em̄ testa.

q̄ hircōz et vitulōz fuit sanguine dedica
tum. p̄mittet̄ homini temporalia et transi
toria. **N**ouum vero qd̄ cristi sanguine fuit
cōsecratum. p̄mittit̄ eterna et ideo testamen
tum sc̄ illud fuit verus et trāsitorium. hoc
aut̄ nouum est et eternum. **D**e nouo habet̄
Luc. xxv. **D**ispono vobis regnum c̄. ut s̄
vel inde p̄batur eternum. et p̄petuum **V**nde
asserit̄ nouum. et vltimum. **N**ouissimum em̄
hominis testamentum imobile p̄seuerat. q̄
testatoris morte firmatur. **J**uxta illud apl̄i
Testamentum in mortuis confirmatum est
alicui nō valet dum viuit qui testat̄ est
Porro testamentum nō solum d̄ scripta
s̄ et p̄missio. ut dicitur in prohemia sexte
partis et sc̄m hunc modum dicitur. **D**ic est
sanguis noui et eterni testamenti. et cōfirma
tio noue et eterne p̄missionis sicut dominz
ipse p̄mittit. **Q**ui manducat corpus meum
et bibit meum sanguinem habet vitam eter
nam. **V**nde n̄ primum testamentū. ut inq̄t
Apl̄os sine sanguine dedicatum est. **L**ect̄
enim vniuerso legis mandato. moyses acci
piens sanguinez hircōz aut vitulōz. ipsum
libz et omnem ppl̄m alperfit dicens. **D**ic est
sanguis testamenti. quod mādauit ad vos
deus. **E**cce q̄ p̄tie moyses verba predicat̄.
quibus xp̄s vltus est in cena. **Q**uerit̄ vtz
aqua cum vino conuertatur in sanguinem
De quo etiam iam infra dicit̄. **S**i em̄ ouer
titur ergo aqua est sacramentum sanḡis.
p̄mo videtur. q̄ populi. **N**am aque multi
populi multi. Et ob hoc aqua vino miscetur
ut cristo populus adunet̄. **N**am et de latere
xp̄i sanguis exiuit et aqua prout tactum est
sub ti. de oblatione. **S**i vero non ouertitur
queritur. vbi post consecrationem existit. et
quemodo separat̄ a vino cui fuerat i vnū
et mixta. **S**i autem post consecrationem aq̄
pura permanserit. sc̄m hoc nō bibit solum
sanguinem sacerdos in hoc sacramento. et
sic post vnā sumptionem itez eodem die
communicare nō debet. ac si priusq̄ aquam
bibisset. **N**am idcirco sacerdos postq̄ p̄fudit
eodem die iterum nō sacrificat quia vinum
purificationes sumit. **A**n forte dicitur. q̄
sic vinum mutat̄ in sacramentum redemptōis
sic et aqua transit in sacramentū ablucōnis
que de latere xp̄i pariter effluerunt. **Q**uis

47707
hoc audeat diffinire. Nam & illud inquiri
vix xpus resurgens ex mortuis sanguinem
illum resumpsit quem i cruce effudit. Si em
capillus de capite nostro no peribit. quato
magis sanguis ille no pnt. qui fuit de veri
tate nature. & tn ille in plerisq; ecclesijs di
conseruari. **Q**uid etiam de circumfusione
spitij. vel de precisione ombilici dicet. An
in xpi resurrectione redijt ad veritatem hu
mane nature. & ad locum glorificatum. Sz
melius est totum deo committere q; aliquid
temere diffinire. Creditur tn spitium in la
seran. basilica cōseruari. licet a quibusdam
dicatur q; illud fuit in hierusalem delatum
ab angelo karolo magno. qui tñstulit illud
& posuit aquisgrani honorice in ecclia beate
marie. Sed post a karolo caluo positum in
ecclesia sc; saluatoris apud karosium. sed si
hoc vey est mirandum est. Cum enim caro
illa de vitate humane nate fuerit. creditur
q; xpo resurgente ad locum suum glorifica
tum redijt. Aliqui tn dixerunt. q; hoc vey
esse potest iuxta opinionem eoz qui dicūt id
solum esse de veritate nature humane. & re
surgere qd ab adaz traductum est. Illud aut
omnino nephas est opinari qd quidaz dice
presumpserunt. videlicet aquam in fleuma
ouerti. Nam a de latere xpi no aquam. sed
aquaticum humorem. i. fleuma mentiuntur
exisse. **Q**uo nang; precipue ecclie sacmenta
de xpi latere fluxerunt. videlicet sacramen
tum redemptionis in sangne. & sacramen
tum regnationis i aqua. Non em baptisam
in fleumate. s; in aqua. Iuxta illud euagelij
Nisi quis renatus fuerit ex aqua. & spiritu
sancto. no intrabit in regnum celoꝝ. Qui
busdam tn non videtur absurdum q; aqua
cum vino transeat in sanguinem ea videli
cet ratione. q; aqua p admixtionem transit
in vinum & vinum p cōsecrationem transit
in sanguinem. Aqua nang; transit in vinu
cum multo vini modicum infunditur aque.
alioquin tota vini substantia ppter guttas
aque mutaret vt qdaz hat ex illis confusū
qd nec sit aqua. nec vinum. Et tota fontis
vel fluminis aq; ppter modicam vini stillā
in cōfusionis speciem mutaret. n; panis ille
posset in eucharistiam cōsecrari. qui factus est
de frumento. cui forte cōmixtum fuerit vnu

granum ordei. vel auene. Si ergo pl; appo
nat aque q; vini erit irritum sacramentum
Oportet quide; vt tantum ibi vini ponat
q; aqua cōmixtum saporem vini retineat. d
hoc dicet in sexta parte. sub qnta feria cene
domini. ad finem. **S**i aut post calicis cōse
crationem aliud vinum mittatur in calicem
illud quod no transit in sanguinem n; sang
uini commiscetur sed accidenibus. prioris
vini. **C**ōmixtum corpori quod sub eis latet
vndiq; circumfundit no madidans circum
fusum. Ipsa tn accidentia vinum apositum
vident afficere quod inde cōficiūt. q; si aqua
pura fuerit apposita vini saporem assumit
Quidaz aut voluerunt astruere q; sicut aq;
pura. p aque benedictae contactum efficitur
benedicta sic a vinum p sacramenti cōstatū
efficit cōsecratum. & transit in sanguinem
quoz assentionem minime ratio suffragatur
De quo etiam dicitur sub quinta feria cene
dñi. Sed nunqd irritum est quod geritur si
forte aqua pretermittat. Et videtur q; sic ex
his que sub ti. de oblatione tacta sunt. **C**au
tum q; est in canone cipriani q; non potest
calix domini esse aqua sola neq; vinum solū
nisi vtrq; misceat. Et calix domini non est
aqua sola. neq; vinum solum. Sic nec corp;
domini potest esse farina sola nisi vtrunq;
fuerit adunatum. & panis vnus compage
solidatum. Et hoc quidā cōstanter affirmāt
asserentes. q; sicut aqua sine vino cōsecrari
no potest. sic nec vinum sine aqua transsub
stantiari valet. q; de latere cristi h; vtrunq;
manauit. **A**ly vero cōcedunt q; si quisq; no
intendens heresim introducē obliuione vl
ignorantia pretermiserit aquaz. non sit irri
tum sacramentum. Illam tn per obliuiones
pretermittens venialiter peccat. p negligē
tiam mortaliter. & grauiter est puniendus
& semp potest apponi ante cōsubstantiacōz
& q; predicatur vinū solum no posse offerri
intelligūt nisi fiat simpliciter vel ignorant
vel no potest. i. no debet. Nam dicit grecoꝝ
ecclesia non apponere aquam in sacramento
Nit em ciprianus Si quis de antecessorib;
vel ignoranter vel simpliciter no obseruauit
quod nos dñs facere exempla & magisterio
docuit. pōt simplicitati eius de indulgentia
domini venia cōcedi nobis vero non potest

ignosci qui nunc a domino instructi sumus
ut calices domini cum vino mixto. u. vinum
cum aqua in calice mixtum scdm quod dñs
obtulit offerimus. Ex quibz verbis aperte
colligit qd vinum aque mixtum. cristus in
cena discipulis tradidit. Si vō vinum pre-
termittit. de hoc dictum est in sexta p̄ricula
super verbo. hoc est corpus. **P**orro licet di-
ligenti studio. vinum optimum p̄ sacrificio
sit querendum. vicium tñ vini nō maculat
mundiciam sacramenti quocirca. siue nouū
vinum quod appellatur acetum. siue etiam
muscidum in sacrificium offerat. sacmentū
oficitur. et diuinitus consecrat. Vitandum
est tñ ne tale vinum mixtum. vel coctum.
vel ro. atum. vel speciatum in calice ponat.
Sunt tñ qui dicunt acetum nō esse vinum
cum p̄pam mutauerit naturam. naz vinum
est calidum illud frigidum et idō ex eo ofici
nō posse. sicut nec ex agresta. Quod ocedi
potest i aceto ex alio q̄ ex vino factō. Nam
si ex vino factum fuerit secus cū eadem p̄p
sit v̄ha. i. s̄stantia. Iulius q̄ ip̄a dixit qd cū
late confici non potest. Botrus aut v̄ue in
necessitate oprimi et inde confici potest. **H**
de ipso botro nō opr̄essio nō potest omuni-
cari. Non potest etiaz ofici cum aqua. cum
qua pannus in musto intinctus lauat. Illō
aut notandum est qd si vinum in calice con-
gelatum fuerit. debet tamdiu exalare sac-
do. donec glacies soluatur. quod si sic solui
nequiverit adhibeat ignem. Si aut musca
vel aranea. vel aliqd tale ceciderit in sang-
uinem. p̄ici debet vinum in piscinā et aliō
vinum et aqua apponi. Si vero post tr̄ns̄ba-
tionem ibi ceciderit vel sanguines tetigerit
sanguis sumat. et illud prius in aliquo cas-
lice sepe vino perfundat. et quanto diligen-
tius et cauti⁹ fieri potest abluat. et demum
super pistinam cremetur. qd vix posset absq̄
horrore et vomitu sumi. Ablucōnem vero
ipsam sacerdos post cōsecrationem vel mi-
nister sumat. Sed et si quis statim xp̄i corpe
sumpto nauisiam patitur vomitus similiter
super pistinam oburatur et puluis in pisti-
nam mittat. Si tamen aliqua hostie part-
cula videat ibi. vel si corpus cristi infirmo
datum reicit. illud reuerenter suscipiatur. et
otcirum cum vino i calice sumat. si integz

nequeat recipi. et si horror sit illud sumere
p̄ reliquis custodiatur. Non est igit danda
eucharistia egroti vomenti. s̄ credat et mā-
ducauit. Sed et si quis adeo egrotus est. vt
manducare nō possit. tunc tñ sumat aqua;
a cristi corpe tactam. minimam tñ p̄ticulaz
sumens totum sumit. vt premissum est. Nō
est etiam danda ebrio insano heretico. epilē-
tico. et similibus. nisi infirmitate cessante.
leproso tamen dari potest et muto et egrotō
opoti sue mentis. post ofessionem et absolu-
cōnem a peccatis. Qualis autē penitentiā
imponendi sit. et qui p̄pter ebrietatem vel p̄
infirmitatem eucharistiam euomit i canone
bede habet. Et nota qd is qui cōmunicauit
si cōmode absq̄ violentia nature potest d̄
abstinere a spuro. Alioquin post horam cō-
uenientem spuerere potest. saltem in loco vbi
sputum nequeat pedibus sculcari. Si q̄ dez
spūalis omnia iudicat. et ip̄e a nemine iudi-
catur. et omnia mūda sūt mundis qd si sup
ligrum vel lapidem vel terram eucharistia.
vel aliquid de sanguine ceciderit sanguis
lingna lambendus est. et deinde radendus
et extergendus est ip̄e locus. et puluis in sa-
cratio siue cum reliquis reponend⁹. Si vō
sup corpale ceciderit. sugatur sicut diligen-
tius fieri poterit. et lauetur ter in calice et
aqua lotionis post missam sumatur. deinde
corporale r̄condendum est et loco reliquiaz
suandum est. Si vō palla altaris intincta
fuerit. eodem modo ipsa particula intincta
incisa. est p̄ reliquis seruanda. Si aut sup
casulam vel albam degutter s̄it hat. Si sup
quodcunq̄ p̄phanum vel timentum. oburē-
da est p̄ illa. et cinis in loco sacro reponen-
dus. vt dicunt. Pius tñ papa statuit. vt si
aliqd de sanguine stillauerit i terrā. lingua
lambat. Si vero fuerit tabula locus cotro-
datur ne conculcet et rasura igne consumat
et cinis intra altare condat. Et si sup altae
stillauerit sorbeat minister stillam quātum
poterit. Si sup lintheum altaris. minister
lauet lintheamina. que stillam tetigerunt
tribz vicibz calice subterposito. et ablucōis
aqua sumatur in calice. et iuxta altare recō-
dat. Ibidem etiaz sequit̄ q̄tis p̄nia sacerdoti
cui hec otigerunt. sit priusq̄ celebrer impo-
nenda. Et nō qd si añ tr̄ns̄substantiacōnez

477
effusa fuerit. pars mutetur palle sub silencio
et celebrans suum officium exequatur. Si totum
effusum sit tunc premissa confessione ministret
denuo et reincipiat officium ab illo loco. **N**unc
igitur oblationem. Si vero post transub-
stantiationem pars effusa est. tunc similiter
officium exequatur. Si totum ita quod nihil
hauserit. quod valde enorme est. tunc ponat
hostiam super propiciatorium. et ministret
denuo panem. vinum et aquam. et reincipiat
Hanc igitur oblationem. confessione tamen
premissa. hostia vero servata sumatur post
modum a ministro in sine missae vel seruetur
pro infirmis. Rursus scilicet Aurelianensis
statuit. quod qui non bene custodierit sacrificium
et mus. vel aliud animal illud comederit. xl
dies peniteat. Qui autem perdidit illud in
ecclesia vel pars eius ceciderit et inuenta non
fuerit. xxx. dies peniteat. In eodem etiam. c.
ita sequitur in burcardo. l. v. c. unde scilicet scriptum
est. perfundens aliquid super altare de calice
quod offertur sex dies peniteat. aut si abundan-
tius. vij. dies peniteat. Qui autem perfundit
calices dum missae solennitas celebratur. xl. dies
penitebit. Si vero missa celebrata presbiter
neglexerit accipere sacrificium. similiter. xl.
dies peniteat. Et qui pollutus nocturno tempore
acceperit sacrificium. vij. dies peniteat. Qui
negligentiam erga sacrificium fecerit. ut a
vermibus consumptum ad nihilum devenie-
rit. tres quadragesimas cum pane et aqua
peniteat. Si integrum inventum fuerit et in eo
simus. obutatur et cinis super altare recon-
datur. Et qui neglexerit quaternis diebus
suam negligentiam soluat. Si cum amissione
saporis sacrificium decoloratur. xx. dies ieiunio
expleant. Qui vero coagulatum miserit.
vj. dies peniteat. Si sacrificium fuerit sor-
dida vetustate perditum. igne comburendum
est. et cinis iuxta altare sepeliendus. sic legitur
in burcardo. l. v. c. omne. **I**stud etiam no-
tandum est quod si a naso sacerdotis celebran-
tis sanguis exierit vel nausea supervenerit
recipiatur in aliquo fuscule. ne sancta sta-
minentur. et terso naso vel ore abluto. rein-
cipiat sub silentio ubi dimisit. Si vero in-
firmas superuenire innitatur super crepi-
tudinem siue oram altaris. vel sedeat donec
convalescat. et sic incipiat ubi dimisit. Sed

si nullo modo potest consummare misterium
alius sacerdos paratus incipiat ubi ille di-
misit prout dictum est in sexta particula sup
verbo. hoc est corpus meum. Sed si incertum
est ubi ille dimisit. tunc quod periculosum esset
verba sacramenti iterare vel pretermittere
posita oblata illa super propiciatorium mini-
stret denuo ut premissum est. **S**equitur
misterium fidei. ideo dicitur misterium fidei
quod aliud videtur et aliud intelligitur hoc edere
iubemur. discutere non audemus. fides enim
non est nisi de oculis. **I**uxta illud. Fides non
habet meritum. ut supra Gregorius dicit quod
ideo dicitur misterium fidei quod credere debemus
quod ibi salus nostra consistit. vel quia sine fide
non fit hoc sacramentum. et sine ea illud intel-
ligi plene non potest. Dicitur autem misterium
quod secretum et reconditum habet dispensa-
tionem. **M**isterium enim grece dicitur sedrum
latine. **E**t secundum Innocentium. Nullus euange-
listarum dixit. hec verba. Ex his autem et aliqua
scripture verbis quidam dixerunt in sacra-
mento altaris veritatem corporis et sanguinis
cristi non esse. sed per imaginem tantum. spem et
figuram pro eo quod scriptura memorat aliquo-
tiens id quod in altari suscipitur esse sacra-
mentum et misterium et exemplum. Sed hi
perfecto laqueum erroris incurrunt. De quo
etiam tactum est in sexta particula super ver-
bo. fregit. Nunquid enim ideo sacramentum
altaris veritas non est quod figura est. absit om-
nino. si enim hoc esset. ergo nec mors cristus
veritas est. quia figura est. **E**t resurrectio
christi veritas non est. quod figura est. nam mortem
et resurrectionem christi figuram et per imaginem
et similitudinem esse manifeste declarat apostolus
dicens. Christus mortuus est pro delictis nostris
et resurrexit propter iustificationem nostram
Et petrus apostolus. Christus passus est pro
nobis relinquens nobis exemplum ut sequamur
vestigia eius. Ergo mors christi exemplum
fuit. ut peccato moriamur. Et resurrectio eius
exemplum fuit. ut iusticie vivamus. Si enim
veritas non fuit. ergo cristus vere mortuus
non fuit. et vere non resurrexit. sed et mors
eius et resurrectio eius vera non fuit. sed absit
hoc. Nam propheta de eo predixit. vere lang-
uores nostros ipse tulit. et dolores nostros
ipse portavit. Altaris ergo sacramentum est

veritas & figura. **T**ria quippe sunt in hoc sacramento discreta. videlicet forma visibilis. veritas corporis. & virtus spūalis. forma panis & vini. veritas carnis & sanguinis. virtus caritatis & unitatis. **P**rimum oculo cernit. **S**ecundum animo creditur. **T**ercium corde percipitur. **P**rimum est sacramentum & non res. **S**ecundum est sacramentum & res. **T**ercium vero est res & non sacramentum. **S**ed primum est sacramentum gemmine rei. **T**ercium est res gemmini sacramenti. **S**ecundum autem est sacramentum unius & res alterius. **N**am forma panis ut ang. cristi carnem significat. & veram & mysticam. h. veram carnem & continet & significat. mysticam vero significat. h. non continet. **S**icut enim vnus panis ex multis granis cōficitur. & vnus vinum ex diuisis racemis cōfluit. sic & corpus xpi ex multis membris cōponitur. & vnitas eucharistie ex diuersis personis consistit. scz in predestinatis vocatis. iustificatis & glorificatis. **N**az quos deus predestinauit. hos & vocauit & quos vocauit hos & iustificauit. &c. **V**nde ap. **V**nus panis. vnū corpus multi sumus. **I**n cuius rei tipum est facta arca domini de lignis sechim. que sunt incombustibilia. & albe spine similia. **P**atet ergo q. substantia corporis & sanguinis cristi est sacramentū & res. sed alterius sacramenti est res. & alterius rei est sacramentum. **E**st enim. res pmi q. signatur & continetur a primo. videlicet a forma visibili &c. **E**st & sacramentum tertiū quia significat & efficit tertiū. i. unitatem ecclīasticam. **D**icit ergo hic misterium fidei qm aliud ibi cernitur. & aliud ibi creditur. **C**ernitur enim species panis & vini. & creditur veritas carnis & sanguinis. **Q**uod autem hic dicitur misterium fidei. alibi dicitur spūs & vita. **S**piritus enim est misterium h. m. illō. **L**ra occidit spiritus autem viuificat & hōs est vita scōm illud. **I**ustus meus ex fide viuuit. **H**uic ergo dominus ait. **V**erba q. locutus sum vobis. spiritus & vita sunt. **V**erū cum consecratio perficiat sacramentum. & post consecrationem non sit in altari panis & vinum. **Q**ueritur quis panis est corporis. & quod vinum est sanguinis sacramentum. **N**am si dicatur q. panis qui fuit vel vinū quod exiit pfecto. nec ille corporis. n. illō

est sanguinis sacramentum. q. panis transiit in corpus & vinum in sanguinem. **S**i vō dicat q. species illa que remansit. **I**lla quidem nec exiit ex granis. nec ofluxit ex racemis acinis. quoniam ex his non prouenit accidens sub substantia. **Q**uam ergo similitudinem assignabim? inter sacramentum rei & rem sacramenti. **N**am si sacramenta non haberent similitudinem rez. quare sunt sacramenta p. p. sacramenta non dicerentur. sic sacramentum baptismi. q. est ablutio carnis exterior similitudinem habet significati. q. est ablutio mentis interioris. **S**ane sacramentum istud in eo gerit similitudinem corporis. in quo panis similitudinem repntat species ergo panis sacramentum est corpus nō solum ratione rei signate. v. p. rōne rei contente. **Q**ueritur etiam v. p. species panis & veritas corporis. vnus sint sacramentum an diuersa. **E**t videtur q. diuersa. **C**um enim diuersa sint signa videtur q. diuersa sint sacramenta. **P**reterea scriptum est p. ficiant in nobis quesū domine tua sacramenta quod continent. **Q**ue verba sub ti. de oratione nouissima exponuntur. **S**ed videt contra q. sint solum vnus. **C**um enim eandem rem sacramenta significet. videtur q. idē sint sacramentum. **P**reterea alibi legit preta vt hoc tui corporis & sanguinis sacramentum. nō sit nobis reatus ad penam. **S**uper hoc dicunt quidam. q. forma panis & vini sunt vnus sacramentum. nō p. vnus signatum. sed p. vnus contentū. **S**pecies autem panis & veritas corporis sunt vnus sacramentum. non p. vnus contentum. sed p. vnus signatum. **D**i debent concedere. q. sicut diuersę res p. idem & vnus signatum idem sunt sacramentum sic eadem res p. diuersa significata. diuersa sunt sacramenta. **Q**uibus obicitur q. si species panis & veritas corporis idem sunt sacramentum. cum species panis sacramentum sit corporis. ergo veritas corporis idem est sacramentum. & ita idē est sacramentū sui. **S**ed hoc nō procedit quia species panis & est quoddam sacramentum q. est veritas corporis. & est quoddam quod non est illa. qm sunt duo sacramenta diuersa. **A**ly vō dicūt q. siue diuisa sint significata siue diuisa

477
Sapientia dicitur sunt sacramenta
quod oportet excedere quod in altari sunt ad minus
quatuor sacramenta. videlicet species panis
et spes vini. vitas carnis et vitas sanguinis
Preterea cum panis et vini diuisa sint acci-
dentia. ut sapor et odor. pondus et color.
quantitas et figura. videtur quod singula per
se sint varia sacramenta. qua enim ratione
potius unum quam aliud dicendum est sacramen-
tum. Sed cuius rei sacramentum est odor
aut sapor. Ad hoc potest non incongrue re-
sponderi. quod omnia simul accepta sunt unum
eucharistie sacramentum. eo quod nullum per
se solum significet. sed omnia simul panis spe-
ciem representant. que corpus Christi continet
et signat. **S**ignorum autem alia sunt naturalia
alia positiua. Naturalia sunt que secundum naturam
signant quorum quedam sunt que per anteces-
dens signant et sequens. ut rubore vel primo.
signatur serenitas matutina. Alia sunt que
per consequens signant antecessens. ut fumo
vel cinere signatur ignis fuisse. Positiua sunt
illa que secundum impositionem signant. Quorum
alia sunt signa rei sacre. ut sponsus et nuptia
in heremo. Alia sunt signa rei non sacre. ut
arcus triumphalis erectus in iherosolymis. Porro
signorum rei sacre. alia sunt sacra. ut baptis-
mus. alia non sacra. ut agnus paschalis. Sacra sunt
signa noui testamenti. Non sacra veteris.
Quamuis enim utraque sint signa rei sacre.
tem sacram signantia. non tamen utraque sunt
sacra. et iustificantia. Licet nonnulli dixerint
sacramenta legalia iustificasse. Hec enim est
differentia inter legalia et euangelica sacra-
menta. quia illa significabant tantum. hec autem
iustificant et significant. Vix quibus large quibus
stricte sacramentum accipitur. Large secundum
quod omne signum rei sacre siue sit sacrum siue
non sacrum dicitur sacramentum. Unde signa
legalia sacramenta dicuntur. Stricte secundum
quod sacrum solummodo signum dicitur sacra-
mentum. Sacramentum autem dicitur acti-
ue et passive. quasi sacram signans vel sacrum
signatum. Nam nomine sacramenti quibus signum
rei. quibus res signi varie nuncupat secundum
quod sacramentum accipitur pro signo rei
Sacramentum dicitur a sacro et signo. quasi
sacrum signum. Sed secundum quod sacramen-
tum accipitur pro rei signi. sacramentum dicitur

a sacro et secreto quasi sacram secretum. Spes
ergo panis dicitur sacramentum actiue. et
sacrum signans. Vitas autem ecclesie dicitur
sacramentum passive. et sacrum signatum.
Corpus vero dominicum utroque modo dicitur
sacramentum. et sacrum signans et sacrum signatum.
Sacramentum vero consistit in tribus. scilicet
in rebus. in factis. in verbis. secundum proprietatem
similitudinem et interpretationem. Leo namque
secundum proprietatem signat dyabolum. Unde
aduersarius noster dyabolus tanquam leo rugi-
ens circuit querens quem deuoret. Semina-
re secundum similitudinem significat predicare.
Unde exiit qui seminat seminare semen suum
et aliud cecidit in terram bonam et aliud super
petram. et aliud inter spinas. Emanuel secundum
interpretationem significat Christum. Unde et
vocabitur nomen eius emanuel. quod inter-
pretatur nobiscum deus. Res ut aqua bap-
tismi. factum ut signaculum crucis. Verbum
ut inuocatio trinitatis. Singula reperuntur
in hoc excellentissimo sacramento res. et cor-
pus. et signis factum. et esca et potus. Verbum
hoc est corpus meum. Sic est sanguis meus.
Sequitur qui pro nobis et pro multis effu-
detur in remissionem peccatorum. Pro so-
lis predestinatis effusus est quantum ad effu-
sionem. Sed pro cunctis hominibus quantum
ad sufficientiam. Effusio quippe sanguinis
iusti pro iniustis. tam fuit diues ad precium
ut si vniuersitas crederet in redemptorem.
nullum omnino vinculum dyaboli retinet
verbum enim effusionis abundantiam notat.
Peccatum autem duobus modis remittitur.
videlicet quo ad meritum culpe. et hoc per
sanguinis fidem. qua iustificamur a culpa.
et quo ad debitum penae. et hoc per sanguinis
precium quo redempti sumus a pena. Omnes
enim quasi oues errauimus. vnusquisque in
via declinauit. et dominus posuit in eo ini-
quitates omnium nostrum. Unde vulneratus
est propter iniquitates nostras. Atque
est propter scelera nostra. disciplina pacis nostre
super eum. et liuore eius sanati sumus. Vere
languores nostros ipse tulit et dolores no-
stros ipse portauit. Quia ergo iniuste
punitus est. iniusti iuste sunt liberati. Assumpsit
enim in se penam pro omnibus. ut daret se
gratiam vniuersis. Sic autem sacerdos eleuat

calicem ut illum ipso ondat. nec est superflua
hec eleuatio. prout dictum est in fine parti-
cule precedentis. **E**t est notandum quod que-
dam ecclesie duas habent pallas corporales.
et ibi eleuat calix cooperatus cum altera eay
In quo ostenditur hoc sacramentum occul-
tissimum fore et difficilimum ad intelligen-
dum. quodque tempore institutionis huius sa-
cramenti sanguis christi inuisibilis erat. quia
inter venas eius existerat. **A**lie vero eccle-
siam tantum habent pallam et ibi eleuatur
discooperatus absque velamine. **P**rimo ad de-
signandum quod post institutionem huius sacra-
menti sanguis christi factus fuit visibilis per
ipsius effusionem in cruce. **V**nde beatus dicit hic
est sanguis meus etc. **I**n eo enim quod calix non
est cooperatus cum palla supra qua est hostia
ossecrata. designat quod sanguis christi a corpe
effusus et separatus est. **S**ecundo quod hostia
est super pallam corporalem. nec bono mo-
do posset alibi poni. **T**ercio quod propter ventum
flati periculosum esset cooperatum cum palla
leuare. **E**t nota quod sacerdos ad christi repre-
sentans dum dicit. **A**ccipiens calicem parum
eleuat calicem. deinde d. benedixit. ut sine
periculo calicem benedicat illum in altari de-
ponit. **S**ubsequenter etiam d. **A**ccipite panem
tenet eleuatum vsque dum in altum eleuet. ut
illum populo ostendat. **S**equitur hoc quo-
ciscung feceritis etc. **H**ec clausula quia
consecrationem tam corporis quam sanguinis
respicit. post depositum calicem debet dici.
Hanc in perceptio ne corporis christi et sanguinis
magna est nobis adhibenda discretio. **C**auen-
dam est enim ne si nimium differat. mortis
periculum incurratur. domino protestante
nisi manducaueritis carnem filii hominis et
biberitis eius sanguinem non habebitis vitam
in vobis. **S**i vero quis indignus suscipit secundum
apostolum iudicium scilicet damnationis sibi
manducat et bibit. **I**deoque secundum apostolum
eundem probet seipsum homo. et sic de pane
illo edat et de calice bibat etc. **D**icit ergo quisque
comunicandum esse quotidie. **A**lius vero
dicit contra. **F**aciat igitur unusquisque quod
pie crediderit faciendum. **N**on enim litiga-
uerunt adinvicem. nisi alter alteri se opposuit.
Sacheus. scilicet et ille **C**enturio cum alter eorum

gaudens christum in domo sua suscepit. et salter
dixerit. **D**omine non sum dignus ut intres
sub tectum meum. **E**t hoc est quod augustinus
ait. alij quotidie communicant corpori et
sanguini domini. alij certis diebus accipiunt
quod liberam habet obseruationem. de hoc
sub titulo de osculo pacis dicitur. **E**t nota
quod licet christus semel credentes sua morte re-
dimerit. ecclesia tamen hoc sacramentum
quotidie necessario repetit. ob tres precipue
causas. **P**rima quia in vinea laborantes eo
quotidie reficiuntur. **S**ecunda ut neophiti
per illud incorporentur christo. **T**ercia ut me-
moriam passionis christi quotidie mentibus
fidelium ad imitandum infigat. quotidie
enim egemus. ideoque panis quotidianus vo-
catur. **Q**uotidianum ergo sacrificium. ut
probat paschalius ipse. est commemoratio
non iteratio passionis. **E**t ideo sequitur. **I**n
mei memoriam facietis. ut hoc sacramento
nobis quotidie mortis et passionis christi me-
moriam renouatur. **V**nde prima ad **C**or. x.
Quotiescung manducaueritis panem hunc
et calicem biberitis. mortem domini anun-
ciabitis donec veniat. propter quod ipse dice-
bat apostolis. **H**oc facite in meam memo-
rationem. **H**anc ultimam nobis memoriam
dominus dereliquit prout dictum est super
verbo. **P**ostquam cenatum est. **E**t nota quod ha-
bemus triplex memoriale dominice passio-
nis. **P**rimum quantum ad visum in ymagi-
nibus et picturis et propterea crucifixi ymago
depingitur in libro et in ecclesiis. **S**ecundum
quantum ad auditum scilicet passio christi pre-
dicata. **T**ercium quantum ad gustum scilicet
sacramentum altaris in quo ipsa christi passio
patenter exprimitur. **E**t propter hoc premit-
tit. **E**t memoriam venerantes. **E**t sequit
Vnde et memores. **Q**ui autem calices disco-
operatum eleuant illum in hoc loco cum palla
corporali cooperiunt innuentes. quod sepulchro
domino aduoluto lapide clausum est hostium
monumentum. ut dicit **M**arcus etc.

Vnde et memores etc. **O**ctaua ps
quod dominus ipse preceperat in. c.
Simili modo etc. ut hoc in sui me-
moriam faceremus. **I**dcirco in hac parte tria
sibi commemoranda ecclesia proponit. scilicet tam

1777
beatam passionem; necnon et ab inferis resurrectionem. h. et in celos gloriosam ascensionem quorum primum. et passio excitat caritatem secundum. et resurrectio corroborat fidem. tertium. et ascensio letificat spem. Quod enim in nobis magis caritatem accendit. quam quod proprio filio suo non pepercit deus. Quid magis in nobis fidem confirmat. quam quod christus resurrexit a mortuis. Sicut enim in adam omnes moriuntur. ita et in christo omnes uiuificabuntur. Quid magis in nobis amplificat spem. quam quod christus ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem de. do. ho. ut ubi ipse est. illic sit et minister eius. Sacerdos igitur in hoc representans dicens. tam beate passionis manus in modum crucis extendit. ut habitu corporis manuum christi extensionem in cruce representet. quod tamen alij faciunt quando dicunt. Hanc igitur oblationem. representantes crucifixionem statim secuturam. Et quia christus plixius orans factus est in agonia. Ideo agoniam illam habitu oculorum et faciei. quodam modo representans. Dicens autem necnon ab inferis resurrectionis. illas ad se ut prius reducens. eas pariter erigit. Vnde in cantico abacuc. altitudo manus suas leuaui. Et hoc in signum quod christus in uictus leo surrexit a mortuis. Idem dicens. Sed in celos gloriose ascensionis eas erigit equaliter usque ad humeros. in signum quod christus eleuatis manibus ferebatur in celum. et sedet ad dextram dei patris. Quod igitur dicitur. Vnde et memores etc. sic est intelligendum quasi diceret nos esse sacerdotes profite mur et plebem tuam memorem esse testamur filij christi tui etc. Sacerdotes quidem memores et instructi esse debent. quia ipsi missam celebrant. et sacrificium christi exemplo offerunt. Plebs etiam sancta memor esse debet. quia christus non solum pro sacerdotibus. uerum etiam pro plebe passus est. que sancta dicitur. quia fide et baptismo christi percepto sanctificata est. Item ex nunc sterguntur digiti scilicet pollices et indices. nec disiunguntur nisi quando oportet hostiam tangi. vel signa fieri. quod fit. Primo ob reuerentiam sacramenti. ne uis aliquid tangant post tactam corporis christi. Secundo uidelicet in signum quod in hoc sacra

mento sensus accedit primo. et filius patris obediit. Et ideo subicitur. Vnde et memores tam beate passionis. resurrectionis et ascensionis etc. Tertio digiti. qui corpus christi tetigerunt iunguntur. ad ostendendum quod fideles illis fide et deuotione tangentes debent esse caritate coniuncti. et sicut digiti in tangendo et signando abinuicem ad oram sic et fidelium operationes in hac uita cum expediunt separantur quoniam quandoque per contemplationem ad spiritualia eleuantur. et quandoque per mundanis necessitatibus temporalia administrant. Quarto digitorum coniunctio indicat quod corporis et sanguinis domini nostri sacramentum et mens et corpus sacerdotis. inseparabile esse debent affixa. Quinto stringuntur ne puluis seu particula hostie illis forte adherens cadat. **¶** Quia uero ecclesia dixit se memorem dominice passionis. ideo statim acerbioris speciem ipsius passionis commemorat recolens in quinq; crucibus quinq; plagas. Sicut enim subsequens expositio declarabit abhinc usque dum corporale desuper calicem remouetur dominice passionis ordo memorat. Nam ubi dicit sacerdos. hostiam puram. hostiam sanctam. hostiam immaculatam. panem sanctum uite eterne. et calicem salutis perpetue. quinarium crucis signaculum imprimit. super oblatam et calicem signans quinq; christi plagas. uidelicet duas manuum totidemque pedum. et unam lateris. Vel quinq; cruces signant. quod christus quinq; secula redemit. Tres autem cruces communiter facit sacerdos super oblatam et calicem. quoniam in tribus uerbis utrunque pariter intelligitur. Nunquam enim in crucis signaculo panis separatur a calice. nisi cum separatim nominantur in canone. et quando hostia collocatur a sinistro latere calicis. recta pars crucis solummodo super panem. transuersa uero usque super calicem debet preteriri. quoniam erecta pars crucis corpus christi sustinuit. transuersa uero brachia descendit. due uero cruces separatim faciunt animam christi separatim a corpore signant. **¶** Sed cum iam plene et perfecte sit obsecratio celebrata. nam materia panis et uini iam transiit in substantiam carnis et sanguinis nec ulterius potest deteriorari uel meliorari

et sacerdos ulterius dicitur uis non existi
sermone. Queritur quare sup eucharistiaz
adhuc benedictionis signum imprimi aut
aliquod consecrationis uerbum profertur.
Preterea quedam subiunguntur in canone
innuentia qd nondum sit transsubstantiatio
consummata. **S**up hoc dicunt quidam qd scripta
no attendit hic huiusmodi angustias tps
sed sacerdos cum no possit simul multa pro
ferre et agere. ita loquitur et agit ac si tempus
staret et essent adhuc facienda que in prin
cipio sermonis nondum erant facta et uerba
et signa non ad tempus sue plationis. sed ad
conceptionem loqutis sunt referenda. **I**nno
centius ipse. iij. dixit qd i canone aliud uerba
significant et aliud signa pretendunt. namq
uerba principaliter spectant ad eucharistiaz
consecrandam. signa uero principaliter p
tinent ad historiam recolendam. **N**am uerbis
uimur ad consecrandum panem et uinum
in corpus et sanguinem ihesu cristi. **S**ignis
uimur ad recolendum ea que per ebdoma
dam ante paschalem gesta sunt circa cristum
Patet ergo qd quantum ad ordinem eukari
stie consecrande. c. illud. **Q**ui pridie qd pa
teretur etc. in fine canonis subici debuisse.
quia in eo consecratio consummatur. sed qm
impedisset ordinem historie recolende. quia
quod fuit gestum in medio. poneret in fine
pudus canonis ordinator. ut ordinem ser
uaret historie. quasi quidam necessitate co
pulsus. c. illud. **Q**ui pridie etc. quasi cor ca
nonis in medio collocauit. ut que sequant
intelligantur precedere scdm illam figuram
que sepe fit. ut que narratione succedunt in
teile dum precedant. uel potius. ut tam lre
qd historie suus ordo fuerit. **D**icatur itaq
qd pntinent signa ad historiam passionis re
colendam. quia significant quinqs sensus qui
tunc reuera patiebantur in cristo. uel quinqs
eius plagas. ut dictum est. sed uerba non per
tinent ad eucharistiaz consecrandam pmo per
tinet ad eucharistiam consecrataz. **H**oc modo
nos serui tui uidelicet sacerdotes. sed et plebs
tua sancta scz populus cristianus. **N**am qd
ppis agit uoto sacerdotes pagunt misterio
Offerimus preclare maiestati tue. et precete
ris clare. **N**am si iusti fulgebunt sicut sol in

regno patris eorum quanto clarius mai
estas diuina prefulget de tuis donis. et de fru
gibus segetum. et hoc quantum ad panem
qui est consecratus in carnem. **A**c datus. et de
frugibus arborum et hoc quantum ad uinum
quod est consecratum in sanguine. **D**e his
in qd et illis offerimus. hostiam puram. ho
stiam sanctam hostiam immaculatam. euka
ristiaz immunem. ab omni culpa originali
et ueniali et criminali. **V**nde dicitur hostia
dictum est in sexta particula sup uerbo. **Q**ui
pridie. **V**el puram quantum ad cogitationem
quasi puro corde. **S**anctam quantum ad lo
cutionem **I**mmaculatam quantum ad opa
tionem. quia peccatum non fecit. nec dolus
inuentus est in ore eius. **S**upple hoc est panem
sanctum. et sanctificantem. **S**upple datorem uite
eterne quantum ad stolam carnis et calicem
salutis eterne. perpetue quantum ad stolam
anime scdm illud. **E**go sum panis uiuus qd
de celo descendi. si quis manducauerit ex hoc
pane uiuet in eternum. **P**ossunt etiam scdo
modo hec uerba exponi. ut uidelicet cristus
dicatur hostia pura. quia conceptus est sine
peccato. dicatur panis uite eterne. quia est
refectio angelorum. et calix salutis perpetue.
quia refectio est hominum. **V**el tercio modo
hostiam puram quia cristus oblatus est. ut
nos liberaret de feditate originalis peccati
Sanctam quia vulneratus est. ut perflue
rent sacramenta quibus ecclesia sanctifica
Immaculatam. quia mortuus est ut nos li
beraret d morte eterna. **P**anem uite eterne
quia est nostrum uaticum qd uia. **E**t calicem
salutis perpetue. quia est refectio angelorum
inebrians in patria. **V**el sic quarto modo.
De tuis donis ac datus. **D**ona sunt i re eterna
Data in opera temporalia. **O**fferimus hostiam
puram. scz corpus **H**ostiam sanctam scilicet
sanguinem. **H**ostiam immaculatam quo ad
uirtutem. **V**el puram id est ab alijs separatam
Sanctam. et sanctificatam **I**mmaculatam. et
a maculis emundatam hostiam de corde puro
conscientia bona et fide non ficta. **S**equit
supra que etc. **C**um autem orauerit p hostiam
transsubstantianda. eamq iam transsubsta
ntiam patri obrulerit. nunc orat p ipsius
acceptatione. ut eam ad instar antiquorum

477
sacrificiorum acceptet. propitio suple nobis. ac
sereno vultu. respectu placabili. Digneri
respicere. non quod vultus eius mutetur aliquando
sed tunc deus vultum suum super nos illuminat
et serenat. cum misericordiam suam super nos
exhibet et declarat. Secundum illud psalmus. Illuminet
vultum suum super nos et mereat nostri.
Item per hoc quod dicit digneri respicere
notatur quod sacerdos noster vultum habet
versum ad propitiatorium. id quo in prophetia
huius partis dictum est. Et tunc aspergit
intus tabernaculum. dum per dei misericordiam
querit eius propitiationem. ut deus habeat illa
munera accepta. sicut habuit munera abel
iusti. Unde sequitur. Sicuti accepta habere
dignatus es munera abel iusti. Hoc autem adu-
bium sicuti similitudinem innuens non exprimit
quantitatem. Multo quippe acceptius est
hoc sacrificium deo. quam quod obtulit abel. quod
obtulit abraham quod obtulit. Melchisedech.
valet enim amplius res quam umbra. veritas
quam figura. Ipsam ergo similitudinem magis
quam quantitatem debemus attendere. Offerendo
igitur similes sumus abel. si recte quidem
offerentes. recte nihilominus diuidamus. quod
quod. Capri non egit peccauit. sua namque recte
cui debebat obtulit deo sed retinens sibi seipsum
et cor suum subtrahens deo. male diuidit.
Abel autem acceptum deo intus in corde ob-
tulit olococaustum. quod non se sibi retinuit. sed
deo totum se subdidit et impendit. Et ideo
legitur in Genesi. Respexit deus ad Abel et
ad munera eius. ad capri vero et ad munera
eius non respexit. Prius respexit ad abel. et
postea ad munera eius. quia non offerens a
muneribus sed munera ab offerente placuerunt.
Similiter et abraham egregius. fide totum
prius se offerebat altissimo et propterea cum sua
duceret offerenda. placidas ei hostias offe-
rebat. quod ut nos scientes imitemur prius
ab illo deus exegit affectus. Tolle inquit fi-
lium tuum unigenitum quem diligis isaac. et
offer eum in olococaustum. super unum montem
quem monstrauero tibi. statimque promptum
et obedientem inuenit. primo nobis ostendit.
Melchisedech quam nisi se prius acceptum deo
sacrificium obtulisset. factorum causas minime
preuidisset. quare intuitu mysticum panis et

478
vini primus obtulit sacrificium. Erat enim
sacerdos altissimi. Nominantur igitur isti
tres patres veteris testamenti. quod illi et eorum
sacramenta specialius ceteris hoc sacramentum
presignauerunt. Quid enim per munus abel
offerentis de primogenitis gregis nisi Christus
primogenitus in multis fratribus exprimitur
qui malignose occisus est a populo iudeorum.
sicut ille inuidiose a fratre suo. Nam secundum
Apocalypsim. Ipse est agnus dei qui occisus est ab
origine mundi. Quid per sacrificium abrahe
dilectum et unicum filium offerentis nisi Christi
passio designatur. De quo dicit apostolus.
proprio filio suo non pepercit deus. sed pro nobis
omnibus tradidit illum. Sic est inquit filius
meus dilectus in quo mihi bene complacui.
Oblatio quoque Melchisedech tam proprie no-
uum sacrificium presignauit ut inde predictum
sit. Tu es sacerdos in eternum secundum ordinem
melchisedech. qui secundum apostolum assimilatus pro
omnia filio dei. manet sacerdos in perpetuum.
Abel dicitur puer non tam a puericia quam a
puritate secundum illud. Ecce puer meus dilectus
quem elegi posui super eum spiritum meum.
Abraham dicitur patriarcha. non tam isra-
helitice plebis quam populi christiani illius per
carnem. huius per fidem. secundum illud. Non
ultra vocabitur nomen tuum abraham. sed
appellaberis Abraham. quia patrem multarum
gentium constitui te. Melchisedech interpre-
tatur est rex iusticie. deinde rex salem. et pacis
propter illud quod legitur. Orietur in diebus
eius iusticia et abundantia pacis donec au-
feratur luna. Sanctum sacrificium immacula-
tam hostiam. hoc addidit in canone Leo papa
primus.

Supplices te rogamus. etc. ix. ps.
Pontifex ut lex iubebat. et in pro-
phetia huius partis dictum est.
aspergebat tabulam et aram. et exterius sa-
ccum sanguine pacifico. et Christus totiens aspergit
patrem sanguine quotiens eum placat per
carnem assumptam. Aram aspergit quod diu-
num restaurat angelorum. Exterius sacrum
aspergit dum homines sanctificat et patri qui
interius sunt reconciliat. Sacerdos eos deus
aspergit quia hoc sacrificium placat deum et
veniam impetrat. et sic etiam super os aspergit

Nam qui nos emundat augmentat numerum
civium supernorum. **A**spicit etiam intus taber-
naculum prout in precedenti particula dictum
est. **D**um autem hic nominat sublime altare
commemorat sancta sanctorum. **S**ane inno-
dicto post cenam exiit. **I**hesus in montem
oliuerti trans torrentem cedron et progressus
pusillum cecidit in faciem suam orans et dixit
Pater si fieri potest transfer calicem hunc a
me. **S**ed et secundo et tercio abiit et orauit
eundem; hmonem dicens. et factus est in ago-
nia. **P**rolixius orabat et factus est sudor et
sicut gutte sanguinis decurrentis in terram
tunc venit ad discipulos suos dicens. **S**ur-
gite eamus. ecce appropinquat qui me tradet.
Traditor autem dedit eis signum dicens. **Q**ui-
osculatus fuero ipse est tenete eum. et ostendi
accedens osculatus est eum. quia ergo **I**hs
procidit orans et dicens **P**ater si fieri potest. **I**deo
sacerdos se inclinans orat et dicit. **S**upplices
te rogamus etc. **V**el sacerdotis inclinatio sig-
nificat emissionem spiritus christi. prout dictum
est in prohemio canonis. **D**e inclinationibus
dictum est sub titulo de confessione. **I**tem dicit.
Vt quotquot ex hac altare etc. osculatur semel
altare. per quod representatur osculum pro-
ditoris. postquam dominus ab oratione surrexit
Quidam ter osculatur agentes gratias tri-
nitati. que per passionem domini genus re-
conciliauit humanum. **A**lij bis ad nondum
geminam in cristo naturam. seu ipsum in anima
et corpore passum. quod vero in agonia prolixius
orabat tercio dicens eundem hmonem. ideo
sacerdos facit tres cruces. **P**rimam super ob-
latam dicendo. **S**acrosanctum filij tui corpus
Et secundam super calicem dicendo et sanguinem
Terciam signando seipsum in facie cum dicit
Omnibenedictione celesti. forte propter sudo-
rem corporis cruces imprimens super corpus
et propter guttam sanguinis crucem imprimens
super sanguinem. et quia procidit in faciem
suam orans. ideo imprimat sibi crucem in facie
vel potius crux que fit super corpus designat
vincula quibus est ligatum corpus. **I**lla que
fit super sanguinem designat flagella quibus
allisus est et sanguiseductus. **D**e vinculis
legitur. **M**inistri iudeorum comprehenderunt
Iesum et ligauerunt et vincientes duxerunt

et tradiderunt poncio pilato **D**e flagellis le-
Apprehendit Pilatus Iesum et flagellauit et
liuore sanati sumus. **P**er terciam vero crucez
que fit in facie recolitur illud. quod expuebant
in faciem eius. et palmas in faciem eius da-
bant. et velantes faciem eius dicebant. pro-
pheta nobis criste. quis est qui te percussit.
Tercio crux que fit supra corpus martirium christi
que fit supra sanguinem. martirium sancto-
rum designat. **Q**uato prime due cruces sig-
nificant quod cristus pro duobus populis passus
est. **A**lij vero non faciunt premissas duas cruces
Considerari etiam oportet quod sacerdos di-
cendo supplices etc. **S**tat inclinatur cancella-
ris manibus ante pectus. ad designandum
quod orationis humilitas per inclinationem
designata. tunc demum et non aliter exaudiri
digna est. si ex fide procedat peccatoris. et metis
Fide dico per dilectionem operante. que opa-
tio per manus intelligitur. **Q**uia vero quedam
sunt opera vite actiue. quedam vero vite con-
templatiue. sed opera vite actiue quodam-
modo cancellatim ad opera contemplatiue
vite sicut sinistra ad dextram operantur eo
quod opera actiue sicut supposita seu inferiora
ad opera contemplatiue disponunt. et opa
contemplatiue sicut supposita et altiora illa
perficiunt et consumant. **I**deo in ipsa manu
cancellatione dextere supponitur sinistre. **R**ursus
orat cancellaris manibus ante pectus. quasi
ipso facto dicat. **O**bscuro te per crucez et passi-
onem tuam ut iubeas hec perferris etc. **C**ancel-
latio enim manuum cristi passionem significat
et dextera per quam resurrectio. leue. per quam
passio designatur supponitur. ut per hoc christi
resurrectio a mortuis insinuetur. **V**erum in
nonnullis ecclesiis dyaconus infra actiones
lauat manus. signans primo. quod pilatus se
lauit cum se lauit tunc se motum a christi sanguine
proclamauit. **V**el secundo quod nostra sordida
opera cristi passione mundantur. **T**ercio quod
nullus nisi mundus ad percipienda fidei sa-
cramenta procedat. **S**equitur **I**ube hec per-
ferri etc. tante sunt profunditatis hec verba
ut intellectus humanus vix ea sufficiat pe-
netrare. **V**nde beatus Gregorius. **T**anti sacra-
menti dignus interpres. dicit illis tanquam de re
ineffabili. pene ineffabiliter loquens. **Q**uis

inquit fidelium habere dubium possit i ipa
imolationis hora: ad sacerdotis vocem celos
aperiri: in illo ihesu cristi misterio angeloz
choros adesse. summis pma sociari: terrena
celestibus iungi. vnūq; ex inuisibilibz arg
uisibilibus fieri. Idem etiā alibi dicit. Vno
eodemq; tempore ac momento i celum id est
celestem naturaz rapitur ministerio angloz
consociandum: corpori cristi scilicet mistico et
ante oculos sacerdotis in altari videtur

Saluo tñ occulto celestis oraculi sacra:
mento: possent hec verba licet simplicius tñ
secutius sic exponi. Iube. i. fac. hec scz vota
fidelium. i. supplicationes et preces. perferri
i. presentari. per manus sancti angli tui. i.
per misterium angeloz qui sunt administra
totij spiritus. et vota nostra coraz deo offe
runt. Iuxta illud qd ait Raphael angelus
ad Thobiam tho. xij. Qñ orabas cum lac
mis ego obtuli orationem tuā domino. Ex
hoc ergo euidenter apparet. qd angelus sa
cris misterijs adesse credendus est. nō vt cō
secret: qd hoc non potest. h̄ vt orationes sac
dotis et ppli deo representet. h̄m illō Apoc.
Ascendit fumz aromatum in conspectu dñi
de manu angeli: que sūt orationes sanctorz
In sublime altare tuum supple hoc est in cō
spectu diuine maiestatis tue. i. in contempla
tione maiestatis et curie tue celestis. Nā ipē
deus dicit altare sublime. Exo. xx. Non ascen
das ad altare meum per gradus. i. in tñi
tate nōn facies gradus. Porro sicut beatus
Augustinus determinat. Non dicit angls
offerre orationes deo. quasi tunc primo de
hōuerit quid velimus qd deus omnia nouit
anteq; hant. sed quia necesse habet rational
creatura temporales causas ad eternitatem
fferre. siue petendo quid erga se fiat. siue cō
sulendo quid faciat aut qd deo iubente im
plendum esse cognouerit hoc nobis vel eui
denter vel latenter reportet. Possunt etiam
scōo modo premissa vba sic exponi. Omni
potens deus iube hec. scz panem et vinum
perferri. i. transmutare in sublime altare tuū
i. in corpus et sanguinez filij tui sup choros
angeloz exaltari quia corpus domini dictū
est altare. scōm illud. Altare de terca facietis
mibi Per manus angli tui. i. p ministerium

sacerdotis. Non em scōm augustinum. De
poscit ob aliud illic deferenda. nisi vt intel
ligatur. qd ista hant. i. transsubstantientur i
eo sacerdotis id est in eiz ministerio virtute
spirituallia. Sed cum iam transsubstantia
ta sint. exponi possent tercio modo sic Iube
hec. i. cristi corpz misticum. scz ecclesiam xpi
militantem. perferri id est associari. in sub
lime altare tuum. i. in ecclesiam triumphan
tem que dicitur altare. scōm illud. Leuitici
Ignis in altari meo semper ardebit. i. feruor
caritatis in ecclesia triumphanti. et hoc per
manus angeli tui. id est per operationem et
virtutem cristi filij tui. qui est magni consilij
angelus. Iste em corpus suum misti
cum deo patri coniungit et ecclesie triumphā
ti. Quarto modo hic est angelus magni cō
silij. consiliarius ille cuius consilio pater mōm
creauit et recreauit. Sublime altare in cō
spectu dei est cristus crucifixus sedens in dex
patris. Igitur Angelus fert hec sacramen
ta in sublime altare in conspectu dei dum ci
atrices ostendens interpellat apud patrem
pro nobis hec sacramenta confitentibus.
Que vero sint illa que petit in sublime
altare perferri determinat dominus dicens
Vt quotquot tē. per hoc enim demonstrat
corpus cristi misticum. quod cristus quoti
die ad se trahit p membra Vnde Jeremias
Patrem vocabis me. et post me ingredi nō
cessabis.

Memento etiā domine tē. x. ps
Dec cōiunctio etiam continuat
sequentia proxime precedentibz
Vel dici potest qd supfluit. Nam in antiqz
codicibz precedebat immediate quedaz ora
tio incipiens. Memento mei queso domine
tē. in qua sacerdos pro se orabat. vt digne
posset offerre. Vnde tunc recte sequebatur
Memento etiam domine famulis tē. Et qd
in multis modernis codicibz oratio illa nō
inuenitur. ideo h̄m illos istō etiam supfluit
Vel quod meli⁹ est respicit aliud. Memento
quod precedit in quo rogauit p viuis. hic
autem orat pro defunctis. **O**rat ergo pia
mater ecclesia nō solum p viuis. vepetiam
pro defunctis. et eos deo p̄i sacre oblationis
intercessione commendat certissime credens

quod sanguis ille preciosus. qui pro multis effusus est in remissionem peccatorum. non solum ad salutem uiuentium. uerum etiam ad absolutionem ualeat defunctorum. Ideo gabi-lonen. scilicet statuit. ut in omnibus missis solennibus. loco competenti uidelicet in hoc loco secrete. uel in diebus non solennibus. In dominica enim die. ob resurrectionem dominicam anime requiem creduntur habere ecclesia pro defunctis dominum deprecetur. Iuxta illud Augustini. Non sunt pretermittende supplicationes pro spiritibus mortuorum quas faciendas. pro omnibus in christiana catholica societate laudamus. Et quod quandoque defunctis pariter filij. cognati et amici qui supplicationes pro eis effundant. una et pia mater id est tota ecclesia. omnes defunctos sub generali commemoratione suscipit. tacitis illorum nominibus. et eis exhibet communionem Innocentij. quod ipse statuit. ut ante consecrationem hostie non recitentur nomina defunctorum. possent enim populo recitari sed deo quem nihil latet necesse non est. qui cum signo fidei nos precesserunt scilicet ad dominum. non quod ibi sit fides aut spes. ubi spes est et res. Nam fides euacuatur caritas nunquam excidit. sed signum fidei pro caractere fidei christianitatis accipitur. quo fideles ab infidelibus discernuntur. secundum illud. Audiui nomen signatorum. c. xliij. milia signati ex omni tribu filiorum israel et dormiunt in somno pacis. secundum illud. In pace in idipsum dormiam et requiescam. Frequenter enim sacra scriptura defunctos dormientes appellat pro eo quia sicut dormientes cuigilant. ita mortui resurgent propter quod dicit apostolus. Nolo uos ignorare de dormientibus. ut non tristemini sicut et ceteri qui spem non habent. Et dominus inquit in euangelio. Lazarus amicus noster dormit. Ipsi domine et omnibus in christo quiescentibus. In hoc loco sacerdos quorum maluerit defunctorum debet agere memoriam specialem. Finita est enim memoria mortis domini et ideo sequitur mors nostris christus precessit et nos eius uestigia sequimur. Dic autem uocantur quiescentes in christo qui in caritate mortui sunt. habentes tamen aliqua purgabilia. eo quod non plene satisfecerunt

pro peccatis confessis propter quod ad locum purgatorij descenderunt. ubi existentes suffragio indigent ecclesie militantis tam non dum habentes in se pacem et refrigerium glorie licet habeant in certa et infallibili spe locum refrigerij. in quo non est ardor penarum. Lucis in quo non est obscuritas tenebrarum. et pacis in quo non est conflictus pugnarum. Nam absterget deus omnem lacrimam ab oculis eorum. et iam non erit amplius. neque luctus neque clamor. sed nec ullus dolor. quam prior transierunt. sed delectabuntur in multitudine pacis cum placebunt coram domino in regione uiuentium. Paradisus ergo dicitur locus refrigerij. propter ardorem ignis purgatorij per quem anime transeunt. Iuxta illud psalmi. Transiuimus per ignem et aquam et. Locus lucis est tenebras inferni. De quibus Mattheus. Mittite eum in tenebras exteriores. Locus pacis. propter mentis tranquillitatem. que ibi est contra uermem conscientie eorum. qui salui non erunt. Unde Isaias. Vermis eorum non morietur. nec ignis eorum extinguetur.

Mobis quod dicitur. xj. pars. Nec autem oratio preteritur usque. Per omnia secula seculorum. Et hec uerba proferenda sacerdos paululum expressa uoce percussio pectore silentium interrumpit. representans contritionem et confessionem latronis in illo passionis dominice articulo in-epantibus alterius et dicentis. Nos digna factis recipimus. hic autem nihil mali gessit. Et dicebat ad ihesum. Luce. xxiij. Domine memento mei dum ueneris in regnum tuum propter quod dixit illi ihesus Amen dico tibi. Hodie mecum eris in paradiso. **R**ursus pro exaltationem uocis et percussione pectoris exprimitur illud. quod centurio et qui cum illo erant. uisis his que fiebant timuerunt ualde dicentes. Vere filius dei erat iste. et omnis turba que sibi aderant ad spectaculum illud percutientes pectora sua reuertebantur. Note uero eius et mulieres que christum secute fuerant a galilea stabant a longe hoc uidentes. quas significant ministri scilicet diaconus et subdiaconus retro stantes. qui ad hanc uocem erecti in os sacerdotis uel episcopi intuentur.

64770
Præmissa autem peccatoris unica tonsio significat
quod secundum apostolum ad Romanos. vii. Christus
semel pro peccatis nostris mortuus est. Et
fit cum tribus digitis scilicet sine pollice et
indice. ut trinitas in unitate notetur. Pectoris
quoque tonsio quandoque penitentiam designat
sicut sub titulo de confessione dictum est pec-
catoribus. Hoc ideo dicit. quia si dixerim
quod peccatum non habemus nosmetipsos
seducimus. et veritas in nobis non est. Licet
enim omni tempore debeamus ex corde nos
recognoscere peccatores. precipue cum pro
remissione peccatorum sacrosanctum misterium
celebramus. de multitudine miserationum
tuarum sperantibus. Iuxta quod inquit psalmista.
Secundum multitudinem miserationum tuarum
dele iniquitatem meam. Et nota quod una tantum
est dei misericordia. non aliud quidem quam ipse est
misericors. sed multi sunt eius effectus qui
miserationes dicuntur. Unde Reminiscere
miserationum tuarum domine. et misericordiarum
tuarum que a seculo sunt. Partem aliam et societatem
donare digneris. Sed cum ipse deus sit omnia
in omnibus salus et premium et gloria sin-
gularum. Iuxta illud. Salus populi ego sum
Quid est quod dicit. partem aliam et societatem
tamquam non omnes sint eundem denarium
accepturi. Hanc licet unum et idem sit pre-
mium singularum. videlicet ipse deus in cuius
cognitione salus eterna consistit. secundum illud
quod ipse dicit in euangelio. Nec est vita eterna
ut cognoscant te verum deum et hunc quem
misisti ihesum christum. tamen secundum differen-
tiam meritorum alij plus. alij minus divina
visione fruuntur. Nam et stella differt a stella
in claritate. propter quod ipse dominus ait
In domo patris mei mansiones multe sunt
Sicut unus est sol. cuius lumine participant
universi. alij plus. alij minus. secundum differen-
tiam intuituum. Cum Iohanne. Stephano
Mathia. Barnaba. In hac secunda commemora-
tione sanctorum magna ex parte supplentur
qui de primitiis sanctis deesse videbantur
in prima. Sed quare Iohannes reperitur et
Stephano sociatus. iohanni premititur mathie
et barnabe apostolis. Super hoc dici potest
quod iohannes in prima commemoratione di-
sponitur. et cum ceteris numeratur propter

diogenem apostolatus. In hac autem memo-
ratione repetitur et cum Stephano sociatur.
propter privilegium celibatus. Virgines enim
sunt et secuntur agnum quocumque iterit. pre-
terea ceteris premititur. Virginitas enim
iohannis inde maxime commendatur quia
christus in cruce matrem virginem. discipulo
virgini commendavit et ex illa hora accepit
eam discipulus in suam. Stephani vero virgi-
nitas ex eo maxime comprobatur. quia ipse
deputatus est ab apostolis ad ministerium
viduarum. et in eo quod feminis est prepositus
testimonium meruit sincerissime castitatis.
Posset autem non euangelista sed baptista
iohannes intelligi nisi premitteretur. Cum
tuis sanctis apostolis ac martiribus. unde
dicitur quod apostoli tantum ac martires sibi
notantur. quibus et iohannes baptista merito
possit inter martires numerari. Enumerat
ergo sacerdos sanctos. quorum societatem pe-
tit. quia et sacerdos legalis nomina filiorum
israhel habebat scripta. ut supra dictum est.
Et adverte quod hic octo viri et septem mulie-
res computantur. quia per hoc sacrificium.
vii. carismata gratiarum et octo beatitudi-
nes iunguntur in nobis. Sequitur. non
estimator meriti. quia non secundum exigentiam
meritorum retribuimus. sed minus puniendo
vel magis remunerando quam quisque meruit.
Unde non secundum peccata nostra fecit nobis
nec secundum iniquitates nostras retribuit nobis.
Et alibi. Mensuram bonam et confertam.
et coagitatam. et superfluentem reddent
in sinum vestrum. Per christum dominum nostrum
Nunc non respondetur. Amen. Tum quod angeli
qui semper assistunt respondent. sicut in fine
tercie particule dictum est. Tum quia hec ta-
cite dicuntur nec respondentes audire possunt.
Tum quia verba sequentia. per quem omnia
creata sunt. istis coniunguntur et ab eis dependent
ita quod nihil interponi potest. Hoc autem loco
benedicuntur vasa. prout dicitur in. vii. pre-
terea sub. v. feria cene domini. ubi agitur de diurno
offitio in canone apostolorum in Burcardo li-
v. c. offerri ita legitur. Offerri non liceat ad
altare scilicet ad benedicendum preter novas
spicas. et vasa. et oleum. et lacinaria. et fabas
et timiam ad incensum. tempore quo sancta

oblatio celebratur **S**equitur. Per q̄ hec
omnia. etc. Ideo dicit omnia. quia p̄ filium
omnia creata sunt. Vnde iohannes primo.
Omnia p̄ ipsū facta sunt. et sine ipso factum
est nihil. Et vidit deus cuncta que fecerat et
erant valde bona. Creas igit̄ odendo natas
Sanctificas consecrando materiam. Viuifi-
cas transubstantiando creatam. Benedicis
accumulando gratiam. Quod autem dicit
hec omnia est simplex p̄nominis demonstra-
tio. sicut tempus verbi confusum. Nam pre-
sens confusum presentis non tenet vsum. et
est sensus. Hec omnia scilicet panes vinum
et aquam. semper bona creas. scdm̄ causas
canonicas primordiales et sanctificas secū-
dum causas sacramentales. Viuificas vt tran-
seant in carnem et sanguines. Et benedicis
vt obseruant vnitatem et caritatē. **R**ursus
in eo q̄ dicit sanctificas. notat q̄ quodcuq̄
sanctificatur per gratiam cristi sanctificatur
De plenitudine enim eius omnes accepim̄.
Vnde iob. xvj. Pater sanctifica eos i v̄itate
id est in filio. In eo q̄ dicit viuificas notat
q̄ quicquid viuificatur p̄ filium viuificat.
iob. xj. Ego sum via veritas et vita. In eo
q̄ dicit benedicis. insinuat. q̄ benedictio
celestis datur nobis per h̄c. id est virginis
benedictū. Vel creas vt sint sanctificas tibi
deputando. viuificas animando benedicis
vt vtilia sint. prestas vt prosint. Fiunt aut̄
tres cruces super dictis verbis sancti. viui-
bū. In quibus ecclesia primitiua represen-
tatur que fidem trinitatis suscepit. De hoc
tamen aliter iam dicetur. Siquidey sacerdos
dicturus. et prestas nobis. vel dyaconus re-
mouet corporale desup calice. ad notandum
q̄ quando xps emisit spiritū velum rempli
scissum est a summo vsq̄ deorsum. et aperta
sunt nobis. que prius obscura erant in lege
et clausa. sicut dicitur in euangelio de qu-
busdam. Et erat absconditum verbum istō
ab eis vbi enim sumpto aceto consumatum
est. reuelatum est. Et calice discooperto acci-
pientes hostiā dicit. et presta nob̄. **D**ubi-
tari autem vidim̄ quare calix et nō hostia
coopertur. Ad quod quadruplex potest ra-
tio assignari. Primo p̄pter periculum. qui a
sanguis facilius posset recipere immandi-

tiam q̄ hostia. Secdo q̄ in calice et sanguine
magis significatur passio cristi q̄ in hostia
Vnde illud. Pater. si heri potest transeat a
me calix iste. et in canone in forma sanguis
ponitur actus effusionis ibi. Qui pro vob̄
effundet etc. Quia ergo in calice et in san-
guine magis significatur cristus mortuus quā in
corpe. Ideo sicut et mortuus pannis et lapi-
dibus opitur ita et calix panno et sanguis
calice et corporali coopertur. Tercio sanguis
in calice cooperto representat corpus xpi in
sepulcro clauso et signato. Hostia vero cor-
pus xpi extra sepulcrum. Quarto sanguis
calice cooperto representat corp̄ xpi in sindone
inuolutum hostia vero nō inuolutū Sequit̄
per ip̄m. etc. Si absq̄ aliey verbi vel tempis
interpositione diūgas premissa verba Per
xpm̄ dominū nr̄m. per quem hec omnia. etc.
et facis punctū ibi et prestas nobis. Plana
est littera Dic ergo Per ip̄m. et tanq̄ per m-
diator em cum ip̄o tanq̄ cū coequali q̄ ip̄e
est coequalis patri in ip̄o tanq̄ in substan-
ciali vel in ip̄o. et in membris eius. In patre
quippe notat auctoritas p̄pter principū. In
filio equalitas p̄pter medium. In sp̄u sancto
communitas p̄pter consortium. Sane sexta
feria crucifixus est crist̄ hora tertia linguis
iudeorum. quod narrat marcus. hora sexta
manib̄ gentilium. quod narrat iohannes
circa horam autem nonam inclinato capite
tradidit spiritum. Ad recolendam igit̄ cru-
cifixionem hora tertia factam linguis iude-
orum clamantiū ter. Crucifige crucifige eū
Et rursus. Tolle tolle crucifige eum sacerdos
facit tres cruces sup oblatam et calices. Dū
dicit. Sanctificas. Viuificas. B̄ndicis. Ad
recolendam vero crucifixionem. que post in-
teruallum trium horarum facta est manib̄
gentilium cum milites crucifixerunt ihesū
sacerdos iterum facit tres cruces cum hostia
super calicem super premissis trib̄ verbis
sc̄z p̄ ipsū. et cum ip̄o. et in ip̄o. Postmodū
autem ad designandam diuisionem carnis
et anime domini morietis facit duas cruces
cum ip̄a oblata. in ore calicis dum dicit. Est
tibi deo patri omnipotenti in v̄nitate sp̄i-
ritu sancti. Cum enim i crist̄o tres sint v̄nitate
substantie videlicet diuinitas corpus et aīa

due tantum scilicet corpus & anima fuerunt
in morte diuise. Nam diuinitas a neutra est
diuisa & separata. Et propterea non tribus
crucibus sed duabus mors domini designatur.
Ceterum sacerdos faciendo cruces manum
super mensam altaris extendit. quia et christus
super aram crucis manus expandit. Iuxta
illud propheticum. Expandi manus meas
ad populum non credentem mihi. **D**ico
etiam premisse tres cruces cum corpore super
nudum calicem facte significant tres crucia-
tus. quos christus in nuda cruce sustinuit. videlicet
passionem pro passionem et compassionem.
Passionem in corpore. Pro passionem in men-
te. Compassionem in corde. De passione cor-
poris ait dominus per prophetam. O vos
omnes qui transitis per viam. attendite et
videte si est dolor sicut dolor meus. Foderunt
enim manus meas et pedes meos. et dinume-
rauerunt omnia ossa mea. De pro passionem
mentis dominus inquit apostolis. Tristis
est anima mea usque ad mortem. cepit enim ihesus
tedere et pauere. cepit contristari et mestus
esse. Ex passione vero cordis. per crucifixio-
ribus orauit ad patrem dicens. Pater ignosce
illis quia nesciunt quid faciunt. Si enim cog-
nouissent nunquam dominum glorie crucifixissent.
Et ideo sacerdos facit has cruces cum hostia
super calicem quia christus sustinuit huiusmodi
cruciatum in corpore super patibulum. Per
calicem enim passio designatur. ut iam dictum
est. **T**ercio modo tres cruces cum hostia
super calicem facte significant fidem centu-
rionis dicentis **Matth. xxv.** Vere filius dei
erat iste et ita cognouit eum unum esse in
trinitate. scilicet christum deum et hominem.
Due vero que sunt in ora seu latere calicis
designant duo sacramenta que de latere christi
profluxerunt videlicet aqua regenerationis
et sanguis redemptionis. Iuxta testimoni-
um iohannis dicentis. Unus militum lancea la-
tus eius aperuit et continuo exiit sanguis
et aqua. Et ideo immediate post has duas
cruces latus calicis in quibusdam ecclesiis
cum hostia tangitur. per quod percussio la-
teris christi. cum lancea militis designatur.
Quarto tres premisse cruces in quibusdam
ecclesiis ita fiunt et bene. Nam prima que fit

super per ipsum. fit supra os calicis exteriori
signans quod deus est extra omnia non exclu-
sus. **S**ecunda que fit super cum ipso. fit pa-
rum inferius scilicet prima videlicet a labio ca-
licis in labium significans quod deus est super
omnia non elatus. **T**ercio que fit super in
ipso. fit inter os calicis circa medium conca-
uitatis eius. significans quod est intra omnia
non inclusus. **Q**uarta que fit super deo pri-
us fit a medio oris calicis recta diametro contra
faciem sacerdotis significans quod omnia que
in ministerio misse occulte aguntur in fine
nobis ante oculos ponuntur. **Q**uinta que
fit super in unitate spiritus sancti fit a latere cali-
cis inter ipsum calicem et sacerdotem vide-
licet descendendo a summitate calicis contra
pedum. significans quod deus est subter omnia
non compressus seu prostratus. **Q**uidam tamen
de his duabus ultimis non faciunt nisi vlti-
mam. **Q**uinto dicte tres cruces signifi-
cant tres cruciatum. quos christus sustinuit tribus
temporibus. videlicet ante mortem a lapas
flagella. sputa et huiusmodi. **I**n morte cru-
cifixionem. et post mortem lateris perfora-
tionem. prima significat primum. scilicet secundum
tercia tertium. quarta vero significat separa-
tionem anime a corpore christi. quinta des-
censum in limbum vel cruciatum in pedibus.
Sexto quinque ordines signorum que sunt
ante sextum. scilicet ante tactum calicis cum
hostia quinque videlicet de duabus ultimis non
fit nisi una significant quinque mundi etates
que fuerunt ante christi natiuitatem. sextum
vero videlicet ipse tactus significat sextum
tempus. scilicet a christi natiuitate usque ad fine
mundi. Ipse enim vnicus tactus. significat
dominum semel ascendisse crucem. ut sine
haberet. Ipse autem rex est cruciatum. qui per
dictas quinque etates omnibus hominibus he-
bat. **N**otandum igitur est quod **S**acramentum
septem vicibus signatur in canone. **P**rima
vice ter. vbi dicitur. **H**ec dona. hec munera
domini. **S**ecunda vice quinquies vbi dicitur.
Quam oblationem tu deus domine. **T**ercia vice
bis semel vbi dicit. **Q**ui pridie domine. ibi. **T**ibi
gratias agens. **B**enedixit domine. et iterum vbi
dicit. **S**imiliter modo domine. ibi. **I**tem gratias
agens. **Q**uarta vice quinquies. vbi dicit.

Hostiam puram Quinta vice bis ubi dicit
Sacrosanctum filij tui corp⁹ ac. Sexta vice
ter. ubi dicitur. Sanctificas. Viuificas ac.
Septima vice quinquies. ubi dicitur. Per
ipm ac. prout in ipis locis dictum est Inter
quis. vij. vices sacrificium significat duab⁹
vicib⁹ bis & dua b⁹ vicibus ter. & duabus
vicibus quinquies Septima vero vice bis
& ter. Signatur ergo simul omnib⁹ vicib⁹
iunctis quinq⁹ quinq⁹ que sūt simul. xxx
qui numerus per se dicitur semper in seipm
reducitur. si ducatur i infinitum q̄rumlibet
enī multiplicetur eucharistie sacramentum
semper est idem sacrificium. Augustinus ta
men dicit q̄ si tantum semel signum crucis
ficeret sup panem & vinum sufficere posset q̄
semel dominus crucifixus est. In hoc etiam
sacramento quinq⁹ sensus corporis. scilicet
visus. auditus. gustus. odoratus. tactus ex
ercerunt scilicet circa colorem. saporē. odo
rem. fractionem & sumptionem. ut quinq⁹
sensus anime spirituales exuberent. scilicet
visus intelligentie. auditus obedientie. odo
ratus dilectionis. gustus dilectionis. & tactus
operis. De quibus reperitur in euangelio.
Domine quinq⁹ talenta tradidisti ecce alia
quinq⁹ superlucratum sum. Sed & binarius
n ternarius bene congruit sacramento. Bi
narius propter carnem & sanguinem. Ter
narius propter vinum & aquam. Item bi
narius propter duplicem modum edendi
scilicet sacramentalem sub specie panis &
vini & spirituales in fide cordis. Et tern
arius propter tria que sunt in hoc sacramen
to discreta. videlicet forma visibilis vini &
panis veritas corporis & sanguinis. & vir
tus spūalis unitatis & caritatis De quib⁹
dictum est in septima particula super vbo.
Mysterium fidei. ut ita ternarius binarium
id est fides trinitatis per dilectionem dei &
proximi operetur. Fiunt igitur tres cruces
que quatuor habent angulos sup sacrificiū
quia crissus dum i cruce pependit quatuor
climata mundi redemit. & septem cedimb⁹
ordinatur. ad notandum septiformem spiri
tullandi gratiā que in hoc misterio necessa
ria est. Et fere in quolibet ordine per nume
rum impari signacula disponantur. quia

corpus crissi. vnum manens non scinditur
omnis honor tanq̄ domino & gloria tanq̄
deo. **Sequitur.** Per omnia secula seculor⁹
nō solum crucis impressio. verumetiam vo
cis expressio & pectoris percussio que gesta
sunt iuxta crucem insinuat. prout dictum est
super verbo. Nobis quoq⁹ quia ego ihesus
clamans voce magna tradidit spiritū Ideo
sacerdos dicendo. Per omnia secula seculor⁹
exaltat vocem. & etiam aliquantulum cali
cem eleuat. Vel dicitur alte ad incitationē
populi. ut sciens finem canonis respondeat
Amen. Vel ideo. quia centurio clamavit.
Vere filius dei erat iste. Quia vero mulie
res lamentabantur flentes dominum. Iō
chorus quasi lamentando respondet amen
representans fideles. qui dominum orito
cordi lugebant velut quondam Abel inui
di fratris furore occisum parentes eius la
mēbantur Consequenter diaconus acce
dit & ex altatum parum per sacrificium seu
calicem cum corpore de altari tam ipse qm
sacerdos deponit. quia ut legitur iohānis
xx. Venerunt Ioseph ab Arimathia & ni
codemus. & impetratum corpus ihesu a pi
lato deponentes sepelierunt. Sacerdos ergo
eleuans Nicodemum representat. ipa vero
eleuatio crissi depositionem de cruce. Depo
sitione collocationem in sepulcro demonstrat.
Et aduerte quia sacerdos dicens Preceptis
salutaribus moniti. calicem simul & hostiā
deponit. Ad rei euidētiā nōndum est
q̄ crissi corpus & sanguis. bis i sexta feria
eleuata & deposita fuerāt semel in cruce ele
uata & de cruce ad terram deposita. & semel
de terra eleuata & i sepulcro collocata. Pri
mum representatur in prima eleuatione &
depositione corporis & sanguinis crissi que
fit statim post eorum consecrationem. Alia
representatur in eleuatione & depositione. q̄
fit in hoc loco. Congruē igitur dum hec vba
proferuntur fit corporis & sanguinis eleua
tio & depositio. designantes eleuationē cor
poris crissi de terra & locationem eius in e
pulcro. quia Ioseph qui illud de cruce & de
terra leuauit & in sepulcro locauit monitus
& instructus erat preceptis salutarib⁹ crissi
sicut fidelis discipulus ei⁹. Vnde legitur de

es in marco. Et ipse erat expectans regnum
dei. Simul autem eleuantur corpus et sang-
nis iam consecrata. quia ipse Ioseph ut aiunt
quidam filius corpus cum sanguine in sepulchro
locavit. Adhuc in ipsa elevatione tenet ho-
stia cum quatuor digitis. Cum enim expecte-
mus et necesse habeamus quatuor imperia
te principaliter per merita passionis cristi-
scilicet potestatem contra dyabolum. humi-
litate contra mundum. castitatem contra
corpus proprium. et subiectionem ad dilecti-
onem quo ad deum et proximum. ideo ad hoc
representandum. merito cum quatuor prin-
cipalibus digitis hostia tenetur. Quedam
tamen ecclesie in tribus primis petitionibus
dominice orationis tenent calicem elevatum
et tunc calicis elevatio aliud significat. prout
ibi dicitur. **I**n quibusdam etiam ecclesiis
dum calix pater ab altari elevatur quidam
puer stat ultimus post subdiaconum hunc
ex transverso cappam ad designandum quod caput.
iudei expectantes messiam id est christum
cum iam venerit transversum est in caudam.
Quia vero. Nicodemus sepulto domino ad-
voluit scutum magnum ad hostium monu-
menti. ideo subdiaconus super os depositi cali-
cis corpore deponit. **S**ubdiaconus et calicem
cum corporali involvens representat Ioseph
qui corpus domini. **S**pondone munda invo-
luit. **R**ursus quia in pace factus est locus eius
Subdiaconus secundum morem quarundam ecclesi-
arum mensam osculatur altaris. **E**t quod factum
est principatus super humerum eius osculatur
dextrum armum pontificis. ut in utroque sig-
nificet christum et quiescentem post mortem.
et vicissem post mortem. **I**ntra quod ipse pre-
dixit in psalmis. **I**n pace in idipsum dor-
miam et requiescam. et alibi. **O** mors ero
mors tua morsus tuus ero inferne. **C**hristus
enim per mortem triumphavit de morte. **N**am
quod factus est obediens usque ad mortem mor-
tem autem crucis. **I**decirco deus exaltavit illum
et. **H**oc ipsum etiam significat quod christus sibi
crucem super humerum baiulavit. **S**ecundo
subdiaconus osculando dextram sacerdotis. sig-
nificat quod vult esse participes laboris ut sit so-
cius eterne retributionis. **T**ercio per hoc in-
nuit quod Ioseph deponens corpus illud fuit
osculatus. **I**n quibusdam ecclesiis sacerdos

hic etiam hostiam osculatur. inveniunt quod et
nicodemus idem fecerit quod ioseph vel potius
per domini passionem factam. esse nostram
reconciliationem. **P**ost osculum huius subdiaconi
retrocedit a facie sacerdotis repensans mulieres
sepulto domino a monumento recedentes.

Sequitur De pater noster.

*Inno III in ecc lxxviii Leon hie ad
viff. de rospan) cappellanus m.
hrestall*

De Pater noster

Sed eos qui dicunt quod tertia premissa que dicitur postulationes incipit hic. Oremus preceptis etc. et quod durat usque ad collectas. Hec pars continet quinque clausulas. prima est ipsa prefatio sed oremus preceptis. quod addidit beatus Gregorius. Secunda est pater noster. Tertia libera nos quod sum? dicitur. Quarta pater domini. Quinta fiat commixtio. Quia vero istis voce magna clamabat per in manus tuas commendo spiritum meum sacerdos et non totus populus prout greci faciunt eleuata voce pronuntiat. Oremus preceptis etc. Non enim dicitur sub silentio sed palam. quod est de euangelio ad notandum quod rex celorum in noua lege palam loquebatur et sine velamine predicauit. Ad hoc ideo hec dominica oratio etiam credo in unum deum alta voce dicitur ut omnes illa dicant et addiscant. Alia etiam ratio posita est sub titulo de predicacione. Sed tertia clausula sed libera nos etc. sub silentio dicitur in signum quod christus interdum a predicacione siluit. Aliter tamen ibi dicitur. Sed et proferens pater noster etc. Itaque sic prius extendit ac sursum eleuat manus. Primo enim dicens. preceptis salutaribus. Actus ioseph de quibus in precedenti columna dictum est. quos preceptis salutaribus monitos et diuina institucionem informatos gessit representauit. quod igitur doctrina audiendo. meditando et in quiete discenda est. ideo uerba ista. depositis super altare manibus protulit dicens ante pater noster etc. christum populum orantem docentem representat. Ideoque moysi orantis exemplo manus extendit et sursum eleuat ut feruorem cordis et rectam ad deum intentionem ostendat. Rursus dicendo preceptis salutaribus etc. calicem simul et hostiam deponit ut premissum est. Sane legalis pontifex regressus ad populum lauabat vestes. immundus tamen erat usque ad uespam ut in propheta huius partis dictum est. Sic et christus qui intrauit in sancta sanctorum redit ad ecclesiam operando et auxiliando. et lauat vestes suas. et sanctos mundificat et tamen usque ad finem mundi membris eius aliquae macule adherent. Sacerdos etiam redit ad populum. quia dum rursus alta uoce multiplicat preces foras exire uideat. Et precibus uelut aquas uestimenta sua. et populum lauat et mundat. et tamen immundus iudicatur quod usque ad mortem erit in omni homine quod lauetur. Oramus ergo et ostensurus se cam

suam agere coram deo et que quotidie petere debeamus monet populum orare dicens. Pater noster qui etc. que oratio habet. Mat. vij. c. Fiducialiter enim orare possumus ut filij patris quod ipse dominus ad sic orandum informauit. et ipse uoce uniuersalis ecclesie quam repraesentat orat. Ne tamen sua auctoritate et quasi presumptiue petere uideatur. permittit quasi loco prefacionis preceptis salutaribus etc. Dicit autem preceptis et diuina institucionem quod dominus et hanc orationem instituit et apostolos sic orare precepit. Et ex tunc maxime prostrati orare debemus usque in finem dominice orationis saltem in presertis diebus. In festiuis uero stantes. Tres autem articuli sequentes sed preceptis salutaribus. pater noster. et libera nos significant tres dies dominice sepulture. ideoque et his duntaxat utitur in parascene. In quibusdam ecclesijs dum sacerdos dicit Pater noster a diacono. et dum presbiter dat benedictiones solennes post pater noster. manus eius a diacono et sacerdote sustentat. in quo repraesentat quod hur et aaron sustentabant manus moysi orantis. De quo sub titulo de oratione dictum est. Beatus Gregorius orationem dominicam post canonem super hostiam censuit recitari asserens in registro incongruum esse. ut super eucharistia diceretur oratio quae scolasticus deposuerat et illud omittitur quam dominus ipse dictauerat. et apostoli dicere consueuerant. Et canitur apud grecos a toto populo. sed apud nos a solo sacerdote. Illud autem notandum est quod hec oratio ceteras orationes propter quatuor antecellit sed auctoritate doctoris. breuitate sermonis. sufficientia petitionum. et fecunditate misericordiarum. Auctoritate doctoris. quod fuit ipsius saluatoris apostolos orare docentis ore prelati. et inde dicitur oratio dominica. Breuitate sermonis. quod facile discitur et proferitur iuxta illud. Cum oratis nolite multum loqui etc. Sufficientia petitionum quoniam ueritate necessaria continet. Fecunditate misericordiarum. quia in mensa continent sacramenta. Verum licet sciat dominus quid uelimus. uult tamen nos orare uocaliter propter multa. Primo. pro excitanda deuotione. quod quod facit flatus carboni. hoc facit pronuntiatione deuocioni. Unde ad ipsum ore meo clamaui et exaltaui sub lingua mea. Secundo. pro aliorum instructione ut continua continentiam trahat et quod audit dicat ueni. Unde luceat lux uera coram hominibus. Tertio. pro lingue obsequio. ut quod lingua peccamus lingua satisficiamus. Unde

1477
sicut exhibuistis membra v̄ra sicut iniquitati
ad iniquitates. ita exhibete ea seruire iustitie
in sanctificationem Quarto. p̄ rei petende cō
memoracōe. quia facilius obtinetur q̄o instan
ti postulat. Vñ petite et accipietis. pulsate
et aperietur vobis Quinto. p̄ impetrare rei
custodia. q̄ quod sepius requiritur diligentius
custodit. Vnde tene q̄o habes ne alius ac
cipiat eam tuam. **S**ane in hac oratione
oratur p̄ bonis adipiscendis et p̄ malis vi
tandis Pro bonis temporalibus spiritualibus et
eternis. Pro malis preteritis presentibus et futuris
De bonis eternis dicitur adueniat regnum
tuum. De bonis spiritualibus fiat voluntas
tua sicut in celo et in terra De temporalibus Pa
n. c. d. n. hodie eterna petuntur in premiū
Spūalia in meritum. Temporalia vero in
sustentaculum De malis preteritis ibi Dimitte
nobis debita n̄ra etc. De presentibus. s̄ libera
nos a malo. De futuris et ne nos inducas.
Preterita sunt dolenda Presentia sunt vincenda
Futura sunt precauenda **S**eptem sunt ora
tionis dñice peticiōes (preter captacōem beni
uolentię) que significant septem verba in xp̄i
cruce Primū fuit pater ignosce illis. Scōm
ecce mulier filius tuus. Tertium ecce mater
tua. Quartum hodie mecum eris in paradiso
Quintum eloy eloy. Sextum p̄ in manus
tuas Septimum osūmatū est Vel significāt
septem verba. que t̄m beata virgo legitur
de xp̄o dixisse Primū fuit discrecōis quomō
istud fiet Scōm humilitatis. ecce ancilla dñi
Tertium salutacōis. ecce ut facta est vox sa
lutacōis in auribus meis. Quartum gr̄az
actionis Magnificat aia mea dñm Quintū
opassionis fili vinum non habent Sextum
instruccionis Quodcumq; dixerit vob̄ facite
Septimum amoris fili quid fecisti nobis sic
Prima autem peticio est Sanctificet nomen
iūm Decūda Adueniat regnū tuū Tertia
Fiat voluntas tua Quarta Panem nostrū
quotidianum Quinta Et dimitte nobis de
bita n̄ra Sexta Et ne nos inducas intēpta
tionem Septima libera nos a malo Et hec
septem peticiōes s̄m apostolum septem postu
lationes dicuntur Quaz prime tres spectēt
ad vitam eternam siue ad patriam. et ideo sa
cerdos in quibusdā locis elevato calice dicit
eas et prefationem. Preceptis salutarib̄ etc
dicens vero. Sicut in celo paz magis eleuat

illum et dicens. Et in terra illum deponit.
Tres vltime ad p̄ntem vitam siue ad viam
p̄tinet. et ideo deposito calice dicit eas Media
vero s̄ panem n̄m etc. p̄tinet ad vtrūq;
Porro tres prime succedunt ordine temporis
s̄ precedunt ordine dignitatis. Duplex igit̄
ordo est in dñica oratione notandus. vnus
in ascendendo qui ouenit cum virtutibus.
Alter in descendendo qui occidat cum donis
Dona namq; de sumis ad p̄ma descendunt
Vnde requiescet super eum spūs sapientie et
intellectus Virtutes vero de p̄mis ad summa
ascendunt. Vnde beati paupes spiritu qm̄
ipsoꝝ est regnū celoz Beati mites etc. Ne p̄
dñs in oratione ipsa secutus est ordinē dig
nitatis. qui est artificialis ut de maioribus
ad minora descenderet Sed doctores in illa
expositione secunt ordinē ipis qui est natu
ralis ut de minoribus ad maiora. et de t̄pali
bus ad eterna ascendat. quem modū suabi
m̄ exponendo **E**t fit hic adaptatio septem
peticionum. septem et tutum. septem donoz
spūs sancti. et septem beatitudinum. extra sep
tem vitia capitalia. septem virtutib̄ opposita
Nam dona peticionibus. virtutes donis et
beatitudines virtutibus obtinentur Septē
dona sunt hec. sapia. intellectus. consiliū
fortitudo. scientia. pietas et timor De q̄bus
dicit p̄pheta. Requiescet super eum spūs sapie
et intellectus. Spiritus cōsiliy et fortitudinis
spiritus sciētie et pietatis et replebit eū spūs
timons dñi. Septem vero virtutes sunt he
paup̄tas spiritus. mansuetudo iustus. esuri
es iusticia. misericordia mōdia cordis et paz
Septem q̄ beatitudines sunt iste regnum
celoz. possessio terre. consolatio. saturitas.
mie osecutio. visio dei. filiatio dei De q̄bus
coniūctim dominus ait De prima beati pau
pes spiritu. qm̄ ipsoꝝ est regnum celoz. De
secūda beati mites qm̄ ipsi possidebūt terraz
De tertia b̄i qui lugent. qm̄ ipsi consolabunt̄
De quarta beati qui esuriunt et sitiunt iusti
ciam qm̄ ipsi saturabūt̄. De quinta beati
misericordes qm̄ ipsi misericordiam consequent̄. De
sexta beati mendo corde quoniam ipsi de uis
videbunt. De septima beati pacifici qm̄ filij
dei vocabunt̄ **S**eptem v̄o vitia capitalia
sunt Inanis gloria siue supbia. ira. inuidia
accidia. auaritia. gula et luxuria. q̄ significa
ta fuerunt in septem iplis. qui terrā israhel

pmillam tenebant viz **Etheus** **Sergeus**
Amoreus **Cananeus** **Fereus**. **Eneus** et
Iebus. Homo igitur est egrotus. deus me
dicus. vitia sunt languores. peticiones sunt
placatus. dona sunt antidota. virtutes sunt
sanitates. beatitudines sunt felicitates et gau
dia. **Nec** septem vitia per septem petitiones
huius fugantur orationis. prout in ferius ostendit
Ad orationis ergo ipsius expositionem ve
niamus. Et nota quod in quibusdam ecclesijs dicitur
he septem peticiones dicuntur. **D**yaconus stat
indignatus communionem expectans in quo sig
nificat apostolos. qui post mortem domini per septem
et hodie modas **S**timacorum spiritus expectauerunt
Subdiaconus vero quiescit. quod mulieres in
sabbato quae est dies septima filuerunt.

Pater noster cum **Ordinem** tempus
ut premissum est in huius orationis
expositione huanter. a fine eius
initium sumamus versus principium ordine
retrogrado procedendo. **S**iquidem homo multis
malis circumdatus. primo petit liberari a ma
lo. **Q**uia vero sine temptacione non est vita
hominis super terram. **I**deo liberatus a malo petit
ut in temptacione non inducatur. **E**t quod dum
in hac vita consistit semper est in quo unguis peccati
Nam si dixerimus quod peccatum non habemus
veritas in nobis non est. ideo petit ut debita
et peccata sibi dimittantur. **C**um autem fuerit
liberatus a malis. cum vicerit temptaciones
cum debite fuerint ei dimissa. quod qui per se stare
non potest. necessarius est ei spiritus fortitudinis
ne premium expectando deficiat ideoque petit
ut panis quotidianus sibi donec. **D**einde
cum fuerit liberatus a malis et roboratus in
bonis. **P**etit ut fiat voluntas dei sicut in celo
et in terra. **E**t quoniam premissa in hac vita perfecte
fieri non possent. mox petit ut regnum adue
niat in quo nomen patris sanctificet in celis
ut nunquam de cetero possit a sanctificationis gratia
separari. **P**ostquam petitionum continuationem
premissimus. mox ad eorum expositionem venia
mus. **P**renotandum est tamen illud quod in oratione
premittitur viz. pater noster qui es in celis
captatio benivolentiae est ut iam dicitur. **N**empe
pater grece dicitur latine genitor. **E**t dicitur
deus pater a patendo sive proficiendo. quia
per eum omnia facta sunt. **D**eus autem et
generaliter et specialiter et singulariter dicitur

pater **G**eneraliter omnium per creatorem. **S**pecialiter
iustorum per adoptionem. **S**ingulariter christi
per generacionem. **P**er creatorem ut ubi flecto
genua mea ad te deum patrem omnipotentem
a quo omnis paternitas in celo et in terra nota
tur. **P**er adoptionem. ut ubi **S**i vos cum
fueritis mali noscatis bona dare filijs vestris.
quanto magis pater vester de celo dabit vobis
spiritum bonum petentibus se. **P**er genera
tionem ut ubi nemo novit filium nisi pater.
et patrem nisi filius et cui voluerit filius re
velat. **E**t per hoc quod dicit pater noster qui es
in celis. dehortatur nos a duobus videlicet
a supbia ne dicamus pater mihi. quasi reputantes
proprium quod est omnium. et ab indignitate scilicet ne
reddamus indigni tanto patri qui consistit in ce
lis. **D**eus enim solius christi pater est per naturam
cui soli oportet dicere pater mihi. **F**idelium autem
est pater per gratiam quibus oportet dicere pater
noster. **I**llud dicit pater mihi si possibile est transire
a me calicem hunc. **I**sti dicunt pater noster quod
es in celis sanctificetur nomen tuum et ipsemet
dicit vado ad patrem meum et ad patres vestrum
Meam quidem per naturam. **V**estrum per gratiam
Notatur etiam nos per hec ad duo scilicet ad
suandam gratiam adoptionis cum dicit pater
Et unionem fraternitatis cum ait **N**oster.
Rursum per quod dicit pater quod est nomen
patris notatur bonitas eius et ecclesie devotio
que ipsum patrem appellat. **P**er hoc quod dicitur
noster ostenditur dilatacio caritatis. **P**er hoc
quod dicit in celis. **I**n sanctis quoque diversario a
fere mundi remota est dei pietas designatur.
Quia igitur captatio benivolentiae in hac ora
tione premittitur. **S**ciendum est quod benivolentia
captatur a tribus. scilicet a persona cognitoris.
petitoris. et assessoris. **C**ognitor est deus. pe
titor est homo. **A**ssessor est angelus. **A** persona
cognitoris cum ait pater. petitoris cum ait
noster. **A**ssessoris cum ait qui es in celis. id est in
angelis vel in sanctis. **D**e quibus habetur
Celi enarrant gloriam dei. **V**ni spiritus nobis tri
buitur ut sanctos nos faciat. **V**el in celis. id est
in secreto maiestatis divinae. per quod datur fidu
tia obtinendi bonum occultum quod oculis
non vidit nec auris audivit. nec in corde hominis
descendit. **D**at ergo fiduciam imperandi bonum
Vnde non dicit dominus cui fuitur timore. **S**ed
pater cui fuitur amore. quod dicitur. **Q**uia pater es
vis qui in celis es. potes ergo. **L**ibera nos

477
a malo **S**i nota qd celum dicit a celando qd
celat diuina secreta vel a celsitudine qd altius
est terrenis rebus **S**ed libera nos a malo
Triplex est malum a quo petimus liberari
innatum. additum. et inflictum. psum extra
hit scz originale **S**cdm omittitur scz actuale
Tertium sustinemus scz penale **M**alum aut
vitamus p spiritum timoris **N**az vt inquit
scriptura timor dni expellit peccatum. porro
triplex est timor quo cessamus a malo. sicut
inicialis. et filialis **T**imore huius cessamus a ma
lo. formidine pene. **T**imore filiali cessamus
a malo amore iusticie. iniciali timore cessamus
a malo partim formidine pene partim amore
iusticie **S**eruilis timor est incipientium **I**ni
cialis pfectientium **F**ilialis pfectientium. **D**ic
er 30. h libera nos a malo. quasi dicat da no
bis spiritu m timoris et paupertatem spiritus
vt p spiritum timoris vitemus mala **P**er pau
peratatem spiritus abdicemus bona. qtenus
exclusis vicis et contemptis terrenis hcam
eterna scz regnum celoz. qd lucifer et primi
parentes per inanem gloriam siue supbiam
ammiserunt **P**er hoc ergo qd se humiliando
petit liberari a malo. quod fit p donu timo
ris fugatur supbia que opponitur timori. et
sic finis orationis recordat cum principio vbi
ab humilitate extra supbiam incepit vt pre
missum est **E**t ne nos inducas in tempta
tionem scz dyabolicam. **N**ota qd temptat nos
deus. temptat homo. temptat dyabolus **D**e
temptat vt pber **H**omo vt sciat **D**yabolus
vt fallat **D**e primo legit. **T**emptauit deus
abraam. **D**e scdo. repta nos obsecro diebus
decem **D**e tertio. cur sathanas temptauit cor
tuum **P**orro duobus modis temptamur inter
p delectacionem. et exterius per suggestiones
Interior temptatio paz efficit **E**xterior multu
pauit si non osentiat h resistatur **S**criptum
est enim. temptatio vos non apprehendat n
humana **R**ursus beatus vir q suffert repta
tionem qd cum pbat fuerit accipiet coronam
vite **C**um ergo circa osensum teptamur du
cimur in temptacione. cum osentimus in tep
tacionem inducimur sicut piscis ante capta
in rethe ducitur **C**um aut inducit capitur et
tenetur tunc impletur qd iacobus aplos ait
Temptat aut vnusquisq a concupiscentia sua
mala abstrahit et ille dicit. **D**eum concupiscentia
cum cepit parit peccatum. peccatum vero

cum osumatum fuerit generat mortem **V**er
cum idem apostolus dicat qd deus est intep
tator maloz **Q**uid est quod petimus ne
deus nos inducat in temptaciones **S**ed dicen
dum est qd deus quodammodo temptat. et qd
ammodo non temptat. temptat vt probet.
Iuxta illud pba me deus et tempta me **N**o
temptat vt fallat **I**uxta illud deus ncmir et
teptat **P**etimus ergo ne nos deus in teptaco
inducat. et ne pmittat induci qd sicut dicitur.
Non est malum in ciuitate qd deus no faciat
et quod fieri non pmittat **S**criptum est enim
Fidelis deus qui non patitur vos temptari
sup id quod potestis quasi dicam. **D**a nob
spiritum pietatis et mansuetudinez spiritus
sue vt p spiritum pietatis vincamus tepta
ciones exercendo vos ad pietatem et p man
suetudinez spūs vincamus nam no reddendo
malum p malo **V**incamus etiam iruidiam
que opponit pietati vt ita possideamus terras
victum qua p spiritum pietatis et p man
suetudinem spūs obtinebimus **N**am pietas
pmissicnem habet vite. que nunc est et fute
Et beati mites qm ipsi possidebunt terram.
Vnde psalmista mansueti possidebunt terra
et delectabuntur in multitudine pacis. **D**imitte
nobis debita nostra etc. **D**ebita dicuntur pcc
que nos debitores pene constituit. **N**o enim
agit de debitis pniaz. h offensa **T**ria aut
sunt debita. que petimus nobis dimitti. scz
peccatu in deum patrem et proximum. et pccm
in nos **V**nde peccauimus cu patribus nris
iniuste egimus iniquitatem fecimus **P**ecca
uimus cum patribus nostris in deum. iniuste
egimus in proximum. iniquitates fecimus in
nosipos **E**t quia peccauimus in deum. id eo
petimus vt ipse dimittat nobis **Q**uia pecca
uimus in nos ideo petimus vt dimittat nobis
debita nostra. **Q**uia peccauimus in proxi
mum ideo petimus vt dimittat nobis debi
ta nostra **S**icut et nos dimittimus debito
ribz nostris **H**oc pacto ergo et ea condicione
nob dimittatur si nos debitoribz dimittam
alioquin etia dimissa reuocantur in debitum
Scdm illud euangelium **S**erue nequa ome
debitum dimisi tibi qm rogasti me. **N**onne
ergo et te oportuit misereri oseruo tuo sicut
et ego miseratus su tui et iratus dñs eius tra
didit cu torzoribus quoad usq redderet vri
uersuz debitum sic et pater meus celestis faciet

vobis si nō dimiseritis vnusquisq; fratri suo
de cordibus vestris. vt ergo dñs euidenter
ostenderet qd nullus est totius orationis fru-
ctus nisi debitorib; dimittam; i fine eiusdē
euāgelij subiungit ad omnia **Si dimiseritis**
hominibus peccata eoz dimittet vobis pater
vester celestis peccata vestra **Si aut non di-**
miseritis hominibus peccata eoz nec pater
vester dimittet vob; peccata v̄ra. **Hic ergo**
qui debitoribus nō dimittunt hec oratio nō
prodesse videtur quingimmo videtur obesse
Nam qui sic petit sibi dimitti sicut debitori-
bus suis ipse dimittit p̄fecto si non dimittit
ipse debitoribus videtur petere vt sibi non
dimittatur. **Sed** queritur qd tenetur ille
dimittere qd nec satisfacere vult nec veniam
postulare **Sane** distinguendū est inter per-
fectum et imperfectum. **Is** qui viā p̄fectionis
atipuit debet etiā non petenti veniā omni-
mode indulgere. **Vñ** in canone **Inno.** legit
falsa est penitencia si penitens offenso nō sa-
tisfaciat aut si offendentī offensus nō indul-
geat. **Qui** vero nondū p̄fectionis votū as-
sumpsit tenetur quidē racionē cordis depo-
nere sed non tenet satisfactionē debitā odo-
nate. **Vnde** in canone **Fabiani** ita canitur.
Si quis irritatus reconcilia noluert fra-
tri suo satisfaciēte eo qd irritauit acerbis
maceret medijs vsq; dū gratari animo sati-
sfactionē recipiat. **Quā** q̄ omnes vniuersa-
liter teneamur diligere inimicos nostros.
benefacere his qui oderunt nos et orare p̄
p̄sequentibus et calūniantibus nos. **Quia**
vero sunt culpe in quibus est culpa relaxare
vindictam. si p̄c̄m in nos teneam; dimittere
peccatum tñ in deum. et peccatū in proximo;
debemus punire. **Quisquis** ergo laborans
odio vt inuidia grauat magis hac orōne
q̄ iuuetur. nisi forte iam p̄positum habeat
dimittendi. **Veptamen** non in sua quisq; in
totius ecclē videi persona orare. **Vnde** non
dicit dimitte mihi debita mea sicut et ego di-
mitto debitorib; meis. **Sed** dicit dimitte nob;
debita nostra sic et nos dimittimus debito-
ribus nostris. **Quidam** etiam volunt illud
ita intelligi. **Dimitte nobisc̄.** i. sic dimitte
nobis debita nostra. vt et nos dimittimus
debitoribus nostris. q. d. **Da nobis donum**
scientiam luctum. et virtutem. quatenus taz
nostra q̄ aliena peccata cognoscamus et de

fleamus vt nobis debita nostra dimittas et
ita solacōem habebim; aduersus inuidias
que facit hoīem dolere de alieno bono et ad-
uersus iram. que est contraria scientie. q̄a ita
impedit animum ne possit cernere vey **Per**
scientiam enim et luctum in p̄nti remissionē
accipimus et in futuro solacōem habebim;
Iuxta quod legit. **A** delicto meo munda me
qm̄ iniquitatem meā; ego cognosco. **Et** b̄ti
qui lugent qm̄ ipsi solabunt. **P**anes n̄m
cor. r̄c̄. **In** euangelio iohannis. **Dñe** semper
da nobis panem hunc. panis anteq; grece in-
terpretatur latine oīs. **Vnde** oramus vt om-
nipotens pater omnes victum spūales et car-
nalem omni tempe nobis largire dignetur.
Quing; autem panes sunt nobis necessarij
In via quatuor et quītus in patria. **Corpa-**
lis ad sustentacōem. spūalis ad informacōez
Doctrinalis ad erudicōem. **Sacramentalis**
ad expiationem. **Et** eternalis ad fruitionem
De primo legitur non in solo pane viuit hō
De sc̄do amice acomoda mihi tres panes.
De tercio venite comedite panem meum. **De**
quarto. **Qui** panem dñi manducat indigne
rens erit corpis dñi. **De** quinto ego sum pa-
nis vite v̄nus qui de celo descendi. **Postq̄**
enim fuerit peccata homini dimissa necessari-
us est ei spiritus fortitudinis vt premisum
est ideo dicit panem nostrum quotidianum
i. nobis quotidie necessarium. alioquin qd
nostrum esset nobis dare nō posset. n̄ prius
desineret esse n̄m. **Da** nob; hodie. q. d. **Da**
nobis spiritus fortitudinis qd multiplici pane
roborat aīas. ne deficiamus in p̄nti esuriēdo
iusticiam p̄ quā expellētes accidiam et tediū
de bono plena iusticia saturabim; in futuro.
sm̄ illud **S̄ti** qui esuriunt et siciunt iusticiā;
qm̄ ipsi saturabunt. **Matheus** dicit panes n̄m
supsubstancialem. qd duobus modis potest
intelligi vel vt sit vna dicitio. q̄i da nob; pa-
nem supsubstancialem. i. xpm̄ qui est supsubstans
i. super oēm substantiā sc̄z creatā qui panis
est in altari. **Vel** vt sint due dictiones. quasi
da nob; panē n̄m. i. xpm̄ qui est p̄cipiū cibis
fidelium. et hoc sup panes. i. f̄ter panes. i. bales
i. necessarium ad sustentacōez. q. d. **Da** nob;
vtrumq; panem sc̄z mentis et corpis. **Lucas**
dicit panem nostrum quotidianum qd tam
de corpali q̄ de sacramentali pane pōt intel-
ligi v̄z de viatico. **Gregorius** h̄z ep̄n̄tion qd

interpretatur supsubstantialem **G**recis vero
segola quod interpretatur egregium vel peculiare
ob hoc forte lucas videns matheum dixisse
segola quod sonat peculiarem. dixit quotidianus
Grecis autem interpretis mathei quia vidit eum
dixisse segola. quod sonat egregium. dixit
epiphonem. i. supsubstantialem **F**iat vo-
luntas tua **H**oc rogamus ut quomodo angeli
vel omnes sancti inculpabiles deo sumunt. ita
et nos absque gravi peccato illi sumamus in terra
Voluntas dei dupliciter intelligitur scilicet et bene-
placitum dei eternum et signum beneplaciti
temporalis **B**eneplacitum dei eternum se implet
Vnde et voluntati eius quis resistit. **E**t omnia
quaeque voluit dominus fecit **S**igna beneplaciti
temporalis sunt quinque. preceptio. prohibitio. per-
missio. consilium et operatio **V**nde magna opera
demini exquisita in omnes voluntates eius. **N**on
semper implentur sed ut impleantur oratur
Vnde dicit fiat voluntas tua. i. ope impleat
quod precipis quod consulis quod suades quia
non sufficit voluntas nisi assit facultas **S**icut
in celo et in terra. i. sicut illi qui sunt in celo
voluntatem eius faciunt. sic et nos in terra
faciamus **V**el sicut in celo et in terra. i. sicut
in angelis ita et in hominibus vel sicut in perfec-
tis ita et in consiliis. vel sicut in christo ita et in ecclesia
vel sicut in mente ita pariter et in carne. ut
caro non concupiscat adversus spiritum secundum
illud **C**or meum et caro mea exultaverunt in
deum vivum. quod dicitur. **O**ra nobis spiritus consilii
ut faciamus voluntatem tuam maxime misericordiam
que punit avaritiam quatenus misericordiam consequamur
secundum illud **B**ei misericordes quoniam misericordiam consequen-
tur. sicut enim avaritia consistit in acquirendo
et retinendo. ita misericordia consistit in dando
et dimittendo **N**ovius periculis et aliis duabus
impletio inchoat in via et consummat in patria
vbi nil velle poterimus. nisi quod deum velle
citemus. tunc diligemus deum ex toto corde et
ex tota mente. et ex tota anima et ex corde. i. in-
tellectu diligimus filium toto. i. sine errore ex
mente. i. memoria diligimus patrem tota. i.
sine oblivione ex anima. i. voluntate dili-
gimus spiritum sanctum. tota. i. sine extraneitate
patrem potentiam. filium sapientiam. spiritum sanctum
bonitatem **A**dveniat regnum tuum **H**oc
rogamus ut semper christus regnet in nobis et non
peccatum. ut nos paratos inveniat. quando
animam a corpore iubebit exire **R**egnus autem

dei dicitur et militans ecclesia quae regitur et
triumphans ecclesia quae regnat **I**tem regnum
dei dicitur a gratia fidei et gloria spei **R**ursus
regnum dei dicitur et intellectus scripture et
locus patrie **D**e regno militantis ecclesie scriptum
est. **E**xibunt angeli messores et colligent de
regno eius omnia scandala **D**e regno triumphan-
tis ecclesie reperitur **V**enient et recumbent cum
abraam. isaac et iacob in regno celorum **D**e reg-
no fidei dicit scriptura. **R**egnus dei intra vos
est **D**e regno spei dominus ait **P**ertipite regnum
quod vobis paratum est ab origine mundi
De regno scripture legitur auferet a vobis
regnum dei et dabitur genti facienti fructus
eius **D**e regno patris reperitur fulgebunt iusti
sicut sol in regno patris eorum **S**ed etiam ipse
christus dicitur regnum dei secundum illud **S**i ego in
digito dei eicio demonia profecto venit in vos
regnum dei **A**dveniat igitur regnum tuum
i. adveniat regnum ad regnum. militans scilicet
ad triumphans **V**el regnum tuum adveniat
i. ad videndum te veniat. ut regnum fidei
ad regnum transeat spei. quoniam hec est vita eterna
ut cognoscamus te solum verum deum et quem
misiisti in mundum christum. quasi diceret da nobis.
spiritum intellectus. quo mundati corde in-
telligamus te in presenti regnare per fidem ut in
futuro videamus te regnantem in nobis per
spem **T**unc cognoscemus sicut et cognovimus
videntes nunc quasi per speculum in enig-
mate. sed tunc facie ad faciem eum videbimus
deum deorum in lion **Q**uod est extra gulam.
De qua propheta vinum inquit et ebrietas auferit
cor **P**er intellectum enim desinit homo carnaliter
vivere **V**nde iere. ama scientiam scripturarum
et carnis vita non amabis **S**anctificetur
nomen tuum **H**oc rogamus ut nos sancti simus
et iusti et recedamus a malo et sepe faciamus
bonum. **E**t nota quod nomen patris quatuor
modis sanctificatur in filiis duobus in via et
duobus in patria **I**n via per efficientiam et per
severitatem. **I**n patria per consummationem et effecti-
onem. in via namque nomen patris sanctificatur
in filiis quando sanctificationis effectus operatur
in eis vel quoniam sanctificatio quam acceperunt in
noie patris perseverat in illis **I**n patria vero
nomen patris sanctificatur in filiis. quod sanctum
et confirmatur in eis. ut nunquam possint a filia-
tionis gratia separari. hic est quasi mobile nomen
patris in filiis. **N**am et iudas quondam fuit filius

51
primo ipse q̄ h̄m carnem in sepulcro quiescit
h̄m animam descendit ad inferos. ut fortior
supueniens superaret foirem armatum. ad q̄
significandum ecclia romana dicit ipsaz orōz
alta voce in die parasceue & mediolanensis
semp̄ t̄ tūc momordit infernum ducēs suos
victos de lacu in quo non erit aqua. liberās
eos de malis preteritis p̄ntibus & futuris.
& dans ei p̄petuam pacem. in qua sunt semp̄
& a peccato liberi. & ab omni p̄turbatione
securi. Vnde de hoc lacu liberari se & totam
eccliam orat p̄spirer dicens **Libera nos t̄c**
Et quia nos indigni sumus veniam de pre
teritis & p̄ntibus atq; futuris. cautelas pro
mereri nisi nobis donetur orōne b̄e virginis
et beatorū petri et pauli atq; andree et aliorū
sanctorū. ideo hic eos in nostrum patrocinium
muccam. Ad impetrandum ergo pacis gr̄az
implozatur mater salomonis. i. viri pacifici
& michael nuncius pacis & baptista p̄eco pa
cis & tres apli testes pacis & non plures. q̄
n ore duoz vel trium testiu stat omne ver
bum Prius ergo orauimus ut liberatemur
a malis nunc vero p̄ pace oram. **R**ursus
licet d̄s apostoli supius fuerit p̄pter auctori
tatem ap̄tatis onumerat. in hac t̄n orōne
que triduum quo d̄s in sepulcro iacuit des
ignat tres repetuntur & specialiter isti tres
p̄pter aliquas eorū prerogatiuas viz p̄pter
p̄uilegium prerogatiue dignitatis. quo ad
petrum p̄pter p̄uilegium predicationis &
immeni laboris quo ad paulum & p̄pter p̄
uilegium nimium occupatiōis quo
ad andream Ad huc in hac orōne est int̄tio
inuo care non solum ap̄los v̄z etiam omēs
sanctos qui per triplicem statum distingunt
sicut & oēs qui sunt in ecclia militate. aut em̄
fuerunt vel sunt in statu singulari qui p̄ per
aut in statu orinētie & viduali qui p̄ andre
am. qui h̄m Crisostomum credit in viduali
statu fuisse aut in statu v̄ginali. q̄ p̄ paulū
designatur. ad quem statum etiaz angeli re
ducuntur q̄ virginitas soroz est angeloz &
de b̄ta maria etiam fit m̄tio tanq̄ de porta
misericordie **P**ostremo nota q̄ p̄ secrete tā
tria dicuntur ad misterium consecratio nis
corpis d̄ni perficiendi viz **P**receptis saluta
ribz & orō d̄nica & hec orō **L**ibera nos q̄m̄
& hoc pro p̄ter tres dies quibz d̄ni corpus
iacuit in sepulcro sine p̄pter triplicem legem

scz naturalem mōsaticam & euāgelicaz.

De resumpcionē. Patene.

Quia p̄ passionis iusticiam ad re
surrectionis gaudium peruenit.
Iuxta illud ad vespum demora
bitur fletus & ad matutinum leticia. ideo s̄b
dyaconus interea d̄nz chorus t̄ndet **S**ed li
bera nos a malo accedēs ad d̄p̄aconū tradit
illi patenam inuolutā **D**yaconus vero illaz
recipiens eam reuelat & reuelatam rep̄ntat
& tradit sacerdoti osculando illius manum.
aut humerū dextrum **S**acerdos vero eaz
signum crucis sancte sibi facit in facie & eū
postmodum osculat **Q**uidē tam numero
q̄ obsequio sanctas illas m̄licres significat
de quibus narrat euāgelista **M**ath̄as. **E**t
vespe sabbati que lucescit in prima sabbati
venit maria magdalena & altera maria vi
dere sepulcrū p̄ntantes patenaz. i. cor patēs
latitudine caritatis in obsequium sepulture
iuxta quod legit q̄ mulieres em̄t aromata
ut venientes vngerent ihm **E**t valde mane
vna sabbatoz veniūt ad mor̄ t̄mētum ortu
iam sole & dicebāt adinuicem quis reuoluet
nobis lapidem ab ostio monumenti **A**ccessit
igitur d̄p̄aconi qui mariaz significat in tra
dendo patenam significat illud q̄ marie ve
nerunt videre sepulcrum & resurrectionem
xp̄i late credentes eam ap̄lis nunciauerunt
qui demum d̄no sue fidei latitudinem obui
lerunt & ideo de manu d̄p̄aconi patenam. i.
latitudinem caritatis accipit sacerdos. i. xp̄s
acceptat **V**el p̄ subd̄p̄aconū intelligitur ni
codemus qui etiaz late credidit. & obsequium
exhibuit saluatori **Q**uero patena p̄nt inuo
luta dehinc reuelata ad altare deportat **H**ic
est moyses de fiscella ad regiam p̄t uāus do
mum **Exo. ii.** **L**ex q̄dē que latuit h̄ ognis
mysterijs ab ecclia exaltata ad xp̄m ascendere
de egipto docēs **Q**uero sacerdos sup pate
nam sibi a ministris oblatam signum crucis
facit representat illud quod in math̄eo legit
q̄ p̄ncipes sacerdotum & pharisei signauerūt
lapidem cum custodibus. h̄ nec ratio ista n̄
signum crucis & ecclesitatis sunt **I**tem q̄ pa
tenam oblatam recipit significat q̄ xp̄s oēs
ad se ex caritate redeūtes cū desiderio recipit
q̄ etiam ex eo p̄ q̄ statum marie p̄seuerati
& alijs op̄uit **D**e hoc etiaz dictum est sub n̄
de oblatōe sacerdotis **P**ost traditā d̄p̄acono

patenaz subdyaconū manipulam. q̄ patenā
tennerat inuolutam plicatā. nō sup pallas
altaris h̄ alibi deponit. in quo significatur
illud quod legit. **Joh. xx. c.** q̄ petrus in mo
numentum intrans vidit sudarium q̄ sup
caput xpi fuerat non cum lintheaminibus
positum. h̄ separatim in vnū locum inuolutū
Dyaconus aut manu seu humerum dexte
sacerdotis osculatur. ad notandum q̄ ipse
vult esse locus in passiōe. vt scilicet sit in reg
no h̄m q̄ dicit apls **Si opatim̄ & oregna:**
bimus **Rursus** q̄ osculatur dextera illius
humerū. significat q̄ deum hic videre non
possumus nisi per speculum & in enigmate
in futuro vero videbimus eum sicuti est. q̄
vero crucifixus ardenti desiderio querebat
Juxta q̄ angelus inquit mulieribus **Scio** q̄
ibm queritis crucifixum. idcirco cum patena
signat crux in facie sacerdotis in qua maxie
vires anie vigent. et vt hoc signo monitis
possit dei vultum sine impedimēto cōsumare
Statimq̄ sacerdos osculat patenā. oñdens
q̄ xps o festim impleuit desiderium mulierū
Nox enim occurrit illis dicens. auete que p
eidentes tenuerūt pedes eius & adorauerunt
Nec est dubium quin pedes eius fuerūt oscu
late. **De** hoc sub ri. de osculo pacis dicitur.
osculatur etiaz patenam q̄ perens a deo pa
cem corpis & anime **Oradum** est em̄ p pace
quod sit specialiter in q̄busda ecclesijs oscu
lum etiam huius caritatem significat. prout
dicit ibidem **Rursus** ideo se signat cū pa
tena & osculat post illam. ad notandū q̄ si
p passionem filij reconciliat deo patri. etim̄
& heredes regni celestis **Vel** signum crucia
cum osculo significat ḡtationes xpi in cruce
cum caritate. **Quidam** etiam cum patena se
signat ante pedes per q̄ significat sincera
affectio. que p partes corpis & cordis in sa
cra scriptura significatur. **Quidam** autem
prius osculant patenam cum dicūt **Da** xpi
cine paces. & postea cum osculata patena in
ultima clausula scilicet ab omni p̄turbatione
securi se signant q̄ per crucem & hoc sacrifici
um & odorem eius om̄ia in celis & in terris
pacificata denunciat **Quidam** q̄ osequer
osculant summitatem & pedem calicis quod
osculum pretendit intimum affectum ad mo
numentum seu sepulturā xpi exemplo mag
dalene. que affectu stabat ad mon. mer. ti m

fois ploras vt di. in ioh. **Osculū** q̄ pedis
calicis significat osculum pedum xpi de quo
iam dictū est **Aliqui** etia cum patena sum
mitatem latus & pedes calicis tangūt quod
similiter ex affectu intimo faciunt q̄ totum
monumētum amplectentes. q̄ per calicē &
patenam repñtat. hoc em̄ xpiū est fetuen
ter amantium. q̄ non faciant dilectum ex oī
parte corpis sui tangere & etia res dilecti q̄
maxime oñdit magdalena que a monumēto
non recedebat. **Tactus** vero cum patena in
summitate & latere & pede calicis significat
tres cruciatus dñi scilicet i capite. in latere & in
pedibus.

Intra oratiōe p̄missa scilicet libera
nos a malo etc. **Et** resumpta pa
tena dyaconus coopit calicem.
inde remouēs corpale & super calicē sedulo
intuetur **Deinde** sacerdos intendēs hostiam
frangere ipsam de altari leuat & sup patenā
collocat **Vnde** tollens eam sup calicem p me
dium frangit dicens **Per** eundem dominū
n̄m **Et** in quibusdam eccijs p̄tem que post
fractionem in dextera manu remansit ponit
super patenā dicendo **Qui** viuit etc **Partes**
vero que in sinistra remansit itez p medius
frangit. & particulam que post subdmissionem
in sinistra manu remansit cōtingit p̄ prius
super patenā posite dicendo. in vnitate. f. f.
etc **Alteram** vero particulam in dextera rema
nentem tenet super os calicis cum duobus
digitis scilicet cū pollice & indice. & erecto indice
simul & ipsa particula parum cum ambabz
manibus eleuatis alta voce dicit. **Per** oīa se
culos. **Quo** dicto calicē simul cum hostia
deponit p̄ferens **Pax** dñi sit semp vobiscuz
& hoc dicēdo p̄ducit rex signum crucis sup
calicem cū dicta hostie particula. deinde eme
rit particulam illam in calice dicens **Fiat** cō
mixtio corporis etc **Et** postea per ēm datur
benedictio solennis **De** singulis igitur est vi
dendum **Et** primo quare dyaconus disco
opit calicem & in eum discooptum intuetur
Circa q̄ dicēdum est q̄ hos calicis in hoc
loco ostiū significat monumēti. de q̄ dyaconū
corporeale remouet & in eum sedulo intuetur
significans q̄ angelus dñi lapides ab ostio
monumēti reuoluit & lintheamen amouit
& in sepulcro diligenter asperit **Secundo**
videndum est quare sacerdos hostiam super

patenam locat et inde eam tollens super calicem
frangit. Circa quod dicendum est quod per calicem
christi passio vel etiam eterne beatitudinis fructio
designatur. Unde psalmista Et calix meus
inebrians quod preclarus est. et iterum inebriabuntur
ab ubertate domus tue etc. Per patenam torun-
ditatem bonorum operum perfectio significatur.
Sacerdos enim volens hostiam frangere primo
eam super patenam locat. ut inde illam tollens
super calicem frangat. ad significandum quod
nemo passionibus huius mundi merito merito valet
exponi. vel etiam ad eterne beatitudinis fructio-
nem admitti. nisi prius in bonorum operum perfectione
fuerit solidatus. Unde apostolus ad ephesios. vij.
Accipite armaturam dei ut possitis resistere in
die mala et in omnibus perfecte stare. Ad huc
patena hostie supponitur. et super calicem fran-
gitur. ad significandum quod christus ex latitudine
caritatis. per patenam dispositionem significate
se supponit passioni. **R**ursus super calicem
frangitur ne minutie spargantur. sed in eius com-
munitate caute recipientur. Alibi in super pate-
nam hostia frangitur ut esse panis et vini quod
de celo descendit factus pro nobis in ara cru-
cis rememoretur. Aliter quod hostia comedenda
de altari tollitur. Nam et in veteri testamento sacerdos
panes propositionis de altari sublatis comede-
bat pro ut est dictum sub eo de oblatione sacer-
dotis. **T**ercio videndum est quare hostia
frangitur et quidem quia in lege videbatur silago
frustratim offerri. Sed et redemptor noster
benedixit panem et fregit fracturamque discipulis
distribuit. Et ideo sacerdos et legem et christum
sequens panem sacrosanctum in tres partes
partitur ut in fractione panis dominum agnosca-
mus sicut et illi duo discipuli dominum agnouerunt
quibus ipsa resurrectionis die euntibus emans
apparuit. **D**um enim sic ait propheta hostia frangitur
et sanguis in ora fidelium infunditur immo-
latio corporis christi in cruce et effusio sanguinis
eius de latere designatur. **Q**uarto quare per
medium hostia frangitur. Circa quod notandum
est quod in duas medietates frangitur iuxta dupli-
cem predestinatorum statum. scilicet eterne glorie et
temporalis miserie. **I**deo una medietas subdivi-
ditur in duas partes quarum una est pro predesti-
natis qui purgantur in purgatorio. alia pro illis
qui adhuc vivunt in hoc modo caduco pro ut
infra dicitur. **Q**uinto quare pars hostie
post fractionem in manu dextra remanens

potius ponitur super patenam. quod que in ma-
nu sinistra remansit. et quidem pars ipsa que
in dextra manu remansit designat predestina-
tos qui iam sunt in gloria et iam tenent illam
in rectitudine. cui nulla inrectitudo admisce-
ri potest et ideo merito in parte dextra tenet.
Altera vero pars designat illos predestinatos
qui adhuc sunt in temporalis miserie. ubi multa
obliqua et pauca recta inveniuntur. quare meri-
to in sinistra tenet. **I**lla igitur que est in dextra
cum dividenda non sit ut iam dicitur super
patenam ponitur. que vero est in sinistra cum
dividenda sit. non deponitur. sed dividenda
retinetur. **S**exto quare pars que in sinistra
remansit iterum subdividitur. **A**d quod dicendum
est quod illi qui sunt in gloria uniformem statu
tenent et una beatitudine fruuntur. **I**deo pars
in dextra manu retenta et super patenam col-
locata que illos ut premissum est signat. non
frangitur. sed illi qui sunt in temporalis miserie
in statu et miserie sunt diversi. **N**am alius est
status et miserie eorum qui adhuc vivunt in coe-
leste. **E**t alius est eorum qui purgantur in purgatorio
igne. et ideo pars que in sinistra tenetur illos
significans subdividenda debet. **S**eptimo quare
particula post subdivisionem remansens in si-
nistra coniungitur parti super patenam prius
posite. **A**d quod dicendum est quod secundum augustinum
deus duas habet manus scilicet dextram que mi-
seretur et sinistram qua punit illos qui sunt
in purgatorio. in quantum ibi purgantur et non
sola punitio. et ideo particula que in sinistra
tenetur illos figurat. **D**i vero qui adhuc sunt
in presenti vita in qua est status merendi consequuntur
partem misericordiam et ideo ipsi per aliam particula-
m que est in dextra signantur. **Q**uia ergo de his que
sunt in purgatorio nullum est dubium sicut
nec de illis qui sunt in paradiso quantum ad
suffragium glorie. **I**deo merito particula que erat in
sinistra eos designans coniungitur parti prius
super patenam posite que illos qui sunt in paradiso
designat quoniam illi illis indubitanter sunt con-
iungendi. de hoc tamen aliter infra dicitur. **S**ed particula
que in dextra remansit designat eos qui sunt in
vita presenti illi parti que est super patenam non
coniungitur sed in sanguinem mittitur quod illi adhuc
egent meritis passionis christi que merita precesse-
runt ex effusione sanguinis agni immaculati.
Ex premissa autem duarum partium coniunctione
duo resultant quasi in modum lune cornua

onepitatem vtriusq; testa. in passione cuncti
factam designantia Et illa versus calicem
dirigenda sunt quasi sibi incorpore sanguine
nem sine quo corpus non est. In hac etiam
coniunctione reputatur qd postq; aliqui tam
pntibus qd futuris pressuris purgati fuerit
ipsi deo qui est nostra beatitudo pfectissima
vniione iugentur **O**ctauo quare premiff. e
due partes extra calicem sup patenam refer
uantur **S**upra q aiunt quidez. q tres pres
hostie. tres status beatorum figurant scz q sunt
in celo qui in purgatorio et qui in mdo ver
santur vt iam dicitur Per calicem autem sm
alig; respectu ipsa eterna fruitio vt pmissuz
est **Q**uia ergo tam illi versant in hoc se
culo q illi qui sunt in purgatorio non dum
ad illam fruicoez admissi sunt. id eo ipse due
partes extra calicem referuntur donec sumant
Sed hec ratio non concordat p. r. omnia cum
premissis. et ideo alia ratio inferius assignat
Potest etiam dici qd due hostie pres ideo
super patenam ponunt. qm si omnes partes
super os calicis cu ambab; manibus tene
rentur. mltia quidez picula contingere possent
defacti enim posset errore pars no mitta
in calicem mitti. **V**el ppter manu tremore
omnes partes possent in calicem cadere **S**a
cerdos etiam taliter impediens non posset q
incumbunt libere expedire et similia **A**ly tn
oēs partes supra os calicis tenent. ne forte
ppter illay deportacoem seu translationem
aliqua inde particula cadat aut remaneat in pa
tena. de quo etiam sub ti. de communicatione
sacerdotis dicit **N**ono quare particula que
imansit in dextera sacerdos sup os calicis te
net. **A**d quod dicendum est qd particula ipa vt
premissum est reputat illos qui adhuc in cor
pore viuentes indicent misericordia dei sine
predictis meritis passionis xpi et sanguinis
tius effusionis pcedentibus **T**enetur ergo
ipsa particula sup os calicis respectu dire do
ad sanguinem. vt deur intelligi intentio.
ne non expectatio et consideratio viuentium
quod ad merita et passionem xpi et tenet cum
pollice per quam vigor virtutis. et cum in
dice per quam mentis discretio significatur
ad ostendendam qd cum fidei vigore et meritis
discrete hec consideranda et expectanda sunt
Vel cum d. iobus digitis tenet ad designan
dum duplicem naturam que fuit in corpore

crusti scz diuinitatem et humanitatem **E**t eo
iungitur sanguini. ad ostendendum qd q dig
ne et cu fide merita et passionem xpi considerat
et expectant eius passionem et meritis iuuant
Decimo quare sacerdos dicitur. **P**er os
se. se. se erigit. **E**t est dicendum qd cum ipse
petere velit ppetuam existentiam dñi nobiscu
et omne datum optimum. et omne donu per
fectum desursum sit. merito ad deum se tunc
mente et corpe erigit sperans se accepturum
quod petit **V**ndecimo quare verba ipa a
pferens uocem suam exaltat et paz calicem
eleuat **S**uper quo dicendum est qd sacerdos
xpi vicarius. hostia vt pmissum est fracta.
mox pacem anuntiaturus uocem exaltat vt
pls pacem desiderans hec intelliges dicat
amen et calicem parum ab altari eleuando
ostendit qd cristus qui p passionem que p calicem
designatur desce. derat. eleuatus per resur
rectionem a mortuis pacem post nodu disci
pulis timentibus nūciant dicens eis. **P**ax
vobis. potest etiam dici qd quod admodu pre
missum est particula que sup os calicis tenet
reputet. viuentes. credentes et expectant
iuuari meritis passionis et effusionis sang
uinis xpi **S**ed vt credam? duo **P**rimum scz
xpm vey fuisse deum et sanguinem et corp
nunq; fuisse a diuinitate separatu. **S**ecundo xpm
verum fuisse hoicem. et corpus vey. et sang
uinem vey dicta non osequim. **P**ropter hoc
ergo calicem et dictam particulam parum simul
eleuat vt ostendat qd firmiter credimus pri
mum et eaz statim deponit et ostendat qd etia
eodem modo credimus scdm **D**uodecimo
qre dicta eleuatio et depositio fit cuz vtray
manu. et non cu altera tm **A**d qd dicendum
qd hoc fit vt per hoc deur intelligi. qd sicut
premissa duo credit intellectu. ita appetit et
amat affectu et toto conatu **F**it etia hoc mo
vt securius et decentius fiat **T**redecimo
quare mox dicit altiori voce paz dñi etc **E**t
quidem qd non solum per signu vey etiaz p
verba resurrectionis est gaudium expmend
Ideo sacerdos per leticiam de resurrectione
habitam pcedens statim deposito calice alei
oci voce dicit. **P**ax dñi sic semper vobiscum
reputans qd vna sabbatorum ihus postq; sur
texit a mortuis. stans in medio discipulorum
dixit eis. **P**ax vobis et irez. paz vob **V**ob.
xx. q. **D**o vobis pacem pccatorum in via et

pacem eternitatis in patria Idem ergo sacerdos innuit dicens. pax domini. i. pax peccatoris sit semp vobiscum. i. in pnti hic. et pax eternitatis in futuro Nec qdem pax est illa q tuc iustis data est. qn anima cristi in infernum descendens. inde oes fideles eduxit. abstergens omnem lacrimam ab oculis eorum et amplius non sit eis dolor. h pax qua cu e o uiuant in eternum. vel illa quedam est corpi xpi quando aia eius ad corpus redijt vt sic nunq anima turbata est p corporis morte ita nec ipm corpus vltimus de sua mutaco turbetur. h vtraz pace fruatur et semper de eterna beatitudine letetur **D**ecimoquarto quare dicendo pax domini etc. Facit signum crucis sup sanguinem cum dicta hostie particula Ad quod dicendum est q tres cruce significat triduum quo cristus fuit in sepulcro Vel q tres mulieres querebant cristum crucifixum ad ostium monumeti Vnde illud Quem qritis viuere cu mortuis **Q**uinto decimo quare dicto pax domini etc. Chorus respondet et cum spiritu tuo. et quod est hoc dicendo optat pacem ipsi sacerdoti et petit etiaz pacem sibi dari vt dignus sit illam recipere predicat ter Agnus dei Vestrn pape celebra ti in ecclia sancte marie maioris in urbe et dicenti Pax domini nil respondet pnt in. vj. parte sub ti. de pascha dicitur **S**edecimo quare dicta hostie particula imittitur in sanguinem Nempe fit hec omixtio Primo ad notandum q xpi corpus no fuit sine sanguine. nec sanguis sine corpe Secdo ad designandum q vnus sacramentum coheritur ex speciebus panis et vini Tertio corpus et sanguinis post trinus crucis signum omixtio est anime ad corpus reditio Oibus enim in celo et in terra pacificatis. virtus trinitatis aiaz crucifixi redijt ad carnem. ne derelinqret animam eius in inferno nec daret carnes eius vide corrupcoes Juxta quod ipse dicit in ps. Ego dormiui et somnum cepi et exurrexi q dominus suscepit me significat ergo vnitatem et aie et corporis q in resurrectione xpi denuo sunt vnite Nam vt premissum est panis ad carnes et vinum refertur ad sanguinem. q fm philosophum In sanguine est sedes anime de hoc etia sub ti. de oblatioe dictum est. **D**ecimo septimo qn immixtio sit facienda et quidem aliqui in hndunt particulas ipsam in calicem post q

dicunt Pax dñi quoniam manifestum est pacem datam esse hoibus bone voluntatis per resurrectionem quam verba ipsa significant. Alij vero dicto pax dñi etc. Et dicto etiam prius Agnus dei etcetera. Demum immittunt ipsam in sanguinem. vt eoz oratio efficacior sit p eo q tenentes eam in manibz du dicunt Agnus di. osculo corporali et mentali reuerent intuent Tertij vero eam immittunt cu dicunt Dona nobis pacem cum enim ter dicat Agnus dei. et in primis duabus vicibus dicat Miserere nobis In primo dicit miserere nobis quantum ad animam que maxime fundat in sanguine In secdo quantum ad carnes. p q ista duplex oratio diuisim dicit et ideo p hostie per quam caro significat. et sanguis p quem anima intelligit non debent coniungidum illis duabus vicibus dicit. agnus dei h solum in fine tertiij Agnus dei vbi peritur pax fm vtruzq scz fm corpus et fm animam Ipse enim lauit nos a peccatis in sanguine suo Quarti rectius et vltimius agunt. qm dicto pax domini etc. priusq dicat. agnus dei etc. immittunt Certum est enim q agnus di post salutacoem representat illud quod dñs fecit postq discipulos visitauit. qn videlicet dedit eis potestatem dimittere peccata. et ideo sacerdos illud representans post immixtionem particule hostie in sanguine dicit. Agnus dei qui tollis peccata mundi miserere nob. ad designandum q sicut ipse corpus sanguini coniungit ita nos omdos eidem sanguini seu meritis ex eius effusione precedentibus ex sua pietate a peccatis emur det Et immittendo dicit verba illa Fiat commixtio corporis etc que verba referenda sunt ad species panis et vini. quibus corpus xpi et sanguis orinet Dicit aut agnus dei cali. e iam cooperto. ad notandum q cristus in domo ostis clausis dedit apostolis potestatem ipsam dimittendi peccata **D**ecimo octavo quare sunt tres partes. ad quod dicendum est q frangit in tres partes Primo in memoriam trinitatis. Secdo in memoriam triplicis status xpi. primus fuit cum hominibus manes. secundus fuit mortuus in sepulcro iacens. tertius est immortal in celo existens Tertio vero in memoriam et signum q xps passus fuit in triplici pte sui scz in pedibus. in manibz. in latere Quarto in signum q tres sunt ptes mistici corporis

prima est in celo sine in p[ri]ma sc[ilicet] eccl[esi]a triu[m]phans
Sec[un]da est in terra sc[ilicet] eccl[esi]a militans. tertia e[st]
in purgatorio et hec dicit purgans. Quinto
in t[em]p[or]um t[ri]um personar[um] eunti[um] in emaus
sc[ilicet] xpi et cleophe. et ut quidam dicunt Luce.

Fix. quid partes ipse significet videndu[m]
restat. et quidem primo s[ecundu]m Gelasium papa[m]
pars in calice posita significat corpus cristi
quod de uirgine re[sp]icit. pars sicca commesta
significat o[mn]es fideles. pars rebuata vsq[ue] in fi
nem misse s[ecundu]m antiquam eccl[esi]e romane more[m]
p[er] ministros vel infirmis significat omnes
mortuos. Secundo mo[do] pars in calice posita
significat eccl[esi]am militantem. pars comesta
significat triumphantem. pars rebuata eos
qui sunt in purgatorio. Tertio Sergius pa
pa ita dicit. triforme est corpus domini pars
oblata in calice missa. corpus xpi quod iam
resurrexit monstrat. pars a sacerdote comesta
ambulans adhuc sup[er] terram. pars in altari
vsq[ue] ad misse finem remanens corpus cristi.
vel s[ecundu]m alios corpus fidelu[m] latens in sepul
cro. hec pars remanet in altari vsq[ue] ad finem
misse q[ue] vsq[ue] in finem seculi corpora sanctor[um]
in sepulcris erunt. sed q[ui] pars vsq[ue] in finem
misse rebuatur no[n] est in usu. Quarto etiam
modo potest hoc misterium explicari. est eni[m]
corpus xpi vniuersalis eccl[esi]a sc[ilicet] caput cu[m]
membris. iuxta illud apostoli. Vnus paris
et vnum corpus m[ulti] sumus. Et inueniunt[ur]
in isto corpe quasi tres partes ex quibus totu[m]
constitit. vna pars est ip[su]m caput v[er]s[us] xps qui
caput est et pars corporis. Altera pars sunt
illi quor[um] corpa requiescunt in tumulis. et aie
que regnant cum ca[ele]sto. et sunt quasi simu[m] l
umde. De due partes caput sc[ilicet] et he[ec] corpi
pars altera sicut scriptum est. Vbiq[ue] fuerit
corpus illic congregabunt[ur] et aquile. p[ro]pterea i[n]
altari seu super patenam due pres[ent]e co[n]iuncte
extra calicem rebuant[ur] quasi extra passio[n]em
que p[er] calicem designat. Xps enim resurgens
ex mortuis iam non moritur mors illi ultra
non d[omi]nabitur et qui cum ip[s]o sunt sancti no[n]
esurient neq[ue] sitient amplius non cadet sup[er]
illos sol neq[ue] vllus estus. quoniam p[ro]p[ri]a
transierunt. Tertia pars in calice ponit[ur] sig
nificans sanctos qui adhuc in mundo viuunt
passiones q[ue] passuri sunt donec de hac vi ta
migrantes ad caput suum transeant. et bin[er]
morian[ur] amplius. nec vllatenus patiantur

Vnde. v[er]sus tres partes facte de xpi corpe
signant. prima suam carnem. sanctosq[ue] sc[ilicet]
sepultos. tertia viuentes. hec est in sanguie
rinata. Martiri[um] calice gustat in carne fideles
Quinto modo s[ecundu]m magistrum guill. anti
odorensem pars que in sanguinem mittitur
significat viuos. Vna aliaq[ue] eos qui sunt in
purgatorio. alia vero illos q[ui] sunt in paradiso
Orat enim eccl[esi]a p[ro] viuis ut in bono obuen
tur. p[ro] eis qui sunt in purgatorio ut citius
liberentur et purgent[ur] p[ro] eis qui sunt in celo
ut orent p[ro] nobis. Sexto etiam modo s[ecundu]m
Aug[ustinu]m pars in calice mittit[ur] vel ponitur p[ro]
non sanctis viuentibus qui voluntur in
sanguine et in peccatis. Alie vero due p[ro]
mortuis offerunt. vna p[ro] sanctis q[ui] iam sunt
in requie et illa est gra[ti]a actio. q[ue] nihil restat
in eis purgandum. Altera p[ro] illis animab[us]
que licet saluande sint. t[ame]n adhuc sunt in pe
nis. et ideo pars illa dicit[ur] oblatio. Sane pri
cula hostie in calice dimissa. statim calix cu[m]
palla corporali coopitur q[ue] xpi corpe de cruce
depositam latuit in sepulcro syndone inuo
luta. que per ipsam pallam significatur.
Vltimo loco videndum est. Quare nu[n]c
solennis benedictio datur. Et quidem hoc loco
sc[ilicet] ante pacem solennis episcopalis b[e]n[e]d[i]ctio
datur. ad notandum q[uo]d pacem nullatenus
habere possumus. nisi d[omi]n[us] noster ih[esu]s cr[istu]s
preueniat nos in benedictionibus dulcedis
que sunt benedictiones gratie ipsius q[ue] s[ecundu]m
p[ro]p[ri]a. Domini est salus et sup[er] ppl[um] suu[m] bene
dictio sua. Dum aut[em] eps se ad ppl[um] b[e]n[e]d[i]c[en]d[um]
dum ouertit. populus reuertit[ur] genua. f[aci]t
quasi ip[s]o facto dicat. B[e]n[e]d[i]cat nos deus de[us]
noster. et metuat eum omnes fines terre. Nam
ipse est d[omi]n[us] qui ad illius. inuocac[i]o[n]em b[e]n[e]d[i]c[i]t
Vn[de] psalmista b[e]n[e]d[i]xit filiis tuis in te. Et
hec hic solenniter benedicatur n[on] h[ab]e[re] minus
qu[am] a in fine misse ite[m] solenniter b[e]n[e]d[i]cunt
de qua benedictio[n]e ibi dicit[ur]. Tum q[ue] postq[ua]m
dominus salutauit apostolos ite[m] dixit eis
Pax vobis ut iam dictum est. et dicitur sub
titulo de pacis osculo. tum q[ue] sicut no[n] possu
mus bene incipere et pacem acq[ui]rere nisi diuine
benedictionis gra[ti]a preueniat. ita n[on] in bono
plicere. nec in pace finaliter p[er]uenire. nisi
benedictio[n]is sue gratia subleq[ui]tur. In missa
vero p[ro] defunctis pontifex solenniter no[n] be
nedicit. tum quia in illa omnes solennitates

cessant. tū q̄ hec solēnis bñdīctio sit nō solū
p̄ venialium deletiōe. verum etiam pro ppli
excitacōe. vt in dñi adiutorio cōfidat et bene
dictum in secula cōfiteatur. ac defuncti velut
absentes excitari nequeūt. licet possint n̄r̄is
suffragiis adiunari. tum q̄ gaudium nō ē
luctui admisceri. Illud aut̄ notandum est q̄
per mortē et in morte dñi fidelis anima bñ
dictionē percipit. Vnde circa mortis effitū
rite d̄p̄aconus ad eam hūilian inuitat dicens
Humiliate vos ad benedictiōes. statim pon
tīfex benedicit. Quidam tñ asserit hoc officiu
non esse de septem officiis misse. eo q̄ has
benedictiones romana non inuenit ecclesia
vnde nec vritur eis et ideo nec hic. s̄ in fin e
misse benedicit. Sed quicūq̄ iruenerit recte
in hoc loco ponūtur. vbi x̄ps ad inferos de
scendisse rep̄ntatur s̄z p̄ximo a r̄e resurrec
tionem cū eductis de carcere eterna; tribuit
benedictiōes. Has benedictiōes p̄figurauit
Iacob q̄ filius. et moyses qui filius israhel.
et cr̄stus qui discipulis moriēs benedixit

Quia ihesus statim vt salutarit
p̄p̄los vt iam p̄missum est de
dit eis p̄tatem remittendi p̄c̄ia
dicens quoz remiseritis peccata remittuntur
eis et quoz retinueritis retēta sunt. Idcirco
chorus clamat ad deum et postulat. agn̄
dei qui tollis peccata mundi miserere nobis
Si iudem iohānes videns ihm ambulātes
dixit Ecce agnus dei q̄ tollit peccata mudi
Quare autem vocauerit eum agnum deter
minat subdens. qui tollit. i. qui venit vt tol
leret peccata mundi. q̄ p̄c̄is tollēdis. pascha
nostri immolatus est cr̄stus. Nempe in
veteri testam̄to offerebat agnus p̄ peccatis
p̄p̄li et in nouo testamento x̄ps obtulit seip̄m
deo patri vt humanum genus liberaret et
lauaret a peccatis in sanguine suo. Merito
ergo dū corpus et sanguis dñi sumit. agn̄
dei cantatur vt omnes credamus q̄a ipsius
agni corpus et sanguis tunc sumitur q̄ p̄c̄ia
mundi moriendo tulit et vitam eterr̄ā nob̄
resurgendo donauit. Ihs cr̄stus dominus n̄r̄
et vt oremus ipsam nunq̄ desistere miserere
nobis q̄ in passiōe miserus est n̄r̄i. Agn̄
autem grece dicitur ab agon quod est pium
q̄ ipse v̄tus agnus sola pietate sua se obtu
lit hostiam p̄ nobis et nos redemit. Dicitur

em̄ agnus ab innocētia q̄ agnus nec heib̄
nec bestijs nocet. In p̄missis ergo verbis
Agnus dei q̄ tollis peccata mundi miserere
nobis. est q̄dam deprecatio vt v̄z innocētis
agni misericordia. peccata irruentia et subi
tanea auferantur. Tertio mō dicit agnus ab
agnoscēdo. q̄m̄ i magno grege solo balatu
matrem agnō sit et cr̄stus in ara crucis do
nans nobis prius pacem. agrouit nos cura
vt iam dictum est. Agnouit etiam p̄rem obe
dientia iuxta illud apostoli ad ephes. secūdo
Factus est obediens vsq̄ ad mortem. agno
uit etiam matrem cura quam de ea habuit
Vnde illud iob. xx. Ecce mater tua. Ob hoc
ergo in altaris immolacōe ter dicit agnus
dei quasi agne qui agnouisti patres miserere
nobis. agne qui agnouisti matrem miserere
p̄ie qui te dimisti mōm et qui obtulisti te pro
nobis dona nobis pacem. Vel ideo ter dicit
vt triforme corpus domini intelligat v̄z am
bulās in terra. q̄descens in sepulcro. et residēs
in celo. Potest etiaz dici q̄ x̄ps ad tria venit
p̄mo vt nos liberaret a miseria culpe. scōo
vt nos redimēt a malo pene. tertio vt nob̄
daret de plenitudine gratie sue. Quātum ad
prima duo bis dicit miserere nobis. Quātum
ad tertium dicit dona nobis pacem que peti
cio pacis sequitur statim postq̄ agnus dei
dictum est ter ad notādum q̄ ex beniuolētia
trinitatis agnus missus est. Vñ p̄sana emit
te agnū domine etc. Naz sicut in apoc̄ legitur
X̄ps est agnus q̄ occisus est ab origine m̄di
Et attende q̄ quidam sacerdotes dicunt
agnus dei manib̄ sup̄ altare d̄positis osten
dentes in hoc q̄ ad ea q̄ p̄ferūt to a mente
intendunt. Intentio em̄ p̄p̄ie per linguas ex
primitur non per manus. Deoq̄ loquente
lingua manus q̄descunt. quodq̄ ipsa; miam
et pacem celestem pro p̄p̄lo petunt non autē
terrenam. quod in manū depositione signi
ficatur. Alij vero stant in manibus in d̄is
paz super altare inclinati. oñdentes in incli
natione humilitatem. que in oratione rec̄ta
est. et in manū diuisione vnica et non
variā intencōnem. Pono s̄m antiquam
osuetudinem scōle cantoz in ec̄cia romana.
quam adhuc ipsa scōla obseruat nullatenus
variatur. s̄ tribus vicibus vniformiter di
x̄ps miserere nobis p̄pter tria genera p̄c̄oz
que petimus remitti. cogitationis in corde.

locutionis in ore & adionis in opere. Vel in honorem trinitatis. vel propter tres ordines fidelium in ecclesia qui sunt noe dar iel & iob quos ezechiel vidit in visione saluandos. Post modum aut multis ac varijs ecclesie aduersitatibus ingruentibus. cepit ad dominum de tribulatione clamare. **Dona nobis pacem.** Et ut clamor eius facilius audiat. & ideo in ipsa immolacionis hora clamat. Et hec varietas non discrepat a consuetudine veteris testamenti ubi cum secundo repetitur. **Parce dñe pcc populis tuis.** Tertio variat se ne des hereditatem tuam in obprobrium. **Dicam?** ergo miserere nobis quantum ad animam. **Itē miserere** quantum ad carnem. & dona nobis pacem quantum ad vtriusque. ut habeamus pacem pectoris spiritualis. & pacem corporis temporalis. Est enim pax peccatorum. pax iustorum. pax temporis. & pax eternitatis. Unde & ter oratur in missa pro pace. de quo dictum est sub quarta pericula canonis super verbo diebus nostris. **Et quia deus non dat pacem nisi illis quorum miseretur.** ideo ultimo dicit. **Dona nobis pacem.** ecclesia etiam latranensis nunquam dicit. **Dona nobis pacem** sic nec scola cantorum sequens ut premissum est morem antiquum. Unde nec valet nec vera est ratio dicentium. quod in ecclesia latranensi ideo non dicit. **Dona nobis pacem.** quia omnes alie ecclesie ab illa que primo fuisse dicit consecrata sumere debent pacem non ipsa ab alijs. **In feria quinta cene dñi.** Agnus dei ter dicitur cum miserere vobis ut ibi dicitur. **Rursus in missa pro defunctis dicitur bis.** Agnus dei cum dona eis requiem. Tertio aut dicitur sempiternam. nec dicit. **Dona nobis pacem.** quia tunc imitatur exequias saluatoris. Ultimo ergo agnus defuncti adiungitur sempiternam. **Sup quo est notandum quod pro fidelibus defunctis triplex requies debet optari.** Primo ut auferat ab eis pena in qua est ei labor. non reges. Secundo ut eis gloria anime offeratur. quia tunc veraciter requiescent in bono desiderato. scilicet in ipso deo. Tertio ut docentur gloria corporis ne illud ulterius miseris exponatur. Prima non est requies sempiterna quia pena sublata adhuc desiderant gloriam. Secunda etiam non totaliter requies sempiterna quia secundum Augustinum ante resurrectionem corporum sempiternus inest animabus quidam naturalis appetitus. resumpti corpora cum adhiq̄liter corpora retardant. & cetera:

liter feratur in deum. Sed tertia requies cum premissis est vere requies sempiterna. quia anime que deum presencialiter vident resumpris corporibus in ipsa ulterius & eterniter & perfectissime requiescent. ideoque solum in terra vice & non in duabus precedentibus agitur dicere requiem sempiternam. **Sergius papa primus** constituit Agnus dei inter omnes inter a clero & populo decantari.

Descriptio de minus salutavit apostolos. ut premissum est iterum dixit eis. Pax vobis ostendens quod non solum debemus pacem habere in ore. sed etiam in pectore ne simus ex illis qui loquuntur pacem cum proximo suo. mala autem in cordibus eorum. Deoque cum hec dixisset apostolis insufflauit in illos & dixit. accipite spiritum sanctum. ad quod designandum utique sacerdos facta omixtione & finita oratione accipit in quibusdam ecclesijs pacem ab eucathista sive ab ipso corpore dñi. Vel secundum alios ab ipso sepulchro. uel calice vel altari. & mox prebet oris osculum ministro scilicet diacono. Qui ab ipso corpore accipit. hoc faciunt in signum quod pax spiritualis a christo data est humano generi. Alij etiam idem signant. **Opacorus** vero dat pacem alijs & alij in se. in signum quod omnes debent pacem habere preteritum filij ecclesie. Ipse vero opacorus pacem a sacerdote accipiens reuerenter inclinatur & pectus osculatur ipsius secundum morem quatuor undarum ecclesiarum & planetam extendit. ut pectus osculum & pectus planete extensionem. caritas extendenda monstrat. quam per planetas in preterita diximus designari. Quia ergo caritas dei diffundit in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. ideoque pacis osculum per uniuersos fideles in ecclesia diffundit. Nam & apostolus ammonet salutare vos inuicem in osculo sancto. **Rursus quod sacerdos pacem populo tribuit prefiguratum fuit a iohanne.** qui hostibus superatis tentas obruit quam forte diuisit & in pace possedit. & christus resurgens de diabolo superato pacem & dona dedit hominibus. Pontifex vero primo dat pacem ministro qui prius erat a sinistra. hanc pacem recepit accedens ad dextram eius per quem signatur populus gentilis qui primus in pace transtulit a sinistra in fidelitatis. ad dextram fidei & eternitatis. Et per hunc pax ad ipsam

descendit Ceterum in primitia ecclia omnes q̄
celebracōi missarū intererāt singulis diebus
omunicare solebāt eo quod apostoli omnes
de calice biberūt dño dicente. **B**ibite ex hoc
omnes offerebant enim magnum panem et
oibus sufficientem. qđ adhuc greci huare di
cuntur. h̄ exerceere fidelium multitudine tradit
institutum. ut tm̄ dieb̄ omunicarēt dñicis
de quo dictum est sub septima p̄cula cano
nis super verbo hoc **Q**uotienscūq; **P**ost
modū autē q̄ nec digne hoc potuit obuari
tertia secuta est institutio. ut ter saltem in an
no quilibet xp̄ianus acciperet eucharistiam vel
hodie ad minus in pascha. hoc inuēto reme
medio ut viz p̄ eo q̄ singulis diebus omu
nicabat. singulis diebus osculū pacis daret
pro ministerio unitatis. qđ sacerdos dāns
ministro dicit in quibusdam locis. **S**umite
vinculum pacis et dilectionis. ut apti sitis
sacrosanctis mysterijs quasi dicat **S**umite ex
hoc omnes et diuidite inter vos **E**t p̄ omu
nicōe que singulis dieb̄ dñicis fieri solebat
daretur in diebus dñicis panis benedictus
sanctē omunicōis vicarius. q̄ et eulogia di
Sed et loco quotidiana omunicōis in qua
dragesima dicitur in fine missę oratio super
p̄lm̄ cui predicatur **H**umiliate capita vestra
deo etc̄ **H**anc populū in missa se osculat
Primo q̄ cum sicut premissum est p̄ immola
tiōem hostie salutaris dimissis peccatis recō
ciliem̄ altissimo recte pacis osculū dari decre
uit ecclesia cum p̄ peccatis immolat̄ hostia
salutaris **V**oces igitur osculū. i. pacis signū
sibi inuicem dant. ut oñdant se diuictos esse
in corpe cristi per quem pax facta est in celo
et in terra **S**cđo innocētius primus q̄ osculū
in ecclesia dari decreuit. quod etiam leo scđs
primo statuerat ita dicit **P**acem asseritis añ
ofecta. i. consecrata mysteria quosdam p̄lis
impari. vel sibi inter se sacerdotes tradē cū
post omnia. i. post ofectacōz que a p̄p̄te nō
debeo. i. non possum. pax sit necessarie id est
causa mysterij indicenda per quam. i. q̄a per
eam constat populū ad oīa que in mysterijs
aguntur hac in ecclesia celebrantē. prebuisse
ofensum ac finita esse pacis occludentis id est
determinantis signaculo demonstrant **T**er
tio ideo se populū inuicem osculatur. quia
domini sui gratiam et angeloz scordiam p̄
mortem eius se p̄meruisse gratulat̄ **Q**uāto

ut quia in osculo caro carni et spiritus spū
tui iungitur. **E**t nos qui carnis ppagine de
adam diungimur etiā caritatis vinculo cō
nectamur. **Q**ui ergo se odientes osculantur
inde p̄ditōis osculum imitantur. **Q**uinto
p̄pter preceptum apl̄i de quo premissum est.
Rursus ideo p̄sq̄ omunicemus pacē
damus ut inter nos esse scordiam ostenda
mus et cū illa corpus domini sumamus s̄n
qua munera nostra non recipiuntur a deo.
In missa vero p̄ defunctis pax non dat̄
quia fideles anime iam non sunt nec vltimū
erunt in tribulacione huius mundi sed quie
scunt iam in dño. **V**nde nō est eis necessariū
pacis osculum quod est pacis et scordie sig
num et ideo in illa missa nō dicit̄ oratio illa
Domine ihesu xp̄e qui dedisti apostol̄ tuis
pacem etc̄. **N**ec sacerdos pacē recipit ab altari
De hoc etiā dicit̄ in septima parte sub titulo
de officio mortuorū. **V**inc est etiam q̄ inter
monachos pax non datur. quoniam mundo
mortui reputant̄. **V**iri quoq; et mulieres
non sibi inuicem osculum in ecclia porrigunt
ne forte aliquid lasciuie surrepat. q̄ ibi carna
nales fugiendi sunt amplexus. et casti ac spi
rituales actus habendi. p̄pter quod etiam in
ecclia situ sequestrant̄ locali. **O**dia pax pellit
castum pax nutrit amorem **H**anc osculum
in sacra scriptura significat unionem. carita
tem. pacem et reuerentiā **D**e osculo unitatis
dicit̄ ip̄ensa in canticis **O**sculetur me osculo
oris sui. **D**e osculo caritatis p̄saac inquit ad
filium. accede ad me et da mihi osculum fili
mi **D**e osculo pacis dicit̄ apostolus salutate
uos inuicem in osculo sancto. **D**eus autem
pacis et dilectionis etc̄. **D**e osculo reuerentie
dñs inquit ad simonem **O**sculum mihi non
dedisti **H**ec aut̄ ex quo intraui non cessauit
osculari pedes meos **E**t hester in signum re
uerētie sūmitatem virge regie dicit̄ osculasse
Ad designandum igitur tres uniones in
cristo sc̄q; unionem diuinitate ad animam
diuinitatis ad carnem. et carnis ad animam
Vel unionem q̄ unita est xp̄o humana natura
sancta ecclesia et fidelis anima. **E**t sacerdos
ter osculatur altare ut dictum est sub quāta
p̄cula canonicis super verbo **D**icit̄ nostros
ad designandum triplicem pacem sc̄q; ip̄ales
spūalem et eternam. **E**piscopus solemniter
celebrans iuxta morez quorūdam eccliarū ter

osculat. semel ministrum & secundo dicitur eo nu-
 ce tertio sacerdotem. Sed in missa ter oratur
 p̄ pace dicitur est sup̄ verbo diebus n̄ros
Rursum ad notandum duorum testam̄torum
 concordiam. ep̄s duabz vicibus codicē osculat
 q̄ r̄ota orinetur in medio totē dū o cheru-
 bin sese respiciunt v̄t̄is vultibus in p̄p̄cia
 torium. ad notandum etiam caritatem sacer-
 dos osculat patenam que designat cor patris
 latitudine caritatis. Vnde nonne cor nostrū
 ardens erat in nobis dum loq̄retur nobis i
 via. In signū vero reuerentiē. Subdyaconū
 & dyaconus pedes & manus pontificis sum-
 mi osculantur. pedem subdyaconū osculat
 post eplam eam & dyaconus an̄ legendū
 euāgelium. manū v̄o subdyaconus osculat
 offerens ampullam cum aqua calicemq̄ cū
 vino & dyaconus offerēs patenam cū hostia
 & thuribulum cum incenso. v̄terq̄ etiam de
 manu summi pontificis accipiens encensurā
 v̄t̄ dicit in titulo sequenti. **U**lud q̄ vacare
 n̄o creditur a misterio q̄ summus pontifex
 septem modis accipit osculum viz ad os. ad
 p̄ctus. ad humer. ad manus. ad brachia
 ad genua & pedes.

Hic incipit quarta pars missae. post
 pacis etenim osculum sacerdos
 om̄nicat hoc modo. **N**az sicut
 in nicen. concilio legit eucaristiam offeram
 per se de altari. sive d̄ patena sumit & ome-
 dit. Calicem vero cum sanguine n̄o ipse sed
 dyaconus elenat de altari & portigit ei. Vñ
 in canone. **J**eremie inter cetera ita legitur sa-
 cerdotibus etiam p̄pter p̄sumptiōes n̄o licet
 de mensa calicem d̄ni tollere. nisi eis traditū
 fuerit a dyaconibus. **I**deo aut̄ sacerdos cor-
 pus cr̄isti per se sumit & non calicem cū sang-
 uine. q̄ sumptio corporis significat corp̄ tam
 nostror̄ restauracōnem. quam x̄ps nullius
 ministerio perfecit. & futuram resurrectiōem
 quaz sua virtute absq̄ omni ministro faciet.
Sumptio vero sanguinis redemptiōem aīaz
 sive peccatorū significat que fit intercessiōibz
 aliorū. **H**oc tamen & si iure cautum sit n̄o tñ
 buari videmus. **S**ane sacerdos ipse om̄es
 partes hostie omedit. In quibusdaz tñ eccl̄is
 ipse v̄nam partem sumit & reliquā eucaristie
 medietatem super patenam in duas partes
 dividit. c̄s ministris scz dyacono & subdya-

cono omedendas impendit. insinuās illud
 quod lucas cōmemorat. q̄ ihesus in emaus
 accepit panem & fregit sup̄ mensam. **E**t etiā
 v̄t̄ aiunt q̄dam omedit coram duobus disci-
 pulis sumēs; reliq̄as dedit illis. **I**pse quoq̄
 post modum partem piscis assi & fuit mellis
 manducavit & reliq̄as discipulis dedit. **E**t
 ideo postq̄ dyaconus & subdyaconus com-
 municant clerici & religiosi ad omedicandū
 accedunt. v̄t̄ ipsi partem sancte communiciōis
 accipiant. **P**ostmodum omedicat populus
 q̄ & cristus omedit n̄o solum cum paucis
 apostolis verum etiā ascensurus in celum
 comedit cum multitudine discipulorū. **V**ñ
 & sumptio corporis ascensionem significat sal-
 uatoris. **U**lud autem pretermittendū n̄o
 est q̄ v̄t̄ in preceptione corporis & sanguinis
 x̄pi nulla possit fallacia suboriri. sed v̄tra p̄-
 ceptione veritas eundēter appareat summi
 pontifex non statim p̄culam hostie p̄mittit
 cadere in calicem. s̄ eam post trinum crucis
 signaculum super patenam repōit & post
 osculum pacis ad sedem ascendens ibiq̄ con-
 sistens v̄niuersis cernētibz maiorem partē
 oblate suscipit de patena quam subdyaconū
 apportauerat de altari ipsam q̄ d̄nibus sub-
 diuidens. v̄nam particulaz ei sumit & aliā
 in calicem mittit. & de sanguine cum calamo
 haurit. **D**einde alteraz p̄culam tradit cum
 osculo dyacono aliāq̄ subdyacono sine osculo
 quā dyaconū ministras ei ad altare calicē oscu-
 lat. tūc subdyacono residuū sanguis cū p̄-
 ricula immissa i calice sumit. **R**omani itaq̄
 pontifex ideo n̄o omedicat v̄bi frangit qm̄
 ad altare frangit & ad sedem omedicat. q̄
 x̄ps in emaus coram duobus discipulis fre-
 git. & in hierusalem coram discipulis. x̄ij.
 māducauit. **I**n emaus enim fregisse legitur
 s̄ non cōmedisse legit̄. **I**n hierusalem vero
 fregisse non legitur. s̄ legitur omedisse s̄m.
Inno. iij. ascendens igitur sedem ibi omed-
 nicat. **S**iquidem s̄m apostolum x̄ps caput ē
 ecclesie. caput aut̄ in corpore sublimitis & excel-
 lentius ob sui p̄fectionem ceteris membris
 collocatur. **P**er calicem vero s̄m quendaz re-
 spectum eterna beatitudo seu ipsius fructio
 designatur. q̄ igitur in ecclesia militate sum-
 mus pontifex sic x̄pi vicarius & caput oim̄
 prelatoz perfectius x̄pm rep̄ntat congruū
 est v̄t̄ ipse n̄o in altari. s̄ in loco sublimiori

57
Communicet. ostendens qd xps etiam in sua
humanitate perfectius et copiosius participat
illa ineffabilia gaudia utpote in bonis po-
sitionibus collocatus. Cum vero celebrat pro
defunctis tunc super altare communicat qd
tunc specialiter membrorum xpi hinc fideliter
decedentium gloriam representat ac christi
membra cum ad illam gloriam perveniunt in-
ferior enim post xpm gradum obtinent sicut
membra post caput. In pasce quoque ad
altare communicat tunc ob reverentiam passionis
xpi tum quia tunc quasi ex quo celebrat ibi
xpi tum etiam solus communicat. quia in christi
passione omnibus discipulis fugientibus ipse
solus remansit. Alii autem prelati non sic sed
super altare communicant. quia non ita proprie christus
caput ecclesie representant. Ministri autem rep-
sentant pontifici oblata et calicem qui discipuli
obtulerunt christo partem piscis assi et fau-
mellis. Pars piscis assi est corpus domini
crucifixi qui sunt in ara crucis assi. Fau-
mellis est sanguis xpi. Super mel et fau-
mellis est sanguis anime diligentis. ambo de
manu papae communicant. quia et apostoli de ma-
nu xpi communicaverunt. Ad notandum vero
distinctionem inter sacros ordines et non sa-
cros. Diaconi qui a superioris ordinis sunt cum
recipiunt eucharistiam osculum suscipiunt ab
ipso. acoliens et qui sunt inferiorum ordinum
non suscipiunt. Subdiaconus etiam qui caract-
er huius quondam inter non sacros ordines
nunc autem inter sacros ordines reputatur
in perceptione corporis non suscipit osculum a
pontifice. sed in perceptione sanguinis suscipit
osculum a diacono. ut sic qui non sacri sunt
minus. et qui sacri sunt amplius honorentur
quibus et in hoc mystica possit ratio assignari.
Ipse autem sumit illam eucharistie partem per
quam prout sub titulo de fractione hostie dicitur
est. Caput ecclesie scilicet xps intelligitur. cuius typum
ecclesie specialius gerit. quod facit hoc modo
ea namque dentibus subdivisa particulam in ore
remanentem sumit. alteram vero inter digi-
tos a resistentem in calicem dimittit ad notandum
quod xps resurgens. qui secundum sergium papam
per partem in calicem immittit significatur
infernum inordinavit. et suos inde sumptos
in paradysum misit. iuxta illud Osee ultimo
c. Ero mors tua. Alia vero pars ex qua
ministri communicant significat membra magis

ipso christo conformia et ipsi communicant de illa
ad ostendendum misterium unitatis. Eucharistia enim
sacramentum est maxime unitatis preter hoc in calice in-
trinctam que significat membra propter christum
passionibus subiecta. dominus papa non recipit
Primo quia ipse magis quam alii representat in
offitio misse christum. cui mors illa ultra non
dominabitur. Secundo quia ipse illorum typum
gerit in ecclesia. qui propter eximiam sanctitatem
a vita activa semoti pro contemptum iam
pro sociantur. Sed ministri illam sumunt
quia typum active omniter representant. et pre-
cipue subdiaconus eam sumit pro eo quia ipse
ultimo communicat. et ultimi est reliquias sumere
et calicem purificare. Unde et dominus reliquias
dedit discipulis ut premissum est. Potest etiam
mystice dici quod pars intrincta significat partem
corporis mystici que iam regnat cum christo. Cum
ergo dominus papa expresse representat xpm
qui realiter et sacramentaliter incorporatus est
parti ipsius mystici corporis ideo ipse non re-
cipit illam nec etiam diaconus qui legem eius
angelicam quem pronunciat representat tamen que
est lex amoris propter amorem enim caritatis
quilibet incorporatur christo capiti et omnibus
partibus corporis eius mystici. Subdiaconus
vero representat veterem legem quam sepe
pronunciat que fuit lex timoris sed timor non
est in caritate primo enim foras mittit et ideo ipse
particulari in sanguine missae sacramentaliter
sive in signum recipit quia immixtio ipsius
partis cum sanguine dicitur incorporationem
figurat quam non faciebat lex illa licet eam
figurat. **H**oc autem breviter notandum
est quod sacerdos ante perceptionem corporis
et sanguinis christi debet dicere orationes a sanctis
patribus institutas deinde meditari debet
in incarnatione. in passione. in virtute huius
sacramenti dicens. Panem celestem accipiam. **S**ed
cum statim post verba ipsa subiungat. **D**omine non sum dignus. Videtur strarius
sibi ipsi. sed absit hoc. Sed dicens panem autem
seipsum incitat ad devocionem reducens ad me-
moriam. quid est quod sumere debet. quia
panem qui de celo descendit. et qualiter sumere
debet. quia nomen domini invocando. ut sic cum
maiori sumat reverentia et timore dicendo. **D**omine non sum dignus. **E**t
subsequently Domine non sum dignus. **E**t
ex humilitate suam confitetur indignitatem.
ac exortatio ad devocionem et affectio huius utilitatis

Strana non sunt. Legitimum itaque commu-
nicandi tempus est ante ultimam orationem
que dicitur ad splendendam quia ibi maxime
peritio pro eis est qui communicant. Deinde cor-
pus et sanguinem domini sumpturus se cum illis
ante faciem cruce signat. Sicut enim paus-
cruces faciendo active tangit minister illa sanc-
tificavit. sic se eis nunc cruce signando passi-
ve petit sanctificari. Oratio itaque corpus domini
custodiat. Sumat eucharistiam. deinde iuc-
tis manibus inclinans sanguini dicit. Quid
retribuam tibi. Et dicens calicem domini accipiam
et non prius accipit et eleuat calicem de altari.
Postea vero dicens. laudans. inuocabo dominum
se signat cum illo. quo versu expleto sangui-
nem sumit. Sane quod circa maiora cautius
est agendum. sacerdos sanguinem sumens propter
maiores securitatem et reuerentiam. calicem
cum utraque manu tenere debet. sed in sumptione
perfusionis sufficit altera tantum duobus di-
gitis alterius adiunctis. quod per hoc innuen-
tiam sanguinem ibi non esse. sed et sanguinem
sumendo non haurit. trinitatem designans.
Perfusionem vero sumendo bis. ut per hoc
hec caritas que inter duo consistit significetur
seu etiam quotiens nouerit expedire. Rur-
sus qui eadem die debet iter celebrare. non
sumat vinum perfusionis. ut dictum est in pro-
hemio huius partis. Sed cum in canone dicat
Simili modo postquam cenatum est accipies. et
hunc preclarum calicem tibi. Videtur ex hoc
quod sacerdos statim hostia consecrata. illam debet
sumere. priusquam ad calicis consecrationem procedat
quod omnis christi actio nostra debet esse instructio.
Sed ad hoc dicendum est. quod ecclesia instituit
illam post utramque consecrationem sumi ad osten-
dendum quod solam hostiam recipies non plenum
sacramentaliter recipit sacramentum. Et si
enim in hostia consecrata cristi sanguis sit non
tamen est ibi sacramentaliter. eo quod panis corpus
non sanguinem. et vinum sanguinem signi-
ficat. et non corpus. Quia ergo sub altera
tantum specie. non est completum sacramentum
quod ad sacramentum vel signum. debet hoc
sacramentum compleri priusquam presbiter eo utatur.
Verumtamen cum unum sine reliquo. nec sit
nisi unquam fuerit nisi in solo triduo ante pascha
in quo cristi corpus mortuum fuit. in quo tri-
duo liquorem de apostolis consecrasset. sanguis ibi
non esset. si verum caro ibi non esset. quia ut

premissum est nec panis sanguinem. nec vinum
significat carnem sed hoc nunc christi sanguinem
intra venas existente. unum sine reliquo pro
unionem seu mixturem huius recipi non potest
quod tamen non est ratione sacramenti vel signi
quod idem est. Post sumptum sacrificium
non est spuedum. prout dictum est sub septima
pricula Canonis super verbo noui et eterni
Sed nec eucharistia sicut alius cibus est masti-
canda. sed discretè moderate. ac leniter antequam
oribus dentibus tenenda et lingua molli-
canda. ne qua eius particula dentibus adherent
quam forte postmodum emitti screeando bringat.
Post communicationem illico calix de altari
offerretur circa quod notandum est quod corpus domini
remanet super altare. usque dum tria capitula
impleantur scilicet prologus dominice orationis et ipsa
oratio. Libera nos quesumus. quod et dominus tribus
diebus in sepulchro quieuit. Postea vero ceteri
mixture domini corporis cum vino simul. quia pace
anunciata auferretur corpus dominicum de altari
quoniam in tertia die anima eius que descendit
ad inferna ut liberaret iustos et membra vi-
uificaret rediit ad corpus. nec amplius inuen-
tum est corpus dominicum in sepulchro. Quia ergo
christus totus homo resurrexit simul ideo ad hoc
notandum illico simul cum oblatione corporis
domini de altari auferretur. et inde calix et corpus pale
de altari totaliter eleuantur prout dictum est
sub titulo de pallis corporalibus. Postremo
notandum est quod quisque communicare debet corpe
a carnalibus elcis ieiuno. Cum enim anime
spirituales sint et immortales spiritualia premitte
alimenta vite eterne sumere debent.

Dost sumptus eucharistie sacrificium
sacerdos digitos abluit et perfun-
dit ne quod forte incaute remaneat
seu adhereat ex contactu diuini sacramenti. non
quod quicquam immundum ex ipso contactu con-
traxerit. sed ut potius suam commemoret indig-
nitatem qui se iudicat. tantis sacramentis cele-
brandis indignum iuxta illud quod dominus
ait. Cum omnia bene feceritis dicite huius inutiles
sumus. sicut et sacerdos legalis immundus
erat usque ad vesperas. post immolationem vitule
ruse. Unde omnia vestimenta sua lavabat indig-
num quidem existeret. ut manus que corpus
incorruptibile contactum corpus corruptibile
contingant. vel ad res communes tangenda.

accedat. donec studiose lauent. Et propter hoc
 etiam quidam missa finita exuris sacris vestibz
 itez manus lauant. Perfusionis aut aqua dz
 in locum modum honeste diffundi. et altitudo
 sacramenti reuerenter honoretur. Trina ergo
 sacerdotis ablutio que fit in principio in me
 dio et in fine. designat mundacoz cogitacois
 locutionis et actionis. Vel purgacoem pcti
 originalis. venialis et criminalis. siue quod
 agitur per ignorantiam et negligetiam. et
 industriam ad quoz mundacoem offertur
 sacrificium salutare. Nec in ablutio referri
 potest ad ablucioem baptismi cuius formam
 cristus post resurrectionem instituit dicens.
 Euntes docete oes geres baptizates eas. In
 nomine patris et filij. et spullancti qui cre
 diderit et baptizatus fuerit saluus erit. Sane
 sacerdos digitos pfundit et pfusionem sumit
 in dextro cornu altaris vel saltem reuoluit
 ad illud. Primo propter rationem tactam sub
 titulo de manuum ablucioe. Secundo quia
 ipm cornu iudaicum populum quo natura
 humanam xps assumpsit significat. Sic aut
 ab illis naturam accepit. sic et ab eis illius
 nature purgacoem ab omnibus defectibus
 quos assumpsit habuit. qm ab eis occisus
 fuit ad quam mortem oscuta est resurrectio
 in qua omnes defectus dimisit. et eis oppo
 sitas virtutes accepit. Ad hoc igit repntan
 dum in dextro cornu altaris. vel saltem reuol
 lutus ad illud pfundit et pfusionem sumit.
 Tertio qa vt aiunt quidam hec purificatio
 designat ablucoem manuu quaz pilatus fecit
 a pditione sanguinis iusti super iudeos per
 dextrum cornu altaris significatos.

Antiphona que post comunio a
 pluribus nuncupatur. ideo sic
 appellata est qm pe comunio
 siue in signum qd comunio completa est
 ocinitur. In primitiua nang ecclia omnes
 fideles qualibz die corpori et sanguini cristi
 comunio abant prout dictum est sub ti. de com
 municacoem sacerdotis et statim post commu
 nicacoem cantus iste fiebat vt plus onderet
 gratias et laudes agere de xpi corpe et sang
 uine susceptis. Verum propter circumstias nos
 peccatum sequenti tempore statutum est vt
 ter in anno comunioem et sacerdos pro oibus
 quotidie sacramentaliter sumat prout sub ti.
 de pacis osculo dictum est. Quis aut specia

liter introduxerit vsam cantandi hanc anti
 phonam ignoratur. Nec autem antiphona
 apostolorum gaudium de xpi resurrectione sig
 nificat iuxta illud. Gauisi sunt discipuli vi
 do dno. et pie gaudio mirabantur. Quod vero
 reciprocando in quibusdam ecclis cantatur
 insinuat qd discipuli resurrectionis gaudium
 sibi mutuo nunciabant. Vnde duo discipuli
 cum inuenissent segregatos vndecim. et eos
 qui cum ipsis erant dicentes. qa resurrexit
 dno. et apparuit. Spmo narrabant que
 gesta erant in via. et quomodo cognouerunt
 eum in fractione panis. Cantatur etiam ab
 oibus vt noceat omunitas gaudij et qd oibz
 discipulis dno apparuit. Est ergo comunio
 gratiaz actio iuxta illud. Edent paupes. et
 saturabuntur et laudabunt dnm. Proprie in
 nouissima oro de qua infra dicitur post com
 munionem dici potest.

Detracto comunio nis ministerio
 potest seu sacerdos osculat alta
 re inueniens se credere firmiter et
 osentire his que circa sacrificium acta sunt
 et conusus populum saluat et deinde redit
 ad dextrum cornu altaris. significans qd in fine
 mundi post antixpi mortem. xpi predicatio.
 siue cristus reditur est ad iudeos quos iam
 iam reprobauit. Tunc enim ouertentur et re
 liquie israhel salui fiene. Et eleuatis manibz
 ultimam orationem. que prope post comunio
 vocatur exequitur. in qua rogat et gratias
 agit de sacramenti pceptione dicens collectas
 pro numero secretellarum. Orat enim pro his qui
 ad hanc comunioem eucaristie accesserunt.
 Nec autem oratio significat orationem capitis nri
 ihu cristi. qui pro nobis interpellat quotidie
 apud patrem. Significat etiam qd apli post
 ascensionem dmi in oratione pseuerauerunt.
 Finis vero illius orationis ubi dicitur. Per
 dominum nostrum ihu cristum. sic significat
 qd aduocatum habemus in celo apud prem.
Ullud autem considerandum est qd sacerdos
 dicturus comunioem premitit. Dns vobiscu
 et oremus stans ante medium altaris. dem
 transiens ad dextrum cornu altaris. ibi pro
 nuunciat orationem qua finita rediens ante
 altaris medium ibi dicit. Per dnm prout tactu
 fuit sub titulo de saluatione. Circa quod
 notandum est qd dextrum cornu altaris significat

populum iudaicum. sinistrum vero gentiles.
Predicatio christi et euangelium eius incepit a
iudeis et transiit ad gentiles et iterum redire
debet ad iudeos. ad quod significandum sa-
cerdos a dextero cornu altaris transiit ad sinistrum
et econuerso. Merito ergo postcommunio.
que est quasi finis missae dicitur in dextero cornu
altaris. Quia vero altaris medium representat
fidem casti et ipsi deum. in quibus uterque populus
venerit reducit et finitur. ideo per dominum nostrum
quod est quasi finis postcommunionis ubi
dicitur. Ipse etiam est qui utrumque populum
ad se petendum inducit et illuminat. et ideo Do-
minus vobiscum ibidem dicitur. Per ipsum etiam
quicquid boni in oratione petimus impetramus
et ideo ibidem pronuntiatur. Oremus de hoc
dictum est sub titulo de mutacione sacerdotis.
¶ Et nota quod in sabbato quatuor tempus
mensis septembris dicitur postcommunio illa.
Proficiant in nobis quesumus domine rui-
sacramenta quod obtinet. ut que nunc in specie
genimus. rerum veritate capiamus. Cuius
ultimam partem Gregorius exponens ita dicit.
Postulat quippe sacerdos. ut corpus christi quod
sub specie panis et vini nunc gerit manifesta
visione. sicuti reuera est quando capiat quis
non improbabiler. quidam exponunt hoc loco
carnis et sanguinis veritatem ipsam eorundem
efficiantiam. et peccatorum remissionem. **¶** De hac
etiam oratione dictum est sub septima fer-
tuala canonis super verbo. Mysterium fidei.
¶ Sane oratione finita iterum populum sa-
lutat dicens. Dominus vobiscum. Circa quod notan-
dum est quod christus post resurrectionem bis legit
discipulos salutasse dicens. Pax vobis in signum
duplicis pacis. videlicet peccatorum et eternitatis. quod
secundum prophetam est pax super pacem. de qua dominus
inquit apostolis. Pacem relinquo vobis. pacem
meam do vobis. Hanc duplicem pacem pet-
it duplex osculum sacerdos insinuat. cum vix
prius osculatur ministrum. et postea oscu-
latur altare. Prima ergo salutatio quod fit ante
orationem significat benedictionem illam quam
christus ascensurus in celum legit dedisse disci-
pulis suis. Nam ut lucas commemorat. Eduxit
eos foras in bethaniam et elevatis manibus
benedixit eos. et cum benedixisset recessit ab
eis et ferebat in celum. Unde post salutacionem
nouissimam quam sacerdos expleta oratione
facit ad populum. quod significat vitam eternam

diaconus alta voce pronuntiat. Ite missa est
representans quod dictum est ad apostolos.
Hic est iherosolymis qui assumptus est a vobis in
caelum. **¶** Notandum est autem quod missa tribus
modis fit. primo per ite missa est et hoc est
in solennitatibus quotiens cantat. Te deus
laudamus. et gloria in excelsis deo. prout dicitur
in phemio septime partis quasi dicat redire
ad propria. quia missa seu oblata est deo hostia
salutaris pro genere humano prout tactum est
in phemio huius partis. Vel annunciat populo
quod missa seu preces sunt facte sicut statutum
est in concilio Aurelianense. quod nullus exire debet
de ecclesia. donec annunciatum sit per ministrum.
Vel est sensus ite missa est. ite post christum
et sequimur ipsum. Non est enim in hoc mundo
standum. sed ad patriam pro bona opera festi-
nandum. quod leuiter facere possumus. quia
missa est ad deum patrem placandum hostia
per quam fracta sunt tartara. et reseratus pa-
dis introitus. Dicitur autem ite missa est dirigis
vultum ad populum quod ad eos quos preces
solicentiamus sermonem dirigimus et eis. ad quos
sermonem dirigimus faciem representate sole-
mus sicut fit quando dicitur. Dominus vobiscum.
Vel orate fratres prout dictum est sub titulo
de inclinacione sacerdotis. Sed dicitur benedicam
domino. vel requiescant in pace. vel oremus
non stat versus ad populum. quod illud distincte
non alloquitur. sed dirigit faciem ad orientem
vel mentem ad deum. **¶** Dicitur autem ite missa
est. clerus et populus gratulando respondet
Deo gratias. imitantes apostolos quod adorantes
ingressi sunt in iherosolymam cum gaudio mag-
no. et erant in templo laudantes et benedicentes
deum. Est enim prout quidam asserunt. Deo gratias
interiectio gratulativa vel congratulativa et
hoc sumptum est de Exodo. non secundum verba
sed secundum sensum. quoniam populus israel permissu
Pharaonis licentia tunc tunc. de babilonica
captivitate ad iherosolymam reuersus. gratias
egit deo. Sed et apostoli post ascensionem eius domini
regressi sunt in iherosolymam benedicentes dominum
sic et nos ultia benedictione accepta ad celestem
patriam ibimus. ubi semper in gratiam erimus
actione. Apostoli quoque predicantes dicebant.
Gratias agite sine intermissione orate. Per
etiam dicitur quod sacerdos incipit Gloria in ex-
celsis deo. significat angelum annunciatem
pastoribus ineffabile gaudium de christi natiuitate.

Ite missa est designat accessum pastorum ad locum natiuitatis xpi prout dicit in p̄hemio septime ptis Chorus respondēs Deo gr̄as rep̄ntat q̄ sicut lucas refert Ipsi pastores reuerſi sunt glorificantes deum in omnibus q̄ viderant et audierāt. **S**ecundo mō missa terminat per. **B**ndicam̄ dño v̄z. in p̄festis diebus. et generalit̄ q̄n̄ premissa cantica leticie non dicunt per q̄d̄ populus ad gratiaz inuitatur actiones. q̄ post oīa debem̄ deo humiliari et est sumptum de apostolo vel de psalmista. v̄l de p̄mno trium pueror̄ vbi dī benedicamus patrem et filium et respōdetur deo gratias. quod ad gaudium apostolor̄ de quo premissum est refert. **A**d hoc dicitur prope fines in p̄hemio quinte ptis. **E**t p̄ls deo gratias agendo ad p̄ria rediens significat discipulos cum gr̄az actioe post pass̄ōem domini in ierusalem reuerſes. **C**irca hoc etiā dicendum est q̄ in primitiua eccl̄ia. cū ministr̄ eccl̄ie missam sine populo celebrant clauderetur missa per bndicamus. q̄n̄ vero p̄lus erat p̄sens q̄ alias nesciebat ille q̄n̄ missa finita esset dicebant. **I**te missa est. **Q**uia ergo in p̄festis diebus ministr̄ et plurimum q̄si soli sine p̄lo missas dicunt. **I**deo iux̄ morem antiquum in illis diebus dicunt. bndicamus. **I**n solennitatibus vero q̄ tunc p̄ls ouenit dicunt. **I**te missa est. **P**rima tñ missa in tali natali dñi in quibusdam locis clauditur per. **B**ndicamus dño. eo q̄ saluatoris natiuitas de qua in illa agē. paucis ab anglo nūciata est sc̄z pastoribus. qui ministros eccl̄ie figurat et preterea sepe q̄i soli ministr̄ in illa p̄ntes sunt. **A**lia tamen ratio in seprima p̄e scribit̄ sub titulo de aduentu. **I**n diebus quoq̄ ieiuniorum claudit̄ missa per benedicamus. ad notandum q̄ si dño semp̄ benedicendum sit multo fortius hoc temp̄e id facere debemus. **S**ignificat aut̄ benedicamus idem q̄ benedictio. de qua iam sub titulo de bndictione dicitur. **T**ertio finitur missa p̄. **R**equiescāt in pace. sc̄z missa p̄defunctis. et tūc videtur. **A**men. a. hat. **O**ptat̄ c̄m̄ eis req̄es. **R**ursus finis misse finem mundi significat. ite missa est. **V**el bndicamus. libertates q̄ dabitur in patria iustis. vbi semp̄ deum benedicent.

Dico ite missa est. sacerdos qui assistit episcopo ad altare in qb̄

dam ecclesijs mensaz altaris ad armū dext̄y pontificis osculatur oñdens hunc illum esse pontificem cui s̄m̄ legis figurā dext̄er arm̄ separationis debeatur de hostijs salutarib̄ et pacificis. **S**ane p̄ humerum dextrum exprimitur p̄ncipatus. s̄m̄ illud p̄pheticum. **F**act̄ est p̄ncipatus sup̄ humer̄ eius. **P**ncipatum vero saluatoris vere expressit vox angelica p̄phetica et legalis. **A**ngelus em̄ dixit ad virginem. **D**abit̄ ei dñs sedem dauid patris et regnabit in domo iacob in eternū et regn̄ eius non erit finis. **P**ropheta dicit sedes tua in seculum seculi. **V**irga directionis et v̄ga regni tui. **P**ropterea vn̄x̄ et deus deus tuus oleo leticie p̄e consortibus tuis. **M**oses inq̄t in lege. **L**etamini simul cum eo celi. et adorēt eum omnes angeli domini dei. **A**d quod designandum in ecclesia romana. tres hūer̄y pontificis in signum reuerētie osculatur v̄z. primitiuis in p̄ncipio d̄yaconus in medio et sacerdos in fine misse.

Altari seu humero osculatis. ep̄s vel sacerdos populum benedicit. **R**ite quidem post om̄n̄id̄z bndicatur. **Q**uoniam sicut legit̄. **L**uce. vltimo postq̄ enim x̄ps in cruce orauit et coram discipulis manducauit et reliquias eis dedit eleuatis manibus benedixit eos. **V**nde statuit osculum Aurelian̄. et populus ante benedictionem ep̄scopi. vel vbi ipse abest sacerdotis de ecclesia non discedat. **H**ec autem vltima benedictio sup̄ populum missionem spiritus sancti significat quē dñs ascendēs in celum de celo misit in apostolos iuxta quod ipse p̄miserat eis. **A**ccipietis inquit virtutē lupuentis in vos sp̄s sancti et iā datum est sub titulo de oratione nouissima. **V**n̄ hec benedictio p̄ verbum oris et signum crucis exprimitur quoniam illa missio p̄ forum aeris et linguam ignis innocuit illud. **F**actus est repente de celo sonus tanq̄ aduenientis spiritus vehementis et apparuerūt illis dispendite lingue tanq̄ ignis. et. **E**t licet spiritus sanctus missus fuit specialiter in apostolos quia tñ indiuisa sunt opera trinitatis missionem illam tota fuit trinitas operata. **I**deoq̄ benedictionem istam facit episcopus in nomine trinitatis auctoritate psalmiste dicentis. **B**ndicat nos deus deus noster. benedicat nos

deus Secundo hec ultima benedictio signi-
ficat illam ultimam benedictionem Venite
benedicti patris mei etc. Tertio illam quam
xps ascensurus in celum discipulis dedit Vñ
ea facta sacerdos se ad orientem vertit. quasi
se xpo ascendenti commendans. **C**etera bene-
dictionis formam legis expressit auctoritas
dicente dño per moysen Inuocabis nomen
meum super filios israhel. & ego dominus
benedicam. Et itez propheta. effundam super
vos spiritum gratie & precum. Idem aaron
postq̄ sacrificauerat extendens manum ora
populum benedixit illi. **L**euitici nono. Item
moyses & aaron expletis hostijs & olocau-
stis intrauerunt tabernaculum testimonij &
postea exeuntes benedixerunt populo. **L**eu-
itici in fine. **Q**uiusmodi ergo finales bene-
dictiones a veteri testamento sumuntur qm̄
& iacob in fine vite sue filijs bñdixit & moi-
ses populo añ mortez. sicut & xps discipulis
ante ascensionem vt predictum est. **E**t inde
est q̄ cum sepamur comitiuam. & predictuam
quam benedictionem. Sumunt etiaz ab eo
qđ dominus precepit dare benedictiones in
terre garizani super legis obsequatores. Sic
econuerso maledictiones in ebal sup trãsgresso-
res a quibus excommunicationes originem
habuerunt. **R**egulariter aut maior minori
benedicit. **V**nde abraam a melchisedech bñ-
dicatur & non econuerso. **N**ullus ergo sacer-
dos maiore suo non innuente benedictioez
dare nitatur. **P**rimo episcopo missam audiere
sacerdos celebrans in cunctis illius licetiam
& benedictionem exposcit. **S**acerdos tamen
missam celebrans potest benedicere etiã ep̄o
presente & permittente. ac benedicere nolente
aliter non potest in pmissio scilicet aurelana.
cauetur. **N**am s̄m ieronimum prespiter pplm̄
benedicere potest. qđ xpm̄ non meruit ossecrare.
Illud autem quod in carthaginensi. scilicet
legitur. qđ prespitero benedictioez sup plebes
fundere non licet de solenni benedictioe soli
episcopo oportet. que fit per verba ista. **S**ic
nomen dñi benedictum etc. est intelligendum.
Rursus benedictio episcopalis fit p̄ modum
manus impositionis. **V**nde & ep̄s ipsaz dicēs
tenet manum more aaron sup populum ele-
uatam. & exemplo casti qui vt premissum ē
coram discipulis manducauit in celum ascen-
surus. eleuatis manibus eis bñdixit. **Q**uia

ergo soli episcopi manus imponunt. qđ sicut
legitur in actibus ap̄loz. **S**oli apostoli ma-
nus imponebant & nullus alius discipulus
ideo solennem benedictioez solus episcopus
dat. **S**ane post benedictioem solennem qđ
fit per episcopum ante agnē dei. itez bñdici
solēnter in fine missę non oportet. **I**n missa
enī p̄ defunctis non benedicet p̄t sub ritu.
de fractioe hostie dictum est. **P**laceat tibi
etc. qđ Luca testante. **A**ctuum. i. dñs ihesus
postq̄ locutus est discipulis benedices illis
assumptus est in celum & sedet ad dextram
dei ideo sacerdos non ad xpm̄ solum. quem
nubes suscepit ab oculis eoz. s̄ ad totam tri-
nitatem s̄monem dirigit dicēs. **P**laceat tibi
etc. **Q**ua orōne finita osculat altare ostēdens
p̄ hoc se premissis oibus deuote toto metū &
corpore assentire affectu. quo facto recedit a
ospectu populi ingreditur vestiarium. vel
interponitur velum. representans qđ vt pre-
missum est xpm̄ in celum ascendētem nubes
suscepit ab oculis intuitum eum. & sic legit
Luc ultimo recessit ab eis & ferebat in celū.
Et deinde dicuntur statim imni illi. **B**ndicite
& laudate. vel in totum. vel in partem qđ deo
p̄ omnibus beneficijs gr̄as agere debemus
quem in eternum laudabimus. **V**ñ in scilio
agathenen. ita legitur. **P**ost occlusionem ma-
tutinarum vel vespinarum missarum. qđ dicuntur
in mane. vel circa nonam post imros. & postq̄
sacerdos dixit. **B**ndicite & laudate. capitula
de psalmis dicantur scz. **C**onfiteant tibi dñe
omnia opera tua etc. **E**t plebs collecta orōne
& orationis causa ad vesp̄as ab episcopo di-
mittitur cum benedictione. **P**er hoc autē qđ
dicit ad vesp̄am innuit qđ loquitur de missis
que in quadragesima dicuntur. post quas
statim vesp̄e decantantur. **E**t sic innuit qđ ep̄s
vel prespiter non debet tūc benedicere donec
vesp̄e sint cantate. quod tñ in vsu non est.
Postremo licet preter positum notandū
est qđ benedictio mensē dupliciter inchoatur.
Primo qđ maior incipēs dicit benedicite. &
ceteri respondent dñs qđ sicut debemus dño
per gr̄as actiones benedicere. ad qđ maior
dicendo. **B**enedicite hortatur sic & indigemz
benedici a domino sue gratie infusione. quā
illi operantes postulant respondendo. **D**ñs
supple benedicat sue gratie infusione. **S**cđo
mō maiorē incipente. bñdicite ceteri similit

respondent **Benedicite** ad ostendendum qd ad dei benedictionem debemus mutuo nos honorari. Potest etiam dici qd in p̄fici modo reuerentia dei consideratur. Cum em̄ respondet dominus sup̄plendum est benedicat qd nos digni non sumus benedicere. In secūdo v̄o reuerentia sup̄ioris. Cum enim respondetur **Benedicite** sup̄plendum est vos pater quia minor maiore presente benedicere non debz. Deinde maiore versum inchoante ceteri coadiuuant ad dicendum ad notandum qd inferiores coadiutores s̄nt p̄positorum in oneribus supportandis. In nonnullis ec̄c̄s pueri benedicant mensas etiaz prelatorum p̄ eo qd lectoris officiu est benedicere panes. Conuenientius t̄n fit p̄r prelato exemplo x̄pi qui in emaus mensam corā duobus discipulis benedixit. **Post om̄ia** in quibusdam ec̄c̄s benedicunt a sacerdote panis populo distribuendus. exemplo cristi qui in deserto quinqz panes benedixit et ex eis quinqz milia hominum satiauit de quo panē sub titulo pacis osculo dictū est. **Deinde** sacerdos et alij ad p̄pria reuertunt. Sacerdos quidem ad p̄pria rediens est x̄ps qui legatione peractam gloriam patris ascendit. Et fideles etiā reuertuntur duz de carceris exilio liberati in glorie libertatem eripiuntur.

Liber quintus de diuinis officijs tam nocturnis qm̄ diurnis in genere incipit R.

Legitur in exodo xxx. ca. in fine dñm dixisse ad moisen Om̄ia fac s̄m exemplar qd tibi in monte monstratum est. quo circa reformari nos debent illi celesti Hierusalem que de minum laudare iubetur que sicut ait apostolus ad Galathas. iij. desursum est et mater nostra est p̄sertim in laudando deum. **Iuxta illud Super muros tuos ierusalem constitui custodes qui tota die et tota nocte non cessabunt laudare nomen dñi. Et in apocalipsi. iij. c.**

habetur **Q** animalia regem non habebant dicentia **Sanctus Sanctus Sc̄s sc̄** Verū tamen militans ecclesia imitari plene nequit triumphantem. qd sicut legit in libro Sapie capitulo nono. **Corpus** quod corrumpitur aggrauat animam. nequitas enim infirmitate nostra p̄pediente in singulis. xij. diei horis iugiter diuinis insistere laudibus qm̄ necesse habet homo aliquñ necessarijs corpis intendere. **Iuxta illud Genesis ca. tertio In sudore vultus tui vesceris pane tuo et ideo facimus quod possumus certis diei natalis hons deum laudando. Vnde eldras p̄pheta Populum israheliticum de babilonica captiuitate reuersum. docuit deum laudare quat in nocte et quat̄r in die. vt vnū quodqz quatuor elementoz ex quibus homo constat per septentes horas obsequio se offerat creatori viz de nocte in vesp̄ra in completorio in nocturnis in diluculo sc̄z in laudibus matutinis. De die vero in Prima in Tercia in Sexta in Nona horis. Vesp̄tinū officium igitur qd est cuiuscūqz officij inuicem ad noctem p̄tinere p̄batur. qd s̄m Isidorus in libro ethimologiaz dicitur a vesp̄ra stella qd surgit nocte oriente. **Vex dauid inquit Separes in die laudē dixi tibi. Et tunc media nocte iurgebam ad ostendū tibi sc̄. Quē ordinē sc̄alium Agathenē. appbat et sancta ecclesia seruat quoniā nocturnum officiu media nocte canit. Reliquę vero septē canonicę hore de die dicuntur videlicet laudes matutine qd olim in auroza dicebant licet hodie cum nocturnis coniungantur. Prima Tercia. Sexta Nona. Vesp̄ra spletoria. Quę septem hore vocantur canonicę quasi regulares qd regulariter a sanctis patribz obseruate s̄nt. Naz canon grece regula dicitur latine. Nisse autē oblatio p̄pter tanti sacramenti excellenciam qd in ea cōficitur sup̄ alias laudes est et est laus p̄ se nec sub numero comprehendit̄ aliaz p̄pter qd et in hoc opere tractatum p̄ se obtinet speciale quāuis nōnulli asseruerunt illā fore de officio tercię siue none p̄ eo qd in his duabz horis solet regulari celebrari. **Sane nocturnum officiu tempus miserie qd genus humanū a d̄p̄bulo tenebatur obscurū representat. Diurnum vero nostre redēpcōnis et liberacōnis p̄ x̄pm solem iusticie facte t̄ps significat. qd claritate sue diuinitatis tenebras******